

**SAVONLINNAN AMMATTI- JA AIKUISOPISTON
LUONTOMATKAILUKOULUTUKSEN TYÖELÄMÄVASTAAVUUS
ETELÄ-SAVON ALUEELLA**

Raija Peippo 131503

Kaisa Saarelainen 152762

Joensuun yliopisto

Maantieteen laitos

Yhteiskuntamaantieteen

pro gradu-tutkielma

Huhtikuu 2007

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa, luonnonvara- ja ympäristöalalla tarjottavan luontomatkailukoulutuksen työelämävastaavuutta. Tutkimuksen lähtökohtana ovat Etelä-Savon alueen työnantajien kokemukset ja mielipiteet yrityksissä ja työpaikoilla työskennelleiden opiskelijoiden osaamisesta työssä. Tutkimuksessa haastateltiin kuutta luontomatkailualalla toimivaa työnantajaa. Koulutuksen työelämävastaavuutta kysyttiin lisäksi kahdeksalta luontomatkailuopintonsa päättäneeltä opiskelijalta.

Tutkimustulosten mukaan koulutuksen ongelmana ei niinkään ole se, mitä aineita opetetaan, vaan se, kuinka ja minkälaisilla menetelmillä eri aineita opetetaan. Myös työelämän ja koulutuksen välinen yhteistyö koettiin puutteellisena. Esiin nousseita ainekohtaisia puutteita koettiin opiskelijoiden sekä työnantajien keskuudessa olevan lähinnä kielten opetuksessa, asiakaspalvelutaidoissa, esiintymistaidoissa, käden taidoissa sekä perinteisissä erätaidoissa. Tutkimuksessa korostui myös opiskelijoiden suuret lähtötasoerot.

Paremmiin työelämän tarpeita vastaavaan koulutukseen päästään kehittämällä opettajien työelämän tietoja ja taitoja sekä lisäämällä työelämäyhteistyötä. Myös yhteisöllinen oppiminen ja aineiden suunnitelmallinen integrointi tukevat työelämälähtöistä koulutusta.

Tekijät: Raija Peippo, opiskelijanumero 131503 ja Kaisa Saarelainen, opiskelijanumero 152762

Tutkimuksen nimi: Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luontomatkailukoulutuksen työelämävastaavuus Etelä-Savon alueella

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta/yhteiskuntamaantiede

Sivumäärä: 134

Aika: 13.4.2007

Työn laatu: Pro gradu –tutkielma

Avainsanat: luontomatkailukoulutus, työelämävastaavuus

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	4
2.1	Koulutuksen työelämävastaavuutta käsittelevät tutkimukset.....	4
2.2	Koulutuksen arviointia käsittelevät tutkimukset.....	8
3	LUONTOMATKAILUKOULUTUKSEN OPETUSSUUNNITELMAT	11
4	TUTKIMUKSEN TOUREETTINEN VIITEKEHYS	19
4.1	Koulutuksen työelämävastaavuus	21
4.2	Opetettavat aineet.....	22
4.3	Koulutuksen työelämäyhteistyö	26
4.4	Opetettavien aineiden integrointi	29
4.5	Opettajien työelämän tuntemus	30
4.6	Yhteisöllinen oppiminen	32
4.7	Ammatillisen koulutuksen status	34
4.8	Luontomatkailukoulutuksen työelämävastaavuus Savonlinnan ammatti- ja aikuis- opistossa	36
5	TUTKIMUSMENETELMÄ	39
5.1	Kvalitatiivisen tutkimuksen teoreettinen tarkastelu	39
5.2	Tutkimusjoukon valinta ja aineiston kerääminen	42
5.3	Haastatteluiden ja kyselyiden suunnittelu sekä toteutus	44
5.4	Teemojen muodostuminen	46
5.5	Tutkimusaineiston käsittely ja analyysi	51
6	TUTKIMUSTULOKSET	55
6.1	Tutkimustulosten esittely, analyysi ja tulkinta luontomatkailutyöntäjä-aineistosta.....	55
6.1.1	Teema 1 Luontomatkailuyrittäjän taustatiedot.....	55
6.1.2	Teema 2 työntekijöiltä vaadittavaan ammattitaitoon liittyvät kriteerit.....	75
6.1.3	Teema 3 Työelämäyhteistyö luontomatkailukoulutuksen kehittäjänä vaikuttajana ..	85
6.2	Opiskelijakysely	99
6.2.1	Hyödyllisiksi koetut opinnot	100
6.2.2	Koulutuksen parantamisen kokemukset.....	103
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	111
7.1	Työelämävastaavan koulutuksen tavoittelu	122
	LÄHTEET	127
	LIITTEET	139

1 JOHDANTO

Kuinka koulutetaan luontomatkailun osaajia? Luontomatkailun työtehtäviin tarvitaan yhä taitavampia, osaavampia ja sosiaalisestikin moniulotteisia yksilöitä. Edellä mainitut haasteet asettavat melkoisia haasteita myös koulutukselle. Pienenevät ikäluokat ja opiskelijamäärät vaikuttavat niin ikään alalle hakeutuvien määrään. Kilpailtaessa vähenevistä opiskelijamääristä alan vetovoimaisuus muodostuu merkittäväksi tekijäksi. Koulutuksen keinoin vetovoimaisuutta voidaan lisätä parantamalla annettavan koulutuksen sisältöjä työelämän tarpeita vastaavaksi.

Luonnonvara- ja ympäristöalan koulutuksen tarjonta väheni koko 1990-luvun alkupuolen, kunnes vuonna 1997 tarjonta kääntyi lievään nousuun ollen korkeimmillaan vuonna 2001. Luontomatkailukoulutus kuuluu opintoalaan luonnonvara- ja ympäristöala. Luonnonvara- ja ympäristöalan aloituspaikat ovat vaihdelleet vuoden 1997 48:ta aloituspaikasta vuoden 2001 604 aloituspaikkaan ja vuonna 2004 aloituspaikkoja oli 564 (Luonnonvara- ja ympäristöalan ammatillisen koulutuksen kehittämisohjelma 2005, 8). Tarjonnan painopiste on siirtynyt maatilatalouden koulutuksesta muun luonnonvara- ja ympäristöalan koulutukseen (OPH, Luonnonvara- ja ympäristöalan ammatillisen peruskoulutuksen kehittämisohjelma 2005, 5.). Valtioneuvosto on tehnyt periaatepäätöksen luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi 13.2.2003. Toimintaohjelman kehittämistoimilla tavoitellaan luontomatkailuun liittyvien työpaikkojen kaksinkertaistamista vuoteen 2010 mennessä. Luontomatkailun kehittämisellä voidaan edistää mm. syrjäisten maaseutualueiden säilymistä elinvoimaisena.

Luontomatkailua kehitettäessä korostuvat myös luontomatkailukoulutuksen rooli ja sisällöt. Luontomatkailukoulutusta tarjoavien oppilaitosten tulisi tarjota sisällöiltään ja laadultaan sellaista koulutusta, joka tuottaa luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun aloille ammattitaitoisia työntekijöitä. Yhdeksi tärkeäksi tekijäksi luontomatkailukoulutusta tarkasteltaessa nousee koulutuksen työelämävastaavuus. Työelämälähtöinen koulutus vastaa paremmin työvoimatarpeeseen sekä edesauttaa yksilön työllistymistä työmarkkinoilla.

Salmelan (2005, 30) mukaan luonto- ja ympäristöala työllistää toistaiseksi heikosti. Erityisesti maaseudun kehittymisen vuoksi, tutkintoa kannattaisi jatkossa suunnata maatalouden parissa työskenteleville. Näin ollen tutkinto täydentäisi maaseudun pääasiallisia tulonlähteitä.

Useissa koulutuksen arviointia käsittelevissä tutkimuksissa, työelämävastaavuuden osalta on raportoitu ns. perustaitojen puutteellisesta hallinnasta (mm. Rantanen, 2003 ja Ryan, 2002).

Työn muuttuvan luonteen vuoksi työelämässä tarvitaan myös moniulotteisia taitoja (Giddens & Stasz, 1999, 5). Riippumatta koulutusasteesta, juuri perustaitojen hyvä hallinta edesauttaa myös uusien tietojen ja taitojen hankkimisessa sekä hallinnassa (Miettinen & Tuovinen, 2003 ja Lasonen, 2000 ja Murto jne. 2004 sekä Ryan, 2002). Mm. Järvisen (1999), Nuotion (2001) ja Väisäsen (2003) mukaan koulutuksen työelämäyhteydet ja yhteistyö yritysten kanssa on riittämätöntä. Hyvien työelämäyhteyksien ja yhteistyön koulutuksen ja työelämän kesken katsotaan selkeästi lisäävän koulutuksen työelämävastaavuutta. Myös oikeat asenteet ovat nousseet yhdeksi päätekijäksi hyvästä työntekijästä puhuttaessa (mm. Borgman, 2005). Koulutuksen keinoin ammatillisiin perustaitoihin ja niiden osaamiseen voidaan vaikuttaa hyvinkin voimakkaasti. Asenteiden muokkaaminen taas puhtaasti koulutuksen keinoin työnantajien toivomaan suuntaan asettaa koulutukselle uusia haasteita.

Luontomatkailukoulutusta tarkasteltaessa kiinnostavaksi kysymykseksi nousee aikaisempien tutkimusten valossa myös: Mitkä ovat niitä perustaitoja joita erityisesti luontomatkailussa tarvitaan?

Paremmiin työelämän tarpeita vastaavaan koulutukseen voidaan aikaisempien tutkimusten perusteella päästä myös eri oppiaineiden integroinnilla (Hoachlander, 1999; Stasz, jne. 1996, 2003; Winch, 2000; Nuotio, jne., 2001; Rantanen, jne. 2003) Perustietojen ja – taitojen opetuksen integrointi ammatillisten aineiden opetukseen saattaisi tuottaa työelämän kannalta parempia oppimistuloksia. Aineiden integrointi opetuksessa jäljittelee tutkimusten mukaan työelämän tilanteita perinteisiä luentoja paremmin (mm. Stasz, jne. 1996, 2003; Nuotio, jne., 2001; Rantanen, jne. 2003). Työelämän tilanteissa, kuten eri aineiden integroidussa opetuksessakin, työntekijä joutuu usein käyttämään useampaa kuin yhtä tietoon tai taitoon liittyvää osa-aluetta samanaikaisesti. Integroinnin osalta luontomatkailukoulutusta tuleekin tarkastella erityisesti sellaisten aineiden osalta, jotka integroituna palvelevat luontomatkailun työelämää parhaiten.

Tässä tutkimuksessa sovelletaan Opetushallituksen koulutuksen tuloksellisuuden arviointimallia (Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli, 1998). Tuloksellisuuden arviointimallin ulottuvuudet ovat 1. tehokkuus, 2. vaikuttavuus ja 3. taloudellisuus. Työelämävastaavuutta arvioitaessa tutkimuksen kannalta oleelliset arviointimallin ulottuvuudet ovat koulutuksen tehokkuus ja vaikuttavuus. *Tehokkuuden* osalta arvioinnissa keskitytään tutkimaan vastaako koulutustarjonta tavoitteiltaan työelämän tarpeita. *Vaikuttavuuden* osalta keskitytään tutkimaan lisääkö koulutus oppilaan työelämävalmiuksia ja miten koulutuksen tulokset ylipäättään

vastaavat työelämän tarpeita. Tehokkuus ja vaikuttavuus mittareina tarjoavat tähän tutkimukseen soveltuvin osin kriittisen näkökulman työelämävastaavuuden tarkasteluun.

Tutkimuksen aineisto on kerätty haastattelemalla kuutta Etelä-Savon alueella toimivaa luontomatkailuyrittäjää. Haastattelukysymykset jakautuvat kahteen temaattiseen osioon: 1. luontomatkailuyrittäjän omat kokemukset koulutuksesta ja yrittämisestä, 2. luontomatkailuyrittäjän näkemykset hyvästä, alalle soveltuvasta työntekijästä.

Tässä tutkimuksessa luontomatkailun työnantajien antamat arviot ja kritiikki Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luontomatkailukoulutuksen työelämävastaavuudesta luovat pohjan opetussuunnitelman tarkastelulle ja mahdollisten sisällöllisten parannusten tekemiselle. Tutkimuksen tutkimusmenetelmänä on puolistrukturoitu haastattelututkimus. Haastattelukysymykset on laadittu Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luontomatkailukoulutuksessa käytettävien opetussuunnitelmien pohjalta. Haastatteluaineistosta pyritään löytämään myös luontomatkailukoulutukseen liittyvät koulutuksen laadulliset seikat ja yksityiskohdat.

Arvioinnin lajina tässä tutkimuksessa on kehittämistavoitteinen arviointi. Kehittämistavoitteinen arviointi on tässä tutkimuksessa vertailevaa arviointia (emt. 1998, 16). Arvioinnin tarkoituksena on vertailla koulutuksen nykytilaa ja tutkimustulosten viitoittamaa koulutuksen tavoitetilaa. Tässä tutkimuksessa arviointi keskittyy luontomatkailukoulutuksen nykytilaan ja oppilaitoskohtaisen koulutuksen (Savonlinnan ammatti- ja aikuisopisto) arviointiin. Tutkimustietoa hyödynnetään korjaamalla opetussuunnitelmaa, opetusmenetelmiä sekä oppimisympäristöjä paremmin työelämän tarpeita vastaavaksi.

Tutkimusongelmia tässä tutkimuksessa ovat:

1. Millaisia ovat Etelä-Savon alueen luontomatkailuyrittäjien ja – työnantajien näkemykset työelämän vaatimuksista/hyvistä työntekijöistä?
2. Kuinka Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luontomatkailukoulutus vastaa Etelä-Savon alueen luontomatkailuyrittäjien ja – työnantajien työelämävaatimuksiin?
3. Millaista koulutusta tulisi järjestää, että se vastaisi luontomatkailun työelämän tarpeisiin?

Tutkimuksen rajauksen keskeiseksi tekijäksi nousi paikallisen, Etelä-Savon alueen luontomatkailun kehittäminen myös koulutuksen avulla. Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston, luontomatkailukoulutuksen tavoitteena on kouluttaa työntekijöitä myös alueellisiin tarpeisiin. Etelä-Savon alueella luontomatkailuun liittyvät ohjelma- ym. palvelut eivät ole täysin samanlaisia muualla Suomessa tuotettavien palveluiden kanssa. Alueen palveluita muokkaava yksi erityistekijä on luontomatkailualan toimijoiden sijainti Järvi-suomessa. Vesistö tarjoaa osaltaan mahdollisuuden monipuolisille ja vetovoimaisille luontomatkailutuotteille, ja tämä saattaa asettaa myös työvoiman osaamiselle erityisvaatimuksia. Näin ollen haastateltavat luontomatkailualan työnantajat valittiin Etelä-Savon alueelta. Työnantajilla oletettiin olevan käsitys luontomatkailun työelämän tarpeista, mutta myös jonkinlainen käsitys Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa annettavasta luontomatkailukoulutuksesta. Aineistoa täydennettiin opiskelijoille suunnatulla kyselyllä.

2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

2.1 Koulutuksen työelämävastaavuutta käsittelevät tutkimukset

1980-luvulta lähtien ammatillisen koulutuksen ja työelämän välinen kuilu kasvoi keskitetyn koulutussuunnittelun myötä. Keskitetyn suunnittelujärjestelmän puutteena oli sen kyvyttömyys reagoida työelämän tieto- ja taitovaatimukseen (mm. Metsä-Tokila 1998, 10). 1990-luvulla keskitetystä suunnittelujärjestelmästä luovuttiin ja alettiin edistää koulutuksen ja työelämän paikallisia yhteistyömuotoja. Koulutusviranomaiset ja työelämän toimijat eivät kuitenkaan tänäkään päivänä ”puhu samaa kieltä” ja tämä aiheuttaa ongelmia halutunlaisen työvoiman kouluttamiseksi työmarkkinoille (Kivinen, jne. 1998; Metsä-Tokila, jne. 1999).

Sitä, kuinka hyvin koulutus vastaa työelämän tarpeisiin, voidaan tarkastella usean eri koulutukseen liittyvän tekijän kautta. Yhdellä ja samalla alallakin voi olla hyvin erilaisia tieto- ja taito vaatimuksia. Hyvä työelämävastaavuus saavutetaan huomioimalla monia eri asioita sekä itse opetustoimessa että oppilaitosympäristössä. Alla olevissa tutkimuksissa esitellään näkökulmia työelämävastaavuuden tarkasteluun ja sen muodostumiseen.

Suomessa Opetushallitus on kehittänyt koulutuksen arviointiin tarkoitetun koulutuksen tuloksellisuuden arviointimallin, jonka avulla kerätään tietoa muun muassa opetustoimen tehokkuudesta reagoida koulutuksen ajankohtaisuuteen sekä siitä, kuinka koulutustarjonta vastaa yhteiskunnan, työelämän ja opiskelijoiden tarpeisiin. Koulutuksen ja opetuksen alueella tapahtuneet kehittämistoimet ovat lisänneet myös koulutuksen ylläpitäjän vastuuta koulutuksen käytännön toteuttamisesta. Hallinnon ohjausjärjestelmää on pyritty keventämään opetustoiminnan alueella ja muun muassa edellä mainitun arviointimallin avulla oppilaitokset voivat itsenäisesti tuottaa arviointitietoa omaa kehittämistyötään varten (Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli, 1998). Koulu- ja oppilaitostasolla arviointitehtäviä ja arvioinnin tasoja ovat toiminnan tuloksellisuus, koulukohtainen opetussuunnitelma, koulun toimintaidea ja profiili, oppimistulokset, johtamiskulttuuri ja työpaikkailmasto sekä koulussa viihtyminen (emt. 54). Mallin kaikkien arviointitasojen huomioiminen edellyttää koulutuksessa laajan kentän huomioimista. Luotettavien johtopäätösten saamiseksi ja kehittämiskohteiden löytämiseksi arviointitiedon keruun tulee olla kaikilta sen osilta systemaattista ja kattavaa. Arviointimallin toteuttaminen kaikkine osa-alueineen on suhteellisen suuritöinen prosessi. Riittävän ja kattavan arviointitiedon saaminen arviointimallin kautta edellyttää siis oppilaitoksen sitoutumista kyseessä olevan mallin toteuttamiseen.

Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimallin avulla on kerätty tietoa myös ammatillisen perus- ja aikuiskoulutuksen tuloksellisuudesta. Tutkimusten tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa niin ikään koulutuksen voimavarojen kohdentamiseksi, päätösten tekemiseksi ja koulutuksen kehittämiseksi kuin oppilaitosten itsearviointiinkin (Räisänen, jne. 1999, Hollo, jne. 2001, Nuotio jne. 2001, Räisänen & Frisk, 2002, Löfström, jne. 2005). Tutkimuksissa on tarkasteltu myös oppilaitosten ja työelämän yhteistyön riittävyttä ammatillisten päämäärien saavuttamiseksi.

Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimallin avulla tutkimustietoa on kerätty erilaisilla opiskelijoille, työelämän ja koulutuksen edustajille suunnatuilla haastatteluilla ja kyselyillä, oppilaitosten itsearvioinneilla, ulkoisella arvioinnilla ja oppimistulosten arvioinnilla sekä opiskelijoiden sijoittumisella työelämään (mm. Hollo, jne. 2001, Nuotio jne. 2001, Räisänen & Frisk, 2002).

Salmelan (2005) selvityksessä luonto- ja ympäristöalan osaamistarpeista ilmenee, että ammatillista, syventävää koulutusta tulisi lisätä. Salmelan opiskelunsa päättäneille suunnatussa kyselytutkimuksessa vastanneista 2/3 koki, ettei koulutus ole antanut riittäviä eväitä työn

ammattilliseen hallintaan. Tutkimuksessa ilmeni myös, että perustutkinnon opetussuunnitelmassa on liikaa yhteisiä perusopintoja. Kielitaitovaatimuksia tulisi kuitenkin tutkimuksessa mukana olleiden opettajien mielestä painottaa enemmän. Oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat koettiin hyväksi juuri aluekohtaisen erikoistumisen mahdollisuuden vuoksi. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon koulutusohjelmasta valmistuneiden sijoittumista työelämään ja koulutuksen tuottaman osaamisen vastaavuutta työelämässä sekä perustutkinnon kehittämistarpeita.

Koulutuksen työelämävastaavuutta on tarkasteltu kyselytutkimuksin toteutettuina myös oppilaitosten ja yhteistyöyritysten yhteistyön kautta (mm. Lasonen, 2000; Räisänen & Frisk, 2002; Vehviläinen 2004). Yrityksissä koetaan, ettei valmistuneiden ammattitaito vastaa alan vaatimuksia kuin osittain, tai vastaa tarpeisiin kohtalaisen hyvin. Yhteistyö oppilaitosten ja yritysten välillä on viime vuosina selkeästi lisääntynyt muun muassa ammattiosaamisen näyttöjen kautta.

Koulutuksen työelämävastaavuuden parantamiseksi yhteistyön määrää tulisi kuitenkin edelleen lisätä työelämän edustajien osallistumisella muun muassa opetuksen ja opetussuunnitelmien suunnitteluun. Lisäksi oppilaitosten ja opetushenkilöstön tulisi osallistua yhä enemmän työelämän kehittämiseen sellaiseksi, että esimerkiksi työssäoppiminen sekä ammattiosaamisen näytöt saataisiin joustavaksi ja toimivaksi osaksi työpaikoilla tapahtuvaa opiskelua ja toimintaa.

Räisänen ja Friskin (2002, 17) tutkimuksen mukaan oppilaitosten tulisi osallistua myös erilaisiin alueellisiin työelämää palveleviin kehittämisprojekteihin. Erilaisten työelämän kehittämishankkeiden ja – projektien kautta myös opettajien käsitys työelämästä ja siellä vaadittavasta osaamisesta paranee. Mahdollisimman monipuoliset työelämäyhteydet vaikuttavat positiivisesti opiskelijoiden opiskeluun ja oppilaitosten tuloksiin. Vehviläisen (2004, 31) tutkimuksen mukaan työelämän edustajat kokevat näyttöjen myötä tehtävän oppilaitosyhteistyön tuovan työmaille muun muassa henkilöstön osaamisen ja innovaation lisääntymistä. Myös ammatillisen koulutuksen arvostuksen lisääntymisen katsotaan kasvavan tehtävän oppilaitosyhteistyön myötä.

Työelämävastaavuutta voidaan tarkastella myös siitä näkökulmasta kuinka ja miten hyvin koulutus pystyy tuottamaan työnantajien toivomia yleiskvalifikaatioita. Turtiaisen (1991, 1997) mukaan työvoimatoimistojen työpaikkailmoituksissa työnantajien eniten arvostamat yleiskvalifikaatiot olivat: oma-aloitteisuus, ammattitaito, kiinnostus alaan/työntekoon,

rehellisyys, tunnollisuus, työkokemus, hoksottimet paikallaan, asiakaspalveluun sopiva, palvelualltius, innostuneisuus, pystyvyys ja reippaus. Työntekijätason rekrytoinnissa kaikkein tärkeimpiä tekijöitä olivat oma-aloitteisuus ja ammattitaito, vasta tämän jälkeen tulivat kiinnostus alaan ja työntekoon sekä rehellisyys. Koulutus oli tutkimuksessa vasta kahdeksannella sijalla.

Myös yhteisten ja yleissivistävien aineiden opetusta tulisi tutkimusten mukaan lisätä (Tiainen, 1995; Kuusisto, 1995; Giddens & Stasz 1999; Metsä-Tokila, jne. 1999; Survey of Employer Views of Vocational Education and Training 2001; Lehikoinen, jne. 2002; Ryan, 2002; Tekniikan alan koulutuksen kehittämistarpeet –loppuraportti 2002; Miettinen & Tuovinen 2003; Rantanen 2003; Murto jne. 2004). Myös Salmelan (2005) osaamistarveselvityksessä sekä työantajien ja opettajien mielestä esimerkiksi kielitaitoon ja sosiaalisiin taitoihin tulisi koulutuksessa kiinnittää enemmän huomiota, kun taas opiskelijat kokivat muun muassa edellä mainitut taidot vähemmän tarpeellisiksi. Yhteisistä ja yleissivistävistä aineista tutkimuksissa voimakkaimmin esiin nousivat kielitaidot, atk-taidot, asiakaspalvelutaidot, ryhmä- ja yhteistyötaidot sekä kommunikaatio ja vuorovaikutustaidot.

Yhdysvalloissa ja Australiassa tehdyissä haastattelu- ja kyselytutkimuksissa työnantajat toivovat työntekijöiltään ongelmanratkaisu- ja kommunikaatiotaitoja sekä ryhmätyötaitoja (Stasz, Ramsey jne. 1996; Stasz & Brewer 1999; Levesque jne. 2000; Ryan 2002, 2004). Giddens, Ramsey jne. (1996) ja Stasz & Brewer (1999) ovat lisäksi keränneet tietoa havainnoimalla, haastatteleamalla ja dokumentoimalla työntekijöitä töissään sekä tarkastelemalla kuinka nämä suoriutuvat sekä suorittavat jokapäiväisiä töitään.

Tutkimuksissa korostuu oppimisen ja tekemisen kontekstuaalisuus. Haluttuja ominaisuuksia ja taitoja voidaan parhaiten tuottaa ja opettaa oikeanlaisessa oppimisympäristössä sekä oikeanlaisin opetusmenetelmin. Tutkimusten mukaan koulumaailmassa tulisikin opetustilanteissa pyrkiä jäljittelemään työelämän tilanteita mahdollisimman tarkasti. Työelämän tilanteita tulisi siis tuoda luokkahuoneisiin. Kuusiston (1995) Ja Metsä-Tokilan jne. (1999) mukaan ammatillinen osaaminen syntyy kuitenkin parhaiten työpaikoilla. Monialaisten oppilaitostenkin on lähes mahdoton kouluttaa jokaiselle työpaikalle soveltuvaa ja erilaiset osaamisvaatimukset täyttävää työntekijää.

Kuusisto (1995) on tutkimuksessaan tarkastellut vaatetusalan koulutuksen ja työelämän vastaavuutta viivästetyn evaluaation idean kautta. Viivästetyllä evaluaatiolla mitataan

koulutuksen pitkäaikaisvaikutuksia. Kuusiston (1995, 118) tutkimuksessa koulutuksen läpikäyneet opiskelijat arvioivat jälkikäteen saamansa koulutuksen vaikutuksia itseensä. Tutkimuksen lähtökohtana oli selvittää miten koulutuksessa on opetettu työelämän vaatimuksia vastaavat asiat. Puutteita löytyi lähinnä ryhmätyötaidoissa ja työn suunnittelussa sekä teollisen työn taidoissa. Laajempi osaaminen Kuusiston mukaan tulee työntekijälle työskentelyyn tarvittaessa ”kantapään kautta”. Lisäksi alan hyvin erilaiset työpaikat voivat selittää työelämävastaamattomuutta. Kuusiston mukaan on lähes mahdotonta kouluttaa henkilöitä, joiden koulutus vastaa juuri sitä työtä, mitä hän tekee.

Myös tekniikan alan koulutuksen kehittämistarpeet – tutkimuksessa (2002) työnantajat toivovat valmiita työntekijöitä. Ammattitaidon kehittyminen on pitkä prosessi, joka ei pääty kolmivuotisen koulutuksen päätyttyä. Myös Lehikoisen jne. (2002, 14) mukaan tutkinnoille ei välttämättä löydy työmarkkinoilta juuri vastaavaa ammattia ja työmarkkinoilla tarvittavaa tosiasiallista pätevyyttä ei voi oppia koulussa työmarkkinoiden nopean muutoksen vuoksi. Ammatillinen koulutus ei myöskään voi keskittyä tuottamaan yksityiskohtaista ja työpaikkakohtaista erityisosaamista.

Koulutuksen työelämävastaavuutta on tarkasteltu myös ammattiosaamisen näyttöjä (mm. Stenström 2001; Vehviläinen 2004) ja työssäoppimista (mm. Oulujärvi & Perä-Rouhu 2000; Lasonen 2000; Pohjonen 2001; Väisänen 2003) käsittelevissä tutkimuksissa. Ammattiosaamisen näyttöjen katsotaan ainakin osittain lisäävän koulutuksen työelämävastaavuutta. Näyttöjen vaikutus työelämävastaavuuden paranemiseen ei kuitenkaan ole kiistaton. Näytöt ovat vielä suhteellisen uusi asia, eikä tutkimustuloksia aiheesta ole riittävästi. Ammattiosaamisen näytöt ja niihin keskittyvä koulutus voivat joidenkin mielipiteiden mukaan jopa kapea-alaista ammattitaitoa (Vehviläinen 2004, 41). Ammatillisen koulutuksen aikana olevien työssäoppimisjaksojen taas katsotaan selkeästi lisäävän koulutuksen työelämävastaavuutta – opiskelija on tuolloin ammatillisten taitojen opiskelun kannalta oikeassa ympäristössä.

2.2 Koulutuksen arviointia käsittelevät tutkimukset

Mäntysaaren (1999, 7 – 8) mukaan arvioinnilla ja arviointitutkimuksilla on eri syitä. Muun muassa organisaation tarve perustella tekemiään muutoksia tai eloonjäämiskamppailun ase, ovat tällaisia syitä. Organisaatio voi pyrkiä todistelemaan arvioinnilla myös uudistushenkisyyttään. Lisäksi arviointitutkimuksen myötä syntyy uudenlaista asiantuntijuutta. Uudenlaisen

asiantuntijuuden myötä voidaan paremmin ymmärtää uudelleenmuovautuvaa hyvinvointivaltiota. Pienenevien ikäluokkien ja vähenevien hakijamäärien myötä myös Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa joudutaan kamppailemaan eloonjäämisestä. Luontomatkailukoulutuksen työelämävastaavuuden arvioinnin avulla on mahdollisuus muokata koulutustuotteista sekä työelämän että opiskelun kannalta tarkoituksenmukaisia ja vetovoimaisia. Koulutustuotteen vetovoimaisuutta lisää myös tietoisuus sen työllistävyydestä. Seppänen-Järvelän (1999, 92) mukaan arvioinnilla on tärkeä merkitys tietoiselle ja muutoshaluiselle kehittämiselle. Tässäkin tutkimuksessa arviointi toimii välineenä kehitystyölle. Arviointitieto tarjoaa mahdollisuuden opetuksen ja opetussuunnitelmien mahdollisten epäkohtien paikantamiselle.

Koulutuksen kehittämisessä arviointitieto tarjoaa näkökulmia myös opetustoimen vahvuuksiin ja heikkouksiin sekä toisaalta tutkimuksen avulla voi nousta myös uusia ideoita koulutuksen kehittämiseen (Heinonen & Jakku-Sihvonen, 2001, 142).

Nikkasen ja Lyytisen (1996) mukaan tutkimuksen myötä esiin nousevat muutosehdotukset tulee tehdä koulutuksen työyhteisössä tietoisiksi ja ymmärretyiksi. Nikkasen ja Lyytisen (emt., 35) mukaan työyhteisö on ymmärtänyt muutoksen kun se: 1. on selvillä siitä, miksi muutos toteutetaan, 2. ymmärtää sen, mihin muutoksella pyritään, 3. ymmärtää, mitä seuraisi muutoksen toteuttamatta jättämisestä, 4. ymmärtää, mitä merkitystä muutoksesta on sille itselleen sekä 5. omaa käsityksen siitä, miten muutos toteutetaan. Tätä ajatusta tukee osittain myös Cortin jne. (2004, 39) kuuden Euroopan maan ammatillisten opettajien hyviä käytänteitä käsittelevän vertailututkimuksen parannusehdotus. Parannusehdotuksen mukaan ammatillisten aineiden opettajien ammatillista kehitystä ei voi jättää yksittäisen opettajan motivaation varaan. Ammatillisen kehityksen on koskettava koko työorganisaatiota. Työkulttuurin muutokseen ja kehitykseen vaaditaan Cortin jne. mukaan erityisesti aikaa. Uskottavuutta muutoshenkisyydelle lisää se, että organisaation johtajat itsekin sitoutuvat aktiivisesti haluttuun kehitykseen. Opettajien ja koulutusohjelmien muutokset saavutetaan riittävällä kehitystyön suunnitteluun ja kehittämiseen varatulla ajalla sekä rahallisella korvauksella kehityksen eteen tehdystä työstä.

Tässä tutkimuksessa Opetushallituksen koulutuksen tuloksellisuuden arviointimallin osalta tarkastelun kohteena ovat erityisesti opetussuunnitelma ja oppimistulokset. Edellä mainitun arviointimallin ja sen jokaisen arvioinnin osa-alueen (tehokkuus, vaikuttavuus ja taloudellisuus) toteuttaminen yksittäisen oppilaitoksen kohdalla edellyttää koulutustarjonnan osalta pitkän aikavälin tarkastelua, muun muassa lähialueiden ja kansallisten tarpeiden huomioimiseksi. Myös

koulutuksen ajankohtaisuus, uskottavien työelämäyhteyksien tarkastelu ja koulutuspituuudet jne. edellyttävät pidemmän aikavälin tarkastelua (emt. 64). Lisäksi arviointitiedon keruun tulee olla systemaattista. Pitkän aikavälin tarkastelussa arviointitiedon nopea hyödyntäminen ja reagointi työelämän vaatimuksiin muodostuvat ongelmalliseksi. Kaiken kaikkiaan arviointimallin mukaisen arvioinnin toteuttaminen on suhteellisen pitkä ja raskasvetoinen projekti yhden koulutusyksikön toteutettavaksi. Toisaalta arviointimallin avulla kerättävä arviointitieto tuottaa parhaimmillaan hyvin kattavaa ja monipuolista tietoa koulutuksen eri osa-alueista. Tässä tutkimuksessa on sovellettu myöhemmin esiteltäviä osia kyseessä olevan arviointimallin ulottuvuuksista.

Opetussuunnitelma on yksi opettajan tärkeimmistä työvälineistä. Luontomatkailukoulutus koostuu koko opintojen aikana opettajien eri aineiden kokonaisuudesta. Kaikki opintokokonaisuuden aineet tukevat toisiaan ja muodostavat viime kädessä ammatillisen tutkinnon. Näin ollen myös kaikkien luontomatkailukoulutusta opettavien opettajien tulee sisäistää mahdollisten muutosehdotusten ja kehitystyön tärkeys ja tarpeellisuus koko koulutuksen, sekä organisaatiokin kannalta. Siinä missä Cortin työkuiltuurin muutokseen ja kehitykseen vaaditaan aikaa, vaaditaan aikaa myös Nikkasen ja Lyytisen (1996) muutosehdotusten sisäistämiseen koulutusorganisaatioissa. Vanhojen työtapojen muuttamiseen ja uusien ymmärtämiseen sekä omaksumiseen voidaan tarvita jopa kokonaan uusi opettajasukupolvi.

Luontomatkailukoulutuksenkin kehittämisen kannalta tutkimuksessa mahdollisesti esille nousevat muutosehdotukset ja korjaukset tulee viedä sekä opetussuunnitelmiin, että käytännön opetustoimeen. Jos arvioinnin kautta esimerkiksi opiskelijoiden asiakaspalvelutaidoissa havaitaan huomattavia puutteita, on kyseisen aineen lisääminen opetussuunnitelmaan tietyissä rajoissa mahdollista. Myös asiakaspalvelutaitojen suunnitelmallinen integrointi opetettaviin ammatillisiin aineisiin on mahdollinen ratkaisu paremmin työelämän tarpeita vastaavaan koulutukseen. Koulutuksessa ja opetustoimessa esiintyviä heikkouksia voi löytyä myös teoreettisessa viitekehityksessä esitellyissä koulutukseen liittyvissä osa-alueissa.

3 LUONTOMATKAILUKOULUTUKSEN OPETUSSUUNNITELMAT

Valtakunnallinen luonto- ja ympäristöalan opetussuunnitelma painottaa kaikkien alojen yhteisessä ydinosaamisessa kansainvälisyyttä, kestävän kehityksen edistämistä, teknologian ja tietotekniikan hyödyntämistä, yrittäjyyttä, laadukasta ja asiakaslähtöistä toimintaa, kuluttajaosaamista sekä työsuojelusta ja terveydestä huolehtimista (Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto, 2001, 10). Edellä mainitut ydinosaamisen alueet korostuvat myös useimmissa koulutuksen työelämävastaavuutta käsittelevissä tutkimuksissa (mm. Lehikoinen, jne. 2002; Rantanen, 2003; Murto, jne. 2004) ja toimivat raamina myös oppilaitoskohtaiselle opetussuunnitelmalle.

Oppilaitoskohtainen opetussuunnitelma poikkeaa valtakunnallisesta opetussuunnitelmasta, oppilaitoksessa suunniteltujen ammatillisten aineiden, myös alueellisia tarkoituksia palvelevien opintokokonaisuuksien osalta. Oppilaitoskohtaiset ammatilliset valinnaiset opintokokonaisuudet on sisällytetty valtakunnallisesti määrättyjen ammatillisten valinnaisten 20 opintoviikon opintokokonaisuuksiin, tai ammatillisiin vapaasti valittaviin aineisiin.

Valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaan kaikkien alojen yhteisiin ydinosaamisalueisiin kuuluvat oppimistaidot, ongelmanratkaisutaidot, vuorovaikutus- ja viestintätaidot, yhteistyötaidot sekä eettiset ja esteettiset taidot. Myös yhteiset ydinosaamisalueet ovat korostuneet työelämävastaavuutta käsittelevissä tutkimuksissa (esim. Metsä-Tokila, jne., 1999). Valtakunnallinen opetussuunnitelma korostaa luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon ja koulutusohjelmien tavoitteissaan alan monipuolisten perustöiden hallintaa sekä oman koulutusohjelman mukaisten työtehtävien hallintaa ympäristövastuullisesti sekä luonnon monimuotoisuutta edistävästi. Aikaisemmissa työelämävastaavuutta käsittelevissä tutkimuksissa nousee myös esiin työtehtävien monipuolinen hallinta. Ammatilainen nähdään yrityksen monitaiturina (esim. Metsä-Tokila jne. 1999, 25). Valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaan opiskelijan on tunnettava myös ekologiset vuorovaikutussuhteet ja osattava tunnistaa kasvien ja eläinten peruslajit. Ekologia ja lajistotuntemus kuuluvat ammatillisiin perusteisiin, jotka niin ikään nousevat esiin aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Miettinen & Tuovinen, 2003; Salmela, 2005). Salmelan (2005, 23) osaamistarveselvityksen mukaan luonto- ja ympäristöalan opiskelijat kokivat osaavansa luonto- ja ympäristöalan perusopintoihin kuuluvat ekologiaan liittyvät osaamisalueet hyvin.

Valtakunnallinen opetussuunnitelma määrittelee opiskelijan osaamista edelleen: opiskelijan on osattava soveltaa tehtävissään ympäristölainsäädäntöä ja elinkaariajattelua. Lisäksi koulutusohjelman tavoitteisiin kuuluu taloudellisen, tuottavan ja asiakaslähtöisen ajattelun näkökulmat. Myös asiakaslähtöisyys ja asiakaspalvelutaitojen merkitys korostuu suurimmassa osassa työelämävastaavuutta käsittelevissä tutkimuksissa (Tiainen, 1995; Kuusisto, 1995; Giddens & Stasz 1999; Metsä-Tokila, jne. 1999; Survey of Employer Views of Vocational Education and Training 2001; Lehikoinen jne. 2002; Ryan 2002; Tekniikan alan koulutuksen kehittämistarpeet – loppuraportti 2002; Miettinen & Tuovinen 2003; Rantanen 2003; Murto jne. 2004).

Valtakunnallisen opetussuunnitelman tavoitteisiin kuuluu perustutkinnon suorittaneen oman fyysisen ja henkisen kunnan hallinta sekä työturvallisuuden hallinta. Rantasen (2004, 49) tutkimuksen mukaan hyvästä fyysisestä kunnosta on esimerkiksi kädentaitoja ja konkreettista tekemistä vaativissa tehtävissä suuri etu. Myös tietojen ja taitojen jatkuva kehittäminen kuuluvat koulutusohjelman tavoitteisiin. Elinikäisen oppimisen idea löytyy tutkimuksista lähinnä työntekijän tai opiskelijan halukkuutena oppia uutta (mm. Lasonen, 200, 97). Metsä-Tokilan (2005, 25) mukaan hyvä työntekijä seuraa jatkuvasti alan uusinta kehitystä ja siirtää tietoa yrityksen käyttöön.

Opetussuunnitelma määrittelee erityisesti luontoalan tutkinnon tavoitteiksi luonto-opastuksen ja luontomatkailun tehtävät. Luonto-opastukseen erikoistuneen tulee osata toimia opastus- ja neuvontatehtävissä sekä asiakaspalvelussa. Salmelan (2005, 23) tutkimuksen mukaan juuri luonto-opastuksen ja luontomatkailun alalle suuntautuneet opiskelijat sekä tutkimuksessa arviointia suorittaneet opettajat kokivat luontomatkailuun liittyvät opinnot hyväksi.

Valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaan opiskelijan tulee tuntea sekä elollista että elotonta luontoa ja niiden ominaisuuksia. Opiskelijan on osattava kertoa luonnon nähtävyyksistä ja hänen tulee tuntea myös alueellista luonnon- ja kulttuurihistoriaa. Opiskelijan on osattava liikkua luonnossa eri vuodenaikoina ja tuottaa eripituisia retkiä ympäristövastuullisesti ja turvallisesti. Edellä mainitut kokonaisuudet kuuluvat myös ammatilliseen perusosaamiseen joiden merkitys myös aikaisemmissa tutkimuksissa on korostunut. Ammatillinen perusosaaminenkaan ei aina työnantajien mielestä ole valmistuneilla työelämän kannalta riittävällä tasolla (mm. Salmela, 2005).

Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luonnonvara-alan yksikkö kouluttaa erä- ja luonto-oppaita, luonto- ja ympäristöalan perusopiskelijoita (luontoyrittäjiä) sekä kalastuksenohjaajia. Luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon opetussuunnitelma luontomatkailukoulutukseen liittyen on näistä laajin. Erä- ja luonto-oppaiden koulutus keskittyy perinteiseen erä- ja luontomatkailuun ja on laajuudeltaan 40 opintoviikkoa. Erä- ja luonto-oppaiden ammattitutkintoon valmentava koulutuksen tarkoituksena on antaa opiskelijoille perusvalmiudet erä- ja luontoretkien suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä luontotuntemukseen. Erä- ja luonto-oppaan toiminnan tulisi olla myös monikulttuurista ja kansainvälistä sekä asiakkaita arvostavaa. Oppaan tulisi tuntea oman toimialueensa luonto, väestö, elinkeino ja historia. Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa erä- ja luonto-oppaan tutkinnossa korostuu erityisesti retkien suunnitteluun liittyvät opinnot. Paikallisuuteen ja kulttuuriin liittyviä opintoja on yhteensä kaksi opintoviikkoa. Viime aikoina paikallisuuden ja siihen liittyvien osaamistarpeiden korostuminen voi kuitenkin lisätä painetta edellä mainittujen aineiden lisäämiselle. Kansainvälisyyteen ja monikulttuurisuuteen tulisi tulevaisuudenkin osaamistarpeiden vuoksi panostaa kaikilla luontomatkailukoulutuksen linjoilla enemmän.

Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luontomatkailukoulutuksen opetussuunnitelmat sisältävät ydinosaamisalueiden osalta valtakunnallisen opetussuunnitelman määrittelemiä tavoitteita. Tavoitteet on yksilöity ja eritelty eri oppiaineiden yhteyteen kirjattuihin sisältöihin, toteuttamistapoihin, arvioinnin kohteisiin sekä arviointitapoina. Eri aineiden opetuksessa ydinosaamisalueet saavat kuitenkin erilaisen painotuksen opetettavasta aineesta riippuen. Esimerkkinä mainittakoon yrityksen perustamisen kolmen opintoviikon ja toiminta matkanjohtajana ja luonto-oppaana kolmen opintoviikon opinnot. Yrityksen perustamisen opinnoissa korostuvat muun muassa omien valmiuksien arviointi ja kehittäminen, opiskelijoiden innovaatiotaitojen kehittyminen sekä liiketaloudellisen ajattelutavan kehittyminen. Toiminta matkanjohtajana ja luonto-oppaana opinnoissa taas vuorovaikutus- ja viestintätaitojen merkitys saa suuremman painoarvon. Ydinosaamisalueisiin liittyvän opetuksen määrää tulee aikaisempien tutkimustenkin valossa sitoa yhä voimakkaammin ammatillisten aineiden opetukseen. Yrittäjyyteen liittyviä opintoja opetetaan Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa melko paljon. Yrittäjyyteen liittyvien aihealueiden hallinnan voidaan näin ollen myös olettaa olevan opiskelijoiden hallinnassa.

Yhteiset ydinosaamisaluepainotukset eivät näytä olevan sidoksissa erityisesti johonkin tiettyyn alaan. Useimpien tutkimusten mukaan ne ovat tärkeitä alasta ja koulutuksesta riippumatta.

Niiden opettamisessa on kuitenkin todennäköisesti suuriakin oppilaitoskohtaisia eroja. Painotukset ja niiden opetuksessa olevat erot ovat todennäköisesti sidoksissa oppilaitoksessa opetettaviin ammatillisiin aineisiin, riippumatta siitä, mitä valtakunnallinen opetussuunnitelma sanoo. Yhteiset ydinosaamisalueet ovat koulutuksen työelämävastaavuutta käsittelevissä tutkimuksissa saaneet useimmiten suuremman painoarvon kuin esimerkiksi kunkin alan ammatilliset aineet. Saman ilmiön voidaan olettaa nousevan esiin myös Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luontomatkailukoulutusta tarkasteltaessa. Yhteiset opinnot koskevat lähinnä vain kolmivuotisen tutkinnon suorittavia opiskelijoita. Jos opiskelija on suorittanut lukion tai jonkun muun ammatillisen tutkinnon, hänen ei tarvitse suorittaa yhteisiä opintoja. Aikaisempien tutkimustenkin perusteella tarkoituksenmukaisena voidaan pitää yhteisten aineiden lisäämistä kaikkia opiskelijoita ja koko opiskeluaikaa koskeviksi.

Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luontomatkailukoulutukseen liittyviä opetussuunnitelmia voidaan pitää aineopinnoiltaan suhteellisen monipuolisina. Opiskelija voi omailla ammatillisten aineiden valinnoillaan vaikuttaa ammatilliseen suuntautumiseensa. Ekologia ja lajistotuntemus korostuvat niin ikään kaikkien luontomatkailukoulutuksen opetussuunnitelmien sisällöissä, joten voidaan olettaa että aineiden hallinta on myös hyvää.

Myös luontomatkailuun liittyvien perustöiden opetusta on Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa suhteellisen paljon koko opintojen aikana. Toisaalta luontomatkailuun liittyviä työtehtäviä on alan todellisessa työelämässäkin runsaasti eikä kaikkiin työtehtäviin voida koulutuksen aikana opiskelijoita perehdyttää. Opetussuunnitelmaan on valittu sellaisia työtehtäviä joiden oletetaan palvelevan monipuolisesti alueellisia työnantajia. Moottorikelkkailun, metsätyövälineiden sekä kädentaitojen hallinta palvelee esimerkiksi sekä luontomatkailun, että metsäntutkimuksen avustavissa työtehtävissä. Luonto- ja ympäristöalan opiskelijoista osa hakeutuu myös metsäpuolen työtehtäviin.

Luontomatkailukoulutuksessa ja monissa luontomatkailuun liittyvissä työtehtävissä korostuu myös työtehtävien fyysinen puoli. Työtehtävien menestyksekkäs hoitaminen edellyttää jokseenkin hyvää tai välttävää fyysistä kuntoa. Tehtävät ovat usein juuri kädentaitoihin sekä konkreettiseen tekemiseen liittyviä. Esimerkiksi asiakasryhmien vieminen luontoon edellyttää ohjaajalta tai oppaalta hyvää kuntoa ja erilaisten luonnossa liikkumiseen ja selviytymiseen liittyvien kädentaitojen hallintaa. Luontomatkailukoulutuksessa fyysisen kunnan huolto tapahtuu useimmiten eri ammatillisten opintojen yhteydessä tehtävissä harjoituksissa.

Vuodesta 2001 lähtien kaikki Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luonto- ja ympäristöalan opiskelijaryhmät ovat valinneet ammatillisista valinnaisista luonto-opastuksen ja luontomatkailun opintokokonaisuuden. Tämä kertonee juuri opiskelijoiden halukkuudesta suuntautua nimenomaan luontomatkailun tehtäviin, eikä esimerkiksi metsänhoidollisiin tai metsän tutkimusta avustaviin tehtäviin. Myös kalastuksenohjaajan suuntautumisvaihtoehdossa opiskelija opiskelee matkailukalastusta 30 ov:a. Kalastuksenohjaajakoulutuksella pyritään vastaamaan alueelliseen, myös kalastusmatkailijat huomioivaan työvoimatarpeeseen.

Alla olevissa taulukoissa esitetään luontomatkailukoulutukseen liittyvien opetussuunnitelmien opintokokonaisuudet sekä yhteisten että ammatillisten aineiden osalta.

Erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinto (40 ov) muodostuu neljästä pakollisesta tutkinnon osasta.

Ammattitutkinnon osat ovat:

1. Asiakaspalvelu ja vuorovaikutustaidot
2. Erätaidot ja turvallisuus
3. Luonnontuntemus ja ympäristötietous
4. Ammatinharjoittaminen ja yrittäjyys

Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto (120 ov) muodostuu seuraavista opintokokonaisuuksista:

YHTEISET OPINNOT 20 ov

PAKOLLISET OPINTOKOKONAIUUDET 16 OV

Äidinkieli	4 ov	0-4 ov
Toinen kotimainen kieli (ruotsi)	1 ov	0-4 ov
Vieras kieli (englanti)	2 ov	0-4 ov
Matematiikka	3 ov	0-4 ov
Fysiikka ja kemia	2 ov	0-4 ov
Yhteiskunta-, yritys ja työelämä tieto	1 ov	0-4 ov
Terveystieto	1 ov	0-4 ov
Liikunta	1 ov	0-4 ov
Taide ja kulttuuri	1 ov	0-4 ov

VALINNAISET OPINTOKOKONAIUUDET 4 OV

Ympäristötieto	0-4 ov
Tieto- ja viestintätekniikka	0-4 ov
Etiikka	0-4 ov
Kulttuurien tuntemus	0-4 ov
Psykologia	0-4 ov
Yritystoiminta	0-4 ov

AMMATILLISET OPINNOT 90 ov

TUTKINNON YHTEISET AMMATILLISET OPINNOT 20 ov

Luonto- ja ympäristöalan osaaminen 20 ov

Ekologia ja lajiston tuntemus 6 ov

Kestävä kehitys, jätehuolto ja ympäristölainsäädäntö 3 ov

Maastossa liikkumisen taidot ja välineet 2 ov

Työ- ja maastoliikennevälineiden käyttö 7 ov

Työkyvyn ylläpito ja ensiaputaidot 2 ov

KOULUTUSOHJELMITTAIN ERIYTYVÄT AMMATILLISET OPINNOT**LUONTOALAN KOULUTUSOHJELMA 70 OV****Pakolliset opintokokonaisuudet 20 ov**

Luontoyrittäminen 20 ov

Valinnaiset opintokokonaisuudet 50 ov

Luonto-opastus ja luontomatkailu 20 ov

Ulkoilureittien suunnittelu ja rakentaminen 20 ov

Eräretkien opastus 10 ov

Luonto-opastuksen erityisosaaminen 10 ov

Elinympäristöjen hoito 20 ov

VAPAASTI VALITTAVAT OPINNOT 10 OV

Vesistömatkailu 10 ov

Metsien hoito ja metsätalous 4 ov

Elinympäristöjen tunnistaminen 3 ov

Metsien arvokkaiden elinympäristöjen hoito ja käsittely 3 ov

Samin valinnaistarjotin 0–10 ov

Lukio-opinnot 0–10 ov

Kalatalouden perustutkinnon (120 ov) yhteiset pakolliset opinnot ovat samat kuin luonto- ja ympäristöalan opinnoissa. Valinnaiset opintokokonaisuudet on pyritty rakentamaan erityisesti kalastukseen liittyvää toimintaa ja elinkeinoa tukevaksi. Ammatilliset opinnot muodostuvat seuraavista opintokokonaisuuksista:

AMMATILLISET OPINNOT 90 OV

TUTKINNON YHTEISET AMMATILLISET OPINNOT 50 OV

Kalat ja kalavedet	8 ov
Kalatalous	5 ov
Vesillä liikkuminen	5 ov
Kalastuksen perustaidot	11 ov
Vesiviljelyn perustaidot	8 ov
Kalankäsittelyn perustaidot	8 ov
Kalavesien hoito	5 ov

KOULUTUSOHJELMAN AMMATILLISET OPINNOT 40 ov

Elinkeinokalastus	30 ov
Kalanjalostus ja kalakauppa	30 ov
Vesiviljely	30 ov
Matkailukalastus	30 ov
Kalatalouden yritystoiminta	10 ov
Muut valinnaiset	10 ov

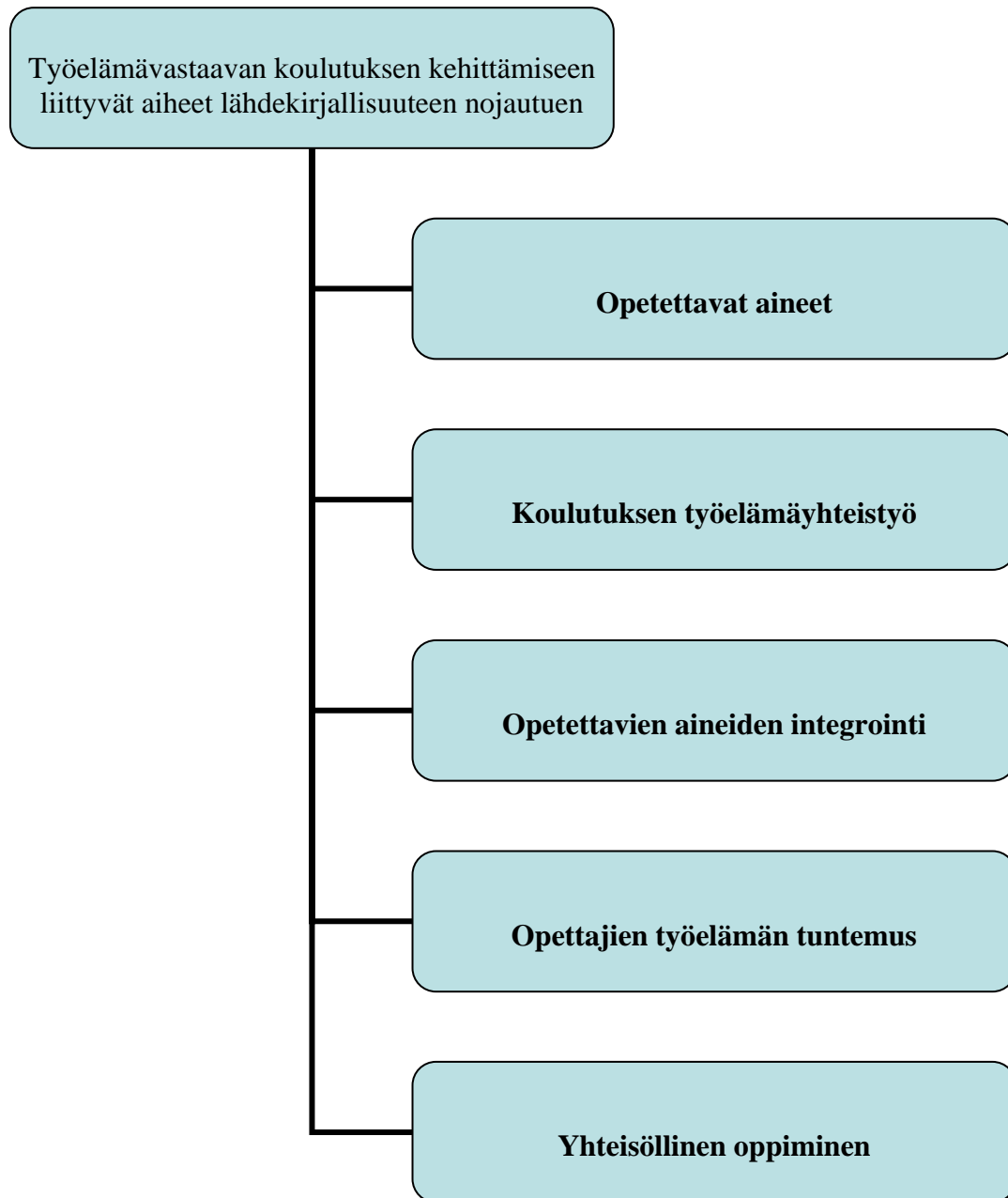
VAPAASTI VALITTAVAT OPINNOT 10 OV

Täydentävä työssäoppiminen 1 -10 ov
Pohjoismainen kalatalous, opintomatka 2 ov
Tutor- ja markkinointitoiminta 1-2 ov
Kalastusvälineiden rakentaminen 1-10 ov
Virkistyskalastuksen erikoisosaaminen 3 ov
Erätaidot 2 ov
Ruokapalvelujen erikoisosaaminen 4 ov
Ensiapu 1 ja 2 1 ov
Samin valinnaistarjotin 1–10 ov
Lukio-opinnot 1–10 ov

4 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Siihen, kuinka hyvin koulutus vastaa työelämän tarpeisiin, voidaan opetussuunnitelmien lisäksi vaikuttaa koulutuksessa ja käytännön opetustyössä usealla eri toimenpiteellä. Osittain myös edellä mainitusta syystä johtuen koulutusta ja sen eri osa-alueita tarkastelevaa kirjallisuutta ja tutkimuksia on suhteellisen paljon. Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentui pääosin koulutusta tutkivan kirjallisuuden ja tutkimusten työelämävastaavuutta käsitteleviin kohtiin. Teoreettisen viitekehysten pääkohdat hahmottuivat useiden eri tutkimusten lukemisen jälkeen. Kaikki teoreettisen viitekehysten pääkohdat eivät esiintyneet jokaisessa luetussa tutkimuksessa. Teoreettisen viitekehysten pääkohdat ja aiheet poimittiin eri tutkimuksista aiheiden toistuessaan riittävän usein. Näin ollen tässä tutkimuksessa tutkitun ja luetun kirjallisuuden määrä on suhteellisen suuri. Kaikki alla esitetyt teoreettisen viitekehysten teemat ovat jossain määrin sidoksissa toisiinsa ja osittain jopa päällekkäisiä.

Kohdassa 4.1 käsitellään koulutuksen ja työelämän vastaavuutta sekä eri näkökulmia niiden tarkasteluun. Muita keskeisiä teoreettisen viitekehysten aiheita ovat: kohta 4.2 *Opetettavat aineet* (mm. Tiainen, 1995; Kuusisto, 1995; Giddens & Stasz, 1999; Koivisto, 1999; Metsä-Tokila, jne. 1999; Survey of Employer Views on Vocational Education and Training, 2001; Lehikoinen jne., 2002; Ryan, 2002; Tekniikan alan koulutuksen kehittämistarpeet – loppuraportti, 2002; Rantanen, 2003; Miettinen & Tuovinen, 2003; Murto jne., 2004; Salmela, 2005)., kohta 4.3 *Koulutuksen työelämäyhteistyö* (mm. Järvinen, 1999; Metsä-Tokila, jne., 1999; Tiainen, 1995; Lasonen, 2000; Levesque, jne., 2000; Nuotio, jne., 2001; Räisänen & Frisk, 2002; Lehikoinen, jne., 2002; Väisänen, 2003; Immonen, jne., 2004; Vehviläinen, 2004; Salmela, 2005)., kohta 4.4 *Opetettavien aineiden integrointi* (mm. Hoachlander, 1999; Stasz, jne. 1996, 2003; Winch, 2000; Levesque, jne., 2000; Nuotio, jne., 2001; Rantanen, jne. 2003)., kohta 4.5 *Opettajien työelämän tuntemus* (mm. Koivisto jne., 1999; Honka jne., 2000; Cort, jne. 2004; Murto, jne., 2004; Immonen, jne., 2004; Luukkainen, 2004)., kohta 4.6 *Yhteisöllinen oppiminen* (mm. Giddens & Stasz, 1999; Turner, 2000, Levesque jne., 2000; Hodgkinson, 2003; Väisänen, 2004; Stasz, jne., 2004). Kohdassa 4.7 *Ammatillisen koulutuksen status*, pohditaan ammatillisen koulutuksen statuksen vaikutusta koulutukseen hakeutumiseen. Status vaikuttaa työelämävastaavuuteen välillisesti, lähinnä opiskelijamateriaalin kautta ja tätä kautta se vaikuttaa myös siihen, millaista koulutuksen tulisi olla (mm. Sherman, 1983; Lasonen, 1999; Immonen, jne. 2004; Vehviläinen 2004).

Kuvio 1. Teorettinen viitekehys kirjallisuudesta nousseiden teemojen perusteella

4.1 Koulutuksen työelämävastaavuus

Kuusiston (1995, 102 - 103) mukaan koulutuksella tuotettujen valmiuksien ja työelämän vaatimusten välinen vastaavuus voidaan kuvata seuraavasti: 1. Koulutus ja työ vastaavat toisiaan. 2. Koulutus ja työ eivät vastaa toisiaan, jolloin kyse voi olla ylikoulutuksesta, puutteellisesta koulutuksesta tai koulutuksen ja työelämän täydellisestä vastaamattomuudesta. Ylikoulutusta on silloin, kun henkilö ei voi käyttää kaikkia koulutuksella hankkimiaan valmiuksia työssään. Puutteellista koulutus on silloin, kun koulutuksessa saadut valmiudet eivät riitä työelämässä. Koulutuksen ja työelämän täydellistä vastaamattomuutta esiintyy usein uusissa ammateissa, joihin ei vielä koulutusta ole saatavilla.

Täydellistä koulutuksen työelämävastaamattomuutta tai ylikoulutusta ei tässä tutkimuksessa aikaisempien työssäoppimisjaksoilta saatujen palautteiden perusteella uskota löytyvän. Työssäoppimisjaksoilta saadut palautteet liittyvät usein opiskelijan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin tai niiden puutteisiin, eivätkä niinkään itse osaamiseen tai koulutukseen. Tässä tutkimuksessa pyritään tarkentamaan mahdollisia luontomatkailukoulutukseen liittyviä puutteita.

Koulutuksen työelämävastaavuutta voidaan tarkastella kolmesta eri näkökulmasta: opettajan, työnantajan ja opiskelijan näkökulmasta. Näkemykset ammatillisesta osaamisesta ja työelämävastaavuudesta eivät opettajan, työnantajan ja opiskelijan välillä aina ole yhteneviä. Opiskelijat arvioivat oman osaamisensa usein paremmaksi kuin oppilaitoksen ja työelämän edustajat. Aikuisopiskelijat ovat kuitenkin kriittisempiä oman osaamisensa suhteen (Nuotio jne. 2001, 116). Myös Stenströmin (2001, 20) mukaan ammatillisessa peruskoulutuksessa olevien nuorten ja aikuisten tosiasiallinen ammattitaito eroavat toisistaan.

Luontomatkailukoulutuksessa tilanne on vastaava. Osalla nuorista opiskelijoista käsitys omasta osaamisestaan on usein parempi kuin mitä se todellisuudessa on. Ilmiö on selvinnyt muun muassa opiskelijoille opintojen alussa tehtävän osaamiskartoituksen tai erä- ja luonto-opasopiskelijoille tehtyjen alkuhaastattelujen kautta. Osaamiskartoituksessa ja haastatteluissa pyritään selvittämään kuinka paljon ja mitä opiskelijat jo osaavat opiskelemastaan alasta. Kysyttäessä esimerkiksi: ”Osaatko suunnistaa?”, kymmenestä opiskelijasta noin kahdeksan vastaa osaavansa. Sama koskee esimerkiksi useiden eri työvälineiden käyttöön liittyviä kysymyksiä. Ensimmäisissä harjoituksissa ja työtilanteissa osoittautuu kuitenkin että vain muutama hallitsee kyseessä olevan asian. Näkemuserot johtuvat nuorten osalta vähäisestä työ-

tai opiskelukokemuksesta, jolloin suorituksista saatu palautekin on vähäistä. Toisaalta opiskelija voi haastattelutilanteessa haluta antaa osaamisestaan paremman kuvan, kuin mitä hän tietää sen todellisuudessa olevan.

Opiskelijoilla voi olla myös epärealistiset odotukset opintojen suhteen. Silloin tällöin myös opintojen loppuvaiheessa olevat opiskelijat kertovat odottaneensa opinnoilta jotakin muuta, kuin mitä koulutus todellisuudessa heille antoi. Epärealististen odotusten välttämiseksi opiskelijoille on syytä tehdä opintojen alussa mahdollisimman tarkka kartoitus siitä, mitä nämä odottavat oppivansa koulutuksessa, sekä antaa mahdollisimman tarkka kuvaus tulevien opintojen sisällöistä. Toisaalta myös mahdollisimman selvien tavoitteiden asettaminen oppimisen osalta, sekä ryhmä- että henkilökohtaisella tasolla, saattaisi hälventää opiskelijoiden epärealistisia odotuksia opinnoilta. Erityisen tärkeää annettava tieto on myös koulutuksen markkinoinnin kannalta. Markkinoinnissa tulee panostaa mahdollisimman tarkkaan koulutusten sisältöjen kuvaukseen. Tarkalla, markkinoinnissa käytettävällä informaatiolla saadaan oikea tieto sekä alalle haluaville että mahdollisesti virheellisen käsityksen tai harhaanjohtavan informaation vuoksi alalle hakeutuville opiskelijoille.

Myös opintojen ja opetussuunnitelmien tavoitteet ovat huonosti tunnettuja luontomatkailun työnantajien keskuudessa (vrt. Tiainen 1995; Salmela, 2005). Tietämättömyys on vaikeuttanut esimerkiksi luontomatkailualan työssäoppimisjaksoilla työtehtävien jakamisessa. Opettajien kanssa työssäoppimisjaksojen yhteydessä käydyissä keskusteluissa työnantajat ovat kertoneet, etteivät ole tienneet mitä kaikkea eri ammatilliset opinnot pitävät sisällään ja kuinka hyvin, tai miten ammatillista oppimista on ohjattu ja opetettu oppilaitoksessa. Jatkossa tavoitteiden ja sisältöjen tarkentaminen auttaneen myös työnantajaa kohdentamaan esimerkiksi eri vuosikurssien opiskelijoita vaikeusasteeltaankin erilaisiin työtehtäviin työssäoppimisjaksoilla.

4.2 Opetettavat aineet

Luontomatkailukoulutuksen yhdeksi työelämävastaavuuden kannalta keskeiseksi näkökulmaksi muodostuvat opetettavat aineet. Mitä aineita kannattaa opettaa hyvän työelämävastaavuuden saavuttamiseksi?

Työelämävastaavan koulutuksen kehittäminen edellyttää työelämän ilmiöiden tuntemusta. Nopeasti muuttuva työelämä tarvitsee ammattilaisia, jotka osaavat toimia näiden nopeiden muutosten aikanakin ammattilaisina. Järvisen, jne., (2000, 53) mukaan muutos työssä ja

työelämässä sekä eriytyneillä ja vaativilla markkinoilla edellyttää innovatiivisia ja joustavia palveluiden sekä tuotteiden tuotantotapoja. Erityisesti juuri työmarkkinoilla tapahtuvat muutokset ovat keskeinen ihmisten osaamisvaatimukseen vaikuttava tekijä. Järvisen, jne. (emt., 44) mukaan alueiden ja yritysten menestyminen perustuu jatkossa entistä enemmän niiden kykyyn luoda ja soveltaa uutta tietoa tehokkaasti tai ne menettävät asemansa kilpailussa. Myös Rantasen (2004, 83 – 84) mukaan työnantajat haluavat mukautuvia, joustavia sekä sellaisia työntekijöitä, jotka kykenevät tuottamaan uusia ratkaisuja juuri ammatillisen tiedon nopean vanhenemisen vuoksi. Kyetäkseen suorittamaan työtehtävänsä työntekijä joutuu uusimaan tietojaan muutaman vuoden välein.

Aikaisemmissa tutkimuksissa, koulutusasteesta ja koulutusalaista riippumatta, innovatiivista ja joustavaa toimintaa sekä ajattelua tukevia aineita ovat muun muassa yleiset ja yleissivistävät aineet, kuten kielet, matematiikka, tietotekniikka, vuorovaikutustaidot jne. (Kuusisto, 1995; Tiainen, 1995; Giddens & Stasz, 1999; Koivisto, 1999; Metsä-Tokila, jne. 1999; Survey of Employer Views on Vocational Education and Training, 2001; Miettinen & Tuovinen, 2003; Lehikoinen jne., 2002; Ryan, 2002; Tekniikan alan koulutuksen kehittämistarpeet – loppuraportti, 2002; Rantanen, 2003; Murto jne., 2004; Salmela, 2005). Yhdysvalloissa ja Australiassa tehdyissä koulutuksen työelämävastaavuutta käsittelevissä tutkimuksissa (mm. Stasz & Brewer, 1999; Levesque, jne., 2000; Ryan, 2002; Stasz, Ramsey jne, jne., 1996, 2004) työnantajien näkemysten mukaan koulutuksessa tulisi kiinnittää huomiota myös opiskelijoiden ja työntekijöiden ongelmanratkaisu- ja kommunikaatiotaitoihin sekä ryhmätyötaitoihin.

Työnantajat kiinnittävät huomiota myös työntekijöiden niin sanottuihin pehmeisiin taitoihin sekä asenteisiin. Pehmeitä taitoja tarvitaan muun muassa asiakkaiden kanssa neuvotteluun, erilaisten projektien osien yhteen sovittamiseen sekä tiedon vaihtoon työntekijöiden kesken. Muun muassa Metsä-Tokilan (2005, 24) mukaan tällaiset taidot eivät ole opittavissa kouluissa. Staszin jne. (2004) ja Metsä-Tokilan, jne. (1999) mukaan oppilaitoksissa tulisi pyrkiä parantamaan myös opiskelijoiden asennetta ja ammatillista ajattelutapaa itse työtä kohtaan. Metsä-Tokilan (1999, 25) mukaan esimerkiksi pk-sektorin osaamistarpeet ovat niin heterogeenisiä, ettei kouluopetuksella niihin voida vastata. Oppilaitoksissa ei myöskään voida ennakoida pk-sektorin koulutustarpeisiin koska yrityksissäkin lähitulevaisuus on usein hämärän peitossa. Metsä-Tokilan (1998, 25) mukaan yritysjohtajat nostavat työelämässä pärjäämisen kriteeriksi motivaation ja kiinnostuksen, lähes ”intohimoisen suhtautumisen alaan”. Erityisesti juuri kykenevillä persoonallisuuksilla on työmarkkinoilla kysyntää. Näin ollen ammatillisessa

koulutuksessa tulisikin keskittyä juuri alan ammatillisen ajattelutavan ja perusteiden opettamiseen. Myös Staszin jne. (2004) ja Staszin & Brewerin (1999) mukaan erityisesti työelämään liittyvät jatkuvat muutokset ovat johtaneet siihen, että kouluissa tapahtuvan opetuksen tulee keskittyä perustaitojen opetukseen sekä opiskelijoiden asenteisiin. Näin työpaikoille voidaan saada ammattitaitoisia ja oikean asenteen omaavia työntekijöitä.

Pelkästään asenteisiin ja opiskelijan persoonallisiin ominaisuuksiin (kts. Turtiainen, 1991, 1997, Murto jne. 2004; Metsä-Tokila, 1998) vaikuttaminen koulutuksen keinoin on kuitenkin vaikeaa.

Koulutuksen työelämävastaavuutta käsittelevässä tutkimuksessa on huomioitu myös puutteellinen ammatillinen osaaminen (mm. Salmela, 2005, 30). Toisen asteen koulutuksessa ammatilliset perustaidot liittyvät usein käytännön osaamiseen. Salmelan (2005), Murron jne. (2004) ja Lasosen (2000) tutkimusten opiskelijakyselyissä käytäntöön liittyvät opinnot koettiin hyvinä. Myös Nuotion, jne. (2001, 116) tutkimuksessa opiskelijat arvioivat menestyneensä parhaiten muun muassa juuri teknisissä perustaidoissa. Toisen asteen opiskelijat kokevat, alasta riippumatta, saavansa enemmän hyötyä käytännöllisestä opetuksesta. Väisäsen (2003, 124) tutkimuksen mukaan opiskelijat pitävät kuitenkin tärkeänä ammattiin liittyvän teorian opiskelua ennen työpaikoille menoa.

Myös Rantasen jne. (2003, 30) auto- ja kuljetusalan työntekijöiden osaaminen – tutkimuksessa käden taidot ja näppäryys olivat kymmenen tärkeimmän osaamisalueen joukossa. Rantasen (2004, 49) mukaan käden taitojen merkitys korostuu taide- ja taitoaineissa. Käden taitojen sekä konkreettisen tekemisen arvostus halutaan yleisesti ottaen myös pitää korkealla ammatillisessa koulutuksessa.

Luontomatkailukoulutuksen yhtenä tärkeänä ammatillisena osaamisalueena voidaan pitää käden taitoja. Käden taitoja tarvitaan myös monesti perinteisiinkin tukeutuvassa luontomatkailun ohjelmapalveluihin liittyvissä toiminnoissa (Visanti, 2002, 19). Opettajan näkökulmasta tarkasteltuna luontomatkailukoulutukseenkin hakeutuvien opiskelijoiden kädentaidot ovat puutteelliset. Kädentaitojen heikko osaaminen johtunee niiden vähäisestä tarpeesta ja käytöstä nyky-yhteiskunnassa. Harva opiskelija hallitsee käden taitoja siinä määrin kuin niitä luontomatkailun alalla tarvitaan.

Kädentaitojen osalta oletusarvona voidaan pitää, että myös luontomatkailun työnantajat tulevat arvioimaan työssäoppijoiden kädentaidot puutteellisiksi. Tämän vuoksi käden taitoihin liittyvää opetusta tulee lisätä. Käden taitojen opetukseen on mahdollista kehittää esimerkiksi erilaisia

käden taitojen teemaviikkoja koko opintojen ajalle. Käden taitoja ei opita yhden opintoviikon aikana, niiden kehittyminen vaatii pitkäaikaista harjoittelua ja harjaantumista.

Luontomatkailukoulutuksessa yleissivistäviä aineita kuten asiakaspalvelutaitoja, ryhmä- ja yhteistyötaitoja sekä kommunikaatio ja vuorovaikutustaitoja opetetaan lähinnä ammatillisten aineiden yhteydessä, ei niinkään erillisinä opintokokonaisuuksina. Ammatillisten perustaitojen opetukseen sisältyy myös selkeä ainekohtainen teoriaosuus ennen käytännön harjoituksia.

Luonto- ja ympäristöalan perustutkinnossa yhteisistä aineista kielissä opetusta annetaan 1 ov ruotsissa ja 2 ov englannissa.

Erä- ja luonto-oppaan ammattitutkintoon valmistavassa koulutuksessa yleissivistävistä aineista opetusta annetaan asiakaspalvelussa ja ihmistuntemuksessa 4 opintoviikkoa, sekä kielissä retkisaksa 1 opintoviikko ja retkienglanti 1 opintoviikko. Halutessaan opiskelijat voivat valita myös venäjän kielen alkeet. Erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinnon valmentavaan koulutukseen pääsyvaatimuksena on 25 vuotta. Useimmissa tapauksissa ikäraja on tae siitä, että opiskelijalla on aiempaa koulutusta. Osaamiseen liittyvät erot eivät korostu yleissivistävienkään aineiden osalla niin voimakkaasti kuin perustutkinnossa opiskelevien keskuudessa.

Oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat rakentuvat valtakunnallisten opetussuunnitelmien määräämissä rajoissa, joten työelämävastaavuuden parantamiseksi käytettävissä olevat keinot ovat lähinnä opetusmenetelmällisiä sekä oppimisympäristöihin liittyviä. Itse opetussuunnitelmaan ei muutoksia voida aikaisempien tutkimustenkaan perusteella yleissivistävien aineiden osalta tehdä.

Ongelmia aiheuttaa luontomatkailukoulutukseen osallistuvien opiskelijoiden lähtötasoissa olevat erot (vrt. Salmela 2005, 21). Perustutkintoon hakeutuvat opiskelijat ovat lähtötasoltaan ja aikaisemmilta koulutustaustoiltaan hyvin eritasoisia. Opiskelijoiden lähtötasoeroihin on vaikea vaikuttaa. Vähäisten hakijamäärien vuoksi eivät esimerkiksi pääsykokeet tai lähtötasokokeet tuo muutosta tilanteeseen – poikkeuksetta kaikki hakijat valitaan opiskelemaan. Pienien ryhmäkokojen vuoksi opiskelijoita ei voida myöskään eriyttää ryhmiin, esimerkiksi lukion käyneiden ja peruskoulusta tulleiden ryhmiin. Myös Salmelan (2005, 25) tutkimuksessa pienien ryhmäkokojen todetaan vähentävän opiskelijoille tarjottavien opintokokonaisuuksien määrää. Eriyttäminen sitoisi opettajaresursseja kannattamattomalla tavalla, suhteessa ryhmien kokoihin. Monialaisessa oppilaitoksessa useamman eri ryhmän, saman valinnaisen aineen valinta saattaa kuitenkin kasvattaa ryhmäkoon niin sanotuksi kannattavaksi ryhmäksi. Kuitenkin esimerkiksi

kielten osalla alakohtainen, ammattisanaston opettaminen hankaloittaa eri alojen ryhmien opettamista.

Luontomatkailukoulutuksessa opiskelu perustuu viiden jakson järjestelmään. Opiskeltavat aineet sijoitetaan jaksoille lukukauden alussa. Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa on vain muutama kielten opettaja, jotka hoitavat kielten opetuksen opiston runsaalle kahdelle tuhannelle opiskelijalle. Näin ollen kieltenopettajien on mahdotonta toimia koko koulutuksen ajan jonkun tietyn koulutusalan kielen opettajana. Kielten opiskelua, lähinnä harjaantumista kieleen, tulisi siirtää ammatillisten aineiden opettajille, ammattiaineiden opetuksen yhteyteen.

Yleissivistäviä aineita voidaan katsoa aikaisempien tutkimusten perusteella olevan luontomatkailukoulutuksessa liian vähän. Kielten osalta ongelmana on opetuksen sijoittuminen vain opintojen yhdelle tai kahdelle jaksolle, jolloin kielten opiskelu jää määrällisestikin vähäiseksi. Opiskelija ei tällaisessa tilanteessa pääse käyttämään ja kertaamaan opiskeltua kieltä, mikä kielitaidon harjaantumisen kannalta on tärkeää. Luontomatkailukoulutuksessa usein pelkästään ammattiin liittyvän sanaston omaksuminenkin on aikaa vievä prosessi. Kielten ja muiden yleissivistävien aineiden sijoittaminen tasaisesti koko opiskelun ajalle, riippumatta opiskelijoiden aikaisemmasta koulutushistoriasta, saattaisi parantaa edellä mainittujen taitojen oppimista. Valinnaisten kielten määrää on myös mahdollista lisätä, mutta riittävien ryhmäkokojen saaminen valinnaisten kielten opetukseen voi olla hankalaa (vrt. Salmela, 2005, 25). Kieliä, asiakaspalvelutaitoja, ryhmä- ja yhteistyötaitoja jne. tulee sitoa entistä voimakkaammin ammatillisten aineiden opetukseen.

Luonto- ja ympäristöalan perustutkintoon sekä kalastuksenohjaajan koulutukseen on mahdollista suunnitella kokonaan esimerkiksi englannin kielellä opetettavia opintokokonaisuuksia. Erä- ja luonto-oppaan ammattitutkintoon valmistava koulutus olisi mahdollista toteuttaa myös kokonaan englanninkielisenä opetuksena. Kurssin muuttaminen englanninkieliseksi saattaisi tehdä kurssista vetovoimaisemman, mutta toisaalta vaikutus voi olla myös päinvastainen.

4.3 Koulutuksen työelämäyhteistyö

Koulutuksen työelämävastaavuutta voidaan parantaa toimimalla yhteistyössä työelämän kanssa sen eri tasoilla. Koulutuksen työelämäyhteistyön koetaan kuitenkin olevan vielä liian vähäistä tai sitä tulisi lisätä (Tiainen, 1995; Järvinen, 1999; Metsä-Tokila, jne., 1999; Lasonen, 2000;

Levesque, jne., 2000; Räisänen & Frisk, 2002; Lehikoinen, jne., 2002; Väisänen, 2003; Vehviläinen, 2004; Immonen, jne., 2004; Salmela, 2005). Salmelan (2005, 26) osaamistarveselvityksessä valmistuneet kokivat oppilaitoksen ja työelämän yhteistyön tuovan heille tietoa muun muassa työpaikoista joihin voi hakea töihin. Tutkinnon tuntemattomuus oli Salmelan tutkimuksessa eräs työsaannin ja tutkinnon arvostuksen este. Vehviläisen (2004, 29) tutkimuksen mukaan oppilaitosten ja työpaikkojen yhteistyön lisääntyminen koetaan molempien osapuolien osalta myönteisenä muutoksena. Lisääntyneen yhteistyön myötä opettajat kokevat voivansa hyödyntää työpaikkojen asiantuntemusta ja työnantajat kokevat voivansa vaikuttaa yhä enemmän opiskelijoiden taitoihin. Työnantajat kokevat hyötyvänsä opiskelijoista myös työpaikan arjessa. Myös ammatillisen koulutuksen arvostuksen katsotaan lisääntyvän yhteistyön myötä (mm. Vehviläinen, 2004; Immonen, jne. 2004). Työelämäyhteistyön merkitys korostuu myös suurien ikäluokkien poistuessa työelämästä, jolloin myös paljon ammatillista osaamista poistuu yritysten käytöstä (Immonen, jne., 2004, 33). Tällainen ammatillinen osaaminen on mahdollista saada myös oppilaitosten hyödynnettäväksi vain työelämäyhteistyön kautta. Työnantajat kokevat myös etteivät voi vaikuttaa koulutuksen sisältöihin. Yleisesti ottaen myös opetussuunnitelmien sisällöt ovat huonosti tunnettuja työnantajien keskuudessa. Hyvin toteutetun yhteistyön oppilaitosten ja työelämän välillä katsotaan tuovan hyötyä molemmille osapuolille. Yhteistyö lisää ammatillisen koulutuksen arvostusta ja vähentää opiskelun keskeyttämisää. Yhteistyö edistää myös alueen yritysten työvoima- ja osaamistarpeiden tietoa oppilaitoksissa sekä osaamistarpeiden huomioimista opetussuunnitelmissa. Yritysyhteistyön on katsottu hyödyttävän opiskelijoita myös päättötöiden ohjauksessa. Yhteistyön kautta opiskelijoille avautuu näkökulmia muun muassa opinnäytetyön merkityksestä ja mahdollisesta käytännön hyödyntämisestä itse työelämässä (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2006, 12).

Luontomatkailukoulutuksen osalla työelämäyhteistyötä tehdään muun muassa opiskelijoiden työssäoppimisjaksojen ja opettajien työelämäjaksojen kautta. Työssäoppimisjaksojen katsotaan tarjoavan opiskelijalle aitoja työelämän tilanteita ja taitoja, joita oppilaitoksissa ei opita (mm. Väisänen, 2003; Nuotio jne., 2001; Kulmala, 1998). Nuotion jne. (2001, 159) mukaan työelämän edustajien näkemys koulutuksen ja työelämän tarpeiden vastaavuudesta perustuu työelämän edustajien muodostamaan näkemykseen työssäoppijoiden osaamisen kautta. Tällaisen tiedon saaminen opetukseen sovellettavaksi edellyttää tiivistä ja keskustelevaa yhteistyötä oppilaitosten ja työelämän edustajien kanssa.

Luontomatkailukoulutuksen parissa toimivilla opettajilla on mahdollisuus osallistua opettajien työelämäjaksoille. Jaksojen tarkoituksena on tutustuttaa opettajat työelämään. Työelämäjaksoilla opettajat osallistuvat työelämän työtehtäviin ja tätä kautta heidän oletetaan saavan työelämän viimeisimmän tieto-aidon. Työelämäjaksot kestävät yhdestä viikosta neljään viikkoon. Kokemukset opettajien työelämäjaksoilta ovat olleet hyviä sekä opettajien että työnantajien mielestä.

Luonto- ja ympäristöalan perustutkinnossa opiskelijoilla työssäoppimista on 20 opintoviikosta 22 opintoviikkoon. Erä- ja luonto-oppaan ammattitutkintoon valmentavassa koulutuksessa niin sanottuja harjoittelujaksoja on yhteensä 4 opintoviikkoa. Työssäoppimisjaksojen aikana opettajat vierailevat opiskelijoiden työssäoppimispaikoilla sekä pyrkivät olemaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa työelämän edustajan kanssa muun muassa opiskelijan edistymisestä töissään. Työssäoppimisen tavoitteena on, että ammatillinen osaaminen ja työelämän kvaifikaatiot alkavat kehittyä ammatillisen koulutuksen aikana (Väisänen, 2003, 3). Kulmalan (1998, 45) mukaan opetussuunnitelmien jäykkyys ja opettajien sekä työelämän edustajien passiivisuus yhteistyön rakentamisessa ovat esteinä koulutuksen ja työelämän välisen yhteistyön kehittämiseksi. Ilmiö on havaittavissa myös luontomatkailukoulutuksen parissa. Ainoastaan passiivisuuden syyksi yhteistyön puutetta ei kuitenkaan voi laittaa. Useimmiten syyt ovat opettajien ajallisissa resursseissa. Työelämän edustajien ja opettajien työmäärät ovat nykyisellään sen verran suuria, ettei riittävälle yhteistyölle jää enää aikaa. Oppilaitospuolella ongelmaan voitaisiin tuoda helpotusta lisäämällä opettajien tuntiresursseja niin, että yhteistyön tekeminen on mahdollista.

Luontomatkailukoulutuksen osalta työssäoppimisen määrää ei, opiskelijan aiemmasta koulutustaustasta riippuen, voida merkittävästi lisätä. Erityisesti ammattitaitoon liittyvien perustaitojen oppiminen edellyttää oppilaitoksessa opiskelua. Työnantajat toivovat pääsääntöisesti opiskelijoilla olevan jonkinlaisia ammatillisia perustaitoja ennen työssäoppimisjaksolle saapumista. Luontomatkailukoulutuksessa työssäoppimisjaksot on pyritty sijoittamaan luontomatkailun kannalta sesonkiaikoihin, jolloin työnantajien mahdollisuudet opettaa, työn suuresta määrästä johtuen, esimerkiksi ammatillisia perustaitoja ovat lähes olemattomat.

Ammattiosaamisen näyttöjen osalta yhteistyötä työelämän kanssa aletaan luontomatkailukoulutuksen osalta tehdä vasta vuoden 2006 syksyllä. Näytöt tulevat lisäämään työelämän ja luontomatkailukoulutuksen yhteistyötä huomattavasti. Kokemuksia näyttöjen

vaikutuksesta työelämävastaavuuteen ei luontomatkailukoulutuksessa kuitenkaan vielä Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa ole.

Luontomatkailukoulutusta pyritään lähentämään työelämään myös ammatillisten neuvottelukuntien yhteistyön kautta. Neuvottelukuntien palaverissa työelämän ja koulutuksen edustajisto neuvottelee ajankohtaisista työelämään liittyvistä asioista. Neuvottelukunnat sinällään ovat kuitenkin riittämätön järjestelmä työelämävastaavuuden parantamiseksi. Parhaita tuloksia saavutetaan useimmiten tavallisen riviopettajan osallistumisella työelämäjaksoille. Opettajien työelämäyhteyksistä kirjoitetaan tarkemmin kohdassa *4.5 Opettajien työelämän tuntemus*.

4.4 Opetettavien aineiden integrointi

Yhtenä ratkaisuna koulutuksen työelämävastaavuuden parantamiseksi pidetään teoreettisten ja yleissivistävien aineiden integrointia ammatillisiin aineisiin (Stasz, jne. 1996, 2003; Hoachlander, 1999; Winch, 2000; Levesque, jne., 2000; Nuotio, jne., 2001; Rantanen, jne. 2003). Teoreettisten ja yleissivistävien sekä ammatillisten aineiden integroinnin katsotaan opetustilanteissa vastaavan paremmin työelämän tilanteita. Teoreettisten ja yleissivistävien aineiden opetus irrallisena jää opiskelijalle usein sisällöttömäksi. Aineiden integroinnin myötä aineet ovat oikeissa asiayhteyksissä ja näin ollen opittavien aineiden sisäistäminen helpottuu.

Staszin ja Brewerin (1999, 8) mukaan oppiaineiden integrointi edellyttää opettajien irtaantumista totutuista ja tutuista metodeista. Vaikka integrointi ei edellyttäisi muutoksia opetussuunnitelmien sisällöissä, tulisi niihin lisätä selkeä ohjeistus integroinnin toteuttamisesta käytännössä.

Nuotio jne. (2001, 314) mukaan uudet opetusmenetelmät edellyttävät myös uuden opetuskulttuurin omaksumista sekä integroinnin kehittämisen ja suunnittelun osalta parempaa opettajien välistä yhteistyötä. Koulutusorganisaation heikkoutena onkin sen jäykkyys reagoida muutoksiin. Myös mahdollisiin muutosehdotuksiin sitoutuminen voi kaikkien yksikön opettajien osalta olla vaikeaa. Myös ammatillisten aineiden ja yleissivistävien aineiden opettajien pysyminen ”omalla tontillaan” vaikeuttaa mahdollista yhteistyötä.

Luontomatkailukoulutuksessa aineiden integrointi on huomioitu muun muassa erilaisissa harjoituksissa. Harjoituksiin sisältyy usein monen eri käytännön ja teoreettisen aineen

osaamista. Esimerkkinä mainittakoon luontomatkailun ohjelmapalvelut, joiden yhteydessä opiskelijat joutuvat tekemään ohjelmapalvelun toteuttamiseksi erilaisia laskentatoimeen, ohjelmapalveluihin sekä esimerkiksi ruokailuun liittyviä harjoituksia ja toteuttamaan kyseisen ohjelmapalvelun kaikkine oheistoimintoineen käytännössä. Myös kieliin (lähinnä englannin kieleen) harjaantumista on harjoiteltu erilaisten luontomatkailuun liittyvien ohjelmapalveluiden yhteydessä. Opiskelijat ovat opastaneet ulkomaisia asiakasryhmiä erilaisissa ohjelmapalveluissa englannin kielellä. Pääsääntöisesti harjoituksista saatu opiskelijapalaute on ollut hyvää.

Tähän asti luontomatkailukoulutukseen liittyvä integrointi on ollut lähinnä tilannesidonnaista tai pienien ryhmien opetuksen yhdistämistä. Pääsääntöisesti aineita on integroitu vain sellaisissa tilanteissa, jos tietyn aineen opettaja on estynyt opettamaan ja opetus kyseisen, tai korvaavan aineen osalta on jollekin ryhmälle tavalla tai toisella pitänyt järjestää. Myös kielten ja luontopastuksen integrointi asiakastapahtumissa ulkomaisten ryhmien kanssa on tapahtunut ”automaattisesti”. Jos asiakasryhmä on ollut ulkomainen, on palvelu tarjottu lähinnä englannin kielellä.

Näiltä osin integrointi ei kuitenkaan ole ollut suunnitelmallista ja välttämättä tarkoituksenmukaistakaan. Integrointi on toiminut lähinnä ensiapuna, eikä sitä ole juurikaan suunniteltu. Esimerkiksi kielten ja opastustaitojen systemaattinen sekä suunnitelmallinen integrointi tuottanee juuri luontomatkailussa tarvittavan osaamisen kannalta parempia tuloksia, kuin esimerkiksi laskentatoimen ja kielten integrointi. Myös selkeän integroinnin ohjeistuksen ja erilaisten integrointimallien lisääminen opetussuunnitelmaan helpottaa opettajien integroinnin käyttöönottoa. Jos opetettava aine on esimerkiksi opastustaidot, on kielen integrointi kyseiseen aineeseen suunniteltava kielen opettajan kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että opastustaitojen opetussuunnitelman sisältö käydään kielen opettajan kanssa läpi ja tämä kertoo mihin asioihin kannattaa kielen oppimisen kannalta kiinnittää huomiota ja kuinka opetus kannattaisi toteuttaa. Opastustaitojen pääperiaatteet ja teoriaopetus toteutetaan suomeksi ja erilaiset opiskelijakohtaiset opastusharjoitukset toteutetaan vieraalla kielellä.

4.5 Opettajien työelämän tuntemus

Työelämän nopean muuttumisen vuoksi myös ammatillisten aineiden opettajat ovat merkittävän haasteen edessä pysyäkseen tietoisina ja hallitakseen työelämässä vaadittavia ammattitaitoja. Ammatillisissa oppilaitoksissa opettaminen edellyttää opettajilta monipuolista ja laajaa roolia

opetustyössä sekä uusien käytäntöjen ja vaatimusten omaksumista (mm. Koivisto jne., 1999; Honka jne., 2000; Cort, jne. 2004; Murto, jne., 2004; Immonen, jne., 2004; Luukkainen, 2004).

Hongan jne, (2000, 130) mukaan opettajan on hallittava oma substanssialueensa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että opettajan on tunnettava sen ammatin ammattitaidon sisältö, jota hän opettaa. Vaikka ammattien sisällöt eivät oleellisesti muuttuisikaan, on opettajalla kuitenkin oltava viimeisin tieto siitä, mitä tietoja ja taitoja työelämässä tarvitaan. Opettajien oma osaaminen ja työelämän tuntemus korostuvat erityisesti hyvän työelämävastaavuuden tavoittelussa itse opetustyössä sekä opetussuunnitelmien kehitystyössä. Silvennoisen (1998, 65) mukaan opettajan olemassa olon oikeutus perustuu juuri opettajan asiantuntijuuteen ja siihen, että he ovat parhaita auttamaan ihmisiä oppimaan.

Ammatillinen opettaja työelämäjaksoilla – tutkimuksen (2002, 24 - 25) mukaan työelämään tutustuneet opettajat kokivat työelämäjakson yleisesti ottaen hyödyllisenä. Tutkimuksen mukaan opettajat oppivat muun muassa arvostamaan tämän päivän raskastakin työelämää. Omien opiskelijoiden kannalta opettajat kokivat hyödyllisinä työssäoppimisjaksoihin liittyvien ja opiskelijoille annettavien tehtävien määrän ja laadun ymmärtämisen. Hyödyllisenä koettiin myös työpaikkojen tunteminen ja niihin liittyvän tiedon välittäminen opiskelijoille. Työelämäjaksojen tuoman kokemuksen myötä opettajat voivat myös pohtia opetuksen painopistealueita. Myös opetussuunnitelman kehitystyössä työelämän tuntemus koettiin arvokkaana (emt. 28). Oppilaitoksen kannalta työelämäjaksoja pidettiin em. tutkimuksessa myös oppilaitoksen kilpailuvalttina. Työelämäjaksot ja niihin osallistuminen edellyttävät kuitenkin koulun johdon tekemää ja määrittelemää toimintasuunnitelmaa sekä rahoituksen järjestämistä. Työelämäjaksojen saaminen pysyväksi henkilöstön kehittämissuunnitelmiin, tulee oppilaitoksen johdon nähdä myös työelämäjakson arvo (emt. 29).

Luontomatkailukoulutuksessa opetussuunnitelmien kehitystyötä tehdään aina tarvittaessa. Opettajien motivaatio opetussuunnitelmien kehittämiseen ja muutoksiin lähtee pääsääntöisesti opettajien työelämäyhteyksien kautta. Kehitys- ja muutosehdotukset opetussuunnitelmiin syntyvät useimmiten opettajan vieraillessa joko opiskelijan työssäoppimisjakson aikana, tai oman työelämäjaksonsa aikana alan työpaikoilla. Muun muassa vesistömatkailun 10 opintoviikon valinnainen opintokokonaisuus on syntynyt työelämän edustajien ja opettajien vuorovaikutuksen kautta. Työelämäjaksot ovat luontomatkailukoulutuksen opettajilla toteutuneet kuitenkin enemmän tai vähemmän satunnaisesti. Opettajat kokevat työelämäjaksot

hyviksi ja kehittäviksi mutta opetustyöstä irrottautuminen koetaan usein hyvin vaikeaksi. Opettajien työelämän tuntemuksen parantamiseksi työelämäjaksot tulisi myös luontomatkaikoulutuksessa tehdä säännöllisiksi ja sisällyttää lukukausittain tehtäviin suunnitelmiin. Siinä missä työntekijä joutuu päivittämään tietojaan ja osaamistaan työelämän nopean muutostahdin vuoksi (Rantanen, 2004, 83 – 84), tulisi myös opettajien työelämäjaksojen olla muutaman vuoden välein.

4.6 Yhteisöllinen oppiminen

Yhteisöllisen oppimisen katsotaan palvelevan työelämässä tarvittavien taitojen ja kvalifikaatioiden kehittymistä. Yhteisöllisessä oppimisessa korostuvat myös muun muassa työelämässä tarvittavat joustavuus, kommunikaatiotaidot sekä kyky toimia vaihtuvissa ryhmätilanteissa (mm. Väisänen, 2004).

Aikaisempien tutkimusten mukaan hyvä työelämävastaavuus koulutuksessa saavutetaan luomalla oppimisympäristö yhteistoiminnallista oppimista sekä kokemuksia tukevaksi (mm. Giddens & Stasz, 1999; Turner, 2000, Levesque jne., 2000; Hodgkinson, 2003; Väisänen, 2004; Stasz, jne., 2004;). Yhteisöllisen oppimisen kautta opiskelija oppii myös ymmärtämään ja sisäistämään erilaisten työyhteisöjen kulttuureja ja tapoja toimia. Samanaikaisesti hänen ryhmätyötaitonsa ja sitoutumisensa oppimiseen sekä työhön paranevat (mm. Kumpulainen jne. 2002, 145). Tutkimuksissa korostuu yhteisöllisessä oppimisessä tarvittavien sosiaalisten taitojen suuri merkitys työskennellessä eri organisaatioissa.

Järvisen jne. (2002, 89) mukaan kokemuksellisen oppimisen ydin on oppimisprosessin tuottamassa kokemuksessa. Ratkaisevin vaihe oppimisen kannalta on oppijan sisäisen ja ulkoisen toiminnan eli ajattelun ja tekemisen välinen muuntelu. Koulutusohjelmien ongelmana on tilan ja ajan luominen oppijan reflektiiviselle toiminnalle. Erityisesti kokemuksiin perustuviin oppimistilanteisiin on voitava luoda tilaa oppijoiden henkilökohtaisille suorituksille ja varattava aikaa yhteiselle reflektoinnille, jolloin voidaan hyödyntää muiden oppijoiden kokemustietoa ja integroidaan uutta tietoa omaan kokemukseen (emt., 89).

Pelkkä oppilaitosympäristö ei välttämättä kuitenkaan anna aitoa kuvaa työelämän organisaatiokulttuureista ja työtavoista työympäristöjen moniulotteisuudesta johtuen. Metsä-Tokilan jne. (1999, 10) mukaan oppilaitoksissa tapahtuva oppiminen kattaa vain pienen osan erilaisista oppimistilanteista. Silvennoisen (1998, 79 – 80) mukaan työpaikkojen

oppimistilanteet voidaan eritellä fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Fyysinen ulottuvuus viittaa fyysisiin työsuorituksiin, psyykkiseen ulottuvuuteen kuuluvat muun muassa paineiden ja stressin sietokyky, ja sosiaaliseen ulottuvuuteen kuuluvat ihmisten väliset suhteet. Näin ollen työnteossa nousee useita sellaisia puolia, joita ei voi oppia muutoin kuin työtä tekemällä. Oppilaitosympäristöt nähdään lähinnä eräänlaisina ”keinotodellisuuksina” ja työnteon simulaattoreina. Oppimisympäristöjen rakentaminen moniulotteisia ja monipuolisia taitoja ja kokemuksia tukevaksi, edellyttää opettajalta työyhteisöjen toimintamallien tuntemusta ja hyvää suunnittelutyötä. Yhteisöllisessä oppimisessa myös opetustilanteen ympäristö ja konteksti ovat avainasemassa. Stasz, McArthur & Ramsey (1990) ja Stasz jne. (1992) tutkivat oppimista eri ryhmien opetuksessa, joissa opettajat käyttivät onnistuneesti niin sanottua kontekstuaalista lähestymistapaa. Yhteistä kaikilla tutkimuksessa työelämän kannalta hyviä tuloksia saaneilla ryhmillä oli: ohjeelliset tavoitteet, luokkahuoneen suunnittelu, opetusmenetelmä ja koulun tarjoama ympäristö. Myös Kumpulaisen jne. (2002, 145) tutkimuksen mukaan luokkahuoneet ja opetustilanteet luokissa tulisi rakentaa enemmän oppijoiden kommunikaation ja kollektiivisiin neuvotteluihin liittyvien prosessien varaan. Tällaisen oppimisympäristön ja opetusmenetelmän avulla myötävaikutetaan opiskelijoiden osallistumiseen erilaisiin prosesseihin. Menetelmät tukevat työelämässä tarvittavia taitoja huomattavasti paremmin kuin esimerkiksi perinteinen luentoihin tukeutuva opetus.

Ryhmän toiminta ja oppimisprosessi yhteisöllisessäkin oppimisessa on hyvin pitkälle kiinni myös siitä kuinka sitä johdetaan ja motivoidaan. Opettajan asema ryhmän vetäjänä on verrattavissa jossain määrin esimiehen asemaan työpaikalla. Silvennoisen (1998, 97) mukaan johtamiskulttuurissa keskeistä on se, millä tavoin työntekijälle annetaan kokea työpäivänsä merkitykselliseksi ja miten hänen kannattaa sitoutua työhön. Työntekijöiden, siinä missä opiskelijoidenkin olisi voitava kokea itsensä arvokkaiksi. On siis selvää, että opettajan kyvykyys johtaa, motivoida ja ”tehdä tilaa ” opetettavan ryhmän yhteisölliselle oppimiselle vaikuttaa myös oppimisprosessiin.

Luontomatkailukoulutuksessa oppilaitosympäristössä yhteisöllistä oppimista tapahtuu usein erilaisissa luontomatkailun ohjelmapalveluun liittyvissä harjoituksissa. Harjoitukset pyritään viemään oikeisiin ympäristöihin ja toteuttamaan aidoilla asiakasryhmillä. Yhteisöllisessä oppimisessa koko ryhmä työskentelee jonkin päämäärän tavoittelemiseksi yhdessä. Mikäli ryhmädynamiikka ja ryhmän sisäinen moraalit ohjaa ryhmän toimintaa, koulumaailmassakin yleinen sosiaalisen vetelehtimisen ilmiö jää vähemmälle (kts. Ruohotie & Honka, 2002, 117).

Ruohotien & Hongan (2002) sekä Viitalan (2004) mukaan, sekä motivaatioon että sitoutumiseen voidaan työyhteisöissä vaikuttaa myös rohkaisemalla ja positiivisen palautteen avulla. Pääsääntöisesti opiskelijan sitoutumisen aste kaikkien opiskelijoiden osalta tällaisissa harjoituksissa on luokkatiloissa tapahtuvaa opiskelua parempi.

Luontomatkailun ohjelmopalveluharjoituksissa palautetta antavat oman ryhmän lisäksi myös ohjelmopalvelussa asiakkaina olleet ihmiset. Palaute on julkista ja palautekeskusteluita käydään yhteisesti, usein myös tapahtumassa asiakkaina olleiden ryhmien kanssa. Itse harjoitukset ja toiminnasta saatava palaute muokkaavat opiskelijan asennetta sekä tehtävää työtä että työskentelevää ryhmää kohtaan.

Yhteisöllisen oppimisen ja siihen liittyvien opetusmenetelmien käyttöä tulisi jatkossa myös luontomatkailukoulutuksessa lisätä. Myös erilaisten harjoitusten suunnitteleminen työelämän tilanteita vastaavalle tasolle niin, että esimerkiksi työpaikan fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset ulottuvuudet tulevat huomioiduksi, korostuu. Luontomatkailukoulutuksessa esimerkiksi erilaisten asiakastapahtumien toteuttamisen vastuiden siirtäminen opiskelijoille saattaisi tuottaa työelämän kannalta parempia tuloksia.

Menetelmän tehokkaampi käyttöön otto edellyttää kuitenkin kaikkien luontomatkailukoulutusta antavien opettajien sitoutumista asiaan. Henkilöstön todellinen sitoutuminen erilaisiin työtapoihin ja menetelmiin harvemmin kuitenkaan onnistuu luomalla erilaisia strategioita ja luetuttamalla niitä. Nikkasan ja Lyytisen (1996, 35) mukaan koulutusorganisaation koko henkilöstön tulee ymmärtää muutoksen merkitys ja se, kuinka siihen päästään. Useimmiten ymmärtämisestäkin on vielä pitkä matka käytännön toteutukseen. Todellinen sitoutuminen ja toiminta edellyttää henkilöstöltä halua kehittää omaa työtään sekä tätä kautta myös koulutusta.

4.7 Ammatillisen koulutuksen status

Ammatillisen koulutuksen status ja siihen liittyvät laatukäsitykset vaikuttavat koulutukseen hakeutumiseen (mm. Sherman, 1983; Lasonen, 1999; Immonen, jne. 2004; Vehviläinen 2004). Ammatillisen koulutuksen keskeyttää noin 10 % opiskelijoista joko henkilökohtaisista syistä, motivaatio-ongelmien vuoksi tai epäonnistuneiden koulutusvalintojen seurauksena (Lehikoinen jne., 2002, 11). Ammatilliseen koulutukseen mielletään hakeutuvan vähemmän lahjakkaita opiskelijoita kuin esimerkiksi lukio- tai muihin peruskoulun jälkeisiin jatko-opintoihin. Ammatilliseen koulutukseen ja opetuksen laatuun on kuitenkin viime vuosina panostettu

voimakkaasti, muun muassa juuri työelämän kanssa tehtävän yhteistyön kautta. Työelämäyhteyksien katsotaan lisäävän myös ammatillisen koulutuksen vetovoimaisuutta (mm. Vehviläinen 2004, Immonen jne., 2004). Etelä-Savossa ilmestyvän sanomalehden Itä-Savon artikkelissa ”Ammatillinen koulutus entistä suositumpaa” 15.6.2006, mainitaan muun muassa, että nuoret suhtautuvat ammatilliseen koulutukseen aikaisempaa myönteisemmin. Vuonna 2006 ammatilliseen koulutukseen hakevien määrä on 12 % suurempi kuin vuonna 2004.

Valtioneuvosten periaatepäätöksessä myös luontomatkailukoulutusta pyritään edistämään ennakoititutumusten ja toimenpideohjelmien kautta. Päävastuu koulutuksen laadusta jää kuitenkin oppilaitoksille ja koulutuksen järjestäjille. Kysymys on hyvin pitkälle myös siitä, kuinka oppilaitostasolla pystytään hyödyntämään tutkimuksista saatua informaatiota.

Imagon ja statuksen kohotus ei tapahdu hetkessä. Ja toisaalta statuksen paraneminekaan ei välttämättä poista koulutukseen hakeutuvien, vähemmän motivoituneiden opiskelijoiden määrää. Oppilasaineksen heterogeenisyydestä johtuen opettajilta edellytetään yhä monipuolisempia ohjaajan taitoja, sekä opiskelijoille yhä yksilöllisempiä opiskeluohjelmia (Honka, jne., 2000, 129). Silvennoisen (1998, 84) mukaan koulutusjärjestelmä onkin joukkojen käsittelylaitos jonka tehtävä on ohjailla heterogeeniset massat oikeisiin uomiin. Tämä ei välttämättä helpota tai yksinkertaista työelämävastaavan koulutuksen rakentamista ja kehittämistä. Mitä luultavimmin se ainakin aiheuttaa suuren määrän lisätyötä, ja juuri ryhmien heterogeenisyydestä johtuen, yksittäisen opettajan on vaikea, ellei lähes mahdoton suunnitella sellaisia opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä, että ne palvelisivat yksilöllisiä opiskeluohjelmia kaikkien opiskelijoiden osalta ja samanaikaisesti myös työelämän tarpeet tulisivat huomioiduksi.

4.8 Luontomatkailukoulutuksen työelämävastaavuus Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa

Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa, luonnonvara- ja ympäristöalalla työelämäyhteyksiä ja – yhteistyötä on pyritty viime vuosina lisäämään voimakkaasti. Muun muassa opettajien työelämäjaksot ja työssäoppimiseen liittyvät kehityskeskustelut ovat toimineet työelämäyhteistyön muotona. Työelämäyhteistyö on koettu sekä opiskelijoiden, opettajien että työnantajien mielestä hyvänä asiana. Työnantajat ovat voineet tutustua opetussuunnitelmien sisältöihin, opetusmenetelmiin ja erilaisiin oppilaitosympäristössä käytettäviin oppimisympäristöihin sekä tarjota näihin myös omia parannusehdotuksiaan. Opetussuunnitelmien sisältöjen tuntemus työnantajien keskuudessa on edelleen heikkoa ja tämä vaatinee jatkossakin kehitystyötä.

Myös yhteisiin aineisiin on oppilaitostasolla katsottu voitavan panostaa enemmän. Erityisesti opiskelijoiden kieli- ja atk-taidot on koettu olevan puutteellisia. Ulkomaisissa tutkimuksissa mainitut ongelmanratkaisutaidot eivät ole Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa luontomatkailukoulutuksessa erityisesti korostuneet. Pisa-tutkimuksen mukaan suomalaisnuorten ongelmanratkaisutaidot ovat maailman huippuluokkaa (<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/pisa-tutkimus/index.html>). Toisaalta luontomatkailun alalla opiskelee keskimäärin hieman vanhempia opiskelijoita kuin luonnonvara-alan muilla linjoilla. Elämäkokemuksen myötä voidaan ongelmanratkaisutaitojenkin olettaa lisääntyvän.

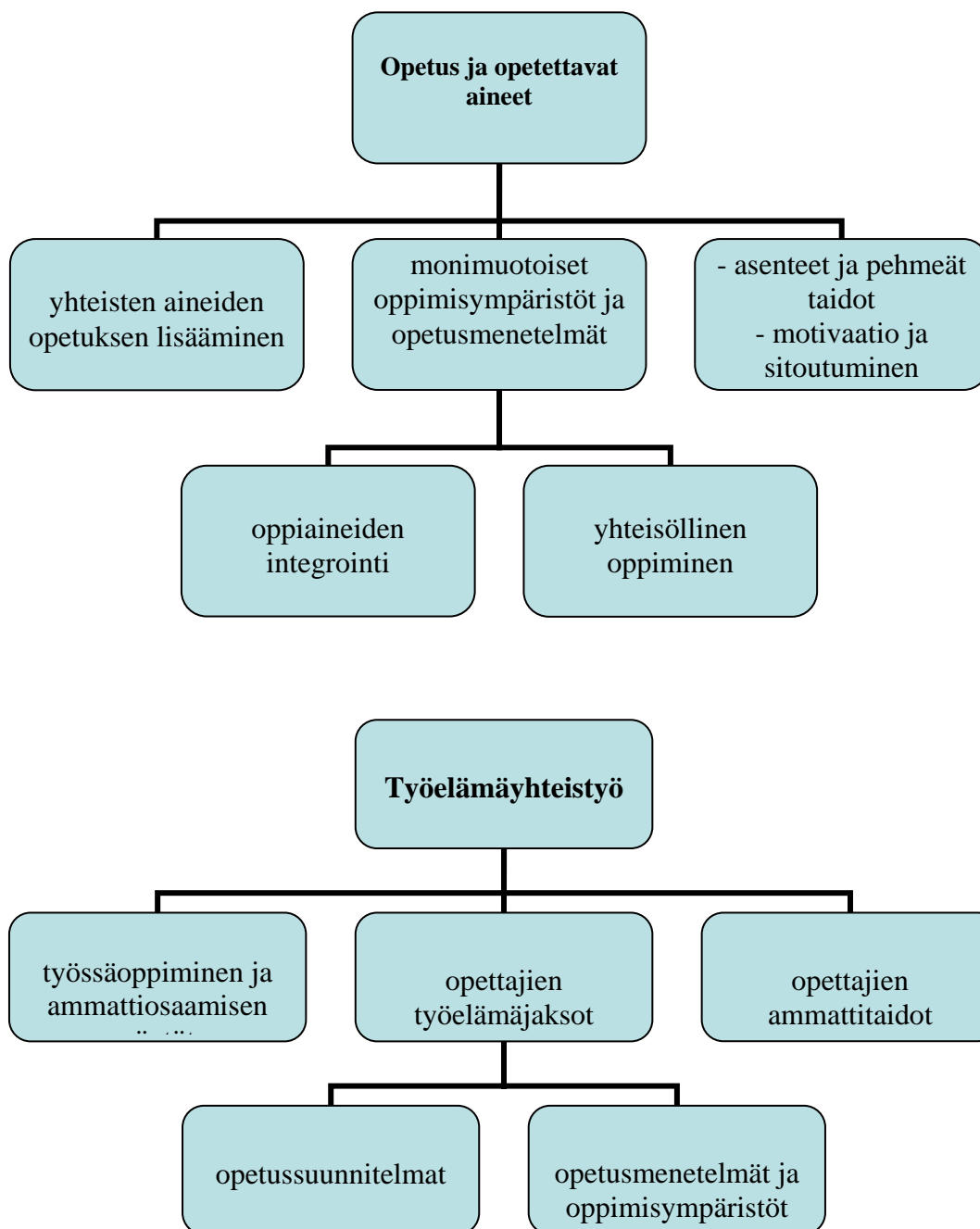
Asenteet työelämässä ja opiskeltaessa poikkeavat hieman toisistaan. Opiskeluun ja opiskelun aikana tehtäviin töihin ja harjoituksiin ei välttämättä sitouduta yhtä voimakkaasti kuin työelämässä. Työelämässä motivaatiotekijänä toimii kuitenkin työstä maksettava palkka, jota koulutuksen yhteydessä harvemmin edes työssäoppimisjaksoilla saadaan. Varsinkin nuorimmille opiskelijoille opiskeluun sitoutuminen on usein hankalaa. Toisaalta vanhemmat, ja esimerkiksi juuri alan vaihtoa harkitsevat opiskelijat ovat erittäin motivoituneita opiskelemaan. Luontomatkailukoulutuksessa tuleekin jatkossa erityistä huomiota kiinnittää opiskelijoiden motivointiin ja sitoutumiseen, juuri palautteen ja tavoitteiden asettamisen sekä arvioinnin avulla.

Aikaisempien tutkimusten valossa koulutuksen työelämävastaavuutta voidaan parantaa lisäämällä yhteistyötä alan yrittäjien ja työnantajien kanssa. Ammatillisten näyttöjen myötä

yhteistyö työnantajien kanssa tulevaisuudessa väistämättä lisääntyy. Oppilaitoksissa ei kuitenkaan voida tuudittautua ajatukseen, että näyttöjen korvattua perinteisen opettajalähtöisen, numeerisen arvioinnin, on koulutuskin kohdallaan ja työelämäyhteistyö riittävää. Näytöt kestävät ajallisesti ja koko opiskeluaikaa ajatellen vain hetken ja mittaavat usein opiskelijan ydinosaamista. Työelämän monipuolistuttua, myös vaadittava osaaminen muuttuu monipuolisemmaksi. Jos työelämäyhteistyö jää pelkkien ammatillisten näyttöjen yhteydessä tehtävän yhteistyön varaan, on kaikkea työelämässä tarvittavaa ammatillista osaamista vaikea siirtää koulutukseen

Myös yhteisten ja yleissivistävien aineiden opetusta tulisi lisätä – mikä tosin kolmen vuoden perusopintojen aikana on suhteellisen vaikeaa. Yhteisten ja yleissivistävien aineiden lisääminen merkitsisi ammatillisten aineiden vähentämistä opetuksessa. Koulutuksessa tulisi pyrkiä luomaan hyvin erilaisia ja monimuotoisia oppimistilanteita ja – ympäristöjä. Tämä edellyttää opetusmenetelmien monipuolista käyttöä sekä opettajien hyvää työelämän tuntemusta. Monipuolisiin opetusmenetelmiin sisältyy edelleen teoreettisten ja ammatillisten aineiden integrointi. Myös asenteiden ja pehmeiden taitojen merkitys on viime vuosina kasvanut. Aikaisempien tutkimusten perusteella ei suuria muutoksia kuitenkaan juuri opetussuunnitelmien sisältöihin tarvitse tehdä. Opetussuunnitelman kannalta kysymykseen tulee muutosten osalta lähinnä yhteisten ja yleissivistävien aineiden määrän kasvattaminen.

Kuvio 2. Työelämävastaavan koulutuksen kehittämiskeinot kirjallisuuden perusteella

5 TUTKIMUSMENETELMÄ

5.1 Kvalitatiivisen tutkimuksen teoreettinen tarkastelu

Tässä opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivisen tutkimuksen tutkimusmenetelmiä. Niiden avulla pyrittiin pääsemään syvemmälle tutkimusongelmaan kuin mitä perinteisillä kvantitatiivisen tutkimuksen keinoilla olisi ollut mahdollista. Kvantitatiivinen tutkimus rajautui pois, koska Etelä-Savon alueelta ei olisi saatu riittävän suurta luontomatkailutyönantajien joukkoa, jolla tutkimustuloksista olisi saatu luotettavia. Hirsjärvi, Remes & Sajavaaran (2004, 155) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kokonaisvaltaiseen tiedonhankintaan, jossa tutkimusaineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa ympäristöissä. Heikkilä (2002, 16) täsmentää, että kvalitatiivinen tutkimus soveltuu toiminnan kehittämiseen, vaihtoehtojen etsimiseen sekä sosiaalisten ongelmien tutkimiseen. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on saada työnantajilta tietoa luontomatkailukoulutuksen kehittämiseen. Kohderyhmän arvojen, asenteiden, tarpeiden ja odotusten avulla saadaan arvokasta tietoa koulutuksen markkinoinnin ja tuotekehittelyn pohjaksi.

Tutkimusmenetelmäksi valittiin toimintatutkimus, koska laadullisia tutkimusmenetelmiä on käytetty yleisesti tutkittaessa koulutuksen työelämävastaavuutta. Menetelmien käyttö johtuu todennäköisesti siitä, että alalla vallitseva jatkuva tuotekehittely ja kilpailu vaativat syvällisempää markkinatilanteen ja yhteistyöverkoston asiakkaiden tuntemista. Toimintatutkimuksessa pyritään vastaamaan käytännön ongelmiin ja kehittämään jo olemassa olevaa käytäntöä paremmaksi (Metsämuuronen 2001, 28). Toimintatutkimuksen käyttöä puoltaa se, että kyseessä on konkreettinen arkipäivän tilanteesta lähtevä ongelman identifiointi koulutuksen työelämävastaavuudesta. Tutkimuksen avulla on päästy keskustelemaan keskeisimpien luontomatkailutyönantajien sekä luontomatkailukoulutukseen osallistuneiden opiskelijoiden kanssa. Edellä mainitun lisäksi haastattelu- sekä kirjoitettuihin materiaaleihin on yhdistetty aiheen aiempi tutkimuskirjallisuus.

Eskola & Suoranta (1998, 18 ja 61) toteavat, että aineiston tieteellisyyden kriteeri ei ole määrä vaan laatu ja käsitteellistämisen kattavuus, koska kvalitatiivisessa tutkimuksessa usein keskitytään pieneen aineistoon, jota analysoidaan perusteellisesti. Pyrkimyksenä on kuvata tapahtumaa tai tiettyä toimintaa sekä antaa teoreettisesti mielekäs hyvä tulkinta jostakin

ilmiöstä.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan asema on eri tavalla keskeinen kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, sillä se antaa tutkijalle vapautta, jolla mahdollistaa joustavan tutkimuksen suunnittelun ja toteutuksen. (Eskola & Suoranta 1998, 20 ja Hirsjärvi jne. 2004, 114-115) korostavat tutkijan keskeisyyttä hänen valitsemisensa strategioiden ja lähestymistapojen vaikuttavuudella tutkimuksen lopputulokseen. Tutkimukselle luodaan hyvä pohja tutkijan valitsemien ongelmanratkaisun, tieteenfilosofian, tutkimusstrategian ja teoreettisen ymmärtämisen tason yhteensopivuudella. Tutkijalle on annettu tietynlainen vapaus, joka antaa mahdollisuuden joustavaan tutkimuksen suunnitteluun ja toteutukseen, mutta samalla se vaatii tutkijalta omaa näkemystä siitä miten aineistoa kannattaa tutkimusongelman puitteissa kerätä ja käsitellä.

Ensimmäiseksi on tärkeintä selvittää mikä on tutkimuksen tarkoitus tai tehtävä (Hirsjärvi jne. 2004, 129). Hirsjärven jne. (2004, 129) mukaan tutkimus voi olla joko kartoittava, kuvaileva, selittävä tai ennustava. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on etsiä uusia näkökulmia ammatillisen luontomatkailukoulutuksen kehittämiseen ja työelämäyhteistyön, joten tutkimuksen ensimmäinen tarkoitus on kartoittava. Seuraavana kysytään tutkimuksen kannalta keskeisiä kysymyksiä, eli mitä koulutusohjelmat sisältävät ja kuinka niitä toteutetaan? Mitkä ovat keskeiset teemat, mallit, opiskelijat ja työnantajat? Tutkintakysymykset johdattelivat strategiaan, jota tutkimuksessa on hyvä käyttää. Strategiana avautui kvalitatiivisen toimintatutkimuksen käyttö.

Eskolan & Suorannan (1998, 86) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston keruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi, etnografia, eläytyminen, toimintatutkimus, elämänkerrat sekä aineistot ja dokumentit. Haastattelua voidaan kutsua tutkimushaastatteluksi, kun haastatellun antama tieto on tieteellisin menetelmin varmennettu sekä tiivistetty (Hirsjärvi & Hurme 2000, 41-48). Haastattelumenetelmät jaetaan edelleen strukturoituun eli lomakehaastatteluun, teema-, syvä- tai avoimeen haastatteluun sekä dialogiin. Koskinen, Alasuutari & Peltonen (2005, 105) sekä Metsämuuronen (2001, 42) täsmentävät, että Suomessa käytetään puolistrukturoidusta haastattelusta myös teemahaastattelun nimikettä, koska se sallii enemmän vapauksia haastateltavalle. Haastattelussa tutkija määrää kysymykset, joihin haastateltava voi vastata omin sanoin. Tutkimuksessa päädyttiin käyttämään aineistonkeruumenetelmänä teemoittaista puolistrukturoitua haastattelua, koska tietyt

koulutuksen teemat kiinnostivat tutkijoita jo ennalta, ja niihin haluttiin haastateltavien mielipiteet.

Tutkijat esittivät haastateltaville teemoittain samanlaiset puolistrukturoidut kysymykset, joihin he saivat vastata vapaasti. Hirsjärven & Hurmeen (2000, 35) mukaan puolistrukturoitu haastattelu sopii käytettäväksi sellaisissa tilanteissa, yhtä hyvin kuin strukturoitu haastattelukin, joissa tutkimuksen kohteena ovat emotionaalisesti arat aiheet esimerkiksi arvostukset, ihanteet ja kriittisessä mielessä annettavat perustelut. Teemahaastattelua kutsutaan puolistrukturoiduksi menetelmäksi, koska haastattelun aihepiirit sekä teema-alueet ovat tiedossa ja jos siitä puuttuu strukturoidulle haastattelulle tyypillisten kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Teemahaastattelua käytettäessä ollaan enemmänkin kiinnostuneita tutkittavan ilmiön perusluoteesta ja -ominaisuuksista sekä hypoteesin löytämisestä ennalta asetettujen todennäköisyyksien todentamisen sijaan.

Tässä tutkimuksessa käytetään kummankin vastaajaryhmän osalta aineistonkeruumenetelminä teemoittaisia puolistrukturoituja haastatteluja ja -kyselyjä. Tutkimuksen aineistoa analysoitaessa tukeuduttiin työnantajien haasteluissa ja opiskelijoiden kirjallisesti kerättyjen aineistojen lisäksi kirjallisuuteen sekä koulutusta ja työelämäyhteistyön toteutumista käsitteleviin ja ilmiöitä kuvaaviin tutkimuksiin. Lisäksi kerättiin haastatteluja tukevaa materiaalia luontomatkailualan yrityksistä ja Opetushallituksesta.

Erilaisten aineistojen, teorioiden ja /tai menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa kuvataan termillä triangulaatio. Aineistoa käsitellään ja tarkastellaan eri näkökulmista ja tarkastelijoina voi olla useampi kuin yksi tutkija. Triangulaation käyttö on perusteltua, jos on aihetta epäillä, ettei tutkimuskohteesta saada yksittäisellä tutkimusmenetelmällä tarvittavan kattavaa kuvaa (Eskola & Suoranta 1998, 69). Tutkimuksessa käytettiin aineistotriangulaatiota yhdistämällä teemoittainen puolistrukturoitu haastattelu ja avoimin puolistrukturoiduin kysymyksiin toteutettu kyselyaineisto sekä lähdekirjallisuus toisiinsa. Menetelmän katsottiin tuovan tutkimukseen lisää luotettavuutta. Lisäksi aineistojen tutkijoita on kaksi. Tutkimuksen tulososuudessa tutkijat tarkastelevat aluksi aineistojaan erikseen luontomatkailutyönantajien ja luontomatkailuopiskelijoiden näkökulmista, mutta yhdistivät näkemyksensä tutkimuksen loppuun aineistoista nousseisiin keskeisimpiin johtopäätöksiin. Pääpaino analyysissä on haastateltujen luontomatkailutyönantajien ja kirjallisesti vastanneiden opiskelijoiden mielipiteillä.

5.2 Tutkimusjoukon valinta ja aineiston kerääminen

Yleisesti sanoen laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta eikä merkitystä tutkimuksen onnistumiseen. Ei ole olemassa mekaanisia sääntöjä aineiston koon määrittämiseksi (Eskola, Suoranta 1998, 61). Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tärkeintä ainoastaan kerätä aineistoa vaan pyrkiä rakentamaan aineistosta teoreettisesti kestäviä näkökulmia. Joten laadullisessa tutkimuksessa voidaan keskittyä pieneen määrään tapauksia, joita pyritään selvittämään mahdollisimman perusteellisesti

Tutkijan on ensin selvitettävä itselleen aihe, josta muodostuvista kokemuksista hän on kiinnostunut ja etsittävä tämän jälkeen ihmiset, joiden elämäntilanteeseen aihe liittyy (Perttula & Latomaa 2005, 137). Eskola & Suoranta (1998, 18) korostavat, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan harkinnanvaraisen otannan sijasta harkinnanvaraisesta näytteestä erotuksena kvantitatiivisista otantamenetelmistä. Haastattelut tehtiin harkinnanvaraisella näytteellä, joka perustui tutkijoiden asettamiin teoreettisiin perusteisiin. Etelä-Savon alueella tehtyihin haastatteluihin pyrittiin valitsemaan mahdollisimman tyypilliset ja edustavat luontomatkailualan työnantajat, joilla tiedettiin olleen ammatillisen koulutuksen luontomatkailuopiskelijoita työssäoppimassa. Alueen tyypillisellä alan luontomatkailutyönantajalla on alle viiden työntekijän yritys, joka on erikoistunut johonkin luontomatkailun tuotteeseen, joillakin on lisäksi oheistuotteinaan majoitus- ja ruokapalveluja. Tutkimuksen aineiston keruussa sekä tutkimustulosten julkistettaessa pidettiin huolta luottamuksellisuuden säilymisestä, niin ettei haastateltujen henkilöllisyys ja heidän mielipiteensä paljastu.

Tässä tutkimuksessa pro seminaari-vaiheessa oli suunniteltu luontotyönantajien aineistonkeruun sisältävän kuusi haastattelua, joista viisi oli kohdennettu luontomatkailuyrittäjille ja yksi Opetushallituksen luontomatkailusta vastaavalle opetusneuvokselle. Varsinaisia tutkimuksen haastatteluja toteutettaessa päätettiin jättää Opetushallituksen luontomatkailusta vastaava opetusneuvos pois ja vaihtaa hänet alueelliseen Metsähallituksen puistoista ja luontomatkailusta vastaavaan henkilöön. Alueellisen tutkimuksen kannalta vaihto oli perusteltua, koska Opetushallituksen rooli on valtakunnallisia koulutuspoliittisia linjauksia antava asiantuntijavirasto, jolla ei ole alueellista omaleimaista kehittämisstrategiaa koulutuksen ja työelämän yhteyksien kehittämisessä.

Metsähallituksen virkamiehen ottaminen haastateltavien joukkoon muutti alkuperäisen tutkimuksessa suunniteltua terminologiaa siten, että aluksi haastateltavia yrittäjiä kuvaavasta luontomatkailuyrittäjä -termistä luovuttiin ja se vaihdettiin haastateltavia paremmin kuvaavaan luontomatkailutyönantajaan. Perusteluna termin muutokselle on, että Metsähallitus ei tee aktiivisesti vastaavanlaisia luontomatkailun ohjelma-, vuokraus-, majoitus- ja ruokapalveluja kuin viisi muuta haastatteluun osallistunutta yrittäjää.

Toiseksi tutkimusjoukoksi valittiin Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luonnonvara- ja ympäristöalan vuoden 2006 keväällä tutkintonsa päättäviä opiskelijoita, jotka ovat olleet työssäoppimassa haastatelluilla luontomatkailutyönantajilla. Tutkimusjoukkoon valittiin kaikkiaan kahdeksan vastaajaa, joista seitsemän oli luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon luontoyrittäjä koulutusohjelman opiskelijoita ja yksi erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinnon opiskelija. Mielenkiintoista tutkimusryhmässä oli, että kaksi vastaajaa oli suorittanut molemmat tutkinnot.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei aineiston riittävyydelle ole asetettavissa samanlaisia määrällisiä lukuja kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Aineiston kylläntyminen osoittaa sen milloin keruun voi lopettaa. Mäkelän (1990, 52) mukaan aineiston keräämisen voi lopettaa, kun uudet tapaukset eivät tuo enää esiin uusia pirteitä. Kylläntyminen saavutettiin tämän tutkimuksen molempien ryhmien osalta. Vastaukset alkoivat toistua ja lisähaastatteluilla ei olisi saavutettu tutkimuksen kannalta mitään ratkaisevasti poikkeavaa.

Varsinainen aineiston keruu tapahtui haastattelemalla kuutta luontomatkailutyönantajaa neljästä eri teemasta sekä pyytämällä kahdeksaa Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luonnonvara- ja ympäristöalan luontomatkailuopiskelijaa vastaamaan heille asetettuihin avoimiin puolistrukturoituihin kysymyksiin. Tutkimukseen valitut henkilöt ovat keskeisiä alueellisia luontomatkailutyönantajia, joilla tutkintoon hakeutuneet opiskelijat ovat olleet työssäoppimassa luontomatkailukoulutuksensa aikana. Työnantajien haastattelua ja opiskelijoiden kirjallisia vastauksia ei haluttu rajoittaa mitenkään aineiston keruuvaiheessa.

Pro gradu-vaiheessa suunnitellusta yksilöhaastatteluihin osallistuneiden luontomatkailutyönantajien ryhmähaastattelusta luovuttiin, koska aineiston ensimmäinen teemoittainen analysointi toi esiin kaikkien haastateltujen osalta tutkimusongelman keskeisiin kysymyksiin vahvasti samansuuntaisia vastauksia. Luontomatkailutyönantajien vastausten

samansuuntaisuus ja yhtenevyys näkyi seuraavasti: Tutkimusongelman kysymys: Millaisia ovat Etelä-Savon alueen luontomatkailuyrittäjien ja -työnantajien näkemykset työelämän vaatimuksista/hyvistä työntekijöistä, antoi heiltä yhtenevän taito- ja vaatimuskuvauksen, jonka pääryhminä nousivat esille: sosiaaliset-, asiakaspalvelu-, kieli-, käden-, erityis- ja viestintätaitojen tarpeet. Lisäksi esiin tuli haastateltujen omien taustojen kautta alalla menestymiseen tarvittava verkostoituminen ja muuttuviin tilanteisiin vastaamisen kyky.

Toiseen tutkimusongelman kysymykseen: Kuinka Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luontomatkailukoulutus vastaa Etelä-Savon alueen luontomatkailuyrittäjien ja -työnantajien työelämävaatimuksiin? nousi haastatteluaineistosta selvät ryhmät: ammatillisen koulutuksen tutkintojen ja koulutusorganisaatioiden tunnettuus, tutkinnot alalla tarvittavan ammattitaidon takeena, ammatillisen koulutuksen ja työelämän yhteistyö, vesistömatkailun ammatillisen koulutuksen kehittäminen, työssäoppiminen, ammattiosaamisen näytöt, työpaikkaohjaajakoulutus ja työnantajien halu olla kehittämässä työelämälähtöistä ammatillista koulutusta.

Tämän perusteella tutkijat päättivät, ettei ryhmähaastattelulla saavuteta tutkimustulosten kannalta sellaista uutta tietoa, jolla olisi tutkimuksen lopputulokseen nähden suurta painoarvoa.

5.3 Haastatteluiden ja kyselyiden suunnittelu sekä toteutus

Heikkilän (2002, 17) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto on yleensä tekstimuotoista, koska sitä kerätään vähemmän strukturoidusti kuin kvantitatiivisen tutkimuksen aineistoa. Tutkimusaineisto voi olla tutkimusta varten kerättyä tai muuta tarkoitusta varten koostettua kirjallista-, kuvallista- tai äänimateriaalia. Tyypillistä on, että tutkimusta varten kerätään tietoa perinteisten lomakehaastattelujen lisäksi avoimilla keskustelunomaisilla haastatteluilla.

Puolistrukturoitujen kysymysten avulla pyritään löytämään vastauksia tutkimusongelman, tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. Haastattelututkimukseen päädyttiin, koska haluttiin löytää vastaajiksi Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistoa lähellä olevia luontomatkailutyönantajia, joilla on käytännön kokemusta ja näkemystä koulutuksen sisällöistä, menetelmistä ja opiskelijoista. Haastattelututkimusta tuki myös ajatus mahdollisuudesta aineiston täydentämiseen lisäkysymyksillä haastattelujen aikana tai sen jälkeen. Opiskelijoiden ryhmään valittiin tähän tutkimukseen haastatetuilla luontomatkailutyönantajilla työssäoppimassa olleita opiskelijoita, joilla on näkemystä työnantajien toimialasta ja heidän mahdollisuuksistaan tarjota ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman mukaista työssäoppimispaikkaa. Toisena

valintakriteerinä oli, että kaikki valitut opiskelijat ovat luonto- ja ympäristöalan perus- tai ammattitutkinnoista valmistuneita, joten heillä on viimeisin alan ammatillisen koulutuksen kokonaisnäkemys.

Kvalitatiivisena tutkimusvälineenä käytettiin teemoittaista puolistrukturoitua haastattelua luontomatkailutyönantajille ja avointa puolistrukturoitua kysymyslomakekyselyä luontomatkailuopiskelijoille. Haastattelussa kysyttiin jokaiselta haastateltavalta samat kysymykset, joihin he vastasivat omin sanoin. Luontomatkailutyönantajien haastattelut toteutettiin käyntihaastatteluina. Tutkimusalueen ollessa Etelä-Savo, olivat haastattelun vaatimat matkat lyhyitä, eivätkä niistä aiheutuneet kustannukset nousseet kohtuuttomiksi. Haastattelujen toteuttamispaikkaa tutkijat miettivät tarkkaan. Onko parasta haastatella heitä työnantajan omassa yrityksessä vai sen ulkopuolella. Tarkoituksena oli löytää haastateltaville mahdollisimman neutraali paikka. Haastattelut nauhoitettiin lopulta yksilöhaastatteluna heidän esittämässään paikassa. Haastatteluista yksi toteutettiin Savonlinnassa Herkku Pekka kahvilassa, kolme Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luonnonvara- ja ympäristöalan Varpalan tiloissa, ja kaksi haastateltavien työpaikalla: Metsähallituksen toimistossa ja Oravin melontakeskuksessa. Tutkimukseen osallistuminen haastattelujen muodossa sopi kaikille haastateltaviksi valituille luontomatkailutyönantajille. Työnantajien kiireiden ja tutkijoiden lomien vuoksi aikataulu ensimmäisen ja viimeisen haastattelun välillä oli kaksi kuukautta. Molemmat tutkijat olivat mukana kaikissa haastattelutilanteissa.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma parhaimmillaan elää tutkimushankkeen mukana (Eskola & Suoranta 1998, 3). Avoin tutkimussuunnitelma korostaa tutkimuksen eri vaiheiden aineistonkeruun, analyysin, tulkinnan ja raportoinnin sitoutumista yhteen. Tutkimussuunnitelmaa tai tutkimusongelman asettelua saatetaan joutua tarkistamaan aineistonkeruun kuluessa. Tekstiä kirjoitettaessa voidaan joutua palaamaan alkuperäisen aineiston pariin ja tekemään haastatelluille mahdollisesti vielä täsmentäviä lisäkysymyksiä.

Eskola & Suorannan (1998, 3) mukaisesti tämän tutkimuksen tutkimussuunnitelmaa jouduttiin muuttamaan. Kuten kohdassa 5.2 kuvattiin, aluksi suunnitellusta puolistrukturoidun haastattelun jälkeisestä samalle vastaajaryhmälle suunnatusta ryhmähaastattelusta luovuttiin. Tutkijat tekivät päätöksen ensimmäisen analyysin perusteella ja katsoivat, ettei ryhmähaastattelun avulla olisi noussut esiin enää uusia tutkimuksen kannalta kiinnostavia aihealueita. Aineistoa laajennettiin teemoittaisen työnantajien ryhmähaastattelun sijasta niin, että tutkimussuunnitelmaan lisättiin

luontomatkaopiskelijoille suunnattu avoin puolistrukturoitu kysymyssarja. Opiskelijoille suunnattuun kyselyyn laadittiin avoimet puolistrukturoidut kysymykset, koska ne antavat vastaajille parhaan mahdollisuuden sanoa, mitä heillä on todella mielessään (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 1997, 197). Avoimien kysymysten käyttöä puolsi myös se, että opiskelijoiden toivottiin ilmaisevan itseään vapaasti omin sanoin ja esittävän heille keskeisiä sekä tärkeitä opiskeluun ja työssäoppimiseen liittyviä asioita. Koska kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusyksiköiden suuri joukko ja tilastollinen argumentointitapa ei ole tarpeen tai mahdollinen, myös tämän tutkimuksen luontomatkaopiskelijoiden haastatteluiden ja opiskelijoiden avoimien puolistrukturoitujen kyselyiden vastausten analyysi ja argumentaatio pohjautuu pelkästään kyseisten aineistojen syiden erittelyyn (Alasuutari 1994, 30). Teemoittelua suositellaan käytettäväksi esimerkiksi jonkin käytännön ongelman ratkaisemiseksi. Teemoittelun avulla saadaan esitettyihin kysymyksiin vastauksia, jolloin tutkimustulokset palvelevat parhaiten erilaisia käytännöllisiä intressejä.

Varsinainen aineiston keruu tapahtui suuntaamalla kahdeksalle keväällä 2006 opintonsa päättäneille luontomatkaopiskelijalle avoimin kysymyksiin laadittu puolistrukturoitu kysely, johon he saivat vastata vapaasti. Tutkimusjoukko valittiin tarkoituksenmukaisella valinnalla niin, että jokainen valittu opiskelija on ollut luontomatkaopintojensa aikana jollakin haastatetuilla työnantajilla työssäoppimisjaksolla. Lisäksi he olivat keväällä 2006 valmistuvia opiskelijoita, jolloin jokaisella heistä on vähintään 20 opintoviikkoa työssäoppimiskokemusta. Luontomatkaopiskelijoille tehtiin kolme avointa puolistrukturoitua kysymystä, joihin he vastasivat vapaasti esseen muotoisesti. Vastausaikaa heille annettiin kolme viikkoa. Kaikki tutkimukseen osallistuneet opiskelijat vastasivat annettuihin kysymyksiin ja jättivät vastauksensa juuri ennen valmistumistaan. Tämän vuoksi kyselyä tarkentavaan yksilö- tai ryhmähaastatteluun ei jäänyt enää riittävästi aikaa.

5.4 Teemojen muodostuminen

Ensimmäiseksi luontomatkaopiskelijoiden teemamalliksi rakennettiin teema-alueluettelo, jonka teemat ja tiedot tutkittavasta kohteesta ohjasivat haastattelussa käytettyjen kysymysten muodostumista. Haastattelurunko esiteltiin pro gradu-seminaarivaiheessa teemoittaisten puolistrukturoitujen kysymysten ohjaavaksi rungoksi. Hirsjärvi & Hurmeen (2000, 41-42) mukaan haastattelurunko on teema-alueluettelo, ei kysymysluektelo. Teema-alueet edustavat teoreettisten pääkäsitteiden spesifioituja alakäsitteitä tai luokkia, jotka ovat yksityiskohtaisempia

kuin ongelmat. Ne ovat pelkistettyjä iskusanamaisia luetteloita. Teema-alueuetteloiden käyttöä puolsi tavoite tutkijan valitsema tutkimusalueen teemoja riittävästi väljyydestä niin, että tutkittavan ilmiön rikkaus paljastuu hyvin.

Tutkimuksen teema-alueuettelo oli seuraava:

Luontomatkailutyönantajan taustatiedot

- koulutus
- työkokemus
- yrityksen toiminta-ajatus ja tarjottavat tuotteet

Luontomatkailuyritystoiminta

- henkilöstön palkkaus
- ammattiosaaminen

Työelämävastaavuus

- ammatillisen koulutuksen tunnettavuus
- ammatilliset näytöt
- opetussuunnitelma
- työssäoppimisjaksot
- työpaikkaohjaajakoulutus

Arvostus ja vaikutusmahdollisuudet

- vaikutusmahdollisuus koulutuksen kehittämiseen
- alan arvostus

Teema-alueuettelon perusteella laadittiin haastatteluiden luontomatkailutyönantajien puolistrukturoidut kysymykset (liite 1).

Tutkimuksessa ensimmäisen analysoinnin jälkeisiksi teemoiksi nousivat (luontomatkailutyönantaja aineisto):

1. Teema 1: Luontomatkailutyönantajan ja hänen yrityksensä kuvaus. Teemassa tutkitaan yrittäjän oma koulutus- ja yrittäjäkokemusta sekä yrityksessä tarjottavat tuotteet, jolla saadaan selville hänen oma kiinnostus koulutukseen ja alan yrittäjäkokemus.

2. Teema 2: Työntekijöiden palkkaukseen liittyvät kriteerit. Teemassa tutkitaan uusien henkilöiden palkkaus-kriteerit ja tarvittava ammatillinen osaaminen esimerkiksi kielitaito ovat kouluttajia kiinnostavia aiheita.
3. Teema 3: Koulutuksen ja työelämän vastaavuus. Teemassa tutkitaan kuinka hyvin luontomatkailutyönantajat tuntevat ammatillista koulutusta ja millainen näkemys heillä on annettavan koulutuksen työelämävastaavuudesta.
4. Teema: Luontomatkailutyönantajien mielipiteet ja näkemykset alan arvostuksesta ja vaikutusmahdollisuuksista. Teemassa tutkitaan yrittäjien ammatillisen koulutuksen tuntemusta ja heidän mielipiteitään omista vaikutusmahdollisuuksista koulutuksen kehittämiseen ja yleisestä luontomatkailualan arvostuksesta.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruuta ja teoria kehittämisen vuorovaikutteisuutta pidetään luontevana (Aaltola ja Valli 2001, 74). Kuvailtu vuorovaikutteisuus toteutui tämän tutkimuksen osalta aineiston analysoinnin kautta, jossa ensimmäiset neljä käsitteellistä teemaa eivät olleet lopullisia. Aaltola ja Valli (2001, 78) kirjoittavat tällaisista laadullisen tutkimuksen prosesseista, jossa koodausrunгон sekä teema-alueiden erittely ja sisäinen jäsenitys asettuu lopulliseen muotoonsa vähitellen, useiden eri analysointivaiheiden jälkeen. Tässä tutkimuksessa ensimmäisen luontomatkailutyöntajien haastattelujen teemoittaisen koodauksen ja ryhmittelyn jälkeen palattiin uudelleen tutkimusongelman lähtökohtiin. Tarkempien vertailujen tekeminen luokkien välillä osoitti, että ensimmäiset teemat jäivät hyvästä alkusuunnittelusta huolimatta hajanaisiksi, joten tutkijat katsoivat tarpeelliseksi aineiston uudelleen luokittelun. Uudelleen tarkasteltaessa runsaasta aineistosta poistettiin tutkimustehtävän kannalta epäolennainen pois ja pyrittiin löytämään Aaltolan ja Vallin (2001, 78) kuvaamat keskeiset ydinkategoriat sekä perusolottuvuudet, jotka kuvaavat tutkittavaa kohdetta ja joiden varaan tutkimustulosten analysointi voidaan rakentaa.

Toisen analysointivaiheen jälkeen teemojen muodostuminen oli seuraava: Teema 1 pysyi muuttumattomana, koska sen kautta saatiin kuva luontomatkailutyönantajan taustoista koulutuksen ja työkokemusten sekä liiketoiminnan suhteen. Haastateltujen henkilöhistoria ja liiketoiminta on sidoksissa heidän ammatillisen koulutuksen arvostukseensa, työelämätarpeidensa vastaavuuteen sekä näkemykseen siitä millaisia ominaisuuksia luontomatkailuyrittämisessä työtään tekeviltä vaaditaan. Teeman tavoite on kuvata luontomatkailualalla liiketaloudellisesti toimivan henkilön profiilia, joka kytkeytyy kaikkiin tälle tutkimukselle asetettuihin tutkimusongelmiin.

Teema 2 pysyi myös samana sisältäen tarkastelun tutkimusongelman asettamasta kysymyksestä: ”Millaisia ovat Etelä- Savon alueen luontomatkailuyrittäjien ja -työnantajien näkemykset työelämän vaatimuksista/hyvistä työntekijöistä?”

Teemat 3 ja 4 yhdistettiin yhdeksi teemaksi numero 3: Työelämäyhteistyö luontomatkailukoulutuksen kehittäjänä ja vaikuttajana. Teemat yhdistettiin, koska aiemmin suunniteltu teema 4 Luontomatkailutyönantajien mielipiteet ja näkemykset alan arvostuksesta ja vaikutusmahdollisuuksista, jäi sisällöltään irralliseksi ja teennäiseksi. Teema 4:n ryhmiksi jäi koodauksen jälkeen hajanaisia, arvostusta ja vaikutusmahdollisuuksia kuvaavia sanontoja, joiden perustella ei voitu koostaa järkevää kokonaista teema-aluetta. Aineistoa uudelleen käsitellessä ja luokiteltaessa arvostus ja vaikuttavuus liitettiin muiden teemojen suurempiin kokonaisuuksiin, jotka kuvaavat paremmin haastateltujen mielipiteitä. Esimerkiksi luontomatkailutyönantajien esittämä ammatilliseen koulutuksen vaikutusmahdollisuus näkyy teemassa 3, jossa haastatellut esittävät oman näkemyksensä ammatillisen koulutuksen teoriaopetuksen ja työssäppimisen joustavuudesta.

Aineiston toisen analyysin ja luokittelun jälkeen lopullisiksi luontomatkailutyönantajien aineiston teemoiksi nousivat seuraavat:

Teema 1, luontomatkailuyrittäjän taustatiedot on kokonaisuus, jossa selvitetään luontomatkailutyönantajien oman koulutuksen ja työelämätaustan vaikutusta liiketaloudellisesti kannattavan luontomatkailuyrityksen työnantajana toimimiseen sekä heidän mielipiteitään ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksista antaa työelämälähtöistä koulutusta.

Teemassa 2, työntekijöiltä vaadittavaan ammattitaitoon liittyvät kriteerit, tarkastellaan, minkälaista ammattitaitoa vaaditaan luontomatkailuyrityksessä toimivilta ja niihin palkattavilta työntekijöiltä. Kuinka paljon ammatillisella koulutuksella ja suoritetuilla tutkinnoilla on painoarvoa palkkauskriteereinä sekä vastaako nykyinen ammatillinen koulutus työnantajien asettamiin ammattitaitotoiveisiin. Tarkoituksena on löytää kannattavan ammatillisen koulutuksen vahvuudet ja haastateltavien esittämät työelämälähtöiset muutosehdotukset.

Teemassa 3, työelämäyhteistyö luontomatkailukoulutuksen kehittäjänä ja vaikuttajana, tarkastellaan työnantajien ammatillisen koulutuksen tuntemusta ja heidän halua vaikuttaa koulutuksen kehittämiseen opiskelijoiden työssäoppimisjaksojen, ammattiosaamisen näyttöjen ja työpaikkaohjaajakoulutukseen osallistumisen kautta.

Heikkilän (2002, 29) mukaan suunniteltujen tutkimuskysymysten tulee mitata oikeita asioita ja niiden tulee kattaa koko tutkimusongelma. Teemoittain puolistrukturoiduilla kysymyksillä tehdyt työnantajille kohdenetut haastattelut mittaavat koulutuksen työelämäyhteistyön, arvostuksen, palkattavien henkilöiden kuvaa ja alueen yrittäjiä itseään. Näillä teemoilla saadaan esiin koulutuksen ja työelämän yhteistyö sekä koulutuksen kehittämiskohteet. Lisäksi selvitetään kuinka työnantajat suhtautuvat opiskelijoiden työssäoppimiseen ja heidän osaamistasoonsa.

Luontomatkailuopiskelijoille esitettyjen puolistrukturoitujen kysymysten teemoja oli kolme:

1. Mitä opiskelija koki oppineensa koulutuksen aikana.
2. Mitä hän olisi halunnut oppia.
3. Mitä tietoja ja taitoja hän otaksuu tulevaisuudessa tarvitsevansa.

Tutkimuksen teema-alueuuttelon perusteella laadittiin opiskelijoille kirjalliset avoimet puolistrukturoidut kysymykset (liite 2). Opiskelijoille osoitetuilla kysymyksillä haettiin vastauksia siihen kuinka opiskelijat kokivat koulutuksen vastaavan sisällöllisesti ja laadullisesti, sekä heidän itsensä, että työnantajien toiveisiin. Kysymysten avulla pyrittiin kartoittamaan opetuksen onnistumisia ja vahvistettavia osa-alueita, mahdollisia korjattavia ja parannettavia osa-alueita sekä kehitettäviä että uusien opettavien aineiden tarvetta. Ensimmäisessä kyselylomakkeen versiossa kysymyksistä tehtiin yksityiskohtaisia, erityisesti eri opettajia aineita kartoittavia kysymyksiä. Kyselylomaketta muokattiin vähemmän opettaviin aineisiin johdattelevaksi ja enemmän laajempia kokonaisuuksia hakevaksi. Kysymysten muotoilu jätti vastaajalle mahdollisuuden kuvailla niitä kokemiaan opetuksen ja työelämän toimintoja ja osa-alueita, joita ei välttämättä ole kirjattu ja nimetty opetussuunnitelmaan, ja jotka voivat olla merkittävässä asemassa opetusta kehitettäessä.

Työnantajien ja luontomatkailuopiskelijoiden teemat ovat toisiaan täydentäviä koulutuksen kehittämisen kentässä.

Hirsjärvi & Hurme (2000, 57) suosittelivat esihaastattelujen tekemistä useassa eri vaiheessa, jotta tutkijoille avautuisi haastateltavien elämysmaailma ja sanankäyttö. Esihaastattelut tulee tehdä silloin, kun haastattelurungon lopullinen versio on valmis. Tutkimuksen haastattelu- ja kyselylomakkeet testattiin kerran testihaastatteluna ja kyselylomakkeen täyttönä. Esitestaukseen

osallistui kolme henkilöä, joilla ei ollut aikaisempaa tietoa tutkimuksen järjestelyistä. Saadun tuloksen mukaan puolistrukturoituja kysymyksiä ei ollut tarpeen muuttaa kummankaan kyselyn osalta. Testin tarkoituksena oli, että siihen osallistuneet pystyisivät vastaamaan jokaisen aihealueen kysymykseen ja ymmärtämään ne.

5.5 Tutkimusaineiston käsittely ja analyysi

Kvalitatiivisten tutkimusten heikkoutena on usein prosessin heikko kuvaus. Aaltola & Vallin (2001, 133) kirjassa Jari Eskola kirjoittaa osuudessaan "Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat, laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta"; selkeästi laadullisen tutkimusenteon prosessista. Prosessin päävaiheita hän kuvaa seuraavasti: Ensin on hahmotettava tutkimus, sitten seuraa aineiston kerääminen, jonka jälkeen tehdään aineiston litterointi. Aineiston purkamisen jälkeen seuraa aineiston analyysi. "Ei ole olemassa mitään juhannustaikoja tai muita riittejä, joilla aineistosta saa työstettyä kelvollisen analyysin". Tutkijan on tehtävä valintoja ja asetettava itselleen kysymyksiä: mitä varten kerää aineiston ja mikä on hänen suhteensa teoriaan. Tehdäänkö aineistolähtöistä, teoriasidonnaista vai teorialähtöistä tutkimusta. Analyysiin ja tutkijan tulkintaan on tuotava kytkennät aikaisempiin teorioihin ja tutkimuksiin.

Aaltola & Valli (2001, 40-41) ohjaavat tekemään litteroinnin ensimmäiseksi vaiheeksi haastattelujen jälkeen. Haastattelujen litterointi on työläs vaihe ja vaatii yhtä haastattelua kohden keskimäärin yhden työpäivän. Tämän tutkimuksen haastattelujen litteroinnin osalta pisimmän haastattelun purku vei edellä mainitun ajan.

Tämän tutkimuksen haastattelujen purku aloitettiin litteroimalla luontomatkaileutyönantajien haastattelut nauhoitetusta muodosta kirjalliseen muotoon. Litterointi tehtiin välittömästi kunkin haastattelun jälkeen. Haastattelujen nauhoitusaineisto säilytettiin tutkimuksen analyysi- ja johtopäätösvaiheen yli mahdollisia diskursiivisia tarkennuksia vasten. Tutkijat perehtyivät aineistoon lukemalla litteroituja tekstejä useampaan kertaan.

Haastattelujen jälkeen tehtiin Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luontomatkaileuopiskelijoille kysely, joka toteutettiin kaikille samanlaisina avoimina puolistrukturoituina kysymyksinä. Opiskelijat vastasivat kysymyksiin kirjallisesti. Tutkijat lukivat opiskelijoiden kirjalliset vastukset useampaan kertaan.

Luontomatkailutyönantajien haastattelusta kertyi litteroitua tekstiä yhteensä 67 sivua. Yhden haastattelun materiaali vaihteli 7 ja 18 sivun välillä. Keskimääräinen sivumäärä oli haastattelua kohden 11. Luontomatkailuopiskelijoiden kyselystä kertyi kirjoitettua tekstiä yhteensä 8 sivua, josta keskimääräinen sivumäärä oli yksi.

Eskola & Suoranta (1998, 175–182) kirjoittavat laadullisen aineiston teemoittelusta, että ensimmäinen lähestyminen aineistoon kulkee useimmiten tematisoinnin kautta, jonka avulla tutkija voi nostaa tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Tutkijan on löydettävä tekstimassasta esiin nousevat aiheet ja eroteltava niistä tutkimusongelman kannalta olennaisimmat. Onnistunut teemoittelu vaatii teorian ja empirian vuorovaikutuksen, joka näkyy lomittumisena tutkimustekstissä. Teemoittelua suositellaan käytettäväksi esimerkiksi jonkin käytännön ongelman ratkaisemiseksi, jolloin tarinoista voi poimia tutkimusongelman olennaista tietoa. Teemoittelun avulla saadaan esitettyihin kysymyksiin vastauksia, jolloin tutkimustulokset palvelevat parhaiten erilaisia käytännöllisiä intressejä.

Eskola & Suoranta (1998, 155-156) toteavat, että teemoittelun jälkeen aineisto koodataan, joka tarkoittaa aineiston pilkkomista helpommin tulkittaviin osiin. Koska laajan aineiston koodaaminen kattavasti on mahdotonta, kannattaa pyrkiä koodaamaan aineisto riittävästi. Aineiston koodaus tarkoittaa aineiston jäsentämistä arkielämän käsitteistöllä tai abstrakteilla, teoreettisilla koodeilla. Eskolan & Suorannan (1998, 155-156) kuvaama aineiston koodaaminen tehtiin luontomatkailutyönantajien haastattelujen teemoittaisista litteroidusta aineistosta Aaltolan ja Vallin (2001, 94) kuvailemalla tavalla tekstinkäsittelyohjelmalla, jossa tekstinpätkiä merkattiin ja siirrettiin haluttuun luokkaan, jolle annettiin nimi. Luokat, johon aineisto koodattiin ja luokiteltiin, valittiin ohjeellisesti ennen varsinaisen koodauksen aloittamista. Luokkia täsmennettiin aineiston koodaamisen aikana aineiston antamien vihjeiden mukaan. Aineiston luokittelu aloitettiin tyypittelyä yleisemmällä tasolla eli aineistoa lähestyttiin teemoittain. Teemaan kuuluvat tekstit koodattiin laajoihin luokkiin, joita sitten koodattiin pienemmiksi ja uudelleen tosilla perusteilla.

Kuten Hirsjärvi & Hurme (2000, 116) kirjoittavat tutkimusaineiston analyysistä, niin myös tämän tutkimuksen haastatteluaineiston perusteella haluttiin luoda teoreettisia ideoita, uusia luokituksia ja niiden ominaisuuksia. Tutkimuksessa tehtiin kumpaankin analysoitavaan haastatteluaineistoon ensin teemoittainen ryhmittely. Aineisto jäsenyi uudelleen useampaan kertaan, tutkijoiden integroidessa teoreettisia näkemyksiä materiaalia läpi käyden. Varsinkin

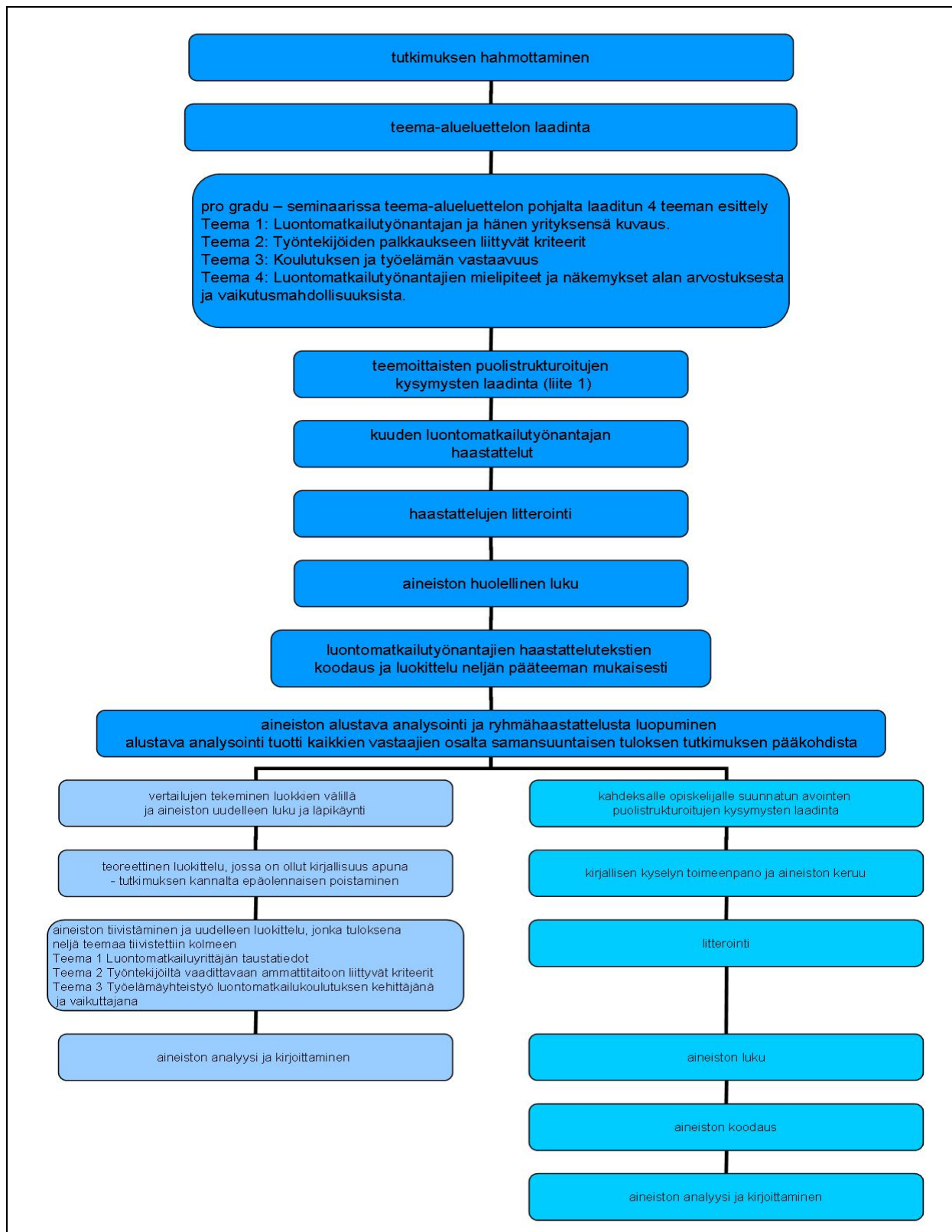
luontomatkailutyönantajien aineiston jäsentely vaati useampia läpikäyntejä ennen lopullisten teemojen varmistumista. Opiskelijoiden aineisto oli valmis analysoitavaksi ensimmäisen koodauksen jälkeen.

Laadullisen aineiston analyysissä käsitellään strukturoimatonta aineistoa eli järjestämättä olevaa aineistoa, jota ei tiivistetä numeromuotoon. Haastatteluaineistoa analysoitaessa tarkennettiin teemoittelua, jossa ei enää käytetty kysymysten ohjaamaa jakoa vaan seurattiin aidosti esiin nousevia uudelleen toistuvia teemoja ja ryhmittelystä nousevia perheitä. Jokainen haastatteluaineisto pidettiin erillisinä

Toisessa analyysin vaiheessa tehtiin tarkempi luokkien välinen vertailu, jossa luokat erotettiin toisistaan ja vertailtiin keskenään niiden tiettyjä ominaisuuksia, käyttäen apuna luontomatkailualan ja ammatillisen koulutuksen lähdekirjallisuutta. Tällä teoreettisella luokituksella saatiin järjestettyä ja tiivistettyä aineistoa aiemmasta neljästä teemasta kolmeen.

Tutkijat tekivät muistiinpanoliusköille omia reunahuomautuksiaan ja alleviivauksiaan. Teemoittelun jälkeen seurasi varsinainen analyysivaihe, jossa aineistoa kirjoitettaessa liitettiin siihen muistiinpanoja, pohdintoja ja teoreettisia kytöentöjä.

Kuvio 3. Luontomatkailuyönantajien- ja luontomatkailuopiskelijoiden aineistojen analyysin vaiheet

Luontomatkailuopiskelijoiden kirjallisissa vastauksissa teemoittain eteneminen onnistui suoraviivaisesti.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Tutkimustulosten esittely, analyysi ja tulkinta luontomatkailutyöntäjä-aineistosta

Luontomatkailutyöntäjien tutkimustuloksia esittelevässä kappaleessa pääpaino on teemahaastatteluissa kerätyillä tiedoilla. Haastatteluaineisto on jäsennelty aiemmin kappaleessa 5.3 esiteltyjen teemojen mukaisesti. Teemat ovat jaettu teema 1:n osalta edelleen alalukuihin ja teemojen 2 ja 3 aiheet on käsitelty kokonaisuuksina. Tulosten esittelyssä on sitaateissa olevia haastattelun osia, jotka ovat tarkoituksellisesti esitetty haastattelukielen mukaisessa kieliasussa. Luontomatkailutyöntäjien haastattelujen perusteella aineiston analysointi on tehty kolmen pääteeman mukaisesti: Teema 1, luontomatkailuyrittäjän taustatiedot, teema 2, työntekijöiltä vaadittavaan ammattitaitoon liittyvät kriteerit ja teema 3, työelämäyhteistyö luontomatkailukoulutuksen kehittäjänä ja vaikuttajana. Teemojen sisältöjen tiivistetyt kuvaukset löytyvät tämän tutkimuksen kappaleesta 5.4. ja teemoihin johtaneet kysely- ja aineistoanalyysin vaiheet ovat selvitetty kohdissa 5.3-5.5.

6.1.1 Teema 1 Luontomatkailuyrittäjän taustatiedot

Ensimmäisessä teemassa, Luontomatkailutyöntäjän taustatiedot, tarkastellaan haastateltavien omaa koulutus- ja yrittäjäkokemustaustaa sekä heidän yrityksensä liikeideaa ja tarjottavia tuotteita. Tarkastelun kohteena ovat haastateltujen tapa toimia luontomatkailutyöntäjinä Etelä-Savon alueella. Teeman avulla pyritään löytämään ne luontomatkailutyöntäjien ominaisuudet, jotka ovat välttämättömiä alalla menestymiseen ja pohtimaan ovatko ne siirrettävissä ammatilliseen luontomatkailukoulutukseen. Tarkastelun kohteena on myös haastateltujen koulutustaustan, liiketoiminnan ja tuotteistamisen vaikutus toisiinsa sekä ammatillisen koulutuksen mahdollisuudet vastata työntäjien asettamiin haasteisiin. Tutkimuksen kysymyksissä pyydettiin luontomatkailutyöntäjiä kertomaan oma koulutus- ja työkokemustausta, yrityksen liikeidea ja tarjottavat tuotteet.

Taulukko 1. Luontomatkailutyönantajien koulutus- ja työkokemustausta

LUONTO- MATKAILU- TYÖNANTAJAN NIMI	LEENA	IRMA	PEKKA	RISTO	MATTI	LASSI
AMMA- TILLINEN PERUS- KOULUTUS	nuorisiohjaaja	kuntohoitaja, maatalousalan pt	nuorisotyönteki- jä ja vapaa- aikaohjaaja	maa- ja metsätieteiden maisteri	metsätalousin- sinööri (AMK) englanninkieli- nen koulutus	yhteiskuntatie- teiden maisteri
LISÄ- KOULUTUS	- Joensuun yli- opiston yrittäjä- koulutus, - ulko-maan matkailu- yrittäjäkurssi	- erä- ja luonto- oppaan ammattitutkinto	- LESO-koulutus luonto-, elämys-, seikkailutoimin- ta - erä- ja luonto- oppaan ammattitutkinto o - melontaohjaa- ja - köysitoiminta- ohjaaja - lumikenkäoh- jaaja	- työnantajan lisäkoulutukset, - - JET-johtamisen erikoisammatti- tutkinto	- kalatalouden pt osioita - vuokravene- tutkinto - melontaopas - kalastusopas	- köysitoimin- taohjaaja - melonta- ohjaaja - koskivene- ohjaaja - kasvatustie- tteen pedagogiset opinnot
AIKAISEMPI TYÖ-KOKEMUS	- nuorisosihteeri x-kunnassa	- kuntohoitaja (yksityinen- ja kuntatyönantaja)	-nuorisotyönteki- jä x-kunnassa 20 vuotta	- Metla-tutkija - yksi vuosi Metsähalli- tuksessa suunnittelmetsä- nhoitajana suunnitte- luprojekteissa. 13 vuotta	-Metsähallituk- sen opas	- puisto-, puutarha- ja piharaken- nustyötä - kiinteistö- huoltoyritys v. 1981 - divarin pitäjä - kukkakaup- pias - opettajana kaikilla koulutusas- teilla
SYV YRITTÄJÄKSI SIIRTYMISEEN	miehen auto- onnettomuus	kolmen naisen Hoitokoti Oy, josta irtaantuminen v. 2003 ja uusi liikeidea Kolovesikioski, melontaretkellä syntynyt ajatus	vähitellen leirikoulutoi- minnan kautta	Luonnonsuoje- lualueen tulosvastaulliset tehtävät vuodesta 1993.	Metsähallituk- sen opasaikana tehdyt havain- not ihmisten kiinnostuksesta järviluontoon	kiinnostus luontoon
YRITTÄJÄKSI SIIRTYMIS- VUOSI	1993	2000->2003	2000		1997	2001

Tutkimukseen osallistuneilla luontomatkailutyönantajilla on jokaisella hyvä, vähintään opistotasoinen peruskoulutus. Kahdella vastaajista on ylempi korkeakoulututkinto. Luontomatkailuala on kansainvälistä, mutta kieliopinnot eivät näy muiden kuin yhden ohjelmapalvelutuotantoa ja opastettuja retkiä tarjoavan metsätalousinsinöörin (AMK) tutkinnossa, joka on suoritettu englanninkielisenä.

Huomioiden haastateltujen yrittäjänä toimimiseen vaadittavan laajan ammattiosaamisen ja vastuun liiketoiminnasta, ei tutkimukseen osallistuneilla yhdelläkään ollut havaittavissa yli- tai alikouluttautumista. Tutkimukseen osallistuneiden koulutustaustojen perusteella ei löytynyt varsinaisesti yhtä luontomatkailualalle valmistavaa peruskoulutusta, vaan alalle on päädytty sangen erilaisilla koulutuksilla. Yksikään haastateltu ei ole aloittanut yrittäjänä heti ammatillisen peruskoulutuksen jälkeen vaan yrittäjyyttä on edeltänyt pitkä työkokemus. Tutkimustulos on samansuuntainen Metsä-Tokilan jne. (1999, 25) ja Rantasen jne. (2003, 9) tutkimusten kanssa vahvistaen ajatusta, ettei pk-sektorin laajoihin osaamistarpeisiin voida vastata pelkällä kouluopetuksella. Pysykö tilanne jatkossakin samanlaisena, koska haastattelujen vastausten perusteella ovat luontomatkailualan lähitulevaisuuden tarpeet monesti myös heille itselleen tuntemattomia.

Tämän tutkimustuloksen perusteella tulevaisuuden ammatillista peruskoulutustarvetta tarkasteltaessa on huomioitava, että haastateltujen hakeutuessa ammatilliseen koulutukseen ei varsinaisia luontomatkailun perustutkintoja ollut olemassa. Jatkossa on mielenkiintoista seurata onko vuodesta 2001 annetulla luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon luontoalan koulutusohjelman luontoyrittäjä 120 opintoviikon koulutuksella todellista vaikutusta uusien luontomatkailuyrittäjien alalle hakeutumiseen ja yritysten perustamiseen. Ratkaisevin ero haastateltujen ammatillisen koulutuksen ja nykyisen luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon luontoalan koulutusohjelman luontoyrittäjäkoulutuksen välillä on yritystalouden opinnot. Tarkasteltaessa haastateltujen peruskoulutustaustaa ja heidän nykyistä liiketoimintaansa, heidän peruskoulutuksestaan puuttuvat miltei kokonaan yritystalouden opinnot.

Nykyisessä ammatillisessa peruskoulutuksessa luonto- ja ympäristöalan perustutkinto luontoalan koulutusohjelman, luontoyrittäjän perustutkinto (120 ov) tarjoaa luontomatkailuun tarvittavan ammatillisen perusosaamisen. Ammatillisten taitojen lisäksi tutkinnon vahvuutena on mahdollisuus laajoihin yhteensä 14 opintoviikon yritystalouden opintoihin. Vastaavasti tutkinnon heikkoutena on luontomatkailualan kansainvälisyyden huomioiden suppeat

kieliopinnot, englantia 2 opintoviikkoa ja ruotsia 2 opintoviikkoa. Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto luontoalan koulutusohjelman, luontoyrittäjän koulutuksen yritystalouden suurta opintoviikkomäärää on myös kritisoitu sekä kouluttajien että opiskelijoiden taholta. Peruskoulusta suoraan ammatilliseen peruskoulutukseen hakevalla nuorella ei ole riittävää kokemustaustaa yrityksen perustamiseen ja liiketaloudellisen vastuun kantamiseen. Samansuuntaisen tuloksen antoivat myös tämän tutkimuksen haastatellut, jotka ovat ennen yrittäjiksi ryhtymistään olleet ensin töissä muilla työnantajilla sekä hankkineet lisäkoulutusta.

Luontomatkailukoulutukseen hakeutuneet opiskelijat ovat usein turhautuneet jo peruskoulussa teoriaopetukseen ja odottavat saavansa ammatillisessa koulutuksessa käytännön läheisiä kädentaitoja, joihin teoriapainotteisia liiketalouden (yritystalous, kirjanpito ym.) opintoja on heidän mielikuvissaan vaikea liittää. Työelämän tarpeet sekä lainalaisuudet liiketaloudellisen ajattelun mieltämisestä pienyritystoiminnan perustana, suhteessa annettavan ammatillisen koulutuksen opetusmenetelmiin eivät kohtaa. Muutosta ei tapahdu ilman yritystalouden opetuksen integrointia ammatillisiin aineisiin ja opetussuunnitelman eheyttämistä niin, että yksittäisten erillisten ainekohtaisten opintoviikkojen sijaan opetetaan suurempia ammatillisia kokonaisuuksia. Opiskelijoiden ammatillisten kokonaisuuksien hahmottamista ja oppimista voidaan tukea esimerkiksi sillä, että opiskelijat perustavat harjoitusyrityksen, jonka yhteyteen liitetään kaikissa ammattiaineissa liiketalouteen liittyvät asiat kuten ohjelmapalveluiden tuottamiseen kuuluvat: asiakaspalvelu, markkinointi, kustannuslaskenta ja kirjanpito. Mahdollisimman aitoa luontomatkailuyrityksen liiketalouden toimintoja simuloimalla saavutetaan pienyrityksessä jokaiselta työntekijältä vaadittavan liiketaloudellisen ajattelun sisäistäminen.

Pelkkä opetussuunnitelman tekninen eheyttäminen aineiden integroinnin mahdollistavaksi ja opetuksen saaminen työelämälähtöiseksi ei onnistu ilman opettajien halua toteuttaa opetusta yhdessä. Uudet opetusmenetelmät edellyttävät Nuotion jne. (2001, 314) kuuluttamaa uutta opetuskulttuuria ja parempaa opettajien välistä yhteistyötä. Opettajien on uskallettava irtaantua totutuista metodeista (Saszin ja Brewerin 1999, 8). Muutos ei tapahdu nopeasti, koska ammatillisessa koulutuksessa vuosikymmeniä yksin opettaneilla opettajilla saattaa olla kollegiaalisen yhteistyön esteenä kollegojen välinen huono henkilökemia, pelko omasta ammattitaidottomuudesta tai sosiaalisista kyvyistä.

Suomalaisissa kouluyhteisöissä ei ole tavallista, että opettaja purkaa ajatuksiaan ja keskustelee avoimesti kollegoilleen työnsä haasteista. Muutosta tilanteen korjaamiseen tarvitaan myös opettajakoulutuksen taholta. Enää ei ole hyvä lähteä ajatuksesta, että yliopistosta tai ammattikorkeakouluista tehdään valmiita opettajia, jotka muutaman vuoden kuluttua menee täydennyskoulutukseen, jos ylipäättään menevät (Opettajalehti 2007, 8-9.). Vuorovaikutuksen paranemiselle on tärkeää, etteivät opettajat jää kammioihinsa vaan käyvät vuoropuhelua sekä tutkimuksen että käytännön kentän ihmisten kanssa. Opetuskulttuurin muutosta oppilaitoksen sisällä voidaan edistää laittamalla opettajat suunnittelemaan toteutettava koulutus yhdessä. Suunnittelun ja toteutuksen tueksi tarvitaan johdon tukea, jolla mahdollistetaan eri opettajien väliset ryhmäytymiskokeilut. Kokeiluiden avulla on mahdollista löytää toimivat kollegiaaliset ryhmät, joilla mahdollistaa uusien opetusmenetelmien ja mallien rakentamiset ja toimeenpanot. Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa on opetuksen suunnittelun ja toteutuksen tueksi perustettu koulutusalaakohtaisia kollegiaalisia ryhmiä, joista esimerkkinä luonnonvara- ja ympäristöalalla luontomatkailun kehittämistä ja toteuttamista suunnitteleva erä- ja luonto-opettajien kollegiaalinen ryhmä. Tähän kollegiaaliseen ryhmään kuuluvat luontoyrittäjien sekä erä- ja luonto-oppaiden opettajat, joiden lisäksi ryhmän kokouksiin kutsutaan tarpeen mukaan esimerkiksi kalatalouden ja luontokartoittajien opettajia.

Koulutussuunnittelun keskeisiä ongelmia on perus- ja lisäkoulutuksen välillä oleva rajanveto, kuinka pitkälle vietyyn ammattitaitoon pyritään ammatillisen peruskoulutuksen aikana ja mitä jätetään työpaikoilla ja jatko-opinnoissa tapahtuvaksi. Yhtenä ratkaisumallina edellä mainittuun ongelmaan on sisällyttää jatkuvan kasvun ja kehittymisen omaksuminen ammatilliseen peruskoulutukseen kiinnittämällä huomiota opiskelijoiden ongelmanratkaisu- sekä kommunikaatio- ja ryhmäytötaitoihin. Näitä taitoja pysytään kehittämään parhaiten silloin, kun opiskelu on ohjaavan opettajan tuella tapahtuvaa ”ongelmalähtöistä” prosessointia, joka perustuu opiskelijan omien ratkaisumallien etsimiseen ja opettajan taholta tulevien parhaiden käytänteiden vahvistamiseen.

Luontomatkailuala on kehittynyt nopeasti ja toimintaan tarvitaan ammatillaisia, jotka muutoksen aikanakin pystyvät toimimaan ammatillisina (Järvinen, jne. 2000, 53). Tutkimukseen osallistuneet työnantajat ovat vastanneet muutoksen aiheuttamaan haasteeseen ammatillisella lisäkoulutuksella, josta osoituksena Leenan ja Lassin haastatteluiden katkelmat. Lisäkoulutukset ovat usein eri lajiliittojen tarjoamia ”täsmäkoulutuksia” kuten melonta-, köysitoiminta- ja lumikenkäohjaajan auktorisoidut koulutukset. Katkelma Pekan haastattelusta osoittaa yrittäjien

kykyä vastata haasteisiin, kuten hänen tapauksessaan LESO-lisäkoulutuksella. Alalla tarvittavaa kansainvälisyyttä ja yrittäjyyttä tukevaa lisäkoulutusta ei ole muilla haastatelluilla kuin Leenalla. Kaksi tutkimukseen osallistunutta luontomatkailutyönantajaa tarjosi pienimuotoisia ruoka- ja majoituspalveluja ilman alan lisäkoulutusta.

Leena (luontokokemusten välittäminen, pehmeät arvot): *”Koko ajan on jotain koulutusta käytyä. Tuon Joensuun yliopiston semmonen pitkä yrittäjäkurssi ja ulkomaan matkailuyrittäjäkurssin ja koulutusta on niin paljon että tässä ois voinu viimeiset kaksyt vuotta olla vaikka päätoiminen opiskelija.”*

Lassi (ohjelmalvelutuotanto): *”Näitä tämmösiä erilaisia kursseja oon käyny. Siis lukemattomia, kaikenmaailman köysitöimintää ja koskivenettä jne.jne.jne, että niitä on paljon.”*

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmalvelutuotanto): *”Lahden ammattikorkeakoulu järjesti muutama vuos sitten tämmöstä leso-koulutusta, luonto-, elämys-, seikkailutoiminnan ammatillista täydennyskoulutusta. Me oltiin silloin ensimmäisiä kurssi mikä silloin käytiin se oli 40 ov kaiken kaikkiaan ja se käytiin osa tämmösenä etäopiskeluna ja osa tämmösenä lähiopiskeluna eli käytännössä myö oltiin yksi viikko kuukaudessa maastossa aina eri teeman mukana ja siellä käytiin sitten paljon läpi tämmöstä seikkailu ja elämyspedagogiikkaa eli mitä se on ja mistä se on lähtöisin ja mihin sillä pyritään ja mitä siellä tehdään. Se on ollut erittäin mielenkiintoinen ja hyvä ammatillinen täydennyskoulutus.”*

Kaikille haastatelluille yhteinen ominaisuus on jatkuva jonkinasteinen ammatillinen kouluttautuminen, jota he ovat hankkineet tarpeen mukaan yrityksen liikeidean ja alan muutosten myötä. Esimerkiksi opistotason peruskoulutuksesta kuntohoitajaksi valmistunut haastateltu on hankkinut erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinnon yhdistääkseen liikeideassaan luontomatkailun hoiva- ja kotipalveluihin kuntouttavana ja virkistävänä elementtinä. Lisäkouluttautumisen osalta tutkimustulos kertoo luontomatkailutyönantajien olevan aktiivisia ja etsivän sen avulla uusia innovatiivisia palveluiden tuotantotapoja (vrt. Järvinen jne. 2000, 53). He ovat sisäistäneet elinikäisen oppimisen idean luontomatkailualalla toimimiseensa.

Ammatillinen lisäkoulutus antaa nykyisin luontomatkailualalle työnantajaksi tai työntekijäksi aikovalle tai alalla toimivalle runsaasti vaihtoehtoja. Opiskelijalla on mahdollisuus yhdistellä perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista tai niiden osatutkinnoista toiveitaan vastaavan joko yksittäisen koulutuksen tai koulutusväylän. Seuraavassa esimerkki Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luonnonvara- ja ympäristöalan tarjoamasta ammatillisen koulutuksen väylästä opiskelijalle, jonka tavoitteena on perustaa luonto- ja erämatkailun ohjelmalveluihin erikoistunut yritys: perus- tai lukiopintojen jälkeen opiskelija hakee luonto- ja ympäristöalan perustutkintoon luontoalan koulutusohjelman (120 ov) luontoyrittäjäkoulutukseen saadakseen ammatilliset perustaidot. Perustutkinnon jälkeen hän voi jatkaa opintojaan erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinnon 40 opintoviikon valmistavassa koulutuksessa, jossa hänellä on mahdollisuus syventää ammatillista osaamista erätaidoissa, kulttuuri- sekä paikallistuntemuksessa,

asiakaspalvelussa, yritystaloudessa, luonnontuntemuksessa ja -suojelussa. Vaihtoehtoisesti opiskelija voi valita edellä esitellyn koko tutkinnon sijasta, itselleen vain tarpeelliset valmistavan koulutuksen osat, jotka hän voi suorittaa osatutkintoina tai ilman valmistavaa koulutusta ammatillisina näyttöinä. Lisäksi opiskelija voi valita opiskelumahdollisuudekseen luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon ja/tai erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinnon suorittamisen oppisopimuskoulutuksena. Kuten edellä mainituista vaihtoehdoista on luettavissa, on opiskelijalla useita eri vaihtoehtoja valita yrittäjänä tarvittava ammattitaito.

Tämän tutkimuksen mukaan haastatellut ovat osoittaneet omalla toiminnallaan lisäkouluttautumisen hyödyllisyyden luontomatkailun liiketoiminnan harjoittamisessa. Ammatillisen koulutuksen antajilla ja luontomatkailutyönantajilla on rajattomat mahdollisuudet kehittää työelämän tarpeita vastaavia ammatillisia koulutuksia, jotka eivät välttämättä ole tutkinto- tai osatutkinto sidonnaisia. Koulutus ei tarvitse olla oppilaitossidonnaista, vaan esimerkiksi luontomatkailuverkoston esittämä koulutus voidaan järjestää työnantajalle sopivana aikana ja heidän esittämässä paikassa. Varsinkin lähitulevaisuudessa ennakoidun perustutkintoihin tulevien nuorien ikäluokkien pieneneminen suuntaa ammatillista koulutusta jatkossa enemmän aikuiskoulutukseen.

Jokaisella haastatellulla on ollut vankka työkokemusta toisen työnantajan palveluksessa ennen luontomatkailutyönantajaksi ryhtymistä. Kuten työnantajien koulutustausta myös heidän työkokemustausta vaihteli suuresti. Kahdella vastaajista on ollut aiempaa toisen alan yrittäjäkokemusta ennen luontomatkailuyrityksen aloittamista. Vaikka kaikki työnantajat toimivat luontomatkailualalla, vain yhdellä haastatelluista oli luontoon liittyvä työ ennen yrittäjyyttä. Haastateltujen siirtyminen toistaiseksi jatkuvasta työsuhteesta yrittäjäksi on tapahtunut toisistaan poikkeavista syistä kuten elämäntilanteen- tai työkuvan muutoksen perusteella. Joillakin haastatelluilla yrittämisen alkuun on vaikuttanut erityinen, retkeilijöiden suosima paikka kuten Kolovesi ja Saimaa tai siihen liittyvä havainto jonkun luontomatkailupalvelun puuttumisesta alueelta, esimerkiksi melontapalvelu, vesitaksi jne. Kapea-alaiseen extreme-tyyppiseen ohjelmapalvelutuotantoon erikoistuneen Pekan puheesta ilmenee kuinka hän on siirtynyt vakinaisesta kunnan virasta 20 palvelusvuoden jälkeen yrittäjäksi. Hänen tapauksessaan muutos tapahtui luontevasti työnkuvan muuttumisena. Pekka pääsi aluksi kokeilemaan yrittäjänä oloaan turvallisesti työnantajan myöntämien virka- ja vuorotteluvapaiden avulla. Tämä lisäksi hänen kohdallaan muutoksen nivelvaihetta helpotti nuoriso-ohjaajana toteutettujen leirikouluohjelmapalveluiden pysyminen keskeisenä tuotteena

myös omassa luontomatkailu yrityksessään. Ohjelmapalvelua ja kanoittivuokrausta tarjoavan Lassin haastattelusta otettu katkelma osoittaa Pekan taustoista täysin poikkeavan tarinan, jossa hän on monien kokemusrikkaiden vaiheiden kautta päätenyt luontomatkailualalle yrittäjäksi.

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmapalvelutuotanto): ”Jäin kunnasta vuorotteluvapaalle olin vuoden vuorotteluvapaalla ja sitten olin vuoden virkavapaalla ja sitten piti päättää mitä minä teen ja sitten ratkasu ei sinänsä ollu mitenkään vaikee jäädä kunnan virasta pois 20 vuoden jälkeen.”

Lassi (ohjelmapalvelutuotanto): ” No sitte yrittäjätaustaa mulla on että ensimmäinen yritys mulla on ollu vuodesta -81 alkaen 7 vuotta oli tämmöstä puisto-puutarha-pihanrakennus kiinteistöhuoltoyritystä, jossa oli sitte konkurssi..hetkinen siit on 20 vuotta. Ja no, mulla on ollu divari 1 vuoden, Helsingissä oon ollu kukkakauppiana 2 vuotta, ja sit tää ohjelmapalveluyrittäminen on ollu neljäs jos niin voi sanoo. Että yrittäjä vuosia on niikun 12-13. Osa on tietysti sivutoimista mutta valtaosin päätoimista yrittämistä. Työkokemusta sitte tähän liittyen on , no myyntimiehenä oon ollu semmosena konttorijohtajana-myyntimiehenä pari vuotta, rautakaupassa oon, kukkatukkukaupassa. No sitte tää matkailupuolen töistä, se on lähinnä opettajatyötä, no nii mä oon opettanu niiku kansalaisopistosta yliopistoon, joka oppilaitosasteella oon ollu opettajana. Ja ammattikorkeakoulussa onn yhteensä yks vuosi, olin Torniossa, sillä olin matkailusuuntautumisvastaava lehtorin sijaisena yhden talven ja ja nuorisopostolla pari vuotta olin. Siinä olin eräopaskouluttajana pari vuotta ja sitte olin matkailunohjelmapalvelu suuntautumisvastaavana olin yhden puoli vuotta.”

Haastatelluilla on nopeisiin muutoksiin tarvittavaa reagointikykyä ja he ovat oppineet lyhyellä ajalla vastaamaan eteen tulleisiin haasteisiin. Yhdelläkään vastaajista ei ollut pitkiä työttömyysjaksoja, joten he ovat osanneet ratkaista eteen tulleet ongelmat nopeasti ja tehdä eteenpäin vieviä päätöksiä työtä ja uraa koskevista asioista. Työnantajat ovat selvästi pystyneet vastaamaan työkokemus- ja koulutustaustansa avulla prosessiin, jossa työmarkkinoilla tapahtuvat muutokset ovat keskeinen ihmisten osaamisvaatimuksiin vaikuttava tekijä (Järvisen jne. 2000, 53). Heillä on selvästi taitoa luoda ja soveltaa uutta tietoa tehokkaasti, nopeasti kehittyvällä luontomatkailualalla. Haastattelujen perusteella on muodostunut kuva siitä, että luopuessaan vakinaisesta työstä ja aloittaessaan yrittäjänä luontomatkailutyönantajat ovat olleet varmoja omasta ammatillisesta osaamisestaan. He ovat onnistuneet yrittäjyydessään ja sen vahvistamisessa tarvittavan lisäkoulutuksen avulla. Yrittäjyyteen sitoutumista kuvaa hyvin se, ettei yhdenkään luontomatkailutyönantajan haastatteluissa esiintynyt halua palata entiseen työhönsä.

Luontomatkailutyönantajien kykyä toimia nopeiden muutosten aikana ammattilaisena on pyrittävä siirtämään myös opiskelijoiden sisäistämäksi ominaisuudeksi ja toimintatavaksi. Pelkästään oppilaitosympäristössä näiden ominaisuuksien opettaminen on mahdotonta, joten opiskelijoiden on päästävä opiskelujen aikana työssäoppimaan mahdollisimman erilaisten luontotyönantajien yrityksiin. Työssäoppimisjaksojen on oltava riittävän pitkiä, että heillä on mahdollisuus tutustua yrittäjiin ja heidän taustoihin sekä niihin henkilökohtaisiin

ominaisuuksiin, jotka tekevät työnantajista menestyviä yrittäjiä. Työskennellessään erilaisissa työ- ja toimintaympäristöissä opiskelijat pääsevät soveltamaan ja vertaamaan omia koulutuksessa opittuja ongelmanratkaisu-, viestintä- ja ryhmätyötaitoja oikeassa yrityksessä tarvittaviin taitoihin. Opiskelijan onnistuminen yhdistämään omat ammatilliset ja sosiaaliset taidot työssäoppimisjakollaan, tukee hänen itsetuntonsa vahvistumista ja ammatti-identiteettinsä kasvua.

Ammatillinen oppilaitoksessa annettava perusopetus tulee suunnitella työelämälähtöisesti tukemaan edellä mainittuja taitoja esimerkiksi yleissivistävien ja ammatillisten aineiden integroinnilla (erätaidot ja kielet), tuotekehittelyllä (esimerkiksi eräruokatuotteet yhteistyössä Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston matkailu-, ravitsemus- ja palvelualan Paviljongin kokkiopiskelijoiden ja luonnonvara- ja ympäristöalan Varpalan luontoyrittäjäopiskelijoiden välillä) ja verkostoitumalla (luonnonvara ja ympäristöalalla luontoyrittäjä ja kalatalouden perusopiskelijoiden yhteistyöprojektit kuten Varpalan joulukalamyyjäiset, Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston eri koulutusalojen väliset yhteistyöprojektit – Skills 2003 Helsingissä sekä työelämän tilaamat erilaiset tilaisuudet, esimerkiksi Metsäliiton Rullaati tapahtuman kahvitus 2007). Lisäksi opiskelijoiden opinnäytetyöt tulee ensisijaisesti saada työelämälähtöisiksi, esimerkiksi työelämän kehittämisprojektin osana olevana opinnäytetyönä. Varsinkin suoraan peruskoulusta hakeutuneiden opiskelijoiden kohdalla kaikki edellä mainitut yhteisöllisen oppimisen kokemukset voidaan katsoa vahvistavan heidän yhteistyötaitojaan. Ne vaikuttavat ihmisen kykyyn sitoutua ja toimia yhteistyössä toisen kanssa. Komppula (2000, 71-72) tuo esille ihmisen aikaisemmat kokemukset yhteistyöhön vaikuttavana ominaisuutena. Haastateltujen taustoista on havaittavissa, että jokainen heistä on jo aiemmissa työsuhteissaan ollut sosiaalisuutta ja työhön sitoutumista vaativissa työtehtävissä kuten Metsähallituksen oppaana, nuorisosihteerinä ja -työntekijänä. Joten voidaan olettaa, että heidän aikaisemmat kokemuksensa ovat vahvistaneet kykyä toimia yhteistoiminnallisesti. Sosiaalisuus ja yhteistyökyky ovat luontomatkailualalle toimiville elintärkeitä ominaisuuksia. Edellä mainittuja ominaisuuksia tarvitaan, koska alalle tyypilliselle 1–2 hengen yritykselle ei löydy riittävästi asiakkaita muutoin kuin verkostoitumisen avulla.

Tutkimukseen osallistuneiden sekä koulutus että työkokemustausta poikkesi hyvin laajasti toisistaan. Heille yhteinen tekijä on jatkuva lisäkouluttautuminen liikeidean ja verkostoitumisen kehittymisen myötä. Yhtä soveltuvaa luontomatkailuammattiin valmistavaa koulutusta on edelleenkin mahdotonta järjestää, koska pienyritysten ammattitaito ja erityisosaamisen toiveet

vaihtelevat laajasti niiden liikeideoiden mukaan. Ammatillisille kouluttajille on tärkeintä tunnistaa valittujen työelämän alueiden ja yksitäisten ammattien sisällä ne työtehtävät ja osaamisalueet, joiden laadun määrittämät alueet pyritään antamaan koulutuksessa (Rantanen jne. 2003, 9). Kaikkiin valittuihin työelämän osa- alueisiin ei pystytä vastaamaan peruskoulutuksella, vaan ne taidot, jotka tarvitsevat erikoistuneisuutta tai harvinaista ammattitaitoa on jätettävä perustutkinnon tavoitteiden ulkopuolelle. Tällaiset taidot voidaan oppia joko työelämässä, ammatti- tai erikoisammattitutkinnossa tai alan lisäkoulutuksissa.

Taulukko 2. Luontomatkailutyöntajien liiketoimintaympäristöt

LUONTO-MATKAILU-TYÖN-ANTAJAN NIMI	LEENA	IRMA	PEKKA	RISTO	MATTI	LASSI
LIIKEIDEA	luontokokemusten välittäminen, pehmeät arvot	hoiva- ja kotipalvelut sekä luonnossa virkistäytymis- palvelut	kapea-alainen extreme ohjelmapalvelu- tuotanto	tuottaa virkistyspalve- luita kansallispuis- tojen alueella	ohjelmapalvelu- tuotanto ja opastetut retket Järvi-Suomessa	ohjelmapalvelu- toiminta
TUOTTEET	<ul style="list-style-type: none"> - myyttiohjel- mat - teatteria met- sässä - ruoka - melonta - sauna - ohjelmapal- velut - leirikoulu 	<ul style="list-style-type: none"> - omaishoitajan lomitus - kylvetyspal- velut - asiointipal- velut - hieronta - lumikenkäily - luonnossa liikkuminen - melonta - pienimuotoi- nen väline- vuokraus 	<ul style="list-style-type: none"> - leirikoulu- tuotteet - elämystuot- teet - extreme- tuotteet - maistelutuot- teet luonnosta - lumikenkäily - retkiluistelu - kalastus 	virkistyspal- velut	<ul style="list-style-type: none"> - opastetut retket järvi- luonnossa - melonta - retkiluistelu - kalastus - nature watching - majoitus - sauna - venetaxi - ruoka 	<ul style="list-style-type: none"> - seikkailuoi- minta - koulutus - kalustovuok- raus
ASIAKKAAT	<ul style="list-style-type: none"> - yritysasiak- kaat - perheet - koulut - ala- ja yläasteet - kv asiakkaita n. 20% Keski- Euroopasta 	<ul style="list-style-type: none"> - vanhukset - vammaiset - omaishoitajat - ei kv- asiakkaita 	<ul style="list-style-type: none"> - leirikoulu- laiset eli ala- ja yläasteen opiskelijat - yritysasiak- kaat - kv-asiakkaita verkostossa n. 40 % (Keski- Eurooppa) - ei extreme- lajeja ulko- maalaisille - omassa yrityksessään 20% 	<ul style="list-style-type: none"> - jokamies- retkeilijät - luontomat- kailuyritykset - kv-asiakkaat Keski- ja Etelä- Euroopasta 	<ul style="list-style-type: none"> - yritysasiak- kaat - retkeilijät / luonnossa liikkujat - kv-asiakkaita yli 50 % asiakasmää- rästä - Keski- Eurooppa - Espanja - Venäjä 	<ul style="list-style-type: none"> - indismatkai- lijat - oppilaitokset - yritykset - yhteisöt - satunnaiset matkailijat - kv-asiakkaita 60-70 % - Keski- Eurooppa - Venäjä

Tähän tutkimukseen osallistuneiden työnantajien liikeideat perustuvat vahvasti Saimaan alueen luontomatkailumahdollisuuksien hyödyntämiseen yhdistettynä heidän aikaisempaan osaamistaustaansa (koulutus ja työkokemus), jota osoittaa katkelma Matin haastattelusta. Kahta haastateltua lukuun ottamatta ohjelmapalveluiden tuotanto oli yleisin liikeideaan kuuluva toiminto. Metsähallituksen uusi toimintatapa tuottaa luonnonsuojelullisesti kestäviä virkistyspalveluita yhteistyössä luontomatkailuyritysten kanssa, tukee vahvasti alueellista luontomatkailuelinkeinoa. Metsähallituksella on 30 yrityksen kanssa tehty yhteistyösopimus luontomatkailun harjoittamisesta luonnonsuojelualueilla. Kuten Riston puheenvuorosta on luettavissa, Metsähallitus on verkostoitunut luontomatkailutyönantajien kanssa, mutta heidän asettamilla ehdoilla. Alueen luontomatkailuyritysten vahva keskinäinen verkostoituminen tulee esiin Pekan haastattelusta. Alueellisen luontomatkailun yritysten välinen verkostojen toiminta on vielä kehitysvaiheessa, koska pääosin luontomatkailuyritykset on perustettu vuosituhannen vaihteessa (vanhin 1993 ja nuorin 2004). Verkostossa on menossa vielä yhteisten ideoiden, tavoitteiden ja toimenpiteiden määrittäminen. Pekan puheestaan kuvastuu myös verkoston perustamiseen vaikuttaneet työnantajien väliset ystävyysuhteet.

Matti (ohjelmapalvelutuotanto ja opastetut retket järviluonnossa): "Alueella toimin Metsähallituksen oppaana ensin ja huomasin, että tämmöselle selkeen kysynnän. Eli tuota huomasin tällä alueella ihmisiä liikkuvan ja niitä hyvin todella paljon kiinnosti järviluonto. Mut niillä ei ollu niiku avaimia sinne pääsyyn. Niin rupesin sitten takomaan niitä avaimia eli loin sen sillä tavalla myös sen kysynnän. Huomasin, että erityisesti ihmiset on erittäin kiinnostuneita tästä järviluonnosta."

Risto (virkistyspalveluista kansallispuistoissa vastaava): "Nyt viime aikoina on hyvin voimakkaasti tullu tää asiakasnäkökulma tähän.. et myö lähetään tämmöseltä kysynnän puolelta aika pitkälle suunnittelemaan toimintaa ja muuta ja sillon, kun näistä tämmösisistä virkistyspalveluista sitte pitää muistaa, että tää luonnonsuojelu on se A ja O."

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmapalvelutuotanto) : "No liikeidea aluperin oli tosiaan tuottaa palveluja leirikouluille, se oli ihan puhtaasti se. Ja sit pikkuhiljaa myös samaan aikaan alko kehittymään Saimaansydän verkosto ja sitten alko tavallaan samalla tää Janne (nimi muutettu) perusti just yrityksen 97 samana vuonna ja alko sitten tää että mitä myö ruvetaan niiku tekemään. Sitte myö tehtiin ensimmäiset linjaukset myös siitä, että Matti ottaa melontakalustot ja mie otan kiipeilykaluston eli myö sovi ttiin että ota sie nuo, minä otan nuo."

Etelä- Savon alueen luontomatkailuala koostuu liikeideoiltaan hyvin heterogeenisistä, pienistä Ryhäsen (2003, 64) kuvailemista verkostossa toimivista mikroyrityksistä. Tämän tutkimuksen jokaisen haastatellun yritys on verkostoitunut joko yhden tai useamman luontomatkailu- tai muun alan yrityksen kanssa. Tutkimukseen osallistuneiden yhteisyösuhteet ovat kehittyneet ongelman asettamisen, suunnanmäärityksen ja rakentamisen avulla yhdessä toteutettuihin toimenpiteisiin, jotka ovat ohjanneet heidän liiketoiminnan linjauksia (Komppula 2000, 102). Haastateltujen työnantajien yritysten verkostoitumiseen keskeisinä vaikuttavina tekijöinä ovat olleet hyvä henkilökemia ja ystävyysuhteet. Alueellisesti haastateltujen verkosto sijoittuu

maaseudun haja-asutusalueille Savonlinnan ja Varkauden väliin ja sen keskeisimmät toimintapaikat ovat Rantasalmi ja Oravin kylä Savonlinnassa. Kuten Ryhänen (2003, 52) on omassa verkostoitumistutkimuksessaan todennut, ovat tämänkin tutkimuksen verkostojen tuotekehityksen vetovoimatekijöinä Saimaan vesistö ja maaseutusijainti, joiden varaan luontomatkailuyritysten matkailutuotteet ja mielikuvat pääosin rakentuvat. Metsähallitus toimii Etelä-Savon alueella vahvana infrastruktuurisen verkoston luojana (kansallispuistoissa sijaitsevat rakennetut reitistöt, pitkospuut, laavut, nuotiopaikat, laiturit jne.), jonka tarjoamat palvelut ovat luontomatkailualalla toimiville alueellisesti merkittäviä. Tutkimukseen osallistuneiden työnantajien toiminta-alueelle sijoittuvat Linnasaaren- ja Koloveden kansallispuistot ja niiden käyttö liiketoimintaan on mahdollista Metsähallituksen ja luontomatkailuyrityksen yhteistyösopimuksen turvin. Toisaalta tällä toimintamallilla Metsähallitus pystyy kontrolloimaan alueidensa virkistyskäyttöä omien tavoitteidensa mukaisesti. Metsähallitus pyrkii parantamaan imagoaan luonnonsuojelullisella yhteistyöllä verkostoitumalla luontomatkailuyritysten kanssa ja tarjoamalla luontomatkailuyrityksien käyttöön hallinnoimiaan puistoalueita ja palveluitaan. Näihin toimintoihin haastatellut ilmaisivat olevansa tyytyväisiä. Tämän lisäksi luontomatkailuyrittäjät eivät koe Metsähallituksen roolia kilpailijana, koska usean vuoden ajan Metsähallitus on ohjannut kaikki heille tulleet opastuspyynnöt tasapuolisesti paikallisille luontomatkailuyrittäjille. Haastatellut kokivat saavansa hyötyä kansallispuistojen tunnettuudesta, joka vähentää alueellista luontomatkailun elinkeinoihin kohdistuvaa markkinointipainetta. Toisaalta tutkimukseen osallistuneet luontomatkailuyrityksen johtajat ilmaisivat, että Metsähallituksessa ei ole selkeästi linjattu tavoitteita siitä kuinka paljon olla mukana luontomatkailun kehittämisessä ja kuinka paljon suojelutoimissa. Metsähallituksella on lisääntyvät norpan suojelupaineet ja nämä toimet aiheuttavat ongelmia luonto- ja vapaa-aika matkailun tarvitsemalle mökkirakentamiselle. Vapaa-aajan rakentaminen on tärkeää luontomatkailuelinkeinon olemassaololle ja viimeisimmät Metsähallituksen suojelusta johtuvat rakentamisen estävät päätökset kuten Koloveden ja Pistohiekan alueilla haittaavat luontomatkailuyrityksien elinkeinon laajentamista. Metsähallitus koetaan edelleenkin arvaamattomana toimijana suhteessa pieniin yrittäjiin. Tällä hetkellä haastatelluilla ei ole varmuutta liiketoimintansa tulevaisuudesta ja siitä minkälaisia päätöksiä Metsähallituksen taholta on seuraavien vuosien aikana odotettavissa. Työnantajat ovat epävarmoja tekemään kymmenien tuhansien eurojen investointeja luontomatkailun kehittämiseen jos lähitulevaisuudessa Metsähallitus tulee vaatimaan esimerkiksi talvimatkailun kieltämistä tietyillä Saimaan alueilla. Alueella tuntuu olevan suuret haasteet siitä kuinka sovittaa yhteen norpan suojelu ja vesistöihin painottuva luontomatkailu niin ettei se vaaranna suojelun

eikä luontomatkailuelinkeinon etuja. Jos Metsähallitus rajoittaa luontomatkailutyönantajien toimintaa omilla maillaan, täytyy heidän joko investoida enemmän omaan maa- ja rantaomistamiseen tai toteuttaa liiketoimintaa vuokra-alueilla.

Vallitsevassa tilanteessa tarvitaan luontotyönantajilta neuvottelutaitoa, riskinotto- ja paineensietokykyä, suunnittelutaitoa sekä liiketaloudellista osaamista. Näitä kaikkia taitoja voidaan opettaa ja harjaannuttaa ammatillisen perustutkinto-opiskelun aikana opettajan ohjauksessa tapahtuvalla yrityksen perustamisella ja sen liiketoimista vastaamisella. Jokainen opiskelija toimii yrityksen eri vastuutehtävissä ennalta suunnitellun tehtäväkierron mukaan. Aina uuden projektin tai tehtävän alkaessa opiskelijoiden vastuut vaihtuvat. Alueellisen ammatillisen luontomatkailukoulutuksen kehittämisen kannalta lisääntyvät suojelutoimet saattavat aiheuttaa lähinnä epävarmuustekijöitä paikallisilla vesistömatkailukoulutukseen suuntautumiseen hakeutuville opiskelijoille. Valtakunnallisesti ja kansainvälisesti katsottuna epävarmuus ei estä kansainvälisen luontomatkailun vesistöpainotteisen perustutkinnon suunnittelua ja toteutusta.

Luontomatkailutyönantajien muodostamat verkostot ovat syntyneet yrityksissä olevien henkilöiden välisistä sosiaalisista sidoksista ja niissä on havaittavissa Komppulan (2000, 37) kirjoittaman yritysverkostolähestymistavan rakenteellisia piirteitä, johon yhdistyvät sosiaaliset, alueelliset, kaupalliset, teknologiset ja infrastruktuuriset verkostot. Haastatellut ovat sosiaalisia ja avoimia henkilöitä, joiden yhteinen liiketoiminta perustuu toisen tuntemiseen, ammatillisen osaamisen arvostamiseen ja luottamukseen. Lisäksi haastatellut ovat aktiivisesti mukana erilaisissa yhdistyksissä ja neuvoa antavissa elimissä kuten varapuheenjohtajana Savonlinnan matkailupalvelussa tai Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luonnonvara- ja ympäristöalan neuvottelukunnan jäsenenä ja ammattiosaamisen näyttöjen toimielimen varajäsenenä. Näiden toimien kautta haastatellut saavat alan uutta tietoa ja pääsevät toiminnallaan vaikuttamaan sen kehittämiseen.

Opiskelijoilla on mahdollisuus osallistua yhdistystoimintaan ja ilmaista vapaasti mielipiteitään oppilaitoksessa toimivien harrastekerhojen, opiskelijayhdistyksen ja ammattiosaamisen näyttöelimen jäsenyyden kautta. Aktiivinen harrastetoiminta kehittää opiskelijoiden luontomatkailualalla toimimiseen tarvittavia viestintä-, neuvottelu- ja sosiaalisia taitoja. Kaupallista ja teknologista toimintaympäristöä ajatellen luontomatkailuyritykset ovat alueellisesti lähellä toisiaan. Verkoston kahteen keskeiseen toimintapisteeseen Oraviin ja

Rantasalmelle on rakennettu lähivuosina paljon luontomatkailussa välttämättömiä tukitoimintoja: melontakeskus, laivalaitureja, kauppapalveluja sekä ruoka-, ravintola- ja majoituspalveluja.

Saimaan vesistö näkyy jokaisen tutkimukseen osallistuneen yritysten tarjottavissa tuotteissa jollakin tapaa, esimerkiksi melonta, luistelu, soutu ja retkiluistelu. Matin kuvailemaa, varsinaiseen järviluontoon perustuvaa vesistömatkailuyritystoimintaa on kahdella haastatellulla. Pekka pukee puolestaan sanoiksi kuinka eteläsavolaisia paikkoja ja niihin liittyviä tarinoita voidaan käyttää hyväksi ohjelmanpalvelutuotannossa. Lassin kommentista on luettavissa yksi keskeinen luontomatkailun alueellista kehittymistä hidastava tekijä, markkinointi.

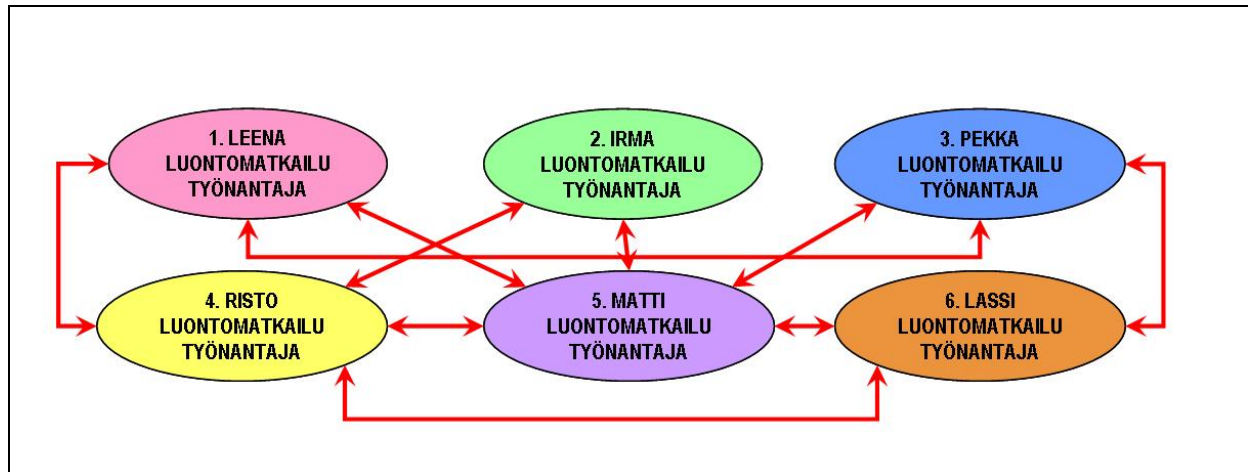
Matti (ohjelmanpalvelutuotanto ja opastetut retket järviluonnossa): ”Ohjelmanpalvelutuotanto, opastetut retket on kovin...tärkein kehitys ala. Opastetut retket järviluonnossa. Sisältäen neljä pääteemaa tai päätoimialaa jotka on melonta, retkeiluistelu, jotka on sesonkihyödykkeitä, sesonkituotteita sitte on kalastus joka on ympärivuotinen tai sesonkeihin jaettu ympärivuotinen ja nature watching eli tämä sight seeing ja tämä luonnon katselu. Näihin neljään kategoriaan niiku jakautuu tämän hetkinen kehitystoiminta. Sisältäen sitte tietysti opastetut retket, kaluston vuokrauksen ja muut oheispalvelut.”

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmanpalvelutuotanto): ”Viedään ryhmä mettään ja keitetään kahvit. Siihen voidaan sit sitä varioida sitä että olenko munkin kaapu päällä vai onko se tämmönen munkin retki metsään vai onko se sit tämmönen, meil on tämmönen maistelutuote nimeltä makuja metsästä. Eli munkki vie metsään ja tehdään tulet ja maistellaan kuusenkerkkäteetä ja kuusenkerkkäsiirappia, horsmanhehkua ja sit voidaan maistella jostain pihlajanmarjasta tehtyä mehua ja kuivattua lanttua, omenaa, naurista, porkkanaa, kuivaa lihaa, kuivaa kalaa.”

Lassi (ohjelmanpalvelutuotanto): ” Että kyllähän jääkaappikauppiaan pitää tuntee jääkaapit mutta matkailualalla ei myyjien tarvi tuntee näitä asioita. Ainahan sitä saa selostaa ett kauanhan se nyt kestää meloa Savonlinnasta Linnansaareen, kun ne ei sitä tiedä ja montako siihen kirkkoveneseen mahtuu. Tai sitte jos on tämmösiä ohjelmaelementtejä, että on sitä nuotiokahvia ja on sitä patikointia kaks tuntia ja on sitä saunomista, että ne ei osaa niitä yhittää jos ei niitä neuvo. Että jos mulla on vaikka nuotiokahvi 20 ja vaikka luontoretki niikun 50 per henki ja sitten pitäis yhdistää, että miten minä ne asiakkaalle myyn. Se pitää erikseen heille paketoida. Kyl ne osaa niikun hotelli ja oopperalipun myydä erikseen, mutta miten ne myy niikun patikkaretken ja saunan yhtä aikaa. Siellä pitäis olla ihminen, joka osaa tän homman.”

Etelä-Savon järviluonto ja sen ympäristön hyvä tila ovat keskeisiä tekijöitä luontomatkailun alueelliselle onnistumiselle. Tämän tutkimuksen perusteella Etelä-Savon luontomatkailutyönantajat tarjoavat monipuolisia luontomatkailutuotteita, jotka pääosiltaan perustuvat Saimaan alueen hyödyntämiseen seuraavasti: vesistömatkailuna (melonta, kirkkovenesoutu, kalastus jne.), ohjelmanpalvelutuotteina (esimerkiksi Pirunvuoren valloitus), välinevuokrauksena (veneet, kanootit, luistimet ja niin edelleen.), ruoan tuottamisena (esimerkiksi Sammakkoniemen muikut) tai majoituspalveluna (mökkit Saimaan rannalla, camping mahdollisuus kansallispuistoissa ja niin edelleen). Haasteltujen tarjoamista tuotteista yleisimpiä olivat: kalastus, melonta, retkiluistelu, opastetut retket luonnossa sekä

maastoruokailu. Harvinaisempia tuotteita olivat myyttiset teatteri ja musiikkiesitykset luonnon auditoriossa (Aino Kallaksen tekstiin pohjautuva Suden morsian), kalliokiipeily, paikallisen tarinan mukaan tuoteistettu elämyksellinen ohjelmapalvelu (piikatyön pelastus Pirunvuorelta), kirkkovenesoutu sekä yksitöiden häiden ja rippijuhlien järjestäminen.

Kuvio 4. Tutkimukseen osallistuneiden luontomatkailutyönantajien keskinäinen verkostoituminen

Komppula ja Heikkinen (2006, 83) ovat kirjoittaneet, että ohjelmapalvelut ovat sekä kansainvälisesti, että kansallisesti tarkasteltuna matkailualan nopeimmin kasvava sektori. Tämä kehitys on havaittavissa myös tässä tutkimuksessa, koska yritykset ovat nuoria ja miltei jokaisen liiketoiminta perustuu joko kokonaan tai merkittävältä osilta yksin tai verkostoitumisen avulla erilaisien ohjelmapalveluiden tuottamiseen. Ohjelmapalvelut on luokiteltu yleensä muuta matkailupalvelua tukevaksi toiminnoksi (Komppula ja Heikkinen 2006, 82), jonka tyyppiseksi tämänkin tutkimuksen vahvasti verkostoitumisen avulla tuotetut luontomatkailun ohjelmapalvelut voidaan määritellä. Näin luontomatkailutyönantajat pystyvät tarjoamaan asiakkailleen kokonaisuuksia, johon kuuluvat perustuotteiden lisäksi ruoka- ja majoituspalvelut. Toistensa liiketoimintaa tukeva ja tuotekokonaisuuksia yhdistävä luontomatkailuyrittäminen antaa tarjottavien tuotteiden ja ammattimaisen liiketoiminnan kautta asiakkaita houkuttelevan kokonaisuuden. Uusia investointeja suunnitellussa ja rakennettaessa yrittäjien verkostoituminen ja luontomatkailualan vakiintuminen alueelliseksi kannattavaksi liiketoiminnaksi luo uskottavuutta rahoittajiin nähden.

Alueellisen verkostoitumisen avulla luontomatkailutyöntajat ovat voineet luoda Komppulan (2000, 52) kuvailemia voimavarasidoksia, joilla he ovat pystyneet hyödyntämään useamman toimijan tuotantokapasiteettia, esimerkiksi ohjelmapalvelutuotantoa ja opastettuja retkiä järviluonnossa tarjoava Matti ja kapea-alaisen extreme-ohjelmapalvelutuotannon työnantaja Pekka tarjoavat ja järjestävät yhdessä asiakkaille päivän kestäviä melonta- ja kiipeilyretkiä. Matin yritys ostaa alihankintana Koloveden kansallispuistossa tarjottavat lumikenkäkävelyt ja vaellukset Irmalta. Tutkimuksen antaman tuloksen perusteella Saimaan, Haukivesi altaan ympäristössä on vahvasti toisiinsa sidoksissa oleva luontomatkailuyrittäjäverkosto, joka tuottaa laajaa ohjelmapalvelutuotantoa ja jonka keskeisimpiä toimijoita kaksi haastateltua edustaa. Voimakkaasta verkostoitumisesta ja tuotteistamisesta huolimatta, alue on vielä matkailukohteena sangen tuntematon.

Kauppa- ja teollisuusministeriön (Kauppa- ja teollisuusministeriö 1997, 21) koostaman toimialaraportin mukaan matkailun ohjelmapalveluiden kehityksen esteenä on usein palveluiden laadun riittämätön taso, korkeatasoisten majoitusmahdollisuuksien ja luotettavien ohjelmapalveluiden puuttuminen. Tässä tutkimuksessa tuli lisäksi esille, että tunnettuutta on pitkään haitannut alueellisten matkailupalveluiden markkinoinnin puuttuminen. Etelä-Savon matkailupalveluihin tarvitaan luontomatkailun ammattilaisia, jotka pysyvät myymään asiakkaille kokonaisuuksia. Kaksi tähän tutkimukseen osallistuneista luontomatkailutyöntäjistä kertoi, että edellä mainittuihin Kauppa- ja teollisuusministeriön toimialaraportin esittämiin kehityksen esteisiin ollaan Etelä-Savon alueella vastaamassa. Heidän mukaansa luontomatkailua tullaan kehittämään rakentamalla korkealaatuisia majoitustiloja, investoimalla uuteen kalustoon ja palkkaamalla yrityksiin kielitaitoisia luontomatkailun ammattilaisia. Tosin aiemmin haastateltujen esiin tuomat norpan suojelutoimet asettavat haasteita rakentamiselle. Luontomatkailutyöntäjien tavoitteena on saada toiminta ympärivuotiseksi nykyisen kausisidonnaisuuden sijasta. Nykyisellään haastateltujen aktiivinen liiketoiminta painottuu kevät-, kesä- ja syksysesonkeihin. Talvella on tarjolla rekiluistelua ja talvikalastusta, mutta luontomatkailun kautena se on selvästi hiljaisiin. Haastateltujen suunnitelmissa on kehittää ohjelmapalvelu- ja oheistuotteita niin, että alueelta löytyisi jatkuvasti asiakkaita kiinnostavia, vetovoimaisia luontomatkailuaktiviteetteja sekä uusia palveluja.

Työntäjien esittämät työntekijöiltä ja palkattavalta henkilökunnalta vaadittavat ammattitaidon osaamisvaatimukset ovat niin laajoja, että niihin voidaan vastata osittain ammatillisissa perus- ja ammattitutkinnoissa erikoistumisen avulla. Erikoistuminen voidaan toteuttaa esimerkiksi

englanninkielisellä vesistömatkailuun painottuvalla luontoyrittäjän perustutkinnolla tai nykyisin erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinnon jälkeen puuttuvalla erikoisammattitutkinnolla, jossa painotettaisiin kieliä, ohjelmopalveluiden tuottamista ja vesistömatkailua. Koska luontomatkailu perustuu voimakkaasti ohjelmopalveluiden tuottamiseen, jossa monesti tarvitaan hyvää ilmaisutaitoa, aluetuntemusta ja sosiaalista lahjakkuutta on koulutuksessa kiinnitettävä huomiota yleisiin ja yleissivistäviin aineisiin kuten kielet ja viestintä sekä niin sanottuihin pehmeisiin taitoihin sekä asenteisiin, joita tarvitaan asiakkaiden ja työyhteisön muiden työntekijöiden kanssa toimittaessa. Näitä taitoja on vahvistettava luonto- ja ympäristöalan perustutkinnossa integroimalla yleissivistävien aineiden ja ohjelmopalveluiden opetusta ammatillisiin aineisiin sekä lisäämällä työssäoppimisjaksojen määrää. Näillä toimilla ohjataan opiskelijan oppimista työelämän taitoja vastaaviksi ammattilaisiksi.

Luonto- ja ympäristöalan perustutkintoihin voidaan yhdistää myös lukio-opinnot. Opiskelija voi vahvistaa yhteisten aineiden opiskelua suorittamalla koko lukion oppimäärän tai valitsemalla sieltä omaa osaamistaan vahvistavia aineita kuten kieliopintoja. Tässä tutkimuksessa esiin tulleiden alan ammatti- ja kielitaitovaatimusten kautta voi luontomatkailupainotteiselle ammattilukiolle olla paikkansa. Ammatilukio on paras sijoittaa ammatillisen koulutuksen yhteyteen, jolloin teoria- ja käytännön opinnot ovat toteutettavissa mahdollisimman joustavasti. Ammatilukiossa opiskelija voi suorittaa joko luontomatkailupainotteiset lukio-opinnot tai lukio- ja ammatillisen perustutkinnon opinnot yhdistettyinä (kaksoistutkinto). Kaksoistutkinnon tai lukion valinnaisten opintokokonaisuuksien valinnanmahdollisuudet parantavat opiskelijan itsensä oppimaan oppimista (opiskelijan itsenäiset opiskelua koskevat päätökset) sekä tukevat koulutukselle asetettujen yksilöityjen tarpeiden toteutumista.

Pidemmät työssäoppimisjaksot puolestaan antavat opiskelijoille mahdollisuuden harjaantua ammatillisilta taidoiltaan sellaiselle tasolle, että pääsevät mukaan toteuttamaan työnantajien tarjoamia ohjelmopalveluita ensin avustavina ja tarpeeksi harjaannuttuaan toteuttavina työntekijöinä. Pelkkä ammatillisten- ja yhteisten aineiden integrointi, työssäoppimisen opintoviikkojen lisääminen tai ammatilukiomallin toteutus jäävät tekniselle tasolle ilman prosessiin sitoutuneita, innostuneita opettajia, jotka ovat valmiita ohjaamaan opiskelijoita koko heidän koulutuksensa ajan.

Ammatillisen koulutuksen ohjaavilla opettajilla on oltava sekä keskenään että työnantajien samansuuntainen, selkeä näkemys ohjauksen tavoitteista esimerkiksi opiskelijoiden asiakas- ja

ohjelmapalvelussa käytettävässä kielestä, asiallisesta pukeutumisesta ja hyvästä käytöksestä. Ohjaus valmistellaan työelämälähtöisesti työntajien laatimien toiveiden mukaisesti.

Yhtenä suurimpana luontomatkailun ammatillisen koulutuksen puutteena voidaan kuitenkin pitää sitä, ettei varsinaiseen ohjelmapalvelutuottamiseen ei voi edelleenkään erikoistua missään perus- tai ammattitutkinnossa. Ohjelmapalvelujen lisääminen perustutkintoon on mahdollista ammatillisten aineiden opetussuunnitelma painotuksilla esimerkiksi vesistömatkailupainotteista luontoyrittäjäkoulutusta suunniteltaessa. Lisäksi ohjelmapalveluiden erikoistumismahdollisuuden puute tulee huomioida uutta alan erikoisammattitutkintoa laadittaessa.

Opetussuunnitelmaa muutettaessa ja painotuksia suunnitellessa on huomioitava, että jonkun ammatillisen sisällön lisäys aiheuttaa toisen supistumisen. Oikean painotuksen löytämiseksi on työelämä edustajat otettava mukaan opetussuunnitelmatyöhön mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Alkusuunnittelu voidaan toteuttaa pienellä työelämälähtöisellä kollegiaalisella ryhmällä, jonka laatima opetussuunnitelmaehdotus on arvioitettava laajemmalla työelämäedustustolla. Työelämälähtöisen kollegiaalisesti toteutetun opetussuunnitelmatyön onnistumisen riskinä on se, kuinka löytää suunnitteluun riittävän laajan alakohtaisen näkemyksen omaavia työnantajia, joilla on aikaa paneutua koulutuksen kehittämiseen. Työntajien sitoutumisessa on huomioitava, että ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmatyö on jatkuva prosessi, esimerkiksi uudet lain asettamat vaatimukset, jotka on huomioitava koulutuksessa, on kirjoitettava välittömästi opetussuunnitelmaan. Lisäksi nykyiset kolmen vuoden (120 ov) perustutkinnot ovat pitkiä ja luontomatkailuala kehittyä nopeasti, joten uusien tarpeiden huomioiminen tulee ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon paikallisessa opetussuunnitelmassa (oppilaitoskohtaisessa opetussuunnitelmassa) mahdollisimman nopeasti. Ammatillisen koulutuksen ja työelämän yhteistyötä helpottaa, jos kehittämiselle löydetään esimerkiksi Opetushallituksen takaama- tai ESR- rahoitus, jolloin työntajille voidaan maksaa suunnittelutyöstä kulukorvausta. Näillä yhteiskunnan tuilla mahdollistetaan se, että opetussuunnitelmassa asetetut työelämäyhteistyön tavoitteet saavutetaan ja ajantasaistetaan mahdollisimman nopeasti.

Lassin ja Leenan puheista on pääteltävissä, ettei haastateltujen työntajien tarjoamia tuotteita ole segmentoitu tiukasti tietyille asiakkaille tarjottaviksi. Poikkeuksena edelliseen on vain Pekka, joka kertoo tarjoavansa ohjelmapalveluitaan ja extreme-tuotteitaan pääasiassa

yrittäjäasiakkaille. Lassin ja Leenan puheista täsmentyy, että luontomatkailutyöntekijien asiakkaista on 20-70 % kansainvälisiä. Vesistöön liittyvillä ohjelma- ja oheispalvelutuottajilla, joiden tuotteita ovat kalastukseen liittyvät toiminnot, melonta, luistelu jne. on kansainvälisiä asiakkaita huomattavasti enemmän (keskimäärin 50-70%) kuin kapea-alaiseen extreme- (kalliokiipeily), hoiva- tai elämysuutuontoon keskittyneillä työnantajilla (keskimäärin 10-20 %). Etelä-Savoon tulee luontomatkailupalveluja ostavia asiakkaita eniten Saksasta, Englannista, Venäjältä, Sveitsistä ja Hollannista. Yksi haastatelluista kertoi viimeisen vuoden aikana espanjalaisten asiakkaiden määrän nousseen voimakkaasti. Sama suunta on havaittavissa venäläisten asiakkaiden määrässä, joita alueelle houkuttelee puhtaat vesistöt ja kalastusmatkailumahdollisuudet kaikkina vuodenaikoina.

Lassi (ohjelmopalvelutuotanto): *”No tää melonta on niiku indismatkailijoille. Eli siis jotka satunnaisesti löytää tän mun paikan ja tietää että niitä saa. Koulutus on sitten oppilaitoksille ja yhteisöille, erilaisia kurseja on. Sit tää seikkailupuoli ni se on, ehkä sen voi sanoo että se on tän tämän alueen erilaisia yhteisöjä ja yrityksiä jne. Siinä ne kolme.”*

Leena (luontokokemusten välittäminen, pehmeä arvot): *”Mut sitten nää matkailijoille, mistä alotin, ihan et matkatoimistojen kautta, ulkomaalaiset, ne on kyllä tavallaan niin kun indeksiä sellasta 20% mut siellä kasataan se homma se ryhmä, et niillä on kyllä sit opas koko ajan siinä ja sitten on perheryhmiä semmosia et missä on esimerkiks jos nytte natsaa niin miulla on sekä jouluna että uutenavuotena. Ne on ihan erikoistapauksia, että en mä sitä mitenkään markkinoi, eikä sinne voi kaikkia sillä tavalla päästääkään. Mutta sitte on myös leirikoulutuote, siis koululaisille.”*

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmopalvelutuotanto) : *”Tuote on tarkotettu puhtaasti isommille yritysryhmille. Ja nyt se testattiin neljällä kirkkoveneellä. Eli päälle 50 henkeä oli kaiken kaikkiaan mukana.”*

Lassi (ohjelmopalvelutuotanto): *”Se vaihtelee vähän vuosittain mutta tota .. no kyllähän niistä saksalaisia on niistä melonta-asiakkaista valtaosa. Sitten venäläisiäkin on ollu yllättävän paljon ja ja no sanotaan nyt muita keskieurooppalaisia. Nää saksaa äidinkielenään puhuvia ehkä on se noista ulkomaalaisista 60 – 70 %..”*

Tämän tutkimuksen luontomatkailijat palveluiden käyttäjinä voidaan ryhmitellä Komppulan ja Heikkisen (2006, 82) esittämään kolmeen pääryhmään: yritysasiakkaisiin, vapaa-ajan ryhmäasiakkaisiin ja yksityisasiakkaisiin. Haastateltujen mukaan heidän asiakkaina voivat olla yhtä hyvin perheet, yksittäiset matkailijat, yhdistykset, koululaisryhmät kuin yrityksetkin. Tutkimukseen osallistuneiden asiakaskunta on varsin kansainvälistä, lähinnä Euroopan alueelta tulevia luontomatkailijoita. Venäläisten asiakkaiden määrä on noussut lähivuosina merkittävästi, jota ovat edistäneet venäläisten elintason nousu, passin saannin helpottuminen sekä läheinen maantieteellinen sijainti. Haastateltujen kertomusten perusteella kansainvälisten matkailijoiden käyttäytymisessä ja asiakasmäärien nousussa on havaittavissa Albanese ja Boedekerin (2002, 92) kuvailemaa asiakastyytyväisyyteen liittyvää prosessia, jossa yrityksen palveluun positiivisesti yllätynyt asiakas kertoo kokemuksistaan tuttavilleen, jotka varaavat samanlaisen

matkan kokeakseen lomallaan vastaavanlaisia elämyksiä. Haastatellut kertoivat edellä mainittuun ilmiöön liittyviä esimerkkejä venäläisistä kalastus- ja espanjalaisista luontomatkailijoista, jotka varaavat alueen luontomatkailuaktiviteetteja enenevässä määrin, vaikka kyseisiin kohdemihiin ei ole lainkaan markkinoitu alueen luontomatkailua. Varsinkin vesistöihin liittyvät asiakkaalle tarjottavat palvelut ja toiminnot kiinnostavat kansainvälisiä asiakkaita ja heitä palvellaan pääsääntöisesti englanniksi. Pari haastateltua työnantajaa kertoi järjestävänsä tarvittaessa opastusta myös muilla kielillä kuin englanniksi. Luontomatkailun suuri kansainvälisten asiakkaiden määrä kertoo vieraskielisten palveluiden tuotantotarpeesta. Ammatillisessa koulutuksessa tarpeeseen voidaan vastata parhaiten järjestämällä englanninkielistä luontomatkailun perustutkintokoulutusta. Hakemalla koulutukseen sekä kotimaisia että kansainvälisiä (ranskalaisia, belgialaisia, venäläisiä ja saksalaisia) opiskelijoita saadaan luontomatkailuun riittävän laajan kielitaidon omaavia työntekijöitä.

Englanninkielisen perustutkintokoulutuksen avulla saadaan uudistettua myös yhteisten ja ammatillisten aineiden opettajien rooleja sekä ammatillisissa oppilaitoksissa vallitsevaa perinteistä ajattelua kielten opetuksen kuulumisesta pelkästään kielten opettajille. Edelleen on pidetty selvää rajaa siitä millä tutkinnolla olevat opettajat saavat opettaa vieraita kieliä. Tämä raja tulee murtumaan englanninkielisessä ammatillisen luontomatkailun perustutkinto-opetuksessa, koska opetukseen tarvitaan substanssin hallitsevia opettajia, joita ammattiaineiden opettajat ovat. Työnantajan velvollisuuksiin kuuluu varmistaa, että niillä ammattiaineiden opettajilla, jotka opettavat luontomatkailun englanninkielisessä koulutuksessa on opetukseen tarvittava hyvä kielitaito. Ammatillisten opettajien kielitaito voidaan tarvittaessa varmentaa virallisilla kielikokeilla.

Yhteisten aineiden opettajien tarve ei poistu vaikka he eivät varsinaisesti opetakaan ammatillisia kokonaisuuksia. Heidän ammattitaitoaan tarvitaan koulutuksen toteuttamisessa esimerkiksi antamaan kielikoulutusta niille tutkintoon hakeutuville opiskelijoille, joilla on puutteellinen kielitaito. Myös ammattiaineiden opettajat tarvitsevat heidän ammattitaitoaan esimerkiksi luentojen oikeakielisyydessä ja käytettävässä terminologiassa. Lisäksi kielten opettajat voivat järjestää tarvittaessa intensiivikielikursseja ja keskustelukerhoja ammatillisten aineiden opettajien kielitaidon vahvistamiseksi. Yhteisten aineiden ja ammattiaineiden opettajien yhteinen ammattitaidon käyttö vieraskielisen opetuksen suunnittelussa onnistuu parhaiten, kun heille yhdessä annetaan mahdollisuus suunnitella koulutuksen toteutusmalli.

Etelä-Savon luontomatkailutyönantajilla on toimintaympäristönään Saimaan tarjoama vesistö kansallispuistoineen. Haastatellut tarjoavat laaja-alaisesti yrityksissään erilaisia ohjelmalveluita ja niiden oheistuotteita, joiden tuottamisessa he ovat vahvasti keskenään verkostoituneita. Verkostoituminen perustuu henkilöiden väliseen ystävyyssuhteisiin ja hyvään henkilökemiaan. Metsähallitus tukee luontomatkailutoimintaa yhteistyösopimuksillaan sekä valmiiksi rakennetuilla kansallispuistojen reitistöillään. Yritysten asiakaskunnasta keskimäärin puolet on kansainvälisiä asiakkaita, joille tarjotaan englanninkielisiä palveluja.

6.1.2 Teema 2 työntekijöiltä vaadittavaan ammattitaitoon liittyvät kriteerit

Toisessa teemassa, työntekijöiltä vaadittavaan ammattitaitoon liittyvät kriteerit, tutkitaan luontomatkailutyönantajien näkemystä luontomatkailualalle palkattavien henkilöiden ammattitaitokriteereistä: Mitä käytännön taitoja ja teoretietämystä he painottavat työntekijöiltään ja uutta henkilökuntaa palkatessaan sekä kuinka työnantajat suhtautuvat ammatillisen koulutuksen antamaan ammattiosaamiseen ja alan tutkintoihin.

Tutkimukseen osallistuneilla luontomatkailutyönantajilla oli toisistaan poikkeavia vaatimuksia yrityksisiinsä palkattavien henkilöiden ammatillisesta osaamisesta. He eivät juuri painota alan ammattitutkintoja palkkausperusteina vaan katsovat lähinnä ihmisen kykyä soveltaa olemassa olevia ammatillisia taitojaan. Leenan ja Matin puheenvuoroista on luettavissa tutkimuksessa esiin tullut työelämän vaatimusten ja ammatillisen koulutuksen antaman pätevyyden välinen arvostuksellinen ristiriita. Työnantajat odottavat luontomatkailussa työtään tekeviltä korkeaa ammattiosaamista, jota he eivät usko nykyisen ammatillisen koulutuksen takaavan. Poikkeuksen edellä mainittuun teki Metsähallituksen työnantaja, joka kertoi tutkinnon liittyvän periaatteellisella tasolla palkattavan pätevyyteen. Tosin hänkin mainitsi, että palkkausperusteiden painavimpana tekijänä on ihminen itse, ei tutkinto. Kaikki haastatellut kertoivat yhtenä merkittävänä palkkausperusteena olevan, että he tuntevat jollakin tavalla palkattavan, esimerkiksi projektien, harrastusten, toisten alan yrittäjien suositusten tai työssäoppimisjaksojen kautta, jota osoittaa katkelma Pekan haastattelusta.

Leena (luontokokemusten välittäminen, pehmeä arvot): *”Ei tarvii välttämättä olla se koulupohja oikee ni tottakai tämmönen ammatti-ihminen ja täällä on viimeaikoina ollu näitä alihankkijoita, nillä on oma tämmönen eräopasfirma taikka.”*

Matti (ohjelmopalvelutuotanto ja opastetut retket järviluonnossa): *” Jos haetaan melontaopasta pitää olla erittäin vakuuttava melontaohjaajan tausta, joka tulee melontaoppaaks. Ei sen tarvi välttämättä olla eräopas, erittäin kokenu melontaopas eli joka on melontaretkiä tehny.”*

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmapalvelutuotanto): ” No lähinnä mitä nyt on tullu ni on lähinnä semmosia kavereita mitkä mä oon tuntenut aikaisemmasta elämästäni. Et ihan pystymetästä olleita kavereita, jotka on sanonu että tuutko töihin ni ei oo ollu. Eli ne on ollu , oon tuntenu jostain kiipeilyharrastuksesta tai melontaharrastuksesta tai jostain muusta tämmösestä, ni sellasia on otettu töihin. Sillon taas tuntee sen ihmisen taustan.”

Teemassa kysyttiin minkälaista osaamista luontomatkailutyönantajat painottavat yrityksessä työskenteleviltä henkilöiltä ja miksi kyseinen osaaminen on tärkeää? Lisäksi kysyttiin minkälaisia ammattilaisia he ovat palkanneet yrityksiinsä ja millä tutkinnoilla?

Tämä tutkimus osoittaa, että muodollinen tutkinto ei vaikuta mitenkään luontomatkailuhenkilökunnan palkkaukseen, vaan tutkintoa tärkeämpää on työntäjän aikaisempi tietämys ja mielikuva palkattavan ammatillisesta osaamisesta ja sen tasosta. He palkkaavat henkilöitä yrityksensä toimintatarpeen mukaisesti, esimerkiksi seuraavilla ammattiosaamisilla ja koulutuksilla: insinööri, suurtalouskokki, keittäjä, atk-suunnittelija, näyttelijä, muusikko, emäntä, restonomi, seikkailu- ja melontapuolen ohjaajia, eräopas ja luontoyrittäjä. Haastatellut ilmaisivat, että heidän mielestään luontomatkailuun tarvittava ammattitaito saavutetaan alan työtä tekemällä vaikkakin useimmalla heidän varsinaiseen luontomatkailun työtehtäviin palkkaamallaan henkilöllä on vankan ammattitaidon perusteena alan ammattitutkinto, esimerkiksi erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinto. Samaa ilmiötä ovat käsitelleet muun muassa Metsä-Tokila jne. (1999, 7) kirjoittaessaan, että työelämässä tarvittava osaaminen on olennaisesti sellaista, mitä ei ole mahdollista oppia työelämästä erillään olevassa oppilaitoksessa.

On mielenkiintoista havaita, että haastateltujen monipuolisista kouluttautumisista huolimatta heidän asenteissaan ilmenee jonkinasteista eriytymistä, koska he eivät arvosta ammatillista koulutusta ammattitaidon takeena. Onko Etelä-Savon alueella käynyt siten, että ammatilliset oppilaitokset ovat keskittyneet kehittämään tutkintoja työelämään tarvittavina pätevyysvaatimuksina samalla, kun työnantajat ovat tahollaan alkaneet arvostamaan enemmän työn kautta saatavaa ammattitaitoa. Tilanteen tasapainottaminen edellyttää ammatillisissa oppilaitoksissa Metsä-Tokila jne. (1999, 10) tutkimustuloksen huomioimista, jonka mukaan oppilaitoksissa annettava opetus kattaa vain pienen osan oppimistilanteista. Koulutuksesta eriytymisen syytä on monia perustuen, esimerkiksi haastateltujen omien opiskeluaikojen mielikuviin pelkästä teoreettisesta opetuksesta, jossa ei ollut sijaa käytännön harjoituksille saati työssäoppimiselle. Syynä voi olla myös työnantajien ajanpuute. Haastateltujen yritykset ovat pieniä 1-2 hengen yrityksiä, jotka ovat toimineet liiketaloudellisesti lyhyen ajan, joten kaikki

työnantajilta liikenevä aika on mennyt liiketoiminnan, markkinoinnin ja verkostoitumisen luomiseen ja vahvistamiseen.

Vallitseva tilanne ei ole huono, koska tämä tutkimus vahvisti, että kaikilla haastatelluilla on ideoita ja halua kehittää ammatillista koulutusta yhdessä kouluttajien kanssa. Yhteistyö vaatii samoja elementtejä kuin työnantajien keskinäisessä verkostoitumisessa, koska työelämäyhteistyössä on kyse työelämän ja ammatillisen koulutuksen verkostoitumisesta yhteisten tavoitteiden ja päämäärien mukaisesti. Tähän tutkimukseen osallistuneiden työnantajien haastattelujen perusteella heidän keskinäisen verkostoitumisen perustana on ollut hyvä henkilökemia ja ystävyysuhteet, joiden luominen ei tapahdu hetkessä. Yhteistyön aloittajiksi tarvitaan kummaltakin puolelta sosiaalisia ja lojaaleja yhteistyökykyisiä kumppaneita. Kaikkien opettajien kohdalla yhteistyön aloittaminen ei ole itsestäänselvyys, johtuen vuosikymmenien aikana opitusta yksintyöskentelyn kulttuurista. Yhteistyöhön ei tule pakottaa ketään, koska koulutusorganisaatioista löytyy aina tarpeeksi yhteistyökykyisiä ja innovatiivisia opettajia takaamaan työelämälähtöisyyden onnistumisen. Onnistunut ammatillisen koulutuksen työelämälähtöinen suunnittelu hyödyttää molempia osapuolia. Tuntemalla työnantajien tarpeet pystytään koulutuksella antamaan opiskelijoille ne ammatilliset perusvalmiudet, jotka luontomatkailutyönantajat odottavat työntekijöidensä hallitsevan. Ilman yhteistä suunnittelua ja toteutukseen syventymistä jäävät nykyiset ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden työelämäjaksot ja työpaikoilla toteutettavat ammattiosaamisen näytöt vain irrallisiksi teknisiksi suorituksiksi, jotka eivät edistä opiskelijan oppimista.

Haastattelujen palaute siitä, etteivät he pidä ammatillisen koulutuksen antamia tutkintoja ammattitaidon takeena, kertoo työnantajien halusta kehittää lähinnä juuri heille ja heidän työntekijöilleen kohdennettua koulutusta. Varsinkin ammatillisten perustutkintojen jälkeinen luonto- ja ympäristöalalla annettava koulutus tarvitsee uudelleen suunnittelua. Suunnitellessa työelämäyhteistyöllä luontomatkailualalle tyypillisten heterogeenisten osaamistarpeiden mukaista koulutusta, avainkysymyksiä ovat: Tarvitaanko perustutkinnon lisäksi vuoden tai kahden kestävää ammattitutkintoon tai erikoisammattitutkintoon valmistavaa koulutusta? Jos tarvitaan niin missä laajuudessa? Vai järjestetäänkö niiden sijaan suoraan työnantajien itsensä suunnittelemaa lyhytaikaista ”täsmäkoulutusta”?

Luonnonvara- ja ympäristöalan yksikköön on tullut useita suoria työnantajien yhteydenottoja, joissa he ilmaisevat huolestumisensa nykyisien ammatillisten perustutkintojen pituuksista.

Peruskoulun jälkeinen ammatillinen perustutkinto on kolmivuotinen 120 ov, joka koetaan työnantajien taholta liian pitkäksi, koska osaavaa työvoimaa tarvittaisiin työmarkkinoille heti. Ammatillisessa koulutuksessa olevat aikuisopiskelijat, joilla on taustalla ylioppilas- tai toinen toisen asteen tutkinto valmistuvat ammatillisesta perustutkinnosta keskimäärin kahdessa vuodessa. Suoraan peruskoulusta tuleva opiskelija tarvitsee normaalisti kolme vuotta oppiakseen riittävät luontomatkailualan perustaidot. Tilanteeseen johtaneita syitä on monia, kuten yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset, jotka ohjaavat nuoria enemmän tietotekniikan osaamiseen kuin luonnossa liikkumiseen ja perinteisiin kädentaitoihin. Samoin koulutuspoliittiset linjaukset eivät ole suosineet peruskouluissa luonnontieteiden opiskelua kuten kasvien tunnistamista ja kasvioiden keräämistä. Muun muassa näistä taustoista johtuen on ammatilliseen perusopetukseen tuleville opiskelijoille opetettava koulutuksen alussa kasvit, eläimet, sienet, marjat ja suunnistuksen perustaidot.

Kuten Riston puheesta ilmenee, luontomatkailuun erikoistuneet haastatellut painottivat monipuolisen ammatillisen osaamisen tärkeyttä sekä kädentaidoissa että teorianäytöksessä. Riston ja Pekan kommentteista on luettavissa kaikkien haastateltavien yhteinen näkemys siitä, että luontomatkailussa sosiaaliset ja asiakaspalvelutaidot ovat ammatillisia taitoja tärkeämpiä. Pekan esimerkki kertoo, että ohjelmapalvelutuotantoon ja extreme-lajeihin suuntautuneet haastateltavat hakevat ammatillisen osaamisen lisäksi mahdollisimman laajaa erityisosaamista kuten näyttelijän, laulajan, lausujan tai soittajan taitoja.

Risto (virkistyspalveluista kansallispuistoissa vastaava): *”Jos sanotaan meidän kenttätyö ni siellä nyt on niiku kädentaidot niiku yks. Et siellä joutuu yksin työskennellään, ollaan luonnossa, siinä ei oo niiku, pitää sillä hetkellä niiku heti hoitaa jos siellä on joku kopin korjaus, niiku käsillä, se on ilmanmuuta tärkeä asia. Luonnontuntemus pitää olla jollain tasolla, sehän kyllä tietysti kasvaa ja sitä voi tietysti työn ohella opiskella lisää. Sitte tietysti tää luonnontuntemus, sanotaan että kyl se asiakaspalvelutaidot menee niiku edellisen ohi luonnontuntemuksen näissä.”*

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmapalvelutuotanto): *”Ja se sosiaalisuus on ehkä sen oppaan ja ohjaajan paras ominaisuus. Tietysti pelkkää plussaa on jos hänellä on jo valmiiks kiipeilyliiton köysitoiminnanohjaajan koulutus, melontaohjaajan paperit, mut tää sosiaalisuus on se, et mä en niinkään painota sitä tuntee se kaiken maailman viherpiipertäjät taikka joku tintti vilahtaa taivaalla ni se osaa sanoa että töyhtöhyppä naaras, kolme puoli vuotta.”*

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmapalvelutuotanto): *”Mut mie sanon, että meillä pitäis olla stand- up koomikon rooli kaikilla eli saada se ryhmä tuntemaan et jokainen on ihminen siinä ryhmässä on tärkeä.”*

Haastattelujen perusteella työnantajien odotukset työntekijöiden ammatillisesta osaamisesta ovat laajat ja perustuvat heidän liikeideaansa ja tarjottaviin tuotteisiinsa. Esimerkiksi ohjelmapalveluita tuottavat työnantajat painottavat työntekijöiltään seuraavia ammatillisia taitoja: köysi- ja kanoottiohjaajantaidot, luonnontuntemusta (kasvit, eläimet, sienet, linnut),

erätaitoja, kädentaitoja (pystyttävä rakentamaan esitysympäristöä) ja ympäristönhoidollisia asioita. Työnantajien esittämät ammattitaitovaatimukset ovat samansuuntaisia aikaisempien ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyyttä käsitelleiden tutkimusten kanssa, kuten Rantanen jne. (2003, 124) kirjoittaessaan kädentaitojen ja näppäryyden merkityksestä ammatillisen osaamisen kymmenen tärkeimmän osa-alueen joukossa. Yksi yhteinen esiin tullut ammatillista osaamistakin tärkeämpi perustaitovaatimus on sosiaalisuus. Haastateltujen mukaan luontomatkailuammattissa toimivan henkilön tulee olla ystävällinen, avoin ja sosiaalinen. Lisäksi hänellä tulee olla kykyä reagoida nopeasti uusiin eteen tuleviin tilanteisiin eli improvisointikykyä. Edellä mainitun lisäksi työntekijöiltä vaaditaan hyvää yleissivistystä ja aluemaantiedon tuntemusta, vertaa aikaisempiin yhteneviin tutkimuksiin muun muassa Järvinen jne. 2000; Stasz & Brewer, 1999; Ryan, 2002; Stasz, Ramsey jne. 1996, 2004.

Koska pk-sektorin osaamistarpeet ovat heterogeenisiä ja alati muuttuvia (Metsä-Tokila jne. 1999), tulee peruskoulun, lukion tai toisen ammatillisen tutkinnon suorittaneiden opiskelijoiden perus- ja ammattitutkintojen opiskelujen pääpaino olla ammatillisissa perusopinnoissa. Luonnonvara- ja ympäristöalan luontoyrittäjä perustutkinnossa on keskitytty opettamaan ammatissa tarvittavia perustaitoja, kuten kasvien tunnistamista, luonnossa liikkumista, reittien rakentamista, kalastusta ja niin edelleen. Yritysten liikeideoiden heterogeenisyyden ja toivottavan ammatillisen osaamisen laajuuden huomioiden ei luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon luontoyrittäjän 120 opintoviikon koulutus laaja-alaisuudestaan huolimatta ole ajallisissa puitteissa riittävä antamaan kaikkiin luontomatkailutyötehtäviin vaadittavaa varmuutta (vrt. Salmela, 2005, 24). Ammatillisessa perusopetuksessa on tukeuduttava yhteisöllisen oppimisen harjoituksiin kuten, esimerkiksi erä- ja maastossa liikkumisen perustaitoihin, jossa opetetaan käsityövälineiden käyttöä ja maastokulkuvälineiden hallintaa.

Vankan ammattiosaamisen lisäksi työnantajat painottivat yrityksissään työskenteleviltä niin sanottujen pehmeiden taitojen ja -asenteiden hallintaa sekä erityisosaamista. Erityisosaamisen opiskeluun opiskelijalla on mahdollisuus perustutkinnon vapaasti valittavien opintojen (10 ov) puitteissa, jolloin hän voi opintokokonaisuuden nimen mukaisesti vapaasti valita haluamansa ainealueet joko omalta koulutusosalta, oppilaitoksen sisältä toisilta koulutusaloilta tai ulkopuolisesta koulutustarjonnasta. Näihin opintoihin opiskelija voi valita vaikka ilmaisutaidon tai musiikin opintoja. Perustutkinnon ongelmana on se, etteivät vapaasti valittavien opinnot toteudu niiden opiskelijoiden osalta, joilla on jo opiskeluun tullessaan suoritettuna toinen ammatillinen tutkinto, joka antaa heille näiltä opintoviikoilta hyväksiluvun.

Työnantajien viesti sosiaalisten taitojen välttämättömyydestä ja ensisijaisuudesta on otettava vakavasti ja huomioitava ammatillisessa koulutuksessa opetussuunnitelma- ja opetustyössä. Opetussuunnitelmat on aukaistava ja kirjoitettava uudestaan työelämäyhteistyöllä niin, että ne ovat työelämän prosesseja kuvaavia. Lisäksi opetussuunnitelmiin on lisättävä selkeitä esimerkkejä ammatti- ja yhteisten aineiden integroinnista. Pelkät opetussuunnitelmat eivät saa aikaan muutosta, vaan sen tulee tapahtua opettajien omassa toiminnassa ja tavassa lukea opetussuunnitelmaa toimintaa ohjeellistavana ja mahdollistavana eikä rajoittavana, kuten tähän saakka. Rajoittavuus on ollut näkyvissä pitkään opetuslalla työskennelleiden opettajien tavasta ottaa opetussuunnitelman teksti sanataarkasti annettavaa opetusta ohjaavana. Näin toimien he rajaavat helposti paikalliset painotukset ja uudet sovellutukset opetukseen kuulumattomana pois. Nykyisten ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelmassa Opetushallituksen suosituksena on, että työssäoppimista on vähintään 20 opintoviikkoa. Vaikka opintoviikkomäärä on minimi, on sitä yleisesti pidetty toteutettavien opintoviikkojen määränä.

Työssäoppimisen osuutta on lisättävä nykyisestä, koska tutkimustuloksen perusteella luontomatkailuammattissa toimivilta vaaditaan sosiaalisuutta ja nopeiden muutosten sietokykyä. Työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa opiskelijat pääsevät ammatillisen oppimisen lisäksi kokeilemaan paineensietokykyään ja sosiaalisia taitojaan työelämän hierarkkisessa järjestelmässä (Metsä-Tokila jne. 1999, 12). Sosiaaliset taidot ovat kuitenkin henkilökohtaisia ominaisuuksia, joita on vaikea opettaa ja opiskella. Tästä johtuen koulutuksen antamista hyvistä harjoittelumahdollisuuksista huolimatta, kaikki opiskelijat eivät saavuta riittäviä taitoja soveltuakseen vaativalle luontomatkailualalle. Ammatillisen koulutuksen keinot integroida, luoda yrityksen kaltaisia oppimisympäristöjä tai perustaa harjoitusyrityksiä ovat kuitenkin vajavaisia ilman vankkaa työelämäyhteistyötä. Koulutus onnistuu simuloinnissaan vain jos toteutuksen suunniteluun ovat osallistuneet työelämäntuntemuksen omaavat opettajat ja työnantajat yhdessä (Metsä-Tokila jne. 1999, 19). Tarvitaan kehittämiseen sitoutuneita henkilöitä sekä riittävästi yhteistä yhteistyön suunnittelu- ja toteutusaikaa. Osalla työnantajista ja opettajista on edellä mainitut yhteydet jo olemassa, joten heidän esimerkinsä tulee ottaa käyttöön koko koulutusorganisaatiossa mahdollisimman laajasti. Koulutusta antavien opettajien mukaan saaminen edellyttää heiltä oppivan organisaation keskeisten ajatusten sisäistämistä: Organisaatiolla on oltava jatkuvasti kykyä luoda omaa tulevaisuuttaan, jossa saadaan henkilöiden välille aktiivinen vuorovaikutus ja kyetään tehokkaasti tekemään tarvittavia muutoksia ja kehitystoimia (Sarala ja Sarala 1996, 54). Koulutusorganisaation sisällä olevat hierarkiat, sosiaaliset verkostot ja henkilökemiat huomioiden paras tapa käytänteiden siirtämiseksi on

kollegiaalinen työskentely, jossa oppivan organisaation ideologian sisäistäneet henkilöt pyrkivät innostamaan passiivisempia kollegoita miettimään työelämälähtöisen koulutuksen etuja. Realiteetit huomioiden kaikkia opettajia ei saada mukaan, heidän aikaisemmin opittujen työtapojen sisäistämisen tai huonon henkilökemiansa vuoksi. Yhteistoimintaan haluttomien opettajien mukaan saaminen on lähes mahdotonta, eikä heitä ole järkevää yhteistoimintaa pakottaa esimerkiksi esimiehen määräyksellä.

Sosiaalisten taitojen ohella työntekijöiltä vaaditaan hyvää kielitaitoa. Jokaisella haastatelluilla on kansainvälisiä asiakkaita, joka tulevat pääsääntöisesti Venäjältä, Saksasta, Englannista ja Espanjasta. Riston, Pekan ja Matin puheista tulee esille kaikille luontomatkailualalla työskenteleviltä vaadittava sujuva perusenglanti, jonka lisäksi saksankielen osaajia tarvittaisiin. Muiden kielten osaaminen luetaan työntekijöille plussaksi.

Risto (virkistyspalveluista kansallispuistoissa vastaava) : ”*Kielitaito on varmaan niiku tekijä, varsinkin näillä uusilla, joita palkataan. Ei oo ratkaseva, mutta kyllä se iso plussa on. et, jos ajatellaan et meilläkin Koloveellä ja Linnansaaressa kävijöistä on tommonen reilu 20 %:a ulkomaalaisia ni kyl se niiku todennäköisyys kohdata vaikka käsillä selviikin monesta asiasta, ni auttaahan se sitten kun on sitä kielitaitoo.*”

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmapalvelutuotanto): ”*Kielitaitoa me tarvitaan. Siis koko ajan minä pystyn tämmöstä niinkun perusopastusta tämmöstä niiku small - talkia puhumaan baaritiskillä mutta saksa pitäis olla, venäjää jonkun verran no sitte kaikki italiat, ranskat kaikki ois plussaa, mut se perusenglanti.*”

Matti (ohjelmapalvelutuotanto ja opastetut retket järviluonnossa): ”*Mut sit kuka töihin palkataan, vaikka se ois miten pätevä muuten mut pakko pystyy puhumaan vähintään yhtä vierasta kieltä mielellään englanti ensisijaisesti mut jos on oikeen huippuhuvä saksa ni sit hyvä.*”

Tämän tutkimuksen perusteella Etelä-Savon alueella luontomatkailun palveluja käyttävien kansainvälisten asiakkaiden määrä on merkittävä, joten jokaisen luontomatkailualalle koulutukseen hakeutuvan opiskelijan tulee mieltää ammatin kansainvälisyys. Saavuttaakseen työnantajien toivomaan sujuvan kielitaidon, tulee koulutuksen antaa opiskelijoille monipuoliset mahdollisuudet aktiiviseen kielen käyttöön ja oppimiseen. Nykyisten perus- ja ammattitutkintojen muutaman viikon kieliopintojen aikana (pakollisena opintokokonaisuutena englantia 2 opintoviikkoa ja valinnaisena 0–4 opintoviikkoa, ruotsia pakollisena 1 opintoviikkoa ja valinnaisena 0–4 opintoviikkoa) opiskelija ehtii oppimaan vain luontomatkailun keskeisimmän ammatinastan. Ammatillisen koulutuksen kansainvälinen opiskelijavaihto ja työssäoppiminen antavat vuosittain muutamalle opiskelijalle mahdollisuuden kielten oppimiseen ulkomailla, mutta nämä jaksot eivät takaa opiskelijalle sujuvaa kielitaitoa. Ilman omaehtoista aktiivista kieltenopiskelua opiskelija voi parhaimmillaankin saavuttaa perus- ja ammattitutkinnoissa vain välttävän ammatillisen perusenglannin tason, joten sujuvan kielitaidon

saavuttaminen jää äidinkielellä suoritettavien tutkintojen jälkeen työelämässä harjaannutettavaksi taidoksi. Perustutkinto-opiskelijat oppivat muista kielistä kuin englanti lähinnä vain alkeet. Erityisopiskelijoiden kohdalla peruskielitaitovaatimukset eivät tule toteutumaan kuin muutaman kohdalla.

Haastattelussa esiin tulleen Etelä-Savon luontomatkailuyritysten suuren kansainvälisen asiakasmäärän ja työnantajien työntekijöille asettamiin kielitaitovaatimuksiin, voidaan vastata antamalla luontomatkailunperustutkinto kokonaan vieraskielisenä. Vieraskielisessä tutkinnossa ihanteellisin ryhmä koostuu sekä koti- että ulkomaalaisista opiskelijoita. Sekaryhmällä saadaan syvennettyä kielen oppimista, koska kaikista eteen tulevista tilanteista on suoriuduttava yhteisellä kielellä. Vieraskieliselle ammatilliselle perustutkinto-opetukselle ei ole Opetushallituksen asettamia esteitä, kuten erillistä hakua vaativaa luvanvaraisuutta. Koulutukseen hakeutumista ja opiskelijoiden yhdenvertaisuutta tukee koulutuslainsäädäntö, jonka mukaan EU-alueelta tulevilla kansainvälisillä opiskelijoilla on samat opiskelumahdollisuudet ja annettavat etuudet kuin kotimaisillakin opiskelijoilla, kuten maksuton opetus, ruokailu ja asuminen (Suomen laki 2005, 670).

Kansainvälisen koulutuksen onnistumisen edellytyksenä on saada rekrytoitua kielitaitoiset, pätevät ja yhteistyökykyiset opettajat, jotka pystyvät luomaan tiiviin yhteistyön luontomatkailuyrittäjiin. Lisäksi tarvitaan kaikkien opettajien kansainvälisiä yhteyksiä sekä kansainvälisten yhteistyöoppilaitosten ja luontomatkailutyönantajien yhteistyötä koulutuksen opiskelijarekrytoinnissa. Koulutuksen suunnittelu ja toteuttaminen vaatii onnistuakseen markkinointia, vetovoimaisen työelämälähtöisiä kokonaisuuksia sisältävän englanninkielisen opetussuunnitelman ja asiaan sitoutuneita kielitaitoisia opettajia sekä oppilaan- ja työpaikkaohjaajia. Kansainvälisten opiskelijoiden tulo muuttaa osaltaan koko oppilaitoksen entistä toimintaympäristöä, koska opetushenkilöstön lisäksi on myös tukihenkilöstöllä (ruokailu, majoitus, kiinteistönhuolto ja puhtaanapito) oltava perusvalmiudet kommunikoida vieraalla kielellä.

Työnantajien haastatteluissa painottui, että nykyaikaiseen luontomatkailun yritystoimintaan ja asiakaspalveluun liittyy myös tietojenkäsittelyn osaaminen, joista Leena kertoo omakohtaisesti yrityksensä tuotteiden markkinoinnissa. Riston kertoma vahvistaa, että raporttien kirjoittaminen ja sähköisten viestiminen kuten sähköpostin ja internetin perustaitojen hallinta on työelämässä vaadittavia ammattitaitoja.

Leena (luontokokemusten välittäminen, pehmeät arvot): ”Myöskin atk-aidot. Kyllä kaiken näköstähän täällä tehdään. pitää tehdä pieni esite vaikka, tai jos mä osaan tehdä monenlaisia asioita mut mä en pysty mitään siirtämään toiselle. Kyllä tänä päivänä on atk-aidot hirvittävän tärkeet.”

Risto (virkistyspalveluista kansallispuistoissa vastaava) : ”Tietysti ATK-aidot on nykyisin, siis kenttätason työntekijän pitää osata niiku perustiedot, tämmöset wordit, exelit, sähköpostit, netin käytöt ja tämmöset. Nykyisin on sillä tavalla että tämmönen raportointi on ja sitä tehdään kenttätasolla ja sitä pitää ite osata kaikki hakemaan sieltä koneelta, et ei oo niiku kaikkia paperilla antaa eteen vaan joutuu ite selvittää asioita ja ehkä sellanen just tämmönen, et tästä eteenkinpäin kasvaa semmonen itsenäisesti osaa ottaa asioista selvää.”

Nykyisin ammatilliseen luontomatkailun perus- ja ammattitutkintokoulutukseen tulevilla opiskelijoilla on jo olemassa peruskoulusta tai lukiosta saadut hyvät tietojenkäsittelyn perustaidot, jota heillä on mahdollisuus kehittää monipuolisesti ammatillisen koulutuksen aikana. Ammatillisen perustutkinnon opiskelijat käyttävät tietotekniikkaa monipuolisesti opiskeluissaan laatimalla Power Point-esityksiä, käyttämällä karttaohjelmia ja simulaattoreita sekä kirjoittamalla raportteja tekstinkäsittelyohjelmilla, joten opiskelijoilla on pääsääntöisesti jo työssäoppimisjaksoille mennessään työelämän tarpeita vastaavat tietotekniikka- ja viestintäaidot.

Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luonnonvara- ja ympäristöala on siirtynyt sähköisiin oppimisympäristöihin, joiden tehokkaaseen käyttöön saamisen edellytys on opettajien tietojenkäsittelytaitojen lisääminen. Työnantajan järjestämää koulutusta annetaan luonnonvara- ja ympäristöalan opettajille Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston tieto- ja viestintästrategian mukaisesti esimerkiksi A-ajokortti ja Moodle-koulutuksina. Varsinkin Moodle verkko-opetusympäristöjen kehittäminen on luonnonvara- ja ympäristöalalla tärkeää, koska sen opiskelijoiden työssäoppimispaikat ovat hajallaan ympäri Suomea. Pitkät valvontamatkat Lappiin tai Itä-meren rannikolle on koettu lähes mahdottomiksi toteuttaa muutoin kuin työssäoppimisen alussa opettajan tekemän puitesopimuskäynnin (ensimmäinen työnantajan ja oppilaitoksen välinen sopimus) yhteydessä, jolloin tarkastetaan työssäoppimispaikan opetussuunnitelman mukainen soveltuvuus. Opiskelijat tarvitsevat työssäoppimisen aikana työpaikkaohjaajan lisäksi myös ohjaavan opettajan tukea. Lähellä työssäoppimassa oleville opiskelijoille on saatavissa tukea opettajille lasketun työssäoppimistyöajan tuntien mukaisesti. Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa opettajalle suunniteltu opiskelijan työssäoppimiseen käytettävä aika lasketaan yksi tunti/opiskelija/opintoviikko. Kaukana olevien opiskelijoiden työssäoppimisen valvontaa on kehitetty niin, että lukuvuotena 2007–2008 se tulee pääosiltaan tapahtumaan Moodle verkko-oppimisympäristön kautta. Tässä verkko-opetus- ja oppimisympäristössä opiskelijat ja opettajat voivat keskustella ohjaukseen liittyvistä asioista sähköisesti joko reaaliajassa tai viestien avulla. Uusien sähköisten oppimisympäristöjen ja -

menetelmien käyttöönotto tukee tämän tutkimuksen opiskelijoiden aineistosta esiin tullutta toivetta, tietojenkäsittelyopetuksen lisäämisestä luontoyrittäjien koulutuksessa.

Viranomaismääräyksiin perustuvia koulutuksia ja suorituksia (esimerkiksi ensiapu 1 ja 2) tarvitaan kaikkien työnantajien yritystoiminnassa työskenteleviltä. Leena ja Matti kommentoivat, että jokaisella työnantajalla, joilla valmistetaan ruokaa ja/tai tarjoillaan alkoholia, on työntekijöillä oltava suoritettuna hygienia- ja anniskelupassi. Vuokravene- tai laivuritutkinto tarvitaan ohjelmapalveluyrityksissä, joiden tuotteissa on vesistöjen ylityksiä tai kuljetuspalveluita, kuten Riston puheesta käy ilmi. Turvallisuusasiat ovat kaikille työnantajille toiminnan ehtona ja niihin liittyvää koulutusta odotetaan annettavan jo perustutkinnoissa. Lisäksi Metsähallituksen työnantaja edellyttää puistoissa työskenteleviltä tulen ja räjähteiden käytön hallintaa, johon tarvitaan hyväksytysti suoritettua panostajan tutkinto ja tulityökurssi.

Leena (luontokokemusten välittäminen, pehmeät arvot): ”Hygieniapassi, koska meillä joutuu aina työskentelemään ruuan kanssa. Nää mitkä nykyisin vaaditaan, nää turvallisuussuunnitelmat ja sitte tietysti EA-kurssi, ykkönen.”

Matti (ohjelmapalvelutuotanto ja opastetut retket järvi- ja luonnonalueilla): ”Välttämättömiähän on tai hyvä ois olla ilman muuta vuokravenekuljettajan kirja, hygieniapassi, alkoholipassi. EA ykkönen. Jos ihan melontaohjaajaks tulee ni sillen ei vuokravenekuljettajan kirjaa tarvii, mut kaikki muut tarvii.”

Risto (virkistyspalveluista kansallispuistoissa vastaava): ”No sanotaan että meillähan jos on tuota tämmönen meil taitaa olla muutama tämmönen isompi huoltovene ni siinähan pitää olla pitää olla perustutkinto, tämmönen laivuri, et tämmöset asiat niiku pitää olla kunnossa.”

Nykyiset ammatilliset perus- ja ammattitutkinnot sisältävät kaikki työnantajien työntekijöiltään edellyttämät lakisääteiset koulutukset lukuun ottamatta panostajan tutkintoa. Niiden lisäksi sekä perus- että ammattitutkinnoissa annetaan luonnonhoito- ja metsästäjäntutkintokoulutus, joiden avulla opiskelijoiden eläin- ja kasvilaji sekä yleinen luontotuntemus syvenevät. Kuten ammatillisten aineiden niin myös lakisääteisten koulutusten osalta on koulutuksen ja työelämän yhdessä laatima vuosisuunnitelma kaiken perusta. Hyvällä työelämälähtöisellä vuosisuunnittelulla varmistetaan, että opiskelijalle opetetaan ennen työssäoppimisjaksoa esimerkiksi jaksolla tarvittavat lakisääteiset koulutukset ja ammatilliset taidot, vertaa Väisänen (2003, 124) teorian opetus ennen työpaikoille menoa. Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luonnonvara- ja ympäristöala on kutsunut huhtikuussa 2007 ne paikalliset luontomatkailuyrittäjät, joilla on ollut luontoyrittäjä-, kalastuksenohjaaja- tai erä- luonto-opasopiskelijoita työssäoppimassa yhteiseen lukuvuoden 2007–2008 suunnitelupalaveriin. Palaverin tavoitteena on sovittaa yhteen luontomatkailuyrittäjien ja kouluttajien aikatauluja niin, että lopputulos hyödyttäisi kaikkia toteuttajia ja varsinkin opiskelijoita.

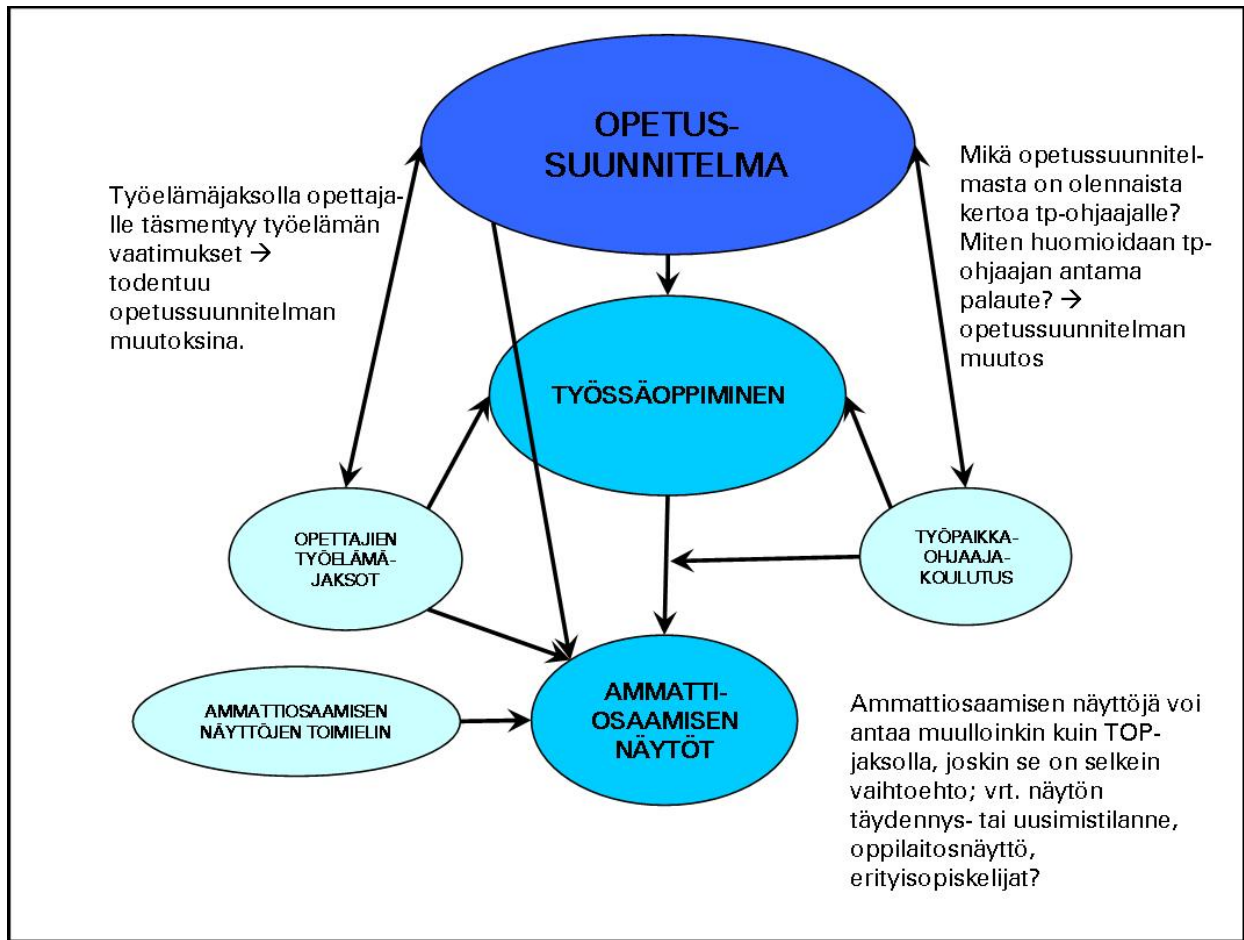
Tutkimus osoitti, että pienten luotomatkailuyritysten odotukset työntekijöiden ammatilliselle osaamiselle ovat laajat, perustuen yrityksessä tarjottaviin palveluihin. Haastatellut palkkaavat henkilöitä, jotka he tietävät ammatillisiksi aikaisemman kokemuksena perusteella. Suoritetulla ammatillisella tutkinnolla ei ole suoraan vaikutusta palkkaukseen. Tutkintoa suurempi palkkaukseen vaikuttava tekijä on ihmisen sosiaaliset taidot. Etelä-Savon alueen luotomatkailuala on kansainvälistä, joten alalla työskenteleviltä vaaditaan vahvaa englanninkielen taitoa. Nykyisin ammatillisessa perustutkinnossa viranomaismääräyksiin perustuvat koulutukset (ensiapu 1 ja 2, hygieniapassi jne.) vastaavat työelämän toivomuksia. Tämän tutkimuksen tuloksena voidaan päätellä, että nykyinen perustutkintokoulutus tuottaa työnantajien toivomat ammatilliset perustaidot lukuun ottamatta sujuvaa kielitaitoa. Haastatteluista havaittu ammatillisen koulutuksen ja työelämän välisen koulutuksen erillään olo vaatii yhteisöllisyyttä, muutoin ammatilliselle koulutukselle asetettu työelämälähtöisyys ei toteudu. Työnantajat ovat valmiita kehittämään koulutusta, nyt tarvitaan koulutuksen puolelta kykyä vastata yhteistyöhön.

6.1.3 Teema 3 Työelämäyhteistyö luotomatkailukoulutuksen kehittäjänä vaikuttajana

Kolmannessa Työelämäyhteistyö luotomatkailukoulutuksen kehittäjänä ja vaikuttajana, tutkitaan, kuinka hyvin luotomatkailutyönantajat tuntevat ammatillista koulutusta ja millainen näkemys heillä on työelämän ja ammatillisen koulutuksen eri yhteistyömuodoista sekä omista vaikutusmahdollisuuksistaan koulutuksen kehittämiseen. Ammattiosaamisen näytöt, työpaikkaohjaajien kouluttaminen sekä opettajien työelämäjaksot ovat ammatillisen koulutuksen muutosta kuvaavia ajankohtaisia aiheita, joiden on odotettu parantavan ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyyttä ja alan vetovoimaisuutta.

Kuviossa 5 on esitetty ammatillisen perusopetuksen keskeisimmät pedagogiset kokonaisuudet ja niiden yhteydet. Koulutusta ohjaa opetussuunnitelma, jonka perusteella määritellään tutkintokohtaiset työssäoppimisen opintoviikkotavoitteet ja annettavat ammattiosaamisen näytöt. Työpaikoille tarvitaan riittävä määrä koulutettuja työpaikkaohjaajia, joiden koulutus järjestetään ammatillisen koulutuksenjärjestäjän taholta pääsääntöisesti opettajien työelämäjaksoja ja projekteja hyödyntäen. Ammattiosaamisen näyttöjen toimielin on Mikkelin ammattiopiston ja Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston yhteinen.

Kuvio 5. Ammatillisen koulutuksen työelämäyhteistyötä edistävät ja sitouttavat toiminnot

Miltei kaikki haastatellut vastasivat, etteivät tunne nykyisen ammatillisen koulutuksen tutkintoja ja opetussuunnitelmia. Luontomatkailun ohjelmalveluita tuottavan Matin puheesta kuvastuu, etteivät nykyiset ammatilliset perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ole tutkintonimikkeiltään, opetussuunnitelmasisällöiltään eivätkä vaatimustasoiltaan hänelle selviä. Hänen kommenttinsa kertoo senkin, että työnantajat ovat kiinnostuneet yleensä vain ammatillisen koulutuksen niistä osista, jotka hyödyttävät heidän omaa tai verkoston liiketoimintaa. Ohjelma-, luonto- ja extreme-palveluita tuottavilla työnantajilla on kiinnostusta kehittää työelämälähtöisiä koulutuspalveluita, joissa hyödynnettäisiin enemmän paikallisuutta. Katkelma Pekan haastattelusta osoittaa, että paikalliset luontomatkailutyönantajat näkevät Järvi-Suomen ja Saimaan alueen potentiaalisena vesistömatkailualueena, jota he haluavat olla kehittämässä yhdessä ammatillisen koulutuksen kanssa. Leenan kommentti kertoo, kuinka monet koulutusorganisaatioiden fuusiot sekä koulujen ja koulutusten nimien muutokset aiheuttavat haastatelluille sekaannusta, eikä monellakaan työnantajalla ole enää selvää kuvaa

siitä mitä koulutusta annetaan missäkin oppilaitoksessa. Vain yksi haastateltu kommentoi tuntevansa ammatillisen koulutuksen erinomaisesti, koska se kuuluu hänen luontomatkailuyrityksensä toimialaan.

Matti (ohjelmanpalvelutuotanto ja opastetut retket järviuonossa): *”Huonosti. mitä oon kysynyt näiltä meillä olevilta työntekijöiltä. huonosti tunnen. kyl mie kursseja tiijän mut en mie sisältöjä. Sisältöhän se ratkasee. sisältööhän mie en voi tietää ja mistäs mie sen tietäsinkää. Kyllähän mie aina kyselen noilta, että onks esim. liiketoiminta, liiketaloudellista koulutusta siinä sisällä, että pystytkö hinnoittelemaan tuotteen, niin että siinä jäis jopa talollekin jottain.”*

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmanpalvelutuotanto): *”Mun mielestä pitäis selkeemmin asioissa korostua just niinkun teijän rooli, teijän pitäis ottaa semmonen, että teijän oppaat on niinkun Järvi-Suomen , järvialueen eräoppaita. Niitten ei tarvi osata arktisten alueitten olojen tunturijuttuja, välttämättä.”*

Leena (luontokokemusten välittäminen, pehmeä arvot): *”On siellä teidän fuusiossa on varmaan näitä kotitalouspuolen juttuja ja ravintola ja näitä..mut en oo sitä niinkun hirveen tarkkaan katsonu..sit on näitä kulttuuripuolen tuottajia..kaikenlaisia..mut sen mä sanon et valtavasti se on kehittynyt tässä viime aikoina”*

Tämän tutkimuksen perusteella saatu tulos luontomatkailutyönantajien ammatillisen koulutuksen tutkintojen ja organisaatioiden tuntemattomuudesta on selitettävissä samaan aikaan tapahtuneilla ammatillisen koulutuksen fuusioilla ja alueellisen luontomatkailualan perustamisena, tuotteistamisena ja liiketoiminnan voimakkaana kasvuna. Ammatillinen koulutus on joutunut viimeiset kymmenen vuotta keskittämään voimavarojaan pienien oppilaitosten fuusioitumiseen suuriksi yhtenäisiksi koulutuskuntayhtymien ylläpitämiksi, ammatillista koulutusta antaviksi oppilaitoksiksi.

Savonlinnan alueella ensimmäinen suuri ammatillisen koulutuksen fuusio tapahtui 1.1.1997, jolloin neljästä itsenäisestä oppilaitoksesta (Savonlinnan Ammatillinen Instituutti, Savonlinnan hotelli- ja ravintolaoppilaitos, Savonlinnan käsi- ja taideteollisuusoppilaitos ja Savonlinnan ammattioppilaitos) syntyi Savonlinnan ammatti-instituutti. Ammatillisen koulutuksen muutoksen voimakkuutta on lisännyt aiemmin erillisissä yksiköissä annetun perus- ja aikuiskoulutuksen yhdistyminen kuten 1.1.2005 tapahtunut Savonlinnan ammattiopiston ja Savonlinnan aikuisopiston yhdistyminen Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistoksi. Ammatillisen koulutuksen fuusioiden lisäksi ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmauudistus alkoi vuonna 1992, jonka perusteella Opetusministeriö päätti koulutus uudistamisperiaatteesta vuonna 1994. Vuosina 1994-1995 uudistettiin kaikkien ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelmien perusteet. Uudistuksen perustana oli ammattikorkeakoulujen perustaminen, joka edellyttää peräkkäistä tutkintorakennetta (Opetushallitus 2004, 27). Rakenteella varmistetaan ammatillisen perustutkinnon suorittaneen opiskelijan mahdollisuus hakea

valmistumisen jälkeen suoraan ammattikorkeakouluun jatko-opiskeluun. Opetussuunnitelman perusteet uudistettiin jälleen vuosina 1999-2001, jolloin kaksivuotisista perustutkinnoista tuli kolmevuotisia, antaen jatko-opintokelpoisuuden yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin (Suomen laki 2005, 665).

Samaan aikaan, kun ammatillinen koulutus on ollut suurissa muutoksissa, ovat haastatellut perustaneet luontomatkailuyrityksiä (vuosina 1993-2004), joissa on jouduttu keskittämään voimavarat lähinnä oman toiminnan kehittämiseen ja toisten toimijoiden kanssa verkostoitumiseen. Näin kummankin tahon toiminnot ja mielenkiinto ovat kohdistuneet lähinnä niihin toimintoihin, jotka tukevat oman organisaation kehittämistä ja toimintaa. Tämän tutkimuksen aikaan sekä ammatillinen koulutus että luontomatkailutyönantajat ovat saaneet toimintansa kannalta tärkeimmät uudistukset tehtyä ja ovat tältä osaa valmiita verkostoitumaan keskenään. Verkostoitumiseen tarvitaan toimijoiden keskinäisiä yhteydenottoja, joiden avulla rakennetaan sitoutumista ja kohotetaan jäsenien riippuvuustietoisuutta sekä keskustellaan yhteisistä visioista, toteuttamistavoista, tavoitteista ja aikatauluista (Komppula 2000, 136-137).

Ammatillisen koulutuksen velvoite työelämälähtöisyyteen perustuu lakiin ammatillisesta koulutuksesta (Suomen laki 2005, 665), joka on kirjoitettu Opetushallituksen ammatillisen peruskoulutuksen tutkinto- ja opetussuunnitelma uudistukseen vuosina 1999-2001. Opetussuunnitelmauudistuksen keskeinen ajatus tutkintojen uudistamisen osalla on luoda työelämälähtöiset tutkinnot, koulutusohjelmat ja tutkintonimikkeet. Työelämälähtöisyyden vahvistaminen tarkoittaa seuraavia asioita: yksittäisistä oppiaineista siirtymistä työelämän toimintakokonaisuuspohjaisiin opintokokonaisuuksiin, ammatillisissa opinnoissa tavoitteiden määrittelyä työelämässä vaadittavina osaamisina, työssäoppimisen laajentamista, yhteistyötä työelämän kanssa opetussuunnitelman perusteiden laadinnassa sekä alueellisen ja paikallisen työelämätarpeiden huomioon ottamista opetussuunnitelmissa (Opetushallitus 2004, 25–26.).

Käytännössä Opetushallituksen käynnistämät opetussuunnitelmauudistukset tehdään eri ammatillisen koulutuksenantajien muodostamissa tutkintokohtaisissa tai ammattialoittaisissa työryhmissä, jotka käyttävät suunnittelutyön tukena työelämän edustajia. Tutkimuksessa esiin tullut työnantajien toive vesistömatkailukoulutuksen kehittämisestä tukee ammatillisen koulutuksen paikallisten työelämätarpeiden huomioimista opetussuunnitelmatyössä. Vesistömatkailukoulutuspainotteisuus voidaan toteuttaa parhaiten luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon, luontoalan koulutusohjelman, luontoyrittäjän opetussuunnitelman ammatillisia

90 opintoviikon ja vapaasti valittavia 10 opintoviikon opintoja painottaen vesistömatkailuun liittyvillä ammattiosaamisen aiheilla. Ammatillisen luonto- ja ympäristöalan perustutkintokoulutuksen vesistömatkailupainotteisuuden lisäämisen tavoitteena on valmistaa luontomatkailutyönantajille alan perusosaamisen hallitsevaa työvoimaa. Koulutuksen opetussuunnitelman suunnittelu työelämälähtöisesti vesistömatkailua painottuvaksi on valtakunnallista luontomatkailutoimintaa ajatellen järkevää huomioiden Suomen järvipinta-alan ja pitkän merenrannikon.

Kuten Pekan ja Leenan kertomasta ilmenee, on työnantajilla halu vaikuttaa ammatillisen koulutuksen kehittämiseen antamalla omaa ammattitaitoaan koulutuksen käyttöön. Heidän toiveena on, että ammatillinen peruskoulutus annetaan oppilaitoksissa ja opittua syvennetään työpaikoilla, työnantajien ammatilliseen kokemukseen perustuvassa ohjauksessa. Parhaaksi vaikuttamisen väyläksi haastatellut kokivat opiskelijoiden työssäoppimisjaksot, joiden aikana työnantajilla on tarpeeksi aikaa havainnoida opiskelijoiden ammatillista osaamista ja sosiaalisia taitoja. Pekka kertoi, kuinka hän muodostaa työssäoppimisjaksojen avulla kuvaa siitä, minkälaisia ihmisiä on hakeutunut koulutukseen ja on valmistumisen jälkeen tulossa luontomatkailualalle. Lisäksi työnantajilla on riittävän kauan aikaa seurata opiskelijoiden osaamista ja oppimista työssäoppimisjaksoilla tehdäkseen havaintoja omaan yritystoimintaansa soveltuvista henkilöistä, joita he palkkaavat opiskelijoiden valmistuttua joko kausi- tai vakinaiseen työsuhteeseen. Opiskelijoiden osaamistason perusteella he kertoivat analysoivansa myös annettavan ammatillisen koulutuksen tasoa. Suuren luontomatkailuorganisaation esimiehenä toimiva Risto ilmaisi näkevänsä yhtenä koulutukseen vaikutusmahdollisuutenaan myös sen ketä, millä tutkinnolla ja mistä oppilaitoksesta hän palkkaa henkilöitä töihin. Haastateltujen vaikutusmahdollisuudet ammatilliseen koulutukseen työssäoppimisen kautta käyvät esiin seuraavista Pekan, Leenan ja Riston kommentteista:

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmapalvelutuotanto): ”Aina kun tulee harjottelija pyytämään töihin, ni aina jos suinkin on mahdollista ni myö otetaan kaikki harjottelijat vastaan. Myö halutaan nähdä, että missä on koulutuksen taso tällä hetkellä ja millasia ihmisiä on opiskelemassa mejän ammattiin ja sitten se että, kun myö pidetään harjottelijoita myö samalla myö pystytään vaikuttamaan siihen opiskelijan tavallaan niinkun toimintaan ja käyttäytymiseen. Ja muokkaamaan niinkun mieleisemme.”

Leena (luontokokemusten välittäminen, pehmeä arvot): ”Tuomaan sen oman kokemukseni siihen, ja tilanteisiin. ja mä uskon, että nää on ihan parhaita. Ihan avoimesti oon nyt kääntäny takkiani nurin et jos tällasena kelpaa...”

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmapalvelutuotanto): ”Mä onn joskus miettiny ite, että tää vois olla sillä tavalla niiku semmonen niiku peruskoulutus, pedagoginen opettaminen ja tään tyyppiset asiat tulis sieltä mut sitte niiku yrittäjiltä tulis sitte loppusalaus ja se käytännön, miten se käytännössä nyt kun teillä on näin opetettu et miten ne käytännössä asioita niinkun hiotaan ja toimitaan ja miten se aikataulutetaan ja miten se ohjaustapahtuma käytännössä.”

Risto (virkistyspalveluista kansallispuistoissa vastaava): ”Siinähan se realisoituu se vaikuttaminen et ketä me palkataan. Et siinähan se tietysti voi oppilaitos kattoo, että onko onnistunu vai ei..”

Matti (ohjelmapalvelutuottaja): ”Tämä kävi tämä Tuomas, Pakkasen Tuomas (nimi muutetu) kävi, semmonen hoikka kaveri, kävi tuota kerran, tehtiin joku allekirjotus. Toppi-sopimus. semmosta. Meillähan ois sillee todella paljon annettavaa, niiku oppilaille.”

Pekka (elämys- ja seikkailutoimen työnantaja): ”Mut kyllä nää oppilaitokset on semmosia kun luurankatorneja, että ei sinne pääse vaikka kuinka alimmaisii luurankoja potkis. Et se pedagoginen maailma on niin kaukana tällä hetkellä, että ja mä mietin sitä, että onko se sitte niikun persoonakysymys meiltä, että me esitämme asian väärällä tavalla tai meiltä joku väärä henkilö esittää tai onko se sitte vaan tämmönen suomalainen tsaarianaikanen koulutusjärjestelmä, kun se on lyöty valkoselle paperille mustilla kirjaimilla ni siitä ei voi joustaa.”

Tässä tutkimuksessa työnantajilla on yhtenevä näkemys Väisäsen (2003, 124) esittämään tutkimustuloksen kanssa siitä, että opiskelijoiden on parasta opiskella ammattiin liittyvä perusteoria ammatillisessa oppilaitoksessa ennen työssäoppimisjaksojen alkamista. Teoriaopintojen jälkeen työnantajat ovat valmiita kouluttamaan opiskelijoita työpaikoillaan syventämällä heidän oppimista oman ammattiosaamisensa kautta. Heidän ajatuksenaan on ottaa opiskelijoita yrityksiinsä työssäoppimisjaksoille ja havaitessaan opiskelijoiden ammatillisissa perustaidoissa vakavia puutteita palauttavat he opiskelijat kesken jakson takaisin oppilaitokseen syventämään perustaito-opintojaan. Opiskelijan palattua oppilaitokseen, käyvät opettajat palautekeskustelun sekä työnantajan että opiskelijan kanssa, varmistuakseen opiskelijan lisäopetustarpeesta. Keskustelun perusteella opettajat tekevät arvion tarvittavasta lisäopetuksesta ja ohjaavat opiskelijaa saavuttamaan työelämässä vaadittavat taidot. Opettajan varmistuttua opiskelijan ammatillisista perustaidoista, palaa opiskelija jatkamaan työssäoppimista luontomatkaileutyönantajalla.

Haastateltujen esittämän työssäoppimisen ja ammatillisen peruskoulutuksen vaihdeltavuuden ja toisiaan täydentävän koulutuksen toteuttaminen tukee Järvisen jne. (2002, 89) esittämää teoriaa kokemuksellista oppimista, jonka ydin on oppimisprosessin tuottamassa kokemuksessa. Kokemuksiin perustuvissa oppimistilanteissa (työpaikoilla ja koulutuksessa) luodaan tilaa opiskelijoiden henkilökohtaisille suorituksille ja reflektoinnille, jolloin heillä on mahdollisuus hyödyntää muiden opiskelijoiden kokemustietoa vastaavista ammatillisista asioista ja integroida uutta tietoa omiin kokemuksiin. Vaihdeltavuudella vastataan myös Jean Laven asettamaan kritiikkiin siitä, että koulu on länsimaisen kouluoppimisen mukaan paikka, jossa oppilaiden päät täytetään dekontekstualisoidulla, käyttöyhteyksistään irrotetulla ja abstraktilla tiedolla, jota opiskelijoiden tulisi todellisessa elämässä käyttää. Hänen mukaansa, edellä mainitun sijaan käytännön oppiminen perustuu ideaan, että tietämistä, ajattelua ja ymmärtämystä tuotetaan käytännössä, todellisessa toiminnassa kuten työnantajien tarjoamalla työssäoppimisjaksoilla

heidän yrityksissään. Näin oppimista ei eroteta soveltamisesta, eikä muotoa sisällöstä tai kognitiota sosiaalisesta maailmasta (Tynjälä 2004, 130.).

Työnantajien esittämän mallin toteuttamiseen on mahdollisuus Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa käytössä olevalla opiskelijan opintojen henkilökohtaistamisella, jossa opiskelijalle laaditaan heti hänen opintojensa alussa henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS), joka ohjaa opiskelijan oppimista huomioiden hänen aikaisemmat opiskelunsa ja työkokemuksensa (vrt. Salmela 2005, 21). Henkilökohtainen opintosuunnitelma perustuu opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin, jonka laadintaan osallistuvat nykyisessä toteutusmallissa opiskelija ja opettaja, joka on yleensä ryhmäohjaaja. Opiskelijan henkilökohtaisessa opintosuunnitelmassa määritellään oppimisen tavoitteet, opintojen suorittaminen, suoritustavat, ajoitus sekä arviointi.

Opiskelijoiden työssäoppimisen lisääminen avaa uuden painotuksen myös henkilökohtaistamiseen. Opiskelijan ollessa kypsä valitsemaan laajoja työssäoppimisen jaksoja, voisi opiskelijan henkilökohtaisen opintosuunnitelman laadintaan suunnitella osallistuvaksi myös työntäjän edustajan esimerkiksi työpaikkaohjaajan. Henkilökohtaisen opintosuunnitelman laadintaan osallistuminen sitouttaisi sekä työnantajaa että opiskelijaa. Se varmistaisi jokaiselle osapuolelle sen taitotason, mihin opiskelija on valmis sitoutumaan, hänen ohjauksen tarpeen sekä opiskelijalla olevan ammatillisen perus- ja erikoisosaamisen. Käytännössä henkilökohtaisen opintosuunnitelman työssäoppimisen laadinta työelämän edustajien kanssa voi muodostua hankalaksi, koska ei ole helppoa löytää työnantajia, jotka ovat valmiita laajentamaan osallistumistaan opiskelijan koulutuksen suunnitteluun. Toisaalta myös opiskelija voi haluta suunnitella opiskeluaan ilman työelämäsidoonaisuutta.

Haastateltujen esittämän opiskelijan oppimiseen perustuvasta, työssäoppimisen ja koulutuksen joustavan vaihtumisen toteutuksen hankaluutena ovat ammatillisen luontomatkailukoulutuksen pienet ryhmäkoot (vrt. Salmela 2005, 25). Ongelma on ratkaistavissa osittain Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston ammatillisen koulutuksen monialaisuuden avulla. Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa on taloudellisesti kannattavaksi luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon luontoyrittäjän aloitusryhmän kooksi laskettu 13 opiskelijaa. Tutkinnon aloittamisesta vuodesta 2001 lähtien ovat ryhmäkoot olleet pieniä, vaihdellen 7–15 opiskelijan välillä. Luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon luontoyrittäjäkoulutus on ollut mahdollista järjestää tähän saakka Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa opetusta integroimalla: yhteisissä

aineissa muiden luonnonvara- ja ympäristöalan ja ammatillisissa aineissa kalatalouden perustutkinnon sekä matkailu-, ravitsemus- ja hotellialan Paviljongin matkailupalveluiden tuottaja perustutkinnon ryhmien kanssa. Pienien ryhmien vuoksi integrointi ei ole ollut kaikkien opintoviikkojen toteutuksen kannalta järkevää, koska eri ammattialojen erilainen ammatti-identiteetti on välillä aiheuttanut ongelmia. Ainoa niin sanotusta ”pakko integroinnista” vapauttava tekijä on riittävän suuret opiskelijaryhmät, jolloin opetus voidaan suunnitella ryhmän ehdoilla ja toteuttaa ilman integrointia.

Tämän tutkimuksen mukaan työnantajat saavat kuvan ammatillisen koulutuksen sisällöstä, laadusta ja sen työelämävastaavuudesta työssäoppimisjaksoilla olevien opiskelijoiden taitojen kautta. Tältä osin tutkimuksen tulos on samansuuntainen Nuotion jne. (2001, 159) tutkimustuloksen kanssa, jonka mukaan työelämän edustajien näkemys koulutuksen ja työelämän tarpeiden vastaavuudesta perustuu työnantajien näkemykseen työssäoppijoiden osaamisesta sekä siinä ketä he palkkaavat töihin. Tulos työnantajien ammatillisten tutkintojen heikosta tuntemisesta kertoo myös siitä, etteivät opettajat ja työnantajat keskustele riittävästi ammatillisista koulutuksista ja niiden opetussuunnitelmista. Työnantajien ammatilliseen koulutukseen perehdyttämiseen on oltava mahdollisuus esimerkiksi silloin, kun opettajat käyvät työssäoppimispaikoilla tekemässä opiskelijoiden työssäoppimisen puitesopimuksia tai valvomassa heidän työssäoppimistaan. Tilannetta kuvaa osaltaan myös Metsä-Tokilan jne. (1999, 8) esittämä ammatillisen koulutuksen ja työelämän kaksoissulkeumatilanne, jossa kumpikin osapuoli on sulkenut toisen osapuolen ulkopuolelleen. Sulkeumille on tyypillistä niin sanotun ”oman salakielen” kehittäminen. Tämä ulkopuolisille aukeamaton kieli vahvistaa sulkeumaa ja sen piirissä olevien asemaa sekä tiivistää heidän yhteenkuuluvaisuuttaan. Tällaisena salakielenä voidaan pitää opettajien ja opetushallinnon viranomaisten kieltä, joka on kasvatustieteen värittämää diskurssia.

Kouluttajien käyttämä luontomatkailutyönantajalle vieras pedagoginen kieli tuli esille yhdessä haastattelussa. Vastaavasti työelämän puolelta koulutuksen tai/koulutusorganisaation sulkeminen luontomatkailuliiketoiminnan ulkopuolelle selittyy luontomatkailun voimakkaalla kehittämisellä ja haastattelussa esiin tulleella työnantajien kiireellä. Työelämän ammatillisen koulutuksen tuntemus tulee lisääntymään osittain automaattisesti, koska työnantajien ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelmien tunteminen on perusedellytys opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaamiselle ja ammattiosaamisen näyttöjen näyttöympäristöjen laidinnalle sekä vastaanotolle. Tämän tutkimuksen perusteella ei ole havaittavissa Kulmalan (1998, 45)

esittämää opetussuunnitelmien jäykkyyden ja opettajien tai työelämän edustajien passiivisuudesta johtuvaa estettä yhteistyön rakentamisessa, vaan syy on lähinnä opettajien ja työnantajien ajallisissa rajoitteissa.

Työelämän ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö ja kommunikaatio tulee jatkossa muuttumaan luontevammaksi, koska työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelu edellyttää aina kouluttajalta työssäoppimispaikan toiminnan analysointia. Näissä työelämäedustajien, opettajien ja opiskelijoiden välisissä keskusteluissa syntyy ideoita työyhteisön toiminnan kehittämiseksi (Opetushallitus 2006, 9). Lisäksi ammattiosaamisen näytöt, toimipaikan analysoinnin kautta voivat olla innostamassa työnantajia syventämään ja laajentamaan myös omaa sekä työyhteisön osaamista. Työssäoppimassa olevat opiskelijat ovat pienille luontomatkailutyönantajille sesonkiaikoina toivottua työvoimaa, joten myös työnantajilla on halua tarjota opiskelijoille mahdollisimman hyvä ja laaja työssäoppimisjakso ja siihen kuuluva ammattiosaamisen näyttöympäristö.

Haastatellut kertoivat, että aikuisten ammatti- ja erikoisammattitutkintojen näyttöihin liittyvät toiminnot ovat heille tuttuja. Tämän perusteella he kokevat myös ammattiosaamisen näyttöjen olevan yksi tulevaisuuden keino vaikuttaa koulutuksen kehittämiseen. Ammattiosaamisen näytöt annetaan pääsääntöisesti opiskelijoiden työssäoppimisjaksojen aikana opetussuunnitelmaperusteisten tavoitteiden mukaisesti. Leena on pohtinut näyttöjen toimivuutta omassa työssään ja havainnut yhteisen koulutuksen ja työelämän välisen vuosisuunnittelun olevan näyttöjen onnistumisen edellytyksenä. Ammattiosaamisen näytöt tuovat opiskelijan oppimista enemmän työelämälähtöiseksi, koska näytöt sijoitetaan luontomatkailuyrityksen toimintaympäristöön työssäoppimisjakson loppuvaiheeseen. Matti ilmaisi hahmottavansa ammattiosaamisen näytöt työnantajia palvelevana, koska niissä opiskelija pääsee todellisten työtehtävien kautta näyttämään ammatillista osaamistaan ja miettimään onko hän alalle soveltuva. Irjan kommentista on huomattavissa, että ammattiosaamisen näytöt eivät olleet vielä kokonaan hahmottuneet työnantajille.

Leena (luontokokemusten välittäminen, pehmeä arvot): *”En mie usko, että se on mitään liukuhihnahommaa. Eihän se nyt voi viedä ja järjestelykysymyshän se on. Se on varmaankin sellanen, että se pistää sekä kouluttajat, että harjottelupaikat, että opiskelijat vähän niinkun vakavamman asian eteen, koska siinä on tietyt valtakunnalliset kriteerit, sehän kehittää sitä, sen parempaa väkeähän sieltä tulee ulos.”*

Matti (ohjelmopalvelutuottaja): *”Tuo (=näytöt) on todella hyvä juttu. Siinä niinkun, se on hvyä sille oppilaalle, sen takia et se oppilas varmasti näkee silloin että onko hää oikeella alalla, ei se oo itestää selvyys, että ne on oikeella alalla.”*

Irma (hoiva- ja koti- sekä luonnossa virkistäytymispalvelut): ”*Tarkotat ihan näyttökokeita? Hoitopuolella on ollut tätä näyttöä vastaanottamasskin ja joo, en mie sitä oo pitäny huonona. Siinähan tavallaan niinkun opiskelija, mitä on lähihoidajaopiskelijoita seurannu, ne saa niinkun heti sen palautteen siitä ja siinähan on matkan varrella sitten varaa petrata.*”

Tämän tutkimuksen tulos vahvistaa Opetushallituksen laatimia keskeisiä työelämän näkökulman ammattiosaamisen näyttöjen kriteereistä (Opetushallitus 2006, 8), koska haastatellut ovat tiedostaneet näyttöjen antaman vaikutusmahdollisuuden varmistua alalle valmistuvien ammattitaidosta, koulutuksen työelämävastaavuudesta, alalle rekrytoinnista ja työyhteisöjen koulutushaasteista. Työnantajat ovat valmiita ottamaan vastaan ammattiosaamisen näytöt yrityksiinsä, koska he pääsevät niiden kautta näkemään työssäoppimisjakson jälkeisen opiskelijoiden ammatillisen osaamisen. Ammattiosaamisen näyttöjen onnistumisen edellytys on opetussuunnitelmaan perustuva ammattiosaamisen näyttöjen suunnitelma, jonka perusteella opiskelija oppii ja saa ohjausta työssäoppimispaikalla olevalta ohjaajalta sekä oppilaitoksen työssäoppimisesta vastaavalta opettajalta. Savonlinnan ammatti- ja aikuisopistossa on opettajille varattu heidän työsuunnitelmaansa tunteja ammattiosaamisen näyttöjen suunnitteluun ja vastaanottoihin. Pelkät aikaan ja talouteen liittyvät yhteistoiminnalliset parannukset eivät yksistään riitä, vaan sen lisäksi tarvitaan eri organisaatioissa olevien ihmisten välistä halua sitoutua yhteisten päämäärien saavuttamiseksi (Komppula 2000, 102).

Ammattiosaamisen näyttöjen ei tule antaa kaventaa opiskelijan oppimista. Vääränlaisella opiskelijoiden ohjaamisella ja harjaannuttamisella vain näytettäviin taitoihin voi olla vahingollista opiskelijan laaja-alaiselle oppimiselle. Työpaikkaohjaajille sekä opettajille tulee painottaa, että ammattiosaamisen näytöt ovat vain yksi arviointimenetelmä muiden joukossa.

Ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamiseen tarvitaan työpaikoille riittävästi koulutettuja työpaikkaohjaajia. Haastatelluista vain pari työnantajaa on osallistunut tähän koulutukseen. Työnantajien positiivinen suhtautuminen ja halu osallistua työpaikkaohjaajakoulutukseen tukee Opetushallituksen edellyttämää työelämälähtöisen koulutuksen kehitystä. Tutkimuksessa ilmenee kuitenkin koulutautumisen keskeinen ongelma: kuinka saada yksityisyrittäjät samaan aikaan koulutukseen, joista kertovat Leenan ja Pekan kommentit.

Leena (pehmeät luontokokemukset työnantaja): ”*Se vois varmasti olla sellanen, et oli varmaan joku koulutuskin mut mä en päässy siihen.*”

Pekka (elämys- ja seikkailutoimen työnantaja): ”*Koulutuksessa en oo ollu. Kaikista harjottelijoista, on opettajan kanssa on pietty muutama palaveri. Et sillä tavalla mut se on ollu sitte semmosia lyhytkestosia kahvipöytäpalavereja. Että savolainen vastaus: kyllä ja ei. että oon määrättyllä tavalla kyllä saanu tietoo mutta*

toisaalta eihän niiku jos opetussuunnitelmaa halutaan niiku ymmärtää ja lähtee tutustumaan ni ei oo saanu. Kyse on myös sitte laiskasti se että talo on kyllä tarjonnu mahdollisuuden mutta sitten taas käykö kalenterit yhteen ja teijän omat intressit ni se on sitten taas toinen asia.”

Työpaikkaohjaajakoulutusta tarvitaan, koska työpaikkaohjaaja on yksi työpaikalla tapahtuvaan ammattiosaamisen näyttöjen vastaanottoon ja arviointikeskusteluun osallistuva kolmikannan (opiskelija, opettaja ja työpaikkaohjaaja) jäsen, jolla tulee olla koulutus suoritettuna ennen näyttöjen vastaanottoa (Opetushallitus 2006, 42). Työpaikkaohjaajakoulutuksen järjestämistavasta tai -ajasta ei ole asetettu lakisääteisiä velvoitteita. Koulutuksen järjestäjä on vastuussa työpaikkaohjaajakoulutuksen järjestämisestä.

Kaikki haastatellut haluavat osallistua työpaikkaohjaajakoulutukseen, mutta heidän saaminen yhteisiin koulutustilaisuuksiin on koettu vaikeaksi. Tämä ongelma on ratkaistavissa kouluttamalla heidät omissa luontomatkailuyrityksissään ennen ammattiosaamisen näyttöjen alkua. Koulutus on mahdollista toteuttaa esimerkiksi Opetushallituksen myöntämän opettajien työelämäjaksojen erillismäärärahan tai projektien kuten Mikkelin ammattiopiston ja Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston yhteistyössä toteutettavasta Pätevä-hankkeen rahoituksesta. Opettajille työelämäjaksot tuovat Hongan jne. (2000, 130) mainitsemaa viimeisintä tietoa siitä, mitä tietoja ja taitoja työelämässä tarvitaan. Opettajien työelämäjaksot työpaikkaohjaajakouluttajana toimimiseen antavat aikaa myös työnantajien kanssa käytäville keskusteluille avaten ammatillista koulutusta työnantajille: tutkintojen, opetussuunnitelmien, työssäoppimisen ja ammattiosaamisen kokonaisuuksista.

Yhden lisähaasteen työelämäyhteistyön onnistumiselle asettaa ammatilliseen koulutukseen hakeutuvien opiskelijoiden lähtötasotietojen ja opiskelutaitojen taso. Ammatillisiin luontomatkailun perus- ja ammattitutkintoihin hakeutuu vuosittain muutamia opiskelijoita, joilla on joko vääristynyt kuva alan ammattitaitovaatimuksista, ammatti-identiteetistä tai he ovat muuten opetuksessa erityistä tukea tarvitsevia. Erityispedagogiikan tarve ja ammatillisen koulutuksen asettamien tutkintovaatimusten täyttäminen työssäoppimisjaksoineen ja ammattiosaamisen näyttöineen on erittäin vaativa haaste sekä kouluttajille että työnantajille. Seikkailutoimintaa ja extreme-ohjelmalveluita tuottava Lassi kiteyttää puheenvuorossaan opiskelijoiden ydinongelman, ammattiosaamisen ja -asenteen puuttumisen sekä vääristyneen ammattikuvan. Luonnonvara- ja ympäristöalalle hakeutuu opiskelijoita, jotka ovat aatteeltaan vihreitä ja haluavat liikkua mahdollisimman paljon luonnossa. Heidän on vaikeaa ymmärtää ammatillinen kokonaiskuva, jossa esimerkiksi ohjelmalvelun tuottamiseen tarvitaan myös

valmistelua ja välineiden varaamista sekä kuljettamista. Katkelma Pekan kertomasta opiskelijoiden ammatillisesta osaamistasosta kuvaa hyvin työssäoppimisen aikaista erityisopetuksen tarvetta.

Lassi (ohjelmapalvelutuotanto): *”Sit sellanen tietynlainen alotteellisuus, että ei tarvi perässä vetää. Näkee että tarttuu töihin, on ajoissa paikalla ja etenkin niikun nuoret ihmiset tahtoo olla vähän sitä, että jos on sovittu, että kaheksalta lähetään ni, ettei tartte sitte vartin yli kaheksan soittaa, että ootsä heränny? Vai missä sä oot. Semmosiakin on ollu.”*

Lassi (ohjelmapalvelutuotanto): *”Ja sitte on ollu tietysti semmosiakin juttuja, että kyllähän melonta on tosi ihanaa ja kivaa juttua, mutta ei ne tajua sitä, että viiden aikaan aamulla pitää lähtee kuorma tekemään ja kymmeneltä tulee asiakkaat ja sitte melotaan ja sitte väännetään taas kanoottien kanssa niin, että puolen yön aikaan ollaan kotona. Se on kuitenkin tää ala, että semmosta se työ on ja kyl ne jos ei sitä tykkää ni kyl se mielenkiinto loppuu siihen. Ja vaikka sitten joku työharjoittelija, ois pari päivää vapaata ni se on vaikeeta.”*

Pekka (kapea-alainen extreme ohjelmapalvelutuotanto): *”Eräoppaan ammattitutkinto ei esim. tällä hetkellä ole tae siitä, että eräopas osaa löytää tota 300 m:n päässä olevan nuotiopaikan. Meillä on ollu näitäkin eräopasharjoittelijoita. Kun annat kartan ja kompassin ja sanot tuolla on nuotiopaikka, vie kahvitarpeet, 2 tunnin päästä se vielä pyörii piha-alueella kun pässi narussa ja miettii kun en uskalla mennä mettään.”*

Ammatillinen koulutus pyrkii parantamaan opiskelijoiden asennetta ja ammatillista ajattelutapaa, motivaatiota ja kiinnostusta itse työtä kohtaan (Metsä-Tokila jne. 1998, 25). Aikaisempien tutkimuksien mukaan ammatillisen koulutuksen tulee panostaa ammatillisten perusasioiden opettamiseen. Nykyisin ammatilliseen koulutukseen hakeutuu opiskelijoita, jotka tarvitsevat ohjausta ja erityisopetusta. Haastatellut työnantajat eivät ole tietoisia tästä muutoksesta ja ihmettelevät tämän vuoksi opiskelijoiden ammatillisia taitoja ja heidän yhteistyökykyään.

Noin 20–25 prosentilla ammatillisista opiskelijoista on jonkin asteisia vaikeuksia oppimisessa. Oppimisvaikeudet ovat monenlaisia ja ne ilmenevät myös monissa toiminnoissa (Lehtoranta jne. 2003, 53). Tämän tutkimuksen haastatteluissa esiin tulleet ongelmat ovat tyypillisiä opiskelijoiden keskittymis- ja tarkkaavaisuuskyvyn vaihtelusta johtuvia haittoja. Joillakin opiskelijoita voi olla epätarkkuutta kuulemisen- tai näön toiminnoissa, jolloin suuntien, piirrosten tai kaavioiden hahmottaminen tuottaa vaikeuksia.

Vaikka Suomessa ei ole oppivelvollisuutta toisen asteen koulutuksen osalta, tarjotaan kaikille ikäluokille mahdollisuus myös ammatilliseen kouluttautumiseen, jonka erityisopetuksesta on säädöksiä vain ammatillisesta koulutusta koskevassa laissa ja asetuksessa (Suomen laki 2005, 673). Toisella asteella annettavana, erityisopetuksen tarkoituksena on tukea niitä opiskelijoita,

joita vammaisuuden, sairauden, kehityksen viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi tarvitsevat erityisiä opetus- tai oppilashuollon palveluja (Suomen laki 2005, 673). Erityisopetuksen tavoite on taata kaikille opiskelijoille mahdollisuus työllistymistä tukevaan ammatilliseen koulutukseen. Tavoitteeseen pääsemiseksi edellytetään koulutukseen liitettäviksi elämänhallintaa ja työkykyä parantavia toimia, esimerkiksi kuntoutusta, työkokeiluja, ohjattuja työnhaku- ja valmennuspalveluja ja muita tukitoimenpiteitä. Ammatillisen koulutuksen perustutkintojen vaatimukset määritellään valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa, joita erityisopetuksessa on mahdollista opiskelijan tason niin vaatiessa mukauttaa. Mukauttamalla vaatimuksia ja arviointia opiskelijoille voidaan tarjota yksilöllisiä tuki-, oppilashuolto- ja kuntoutuspalveluita (Jahnukainen 2002, 138-139).

Haastattelujen perusteella erityistä tukea vaativan tai oikeaa ammatti-identiteettiä etsivän opiskelijan kohdalla on koulutuksen antajan informoitava työnantajaa riittävästi, jotta hän voi tehdä periaatteellisen päätöksen siitä, hyväksyykö hän opiskelijan yritykseensä työssäoppimisjaksolle vai ei. Jos työnantaja hyväksyy erityisopiskelijan työpaikalleen, tarvitaan periaatteellista keskustelua (ei HTL:n mukaan salassa pidettävistä asioista) työnantajan asettamista ehdoista, joilla työssäoppimista toteutetaan. Erityisen tärkeää on määritellä työssäoppimisen tavoitteet, jotka voidaan kirjoittaa työssäoppimissopimukseen, esimerkiksi seuraavasti: ”Tiinan tavoitteena on oppia hahmottamaan ilmansuunnat sekä oman ajan käyttöönsä valmistellessaan ryhmille, esimerkiksi laavulla tapahtuvaa kahvitusta.” Näin työnantaja voi asennoitua ohjaukseen oikealla tavalla ja välttyä opiskelijaan kohdistuvilta vääränlaisilta ennako-odotuksilta.

Erityisopiskelijoiden työssä suoriutumiseksi on tärkeää, että he pääsevät harjaantumaan samaan työpaikkaan ja heille soveliaaseen työtehtävään koko ammatillisen peruskoulutuksen työssäoppimisen tai työkokeilun ajan. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden osalta on huomioitava yksilöllisyys, joka tarkoittaa, että heille kaikille on taattava alussa ohjaavaa tukea, jota pyritään vähentämään tai lisäämään asteittain jokaisen henkilökohtaisten tarpeiden mukaisesti.

Työnantajalle annettavasta tiedoista työssäoppimaan tulevan opiskelijan erityistarpeista, on koulutuksenantaja sidottu henkilötietolain mukaisilla salassapitovelvoitteilla. Tämän vuoksi opiskelijaa pyritään ensisijaisesti tukemaan ja ohjaamaan oman osaamisensa tason ymmärtämiseen ja löytämiseen. Tämä voi olla vaikeaa, mutta toimii hyvänä pohjana opiskelijan

uudelle oppimiselle. Elämänhallinnan opetus näyttelee avainroolia erityisopiskelijan itsetuntemisen oppimisessa. Samalla tuetaan opiskelijaa itse kertomaan omasta osaamisestaan ja tavoitteistaan työssäoppimispaikan ohjaajalle, jotta sinne asetetut tavoitteet olisi hänelle helpommin saavutettavissa.

Heti jakson alussa tulee työpaikkaohjaajan olla riittävän tietoinen työssäoppimaan tulevan opiskelijan vaikeuksista, jotta hän voi huomioida tämän riittävällä tavalla ohjauksessa (Lehtoranta jne. 2006, 59). Erityisopetuksen lisäopetus tuntien puitteissa työpaikoilla tapahtuvaan opetukseen ja ohjaukseen voidaan irrottaa opiskelijan tarpeen mukaan ohjaava opettaja tai koulunkäyntiavustaja. Koulutuksessa erityistä tukea vaativien opiskelijoiden oppimista edistetään luonnonvara- ja ympäristöalalla saatavilla tukitoimilla: intergoituna- ja pienryhmäopetuksena, opinto-ohjaaja, kuraattori, terveydenhoitaja ja koulunkäyntiavustaja palveluina. Koulutuksen haasteena on saattaa samat tukitoimet opiskelijoiden työssäoppimisjaksoille kuin heidän koulutusjaksoillaan oppilaitoksessa. Niille opiskelijoille, joita ei voi sijoittaa työnantajille työssäoppimaan järjestetään oppilaitoksessa vastaavat jaksot.

Yhteiskunta tukee erityistä tukea vaativien opiskelijoiden kouluttamista integraatio- ja inkluusio-mallien mukaisesti, joka käytännössä tarkoittaa erityisopetuksen keinoin mahdollistavaa kaikkien opiskelijoiden yhdenmukaista ja yhtenäistä kouluttautumista. Vaikka ammatillisen erityisopetuksen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa sellaiset taidot ja ammatillisen pätevyyden, jotka auttavat hänen työllistymisessään ja työssä menestymisessään (Hätönen 2001, 92), tulee ammatillisessa koulutuksessa miettiä nykyiseen koulutusmalliin jonkin asteista rajausta. Rajauksella erityistä tukea vaativat opiskelijat ohjataan sellaisille aloille, joilta heillä on mahdollisuus työllistyä esimerkiksi metsä-, puhtaanapito- ja metallialat. On sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta hyödytöntä kouluttaa vuosia opiskelijoita, joilla ei ole edellytyksiä selviytyä alan vaatimustaosta ja työllistyä koulutuksen jälkeen.

Soveltavien pääsykokeiden käyttöönotolla voidaan arvioida opiskelemaan hakeutuvia ja heidän soveltuvuuttaan luontomatkailualalle. Toisaalta kokemus on osoittanut, että opiskelujen alussa erityistä tukea tarvitseva opiskelija voi harjaantua ammatillisten opiskelujen aikana niin paljon, ettei hän enää tarvitsekaan tukea esimerkiksi ensimmäisen tai toisen opiskeluvuoden jälkeen. Tämän tutkimuksen haastateltujen luontomatkailutyönantajien odotukset ammatillisten opiskelijoiden ammattitaitojen tasosta ovat niin korkeita, että erityisopiskelijoiden on vaikea löytää heiltä työssäoppimis- tai työpaikkoja. Joten valmistumisen jälkeen erityisopiskelijat

voivat työllistyä luontomatkailualalle korkeintaan avustaviin tehtäviin kuten väline- ja varustehuoltoon tai puhtaanapitoon.

Opetushallitus on antanut ohjeet opetussuunnitelmien, työssäoppimisen, ammattiosaamisen näyttöjen ja työpaikkaohjaaja koulutuksen suunniteluun sekä toteutukseen. Lisäksi tarvitaan koulutuksen järjestäjän omat strategiat ja toimintamallit, jotta ne voidaan sitoa annettavan ammatillisen koulutuksen toteutukseen. Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston johtamista ja koulutuksen toteutusta ohjataan SAMI strategian avulla. Sen keskeisenä tavoitteena on määritellä painopistealueet, jotka linjaavat työelämälähtöisiä tutkintoperusteisia opetussuunnitelmia sekä ammattiosaamisen- ja ammatillisten näyttöjen suunnitelmia (Pesonen 2003, 4 ja Savonlinnan ammatti- ja aikuisopisto 2005, 4). Strategiat ovat koko oppilaitoksen toimintaa ohjaavia säännöstyöjää, jotka ovat koko henkilökunnan tiedossa. Ne tukevat myös vahvasti opiskelijoiden oppimiseen liittyviä toimia, kuten edellä mainituissa painopisteiden linjauksissa on kerrottu. Opetussuunnitelma-, työssäoppimisjaksot-, ammattiosaamisen näytöt, työpaikkaohjaajakoulutus, opettajien työelämäjaksot ja erityisopetus ovat pedagogisia keinoja, joilla voidaan tukea työelämälähtöistä koulutuksen suunnittelua. Luontomatkailukoulutuksessa työelämälähtöinen ammatillisen koulutuksen toteutumisella on hyvät onnistumisen lähtökohdat, koska tämän tutkimuksen mukaan kaikki työnantajat ovat sitoutuneita ottamaan vastaan työssäoppijoita ja ammattiosaamisen näyttöjä. Lisäksi työelämälähtöisyyttä tukee haastateltujen halukkuus työpaikkaohjaajiksi kouluttautumiseen sekä opettajien mahdollisuus työelämäosaamisensa päivittämiseen projektien avulla.

6.2 Opiskelijakysely

Opiskelijat arvioivat opinnoista saamaansa hyötyä toukokuussa 2006, jolloin kaikilla oli takanaan vähintään kaksi vuotta luontomatkailun ammatillisia perusopintoja. Vastaajissa ei ollut yhtään kalastuksenohjaajan koulutuksen läpikäynyttä opiskelijaa. Kaikilla arvioinnissa vastanneilla opiskelijoilla oli takanaan myös lukio tai muu aikaisempi ammatillinen koulutus. Opiskelijat vastasivat kysymyslomakkeessa kolmeen kysymykseen. Vastausmuoto ja vastauslomakkeen tilan käyttö olivat vapaat. Lisäpaperin käyttöä tarvittaessa suositeltiin. Vastaajia ja samalla opintonsa päättäviä opiskelijoita oli 8. Kaikki tutkimukseen valitut vastasivat kyselylomakkeeseen. Vastaushetkellä luontomatkailukoulutuksessa oli kaikkiaan 33 opiskelijaa.

Kysymyslomake (liite 2) muodostuu kolmesta kysymyksestä: 1. Mistä opinnoista on ollut sinulle hyötyä? Mitä töiden kannalta hyödyllistä olet koulussa oppinut? 2. Mitä sinun olisi pitänyt opintojen aikana oppia? Mitä töiden kannalta tärkeää tietoa/osaamista et työssäoppimisjaksojen/työelämän kannalta ole opintojen aikana saanut? 3. Mitä luontomatkailuun liittyvää osaamista kuvittelet tarvitsevasi alan töissä tulevaisuudessa? Mitä sinun siis vielä tulisi oppia? Kysymyksiä tuli peilata työssäoppimisjaksojen tai työelämän kokemuksiin.

Yhtä vastausta lukuun ottamatta, vastaukset olivat tarkkoja ja täsmällisiä, vaikkakin hyvin lyhyitä. Vastausten lyhydestä huolimatta niihin ei pyydetty täsmennyksiä tai lisäyksiä. Opiskelijakyselystä saatua aineistoa käsiteltiin kesäkuussa 2006, jolloin kyselyyn vastanneet opiskelijat olivat jo lopettaneet opiskelunsa oppilaitoksessa. Vastaukset vaihtelivat työssäoppimispaikkojen yksilöllisistä tarpeista riippuen. Vastauksien vaihtelevuus osaltaan kuvastaa myös alan monipuolisuutta. Vastauksissa kuitenkin korostuu käytännön taitojen tärkeys myös opiskelijoille ja lähes kaikissa vastauksissa niitä toivottiin lisää.

Kaikkien kolmen kysymyksen osalta saadut vastaukset voidaan sijoittaa opetettavien aineiden osalta opetussuunnitelman neljään eri opintokokonaisuuteen. Vastauksista nousee esiin opetettavien aineiden lisäksi myös opintokokonaisuuksiin liittyviä osa-alueita ja toimintoja. Esimerkkinä mainittakoon eri yksittäisten aineiden hahmottaminen ja käyttäminen suuremmissa kokonaisuuksissa. Kysymyksessä on esimerkiksi lajituntemuksen tai eri käytännön toimintojen hallinta ja merkityksen ymmärtäminen osana koko luontoyrittämisen toimintakenttää. Edellä mainitut opinnot ovat sijoitettavissa seuraaviin opintokokonaisuuksiin: luonto- ja ympäristöalan osaaminen (20 ov), luontoalan koulutusohjelmasta luontoyrittäminen (20 ov), luonto-opastus ja luontomatkailu (20 ov) sekä elinympäristöjen hoito (20 ov).

6.2.1 Hyödyllisiksi koetut opinnot

Ensimmäisessä kysymyksessä pyydettiin opiskelijaa arvioimaan koulutuksesta saamansa hyöty. Koettu hyöty riippuu työssäoppimispaikkojen alakohtaisista painotuksista. Työssäoppimispaikoissa luontomatkailuun liittyvien aktiviteettien tuntemisen lisäksi on työntekijältä voitu odottaa muutakin osaamista.

Hyödyllisiksi koetuista opinnoista voidaan poimia sekä opetettaviin aineisiin, yhteisölliseen oppimiseen, opettajien työelämän tuntemukseen että aineiden integrointiin liittyviä seikkoja. Vastauksissaan opiskelijat ovat maininneet sekä yksittäisiä aineita, että eri opintokokonaisuuksiin liittyviä toimintoja. Opiskelun toiminnalliset osiot liittyvät käytännön harjoituksiin ja useimmiten juuri integroituun sekä yhteisöllisen oppimisen opetukseen, kuten esimerkiksi ryhmien opastus ja erätaidot. Tällaisissa harjoituksissa korostuvat työelämänkin oppimistilanteiden fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset ulottuvuudet sekä oppimisen kontekstuaalisuus ja ryhmän yhteiset tai yksilön henkilökohtaiset tavoitteet.

”Lajien tunnistamista, mm. kalat, kasvit ja puut. Työkoneiden ja – välineiden oppeja olen tarvinnut, esim. raivaussaha, mönkijä. Metsäpuolen opinnot ovat olleet minulle suureksi avuksi (mm. Ollin opettamat aineet), sillä niitä tietoja olen tarvinnut. Myös retkeilyyn liittyviä opetettuja taitoja sekä tulella ruuan laittoa – niistä on ollut hyötyä.”

”Kaikki käytännön taidot erittäin hyödyllisiä kirveen, puukon, moottori- ja raivaussahan käyttö. Tulen teko, suunnistus, vesillä liikkuminen, kalastus, luonto- ja lajistotuntemus!!”

”Perus tietotaito retkeilystä, ryhmien vetämisestä ja ohjelmien järjestämisestä. Luonnon tuntemusta ja sen hyödyntäminen käytännössä.”

”Metsäekologia, lajit, metsätyöt, käytännön harjoitteet niin kalastuksessa kuin esim. moottorikelkalla ajossa on ollut hyödyllisintä. Turvallisuussuunnitelman teko on ollut edessä joka työpaikassa.”

”Kaluston ja koneiden käyttöä (moottorikelkka, jyrsin, peräkärryn käsittely autolla ym. ”teknisiä käsitöitä”). Talouspuoleen liittyvät asiat kuten kustannuslaskenta. Peruserätaidot.”

Yksi vastaaja koki hyötynsä kaikista opinnoista. Samassa yhteydessä opiskelija arvioi koulutuksesta saamaansa hyötyä seuraavasti:

”Hyödyn näkee joskus myöhemmin, olen tykännyt tästä koulutuksesta myös siksi, että tämä koulutus on soveltunut kaikille lähtötasosta riippumatta. Minäkään en opintojeni alussa tuntenut luontomatka-alueita juuri ollenkaan ja olen kuitenkin pärjännyt ihan kivasti. Ja tiedon nälkä on kasvanut.”

Muutamassa vastauksessa opiskelijat mainitsivat samoja opintoja sekä koetun hyödyn, että puutteelliseksi koettujen opintojen osalta. Ilmiö kertonee osaltaan tutkinnon laaja-alaisuudesta ja siitä, ettei koulutus ajallisestikaan riitä tuomaan tarvittavaa varmuutta ammattiin liittyviin työtehtäviin (vrt. Salmela, 2005, 24). Vastaukset voinevat kuvastaa myös ilmiötä ”ruokahalu kasvaa syödessä”. Monesti sellaisia taitoja joissa henkilö kokee onnistuneensa tai osaavansa, halutaan myös oppia tai opiskella lisää. Yksi opiskelijoista koki koulutuksen olleen hyvää myös opiskelijoiden lähtötasoeroista huolimatta.

Opiskelijat kokivat hyötyneensä käytännön harjoituksista ja ekologiaan liittyvistä opinnoista. Ekologian opinnot kuuluvat opintokokonaisuuteen luonto- ja ympäristöalan perusosaaminen (20 ov). Käytännön harjoituksia sisältyy lähes kaikkiin opintokokonaisuuksiin. Myös ohjelmapalveluiden järjestäminen, ryhmien opastaminen ja erätaidot saivat mainintoja. Ohjelmapalvelut, ryhmien opastaminen ja erätaitoihin liittyvät opinnot kuuluvat luonto-opastuksen ja luontomatkailun (20 ov) opintoihin. Edellä mainitut opinnot tukeutuvat hyvin pitkälle erilaisiin yhteisöllisen oppimisen harjoituksiin. Erilaisten työvälineiden, kuten moottori- ja raivaussahan käytön tai maastokulkuvälineiden hallinta on monessa työssäoppimispaikassa tärkeää jo ohjelmien järjestämisen, tai esimerkiksi toimintaympäristön kunnostamisen kannalta. Työ- ja maastokulkuvälineisiin liittyvät opinnot kuuluvat luonto- ja ympäristöalan perusosaamisen (20 ov) opintokokonaisuuteen.

Opiskelijoiden vastauksista ilmenee myös käden taitojen opetuksesta koettu hyöty. Käden taitoja tarvitaan niin eri työvälineiden käsittelyssä kuin peruserätaitoihinkin liittyvissä työtehtävissä. Koetun hyödyn perusteella ammatillisiin perusopintoihin ja opetettaviin aineisiin liittyvän koulutuksen voidaan katsoa vastaavan työelämän tarpeisiin jokseenkin hyvin. Opiskelijoiden näkemys omasta osaamisesta vastaa hyvin pitkälle opettajien näkemystä opiskelijoiden osaamisesta.

Opiskelijakyselyn perusteella Opetushallituksen tuloksellisuuden arviointimallin mukaan, tehokkuuden arvioinnin osa-alueissa korostuu opetettavien aineiden merkitys. Opetuksen sisältöjä tulisikin vastausten perusteella tarkentaa edelleen ammatillisten aineiden opetuksessa teoriaperusteisesta opetuksesta käytännön läheisempään opetukseen. Käytännön aineiden opetuksessa korostuu myös oppimisympäristöjen käyttö. Eri käytännön toiminnot edellyttävät erilaisia oppimisympäristöjä. Opiskelijakyselyn vastauksista ei ilmene kritiikkiä oppilaitoksen oppimisympäristöjä kohtaan. Voidaan siis olettaa, että oppilaitoksen oppimisympäristöt

palvelevat oppimista suhteellisen hyvin. Erilaisten oppimisympäristöjen käyttöä tulisi kuitenkin eri aineiden opetuksessa lisätä.

6.2.2 Koulutuksen parantamisen kokemukset

Koulutuksen parantamiseen liittyvät kokemukset voidaan sijoittaa lähes samojen teemojen alle kuin hyödyllisiksikin koetut opinnot. Vastauksista voidaan päätellä joidenkin opettavien aineiden opetuksen lisäämisen tarvetta tai opetuksen suunnittelemista niin, että haluttuja taitoja joudutaan käyttämään ja harjoittamaan eri yhteisöllisten harjoitusten sekä integroidun opetuksen yhteydessä. Tämä korostuu erityisesti esiintymistaitojen kohdalla. Opiskelijoiden käsitys omasta osaamisestaan on osittain muotoutunut työssäoppimispaikoilla tehtyjen työtehtävien kautta. Näin ollen myös työelämän kanssa tehtävä yhteistyö tuo arvokasta tietoa siitä, millaista osaamista esimerkiksi erilaisissa asiakaspalvelutilanteissa juuri esiintymistaidoissa työntekijöillä tulisi olla.

Kysyttäessä mitä opintojen aikana olisi tullut oppia, seuraavat opiskelijoiden kommentit kuvastanevat ilmiötä kohtalaisen hyvin.

”Varmuus asiakkaiden opastamiseen, eli varmuutta siihen mitä tekee esim. suunnistustaidot, moottorikelkalla liikkuminen.”

”Esiintymisvarmuutta, kädentaitojen kuten työvälaineiden käyttöä ja kunnostusta.”

”Esiintyminen ihmisten edessä.”

”Esiintymisharjoitukset yleisön edessä tekisi hyvää ja tulisi tarpeeseen! Esiintymistä ja puhumista yleisölle tulisi olla enemmän.”

”Koulun tehtävä on opettaa minut omaksumaan tietyt perusvalmiudet ja taidot. Työelämässä oppii sitten kaiken muun. Luontomatkailualan tietämys ja ymmärrys ei lisäännä koulun penkillä. Työtä tekemällä oppii arvostamaan luontoyrittäjiä ja huomaamaan että tämä ei ole helppo ala.”

Esiintymistaitoihin liittyvät opinnot kuuluvat luontomatkailun opinnoissa ammatillisiin perusopintoihin (luonto-opastus ja luontomatkailu (20 ov)). Luontomatkailun alalla esiintymistaitoja tarvitaan lähinnä asiakasryhmien ohjaamisessa ja opastamisessa erilaisissa asiakaspalvelutilanteissa. Esimerkiksi Salmelan (2005) osaamistarveselvityksessä ei yksittäisiä aineita – ekologiaa ja lajituntemusta lukuun ottamatta - ole kuitenkaan yksilöity, joten kysymys voi olla oppilaitoskohtaisista eroista tai juuri opiskelijoiden kokemasta esiintymiseen liittyvästä epävarmuudesta. Esiintymistaitoihin ja asiakkaiden opastamiseen liittyvät opinnot suoritetaan useimmiten erilaisissa yhteisöllisissä harjoituksissa. Harjoituksissa tarvitaan erityisesti juuri kommunikaatio- ja ryhmätyötaitoihin liittyviä taitoja. Toisaalta vastauksista voidaan päätellä myös opiskelijoiden haluavan kehittää omaa persoonallisuuttaan, sekä osittain myös ammatillista asennettaan erilaisissa tilanteissa asiakkaiden kanssa (kts. Turtiainen, 1991, 1997; Metsä-Tokila, 1998; Murto, jne., 2004).

Jos opiskelija on oppinut kyseisen aineen alkeet tai perusteet vasta oppilaitoksessa, voidaan olettaa, että vasta harjaantuminen ja kokemus sinällään tuovat työpaikoilla tarvittavaan osaamiseen riittävää varmuutta. Samaa ilmiötä kuvastaa Salmelan (2005, 22) tutkimuksessa opiskelijoiden halukkuus jatko-opiskeluun. Salmelan tutkimuksessa mukana olleista opiskelijoista lähes 70 %:a koki, ettei koulutus antanut riittäviä eväitä työn ammatilliseen hallintaan. Salmelan (2005, 24) tutkimuksessa opiskelijat kokivat saaneensa hyvän yleiskuvan alasta, mutta pinnallinen käsittely eri aiheista ei anna riittävää ammatillista osaamista. Ammatillisten aineiden opetukseen ja toisaalta myös aineiden syventävään opetukseen tulisi koulutuksessa kiinnittää jatkossa enemmän huomiota. Syventävien, ammatillisten aineiden osalta parempiin oppimistuloksiin on mahdollista päästä eri luontomatkailukoulutusta antavien oppilaitosten välisillä erikoistumisilla. Perustutkinnon kestosta ja opetettavien aineiden suuresta määrästä johtuen, on lähes mahdoton kouluttaa opintojen jokaisen osa-alueen taitavia yksilöitä. Eräs opiskelijoista toivoikin mahdollisuutta erikoistua opinnoissa.

”Mahdollisuus suorittaa melonta- ja kiipeilyohjaajan tutkinnot olisi tuonut työpaikan varmemmin.”

Koulutuksen parantamisen kokemusten perusteella kysymykseen tulee Opetushallituksen arviointimallin tehokkuuden osa-alueen lähempi tarkastelu. Erityisesti teoriaperustaisten aineiden sitominen tehokkaammin ammatillisiin aineisiin näyttäisi tuovan parempia oppimistuloksia. Myös yhteisöllisen oppimisen malli tukee tämän tutkimuksen perusteella

opiskelijoiden oppimisen tarpeita. Tuloksellisuuden arviointimallin tehokkuuden osa-alueessa koulutuksessa tulee kiinnittää huomiota muun muassa opetusmenetelmiin ja oppimisympäristöihin. Yhteisöllisen oppimisen malli tarjoaa opiskelijoiden vastausten perusteella erityisesti asiakaspalvelun ja vuorovaikutuksen opettamiseen ja harjaantumiseen hyvän opetusmenetelmän. Opetus tapahtuu usein myös oppilaitoksen asiakaspalveluun soveltuvia toimintaympäristöjä hyödyntämällä. Arviointimallin tehokkuuden tarkastelun pääkohtien mukaan monipuoliset opetusmenetelmät ja oppimisympäristöt tulee huomioida opetusta kehitettäessä.

6.2.3 Opiskelijoiden tulevaisuuden osaamistarpeet

Tulevaisuuden koetut osaamistarpeet voidaan sijoittaa teoreettisen viitekehyksen teemoihin opetettavat aineet, yhteisöllinen oppiminen sekä aineiden integrointi. Kielitaitoon liittyvää osaamista voidaan vahvistaa muun muassa yhteisöllisten harjoitusten ja kieliopintojen integroimisella ammatillisiin aineisiin. Opetettavien aineiden osalta kysymykseen tulee myös muiden, kuten esimerkiksi atk-taitojen, yleissivistävien aineiden opetuksen lisääminen. Kaikissa osa-alueissa korostuu myös opettajien työelämän tuntemus sekä koulutuksen työelämäyhteistyö.

Vesistömatkailuun ja vesillä liikkumiseen liittyviä taitoja toivottiin lisää. Kysyttäessä: ”Mitä luontomatkailuun liittyvää osaamista kuvittelet tarvitsevasi alan töissä tulevaisuudessa?”, vastauksista voidaan poimia muun muassa seuraavanlaisia kommentteja:

”Melontaa ja yleensäkin vesillä liikkumista tarvii opetella lisää, järvi-Suomessa kun ollaan.”

”Vesistömatkailun perusteita, etenkin jos työskentelen järvi-Suomen alueella.”

”Myös moottoriveneiden käyttöä enemmän, vesillä liikkumista.”

Vesillä liikkumiseen ja vesistömatkailussa liittyviä taitoja opetetaan erityisesti 10 opintoviikon vesistömatkailun opintokokonaisuudessa. Vesistömatkailun 10 opintoviikon opintokokonaisuus kuuluu opetussuunnitelmassa vapaasti valittaviin opintoihin. Vapaasti valittavien opintojen osalla ongelmaksi muodostuvat juuri pienet ryhmäkoot. Lukion tai muun ammatillisen perustutkinnon suorittanut ei välttämättä joudu/opiskelijan ei tarvitse suorittaa vapaasti valittavia opintoja. Pelkästään peruskoulun suorittaneita ryhmässä on usein vain muutamia. Saman ryhmän yksittäisten opiskelijoiden kohdalla valinnat saattavat olla hyvinkin erilaisia ja näin

ollen jotakin tiettyä opintokokonaisuutta ei voida osallistujien vähyyden vuoksi opettaa. Vapaasti valittavat opinnot ovat sidoksissa usein kyseessä olevien opintojen valinneiden opiskelijoiden määriin, ja ovat näin ollen vähemmän vapaasti valittavia. Pienien ryhmäkokojen vaikutus vapaasti valittaviin aineisiin nousee esiin myös Salmelan tutkimuksessa (2005, 25). Ryhmäkokoihin on hyvin vaikea vaikuttaa.

Vesistömatkailu on Etelä-Savon alueella ollut viime vuosina esillä useissa asiayhteyksissä. Aiheesta on julkaistu lukuisia artikkeleita ja kirjoiteltu muun muassa sanomalehdissä. Tämä on osaltaan saattanut vaikuttaa opiskelijoiden kommentteihin ja koettuun tarpeeseen vesistömatkailukoulutuksen osalta.

Yhteisistä ja yleissivistävistä aineista mainittiin sekä liian vähän opetuissa aineissa (kysymys 2.) että tulevaisuuden osaamistarpeissa (kysymys 3.), kuten kielet, atk-aidot ja asiakaspalvelutaidot.

”Enemmän kieliopintoja, esim. yksi kieli jota olisi luettu koko opiskeluaika – luontomatkailusanastoa ei juuri opeteta lukion kielitunneilla. Joku kieli suomen ja englannin lisäksi jolla pärjäisi asiakkaiden kanssa. Luultavasti espanja tai ranska, venäjä.”

”Ehdottomasti kielitaitoa, tietotekniikkaa, kielen huoltoa.”

”Tietotekniikan opetusta tulisi saada vielä lisää.”

”Kieliä, kieliä, kieliä!”

”Asiakaspalvelutaidot eivät ole vielä sellaiset kuin pitäisi eli esiintyminen ihmisten edessä jännittää edelleen.”

Kieliopintojen määrää tulisi edellä esitettyjenkin vastausten perusteella lisätä. Kieliopintojen lisääminen onnistuu lähinnä juuri integroinnin kautta ja niin, että ammatillisten aineiden opettajat ottavat vastuun kielitaidon harjoittelusta erilaisissa ammattiin liittyvissä harjoituksissa ja tilanteissa. Myös perustutkinnon opettaminen kokonaan esimerkiksi englannin kielellä, voi toimia yhtenä ratkaisuna kielitaidon harjaannuttamisessa. Tutkimustulos eroaa Salmelan (2005, 23) osaamistarveselvityksestä siinä, että vain opettajat pitivät em. tutkimuksessa kielitaitoa tärkeänä mutta valmistuneista vain muutama piti kielitaitoa tärkeänä. Salmelan tutkimuksessa

korostuu kuitenkin myös työssäoppimispaikkojen monialaisuus, joten kaikissa työpaikoissa ei kielitaitoa välttämättä ole tarvittu. Etelä-Savon aluetta voidaan pitää matkailullisesti vetovoimaisena ja kyselyyn osallistuneiden työssäoppimispaikat ovat sijoittuneet ehkä juuri sellaisiin yrityksiin, joissa vierailee paljon ulkomaisia asiakkaita. Kielitaidon merkitystä korostetaan kuitenkin useimmissa työelämävastaavuutta käsittelevässä tutkimuksessa.

Työpaikoilla tarvitaan yhä enemmän myös atk-taitoja muun muassa erilaisten raporttien tekemisessä sekä yksittäisten ohjelmienkin käytössä. Salmelan (2005) osaamistarveselvityksessä atk-taitoja ja siihen liittyvää osaamista ei mainita lainkaan. Tässä tutkimuksessa sekä opiskelijat että työnantajat painottavat atk-taitojen merkitystä. Atk-taitojen tarpeellisuus voi johtua työpaikoilla olevista, osittain yksilöllisistäkin tarpeista. Muun muassa Metsähallitus, joka osittain työllistää luonto- ja ympäristöalan perustutkinnosta valmistuneita, edellyttää työntekijöiltään raportoinnin hallintaa. Myös pienemmissä yrityksissä työssäoppijat voivat joutua käyttämään muun muassa huonevarauksiin tai hinnoitteluun liittyviä atk-ohjelmia.

Vastauksista päätellen, tietotekniikan opetus on järkevää sijoittaa myös ammatillisten aineiden opetuksen yhteyteen. Juuri integroinnin avulla opiskelijat saavat paremman käsityksen atk-taitojen hallinnan tärkeydestä ja siitä, millaisissa asiayhteyksissä atk-taitoja todellisessa työelämässä tarvitaan.

Opiskelijoissa voidaan pääsääntöisesti katsoa olevan tietokonetta ja ohjelmia erittäin hyvin käytäviä, ja sellaisia, jotka eivät ole tietokonetta juuri käyttäneet. Nuoremmat opiskelijat kokevat hallitsevansa tietokoneiden käytön ja ohjelmat vanhempia opiskelijoita paremmin. Luontomatkailukoulutuksessa on myös havaittu, että alan vaihtoa suunnittelevat vanhemmat opiskelijat kokevat usein etteivät hallitse tietokoneita ja ohjelmia riittävän hyvin. Tämä voi johtua tietokoneiden käytön vähäisestä tarpeesta aikaisemmissa töissä.

Luontoyrittäjyyteen liittyviä opintoja koettiin muutamassa vastauksessa olevan liian vähän, tai niihin liittyviä taitoja kuviteltiin tarvittavan tulevaisuudessa. Yrittäjyyteen liittyvä opinnot on sisällytetty pakollisiin opintokokonaisuuksiin (luontoyrittäminen 20 ov).

”Jos perustan joskus oman yrityksen olisi hyvä jos olisi neuvottu kuinka lähteä liikkeelle ja mistä pitäisi lähteä liikkeelle. Yrityksen pyörittäminen, kunnon markkinointi.”

”Tuotteiden ja palvelujen hinnoittelu on vielä aika hataralla pohjalla...paljon voi mistäkin palvelusta ja ohjelmasta pyytää.”

”Enemmän/parempaa käsitystä siitä mitä luontomatkailuyrityksen arki on. paperisota, luvat, miten tuotteen hinta koostuu, toiminta esim. kansallispuistoissa – mitä otettava huomioon jne.”

Itse yritystoimintaan ja yrityksen pyörittämiseen liittyviä opintoja on luonto- ja ympäristöalan perusopinnoissa suhteellisen paljon, kaiken kaikkiaan 14 opintoviikkoa. (Toiminta luontoyrittäjänä 2 ov, Yrityksen perustaminen 3 ov, Markkinointi 3 ov, Laskentatoimi ja yritysmuodot 6 ov). Yritystoimintaan liittyvät opinnot kuuluvat luontoyrittämisen (20 ov) opintokokonaisuuteen. Opintojen ja suuntautumisvaihtoehtojen kannalta yrittäjyyteen liittyvien aineiden lisääminen ei juuri paranna koulutuksen työelämävastaavuutta. Yhden aineen määrällinen lisääminen edellyttää aina jonkun muun aineen vähentämistä ja laaja-alaisissa luontomatkailun opinnoissa tällaisten valintojen tekeminen on vaikeaa.

Yrittäjyyttä suunnittelevalle opiskelijalle yrittäjyyteen liittyvien opintojen lisääminen tuo mahdollisesti tarvittavan lisävarmuuden omaan osaamiseen. Toisaalta yrittäjyyteen ryhtyminen on monelle suuri askel ja usein vasta monien vuosien harkinnan tulos. Jo opiskeltujen asioiden lisäksi yrittäjäksi ryhtyminen edellyttää asioiden itsenäistä selvittelyä ja liikeideankin kypsyttelyä.

Peruskoulusta ja lukiosta tulleille opiskelijoille yritystoimintaan liittyvät opinnot ovat usein opiskelijan ensimmäinen kosketus koko aiheeseen, eivätkä näin ollen ehkä anna riittävää varmuuden tunnetta mahdollisen oman yrityksen perustamisesta. Myös Salmelan (2005, 14) tutkimuksen mukaan nuorisoasteen koulutuksella yrittäjiä on tälle alalle vaikea saada, vaikka ympäristöalan yrittäjille olisikin töitä. Nuorisoasteen koulutuksen suorittaneille yrityksen perustaminen on harvinaista. Tulevaisuudessa aikaisempaa koulutusta ja työkokemustakin omaavat aikuisopiskelijat voivat olla potentiaalisia yritysten perustajia.

Yrittäjyyteen ja yrityksen perustamiseen liittyvissä opinnoissa voidaan pitää opettajan työelämän tuntemusta suhteellisen tärkeänä. Opetustilanteissa korostuvat erityisesti kokemukseen perustuvat painopistealueet, ammattiin liittyvän ammattitaidon sisältö (Ammatillinen opettaja työelämäjaksolla, 2002; Honka, jne., 2000) sekä hyvien ja havainnollisten esimerkkien antaminen itse yrityksen toiminnasta. Opiskelijoiden vastauksista, kuten yrityksen pyörittämisen kuvailuista arjessa ja siihen liittyvistä tehtävistä, voidaan tulkita myös tietynlaisen ammatillisen ajattelutavan hakemista.

Yrittäjyyteen liittyvät opinnot opetetaan erillisinä asiakokonaisuuksina. Eri osioita, kuten esimerkiksi laskentatoimintaa, markkinointia jne., kuitenkin integroidaan satunnaisesti erilaisiin harjoitustyönä tehtäviin luontomatkailun tuotteisiin. Parempi kokonaiskuva sekä käsitys yrityksen pyörittämisestä ja arjesta syntyy yrittäjyyteen liittyvien aineiden suunnitelmallisella

integroinnilla. Myös ammatillinen ajattelu kehittyy kokonaisuuden hahmottamisen kautta. Aineiden integroinnilla voidaan kehittää oppimistilanteita ja ympäristöjä joiden avulla voidaan avata aineiden sisältöjä suhteessa todelliseen työelämään.

Lisäksi opiskelijat toivoivat opintoihin sisältyneen ja olettivat tulevaisuudessa tarvitsevansa seuraavia asioita.

”Kaikkea taiteellista ja musikaalista, tarinoiden kertomista.” jne.”

”Ruuun laitto ryhmille (esim. kalan käsittely järvestä aina valmiiksi ruuaksi asti). Tämä nimenomaan ohjelmanumerona, koska etukäteenhän ruuat voi tehdä helposti.”

”Ideat asiakasryhmille vähissä (ohjelmat).”

”Kekseliäisyyttä ja luovuutta (tulee varmaan osittain kokemuksen myötä).”

Opiskelijoiden luovuuden ja ideoidenkin ”ruokkiminen” on monesti ongelmana toimittaessa asiakasryhmien kanssa ja ohjelmien suunnittelussa. Jos kyseisiä aineita opettavalla opettajalla itsellään ei ole luovuutta tai kykyä taiteelliseen ilmaisuun, on oikeanlaisen ilmapiirin luominen ja esimerkkien antaminen hankalaa. Ohjelmapalveluihin ja niiden toteuttamiseen on kuitenkin olemassa nykyisin jo suhteellisen runsaasti kirjallista materiaalia jonka pariin opiskelijat ovat ohjattavissa. Pelkkä kirjallisuus ei välttämättä kuitenkaan anna riittävää kuvaa toiminnasta ja varsinkaan ruoki opiskelijan luovuutta. Hyvien esimerkkien ja mallien antamisen tärkeys korostuu opiskelijoiden luovuuden kehittämisessä.

Opiskelija joutuu tekemisiin erilaisiin ohjelmiin ja niiden ideointiin myös työssäoppimispaikoillaan. Työssäoppimisjaksoilla käyneet opiskelijat tarjoavat usein työpaikoilla näkemiään ohjelmaideoita myös oppilaitoksessa tehtäviin ohjelmaharjoituksiin.

Ohjelmapalveluihin liittyvää osaamista, muuta kuin teknistä, ei aikaisemmissa tutkimuksissa ole juurikaan mainittu. Tämä johtunee siitä, että luontomatkailukoulutusta, erityisesti luonto- ja ympäristöalan perustutkimtoa ja sen sisältöjä ei sen uutuuden vuoksi ole tutkittu. Työssäoppimisjaksojen merkitys eri alojen osaamisessa kuitenkin korostuu. Työssäoppimisjaksot oppimisprosesseina voidaan nähdä hyödyllisinä juuri sieltä saatujen tietojen ja taitojen hyödynnettävyyden vuoksi. Ohjelmapalveluihin liittyvää osaamista ovat muun muassa yleiskvalifikaatioihinkin kuuluvat oma-aloitteisuus, käytännön taidot ja sosiaaliset

taidot sekä itseluottamus, joita aikaisempien tutkimusten mukaan oppii erityisesti työssäoppimisjaksoilla. Ohjelmapalveluihin liittyvät tilanteet ovat harvoin ennustettavissa ja täysin toistensa kaltaisia, juuri asiakasryhmien erilaisuudesta johtuen. Eräänlainen luova asennoituminen ja joustava asiantuntijuus korostuvat vuorovaikutustilanteissa ihmisten kanssa.

Luovuus, ideointi, kekseliäisyys ja taiteellisuus voidaan luokitella yksilön persoonallisiin ominaisuuksiin kuuluviksi. Näiden taitojen kehittämiseen tulisi luontomatkailukoulutuksessakin panostaa. Opiskelijoiden vastauksista on luettavissa kuitenkin selkeä asiayhteys edellä mainituille ominaisuuksille. Mainittuja taitoja käytetään ja tarvitaan toimittaessa erityisesti asiakkaiden kanssa. Näin ollen yhteisöllisten harjoitusten, suunnitelmallisen aineiden integroinnin ja asiakaspalvelutilanteiden lisääminen saattaisi tuoda varmuutta, ja tukea toivottuja ominaisuuksia. Asiakasryhmiin liittyvät toiminnot, kuten esiintymistaidot, sisältyvät luontopastuksen ja luontomatkailun (20 ov) opintokokonaisuuteen.

Opetushallituksen tuloksellisuuden arviointimallissa esitettyjen arvioinnin osa-alueiden, tehokkuuden ja vaikuttavuuden osalta, edellä esitettyjen opiskelijoiden antamien arvioiden ja vastausten perusteella voidaan väittää, että Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston luontomatkailukoulutus lisää oppilaiden työelämävalmiuksia jokseenkin hyvin. Myös luontomatkailukoulutuksen koulutustarjonnan voidaan katsoa sisällöllisesti olevan sellaista, että se vastaa työelämän tarpeita. Vaikuttavuuden osalta erityisesti ammatillisten aineiden opetus on opiskelijoiden vastausten perusteella antanut sellaisia valmiuksia, joista he ovat kokeneet saaneensa hyötyä työssäoppimisjaksoillaan. Vastauksista voidaan päätellä, että luontoyrittämiseen liittyvän kentän ja siihen liittyvien työtehtävien hahmottuminen on parantunut. Itse yritystoimintaan liittyvää opetusta tulisi joidenkin vastausten perusteella kuitenkin lisätä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaisia ovat Etelä-Savon alueen luontomatkailuyrittäjien ja –työnantajien näkemykset työelämän vaatimuksista ja hyvistä työntekijöistä. Alaongelmiksi muodostuivat kysymykset siitä, kuinka Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston, luonnonvara- ja ympäristöalan luontomatkailukoulutus vastaa Etelä-Savon alueen luontomatkailuyrittäjien ja –työnantajien työelämävaatimukseen ja millaista koulutusta taas tulisi järjestää, että se vastaisi luontomatkailualan työelämän tarpeisiin. Tutkimus rajattiin Etelä-Savon alueella toimivien luontomatkailun työnantajien ammattiin liittyvien erityisosaamistarpeidenkin selvittämisen vuoksi. Alueelliset erityisosaamistarpeet liittyvät lähinnä yrittäjien toimintaympäristöön järvi-suomen alueella. Edellä mainittuja tarpeita ovat muun muassa vesistömatkailuun liittyvien aktiviteettien hallinta. Tutkimuksen alueellinen rajaaminen Etelä-Savon alueelle sekä edellä mainittu erityisosaaminen voi vaikuttaa tutkimustulokseen eikä näin ollen myöskään ole yleistettävissä.

Tutkimuksessa käsiteltiin myös opiskelijoiden työssäoppimiseen ja tuleviin ammattiosaamisen näyttöihin liittyviä seikkoja. Työssäoppimisen osalta tutkimuksessa esiin nousivat työssäoppimisen kesto, ajankohta ja työpaikkaohjaajien valmennus. Ammattiosaamisen näytöistä aihealueiksi nousivat näyttöjen tarpeellisuus ja niiden toteuttaminen käytännössä.

Tutkimuksessa tarkasteltiin koulutuksen laatua myös Opetushallituksen tuloksellisuuden arviointimallin näkökulmasta. Tutkimustulosten mukaan arviointimallin tehokkuus ja vaikuttavuus toteutuvat luontomatkailukoulutuksessa suhteellisen hyvin. Koulutustarjonta luontomatkailukoulutuksen osalta vastaa työelämän tarpeisiin suhteellisen hyvin, sekä koulutus lisää oppilaiden työelämävalmiuksia. Koulutus pyrkii vastaamaan koulutustarjonnallaan myös lähialueen työvoiman tarpeeseen. Erityisesti vesistömatkailukoulutuksen kehittämisen voidaan katsoa palvelevan lähialueen tarpeita. Työelämävalmiudet paranevat erityisesti ammatillisten aineiden osalta. Yhteisten ja yleissivistävien aineiden opetukseen tulisi sen sijaan panostaa hieman enemmän. Erityisesti kielten opetusta tulisi lisätä. Etelä-Savon alueen luontomatkailun työvoiman osaamistarpeisiin voidaan vastata lisäämällä myös vesistömatkailukoulutusta. Arviointimallin tehokkuuden osa-alue mittaa myös koulutuksen ajankohtaisuutta ja kykyä toimia yhteistyössä työelämän kanssa. Tutkimuksen mukaan luontomatkailukoulutuksen tehokkuutta voidaan lisätä parantamalla työelämäyhteyksiä ja –yhteistyötä. Erityisesti työelämän

ja oppilaitoksen väliseen kommunikaatioon ja viestintään tulisi panostaa enemmän. Myös pedagogisia järjestelyjä, kuten opetusmenetelmiin ja oppimisympäristöihin liittyviä osa-alueita tulisi kehittää. Opetusmenetelmien ja oppimisympäristöjen sekä kommunikaation kehittämiseen liittyviä parannusehdotuksia esitellään hieman jäljempänä johtopäätösososiossa.

Tutkimuksen kannalta ongelmalliseksi muodostui käsitteen työelämävastaavuus määrittely. Käsite ei koulutuksen näkökulmasta tarkasteltuna ole ymmärrettävissä niinkään ”mitä se on”, vaan pikemminkin ”mistä se muodostuu”. Aikaisemmasta kirjallisuudesta, työantajien haastatteluista ja opiskelijakyselystä nousi esiin selkeitä aiheita työelämävastaavan koulutuksen kehittämiseksi. Koulutus voi olla puutteellista monella eri tavoin, olematta kuitenkaan täysin työelämän tarpeisiin vastaamaton. Ei riitä, että hyväksi havaitut aineet kirjataan opetussuunnitelmiin ja aletaan opettaa. Opetussuunnitelmiin tulisi kirjata esimerkiksi juuri aineiden integrointiin liittyvää ohjeistusta. Tuloksekkainta opetussuunnitelman kehittäminen on silloin, kun sen käyttäjät, eli opettajat tekevät myös itse kehitystyön. Aikaisempien tutkimusten mukaan työelämävastaavaa koulutusta voidaan kehittää opettavien aineiden, koulutuksen ja työelämän yhteistyön, oppiaineiden integroinnin, opettajien ammattitaidon kehittämisen sekä yhteisöllisen oppimisen avulla. Tämän tutkimuksen perusteella Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston työelämävastaavan luontomatkailukoulutuksen kehittämisen suurin painoarvo näyttää olevan koulutuksen ja työelämän yhteistyöllä, sekä opettajien ammattitaidolla. Koulutuksen ja työelämän välisessä yhteistyössä korostuvat kommunikointiin ja yhteistyön tekemiseen liittyvät ongelmat. Myös koulutusorganisaation sisäiset kieliongelmat ja puutteellinen vuorovaikutus näyttäisivät olevan eräänlainen este koulutuksen kehittämislle. Opettajien ammattitaidon osalla korostuvat ammattitaidon kehittämiseen liittyvät ongelmat sekä koulutusorganisaation sisä- että ulkopuolella. Koulutusorganisaation sisäpuolella opettajien ammattitaidon kehittämiseen voidaan katsoa kuuluvan opetussuunnitelmien, opetusmenetelmien ja oppimisympäristöjen suunnittelu- ja kehitystyö. Koulutusorganisaation ulkopuoliseksi ammattitaidon kehittämisen keinoiksi voidaan lukea muun muassa työelämän perehtyneisyys ja alan ammattitaidon hallinta. Opetettavat aineet, oppiaineiden integrointi ja yhteisöllinen oppiminen opetustoimessa ovat lähinnä opetusmenetelmiin ja oppimisympäristöihin liittyviä koulutuksen keinoja antaa ja suunnitella opetusta. Tutkimusaineiston analyysi osoitti myös opiskelijoiden lähtötasoerojen ja erityisopiskelijoiden aiheuttavan työnjakoon liittyviä ongelmia työnantajille.

Opiskelijakyselyn aineistossa esiintyi myös huomioita ja toivomuksia yrittäjyyteen liittyvästä osaamisesta. Johtopäätösosion loppuosassa tarkastellaan yrittäjyysopintojen kehittämistä yhtenä työelämävastaavan koulutuksen kehittämismuotona.

Tämän tutkimuksen perusteella luontomatkailukoulutuksen voidaan katsoa lisäävän opiskelijan työelämävalmiuksia. Tutkimustulokset ovat samansuuntaisia Salmelan (2005, 28) osaamistarveselvityksen kanssa. Tutkimuksen perusteella suurin osa opetettavista aineista on sisällöltään oikeita mutta tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että aineita ei opeteta oikeilla ja työelämän tarpeita palvelevalla tavalla. Opiskelijat tuntuvat työnantajien lausuntojen perusteella hallitsevan yksittäisiä alaan liittyviä aihealueita mutta suurempien kokonaisuuksien hallintaa ei pidetä riittävän hyvänä. Tämä voidaan osittain myös lukea opiskelijoiden vähäisen alan työkokemuksenkin syyksi. Opiskelijoiden ammatillista osaamista tulisi koulutuksen aikana syventää niin, että työpaikoilla tekeminen ja osaaminen sekä kokonaisuuksien hallinta muodostuvat varmemmaksi. Kolmevuotisen tutkinnon aikana kaikkien edellä mainittujen tavoitteiden saavuttaminen on vaikeaa ja toisaalta myös hyvin yksilökohtaista. Eri alojen työelämävastaavuutta käsittelevissä tutkimuksissa työntajien tyytyväisyys valmistuneiden osaamiseen vaihtelee melko paljon. Aikaisempien tutkimusten perusteella ei myöskään voida tehdä mitään selkeää jaottelua aloista joilla koulutus olisi muita koulutusaloja paremmin työelämän tarpeita vastaavaa.

Työelämävastaavuuden kehittämiseksi on Opetushallituksenkin toimesta koulutusorganisaatioissa vireillä erilaisia projekteja ja hankkeita, joista saatava tieto tulisi saada käytännön opetustyötä tekevien tietoisuuteen. Muun muassa nämä organisaation ulkopuolelta tulevat muutospainet (kts. Markova, 2005, 19) vaikeuttavat osaltaan projekteista ja hankkeista saadun informaation siirtämistä organisaation sisällä. Kehitysprojekteissa mukana olevat eivät myöskään välttämättä puhu samaa kieltä riviopettajien kanssa. Koulutusorganisaatioiden sisäisistä kieli- ja informaatio-ongelmista johtuen hankkeista ja projekteista kerätty tieto tai löydetty ratkaisut eivät aina saavuta riviopettajaa joka hoitaa käytännön opetustyön.

Kieliongelma johtunee myös osittain koulutusorganisaatioiden erikoistumisen tarpeista ja erikoistumisen myötä yhä kapeampiin osaamisalueisiin palkatun henkilöstön käytöstä em. projekteissa. Erikoistumisen myötä kokonaisuuksien hahmottaminen jää usein heikoksi. Koulutusorganisaatioissa tällaisia erikoistumisia ovat muun muassa alakohtaiset tutkimus- ja kehittämishankkeet, työssäoppimiseen liittyvät hankkeet, ammattiosaamisen näyttöihin liittyvät hankkeet jne.. Koivuahan (2005, 5) mukaan tiedon jakamista tietointensiivisissä organisaatioissa

hankaloittaa asiantuntijakohtainen tietämys, jonka muuttaminen eksplisiittiseen muotoon on vaikeaa, tai ei onnistu lainkaan. Myös organisaation työntekijöiden oma kulttuuri ja toimintatapa liittyvät voimakkaasti kyseisiin tehtäviin, jotka omalta osaltaan muokkaavat käytettävää kieltä. Tiedon jakaminen ja kontrollointi asemoivat yksilön organisaatioon ja ympäröivään todellisuuteen (emt. 2005, 6). Myös Laihosen (2005, 29) mukaan tiedon vastaanottaja suhteuttaa tiedon aikaisempiin kokemuksiinsa ja luo näiden pohjalta oman käsityksensä vastaanottamastaan tiedosta. Crepletin jne. (2001) mukaan vuorovaikutus tapahtuu oman tiedollisen piirin sisällä joka jo valmiiksi jakaa yhteisen näkemyksen asiasta. Jos aikaisempaa kokemusta tai tietoa asiasta ei ole, on sen ymmärtäminen vaikeaa, ellei peräti mahdotonta. Koulutusorganisaatioissa tällaisia tiedollisia piirejä edustavat muun muassa juuri työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näyttöjen parissa kehitystyötä tekevät ryhmät. Parannusta vuorovaikutukseen ja uuden tiedon välittämiseen on mahdollista saada vuorovaikutuksen lisäämisellä näiden tiedollisten piirien välillä. Koulutusorganisaatioissa tällainen tiedollisten piirien välisen vuorovaikutuksen lisääminen edellyttää ajan ja paikan osoittamista vuorovaikutuksen ylläpitämiselle sekä organisaation johdon organisoimaa mallia. Ongelman voidaan olettaa korostuvan, mitä suuremmasta ja monialaisemmasta koulutusorganisaatiosta on kysymys.

Hankkeista ja tutkimuksista saatava tieto palvelee varsinkin toisen asteen koulutuksessa, useampaa kuin vain kyseistä alaa. Perustaitojen opetuksessa vähäinen erikoistumattomuus mahdollistavat tällaisista tutkimuksista saatavan opetustoimeen liittyvän tiedon soveltamisen käytäntöön. Pyrkimys työelämävastaavaan koulutukseen ja sen kehittämiseen eri hankkeiden ja projektien avulla tuleekin hoitaa opetuksen toiminnot ja terminologian hallitsevan henkilöstön avulla. Tällaisen henkilöstön voidaan olettaa ymmärtävän, että mikä tieto on milläkin koulutuksen osa-alueella parhaiten hyödynnettävissä ja millaiseen muotoon kyseinen tieto tulee pukea, että sitä tarvitsevat saavat siitä parhaimman hyödyn.

Erikoistumisesta ja eriytyemisestä koulutuksen eri osa-alueissa kertoo tutkimuksessa esiin tullut työelämän ja koulutuksen välillä käytettävän terminologian vaikeus, esimerkiksi työssäoppiminen ja opettajien työelämänjaksot menivät työnantajilla termeinä täysin sekaisin. Tilanteen parantamiseksi koulutusorganisaatioissa täytyy keskittyä tuottamaan sellaista kieltä, että asiat ymmärretään vastaanottajasta huolimatta. Koulutusterminologia on usein epäselvää myös opiskelijoille. Jos käytettyä kieltä ei ymmärretä, on palautetta ja kritiikkiä vaikea ottaa vastaan. Kieliongelmat saattavat heijastua myös vuorovaikuttajien asenteisiin. Työnantajien ja opettajakunnan niin sanottu ammattiylpeys sekä tietämättömyys toisen osapuolen osaamisesta tai osaamattomuudesta vaikeuttavat yhteistyön tekemistä. Asennemuutoksen ja

työelämävastaavan koulutuksen aikaansaamiseksi on asioille voitava antaa yhteismitallisia merkityksiä ammattikunnasta riippumatta. Yhteismitallisten merkitysten löytäminen lähtee yhteistyöstä, sekä siitä saavutettavan hyödyn ymmärtämisestä. Vanhojen asenteiden ja käsitejärjestelmien muuttaminen on hidas prosessi. Mahdollinen muutos parempaan ei välttämättä näy koulutuksen laadussa yhden lukukauden aikana. Erityisen tärkeä tekijä tällaisen muutoksen aikaansaamiseksi on koko koulutusjärjestelmän asennemuutos toimintaa tukevaksi.

Opetettävien aineiden osalta opetussuunnitelmaan tulisi saatujen vastausten perusteella lisätä jonkin verran yhteisistä aineista kieliä ja tietotekniikan opetusta. Työnantajan vastuksista nousi esiin kansainvälisten matkailijaryhmien lisääntyminen. Lisääntyvä kansainvälisyys tuo haasteita koulutukseen laajenevana kielten tarjontana. Kielien ja tietotekniikan opetuksen lisääminen edellyttää valtakunnallisen opetussuunnitelman muuttamista tai edellä mainittujen aineiden suunnitelmallista integrointia ammatillisiin aineisiin. Kielien määrää tulisi lisätä nykyisestä kahdesta opintoviikosta ainakin 4 opintoviikkoon, että opiskelijat ylipäättään hyötyisivät opinnoista. Siitäkin huolimatta kieleen harjaantuminen koulutuksen aikana saattaa jäädä työnantajien vaatimukseen nähden liian vähäiseksi. Alueellisesti tarvitaan oppaita, joita puhuvat englannin lisäksi jotain muutakin kieltä, esimerkiksi venäjää, saksaa tai espanjaa. Opiskelijoiden jatkokoulutus- ja työnsaantimahdollisuuksien lisäämiseksi sekä varmistamiseksi voidaan luontomatkailun perus- ja ammattitutkintoja antaa myös englanninkielisinä. Koulutuksen antaminen kokonaan esimerkiksi englannin kielellä saattaisi tuottaa oikeanlaisia osaajia työnantajien tarpeisiin.

Nykyisellään kieliä opettavat vain yhteisten aineiden opettajat, joilla on kyseisen aineen pätevyys. Ammatillisen koulutuksen opettajilla on joko ammattikorkeakoulu- tai ylempi korkeakoulututkinto, joten pääsääntöisesti he ovat riittävän kielitaitoisia opettamaan omia ammattiaineitaan. Opettajat ja työnantajat voisivat suunnitella yhdessä oppilaitoksissa opiskeltävien ensimmäisen vuoden kieltenopetuksen harjoitukset. Ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kieliharjoituksiin olisi luotava sellaisia Case - tilanteita, jotka toistuvat oikeassa yritysmaailmassa. Opettajien tulee kannustaa opiskelijoita tuottamaan tekstiä ja puhetta vieraalla kielellä.

Tutkimustulos poikkeaa yhteisten aineiden osalta Salmelan (2005) osaamistarveselvityksestä siinä, että Salmelan tutkimuksessa koettiin yhteisiä aineita, kuten kieliä, tietotekniikkaa, jne. olevan liikaa. Pelkästään luontomatkailuun liittyvien perustaitojen opetusta on alan koulutuksessa paljon. Alan aihealueet ja opettavat toiminnot ovat usein nyky-yhteiskunnassa

vähän käytettyjä. Näin ollen harjaantuneisuutta kyseessä oleviin toimintoihin ei alalle hakeutuvilla välttämättä ole ja pelkkien perustaitojen oppimiseenkin kuluu suhteellisen paljon aikaa. Opiskelijat voivat kokea yhteisten aineiden opetuksen ”syövän” aikaa ammatillisilta opinnoilta ja sitä kautta ammatillisten aineiden osaamisen puutteellisena. Etelä-Savon alueen osaamistarpeet voivat johtua alueen luontomatkailuyritysten suhteellisen suuresta ulkomaisten asiakkaiden määrästä. Tämä osaltaan selittää Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston opiskelijoiden kokemaa tarvetta kielelliselle osaamiselle. Tarve tietotekniikan osaamiselle voi selittyä eteläsavolaisen työnantajan, Metsähallituksen, osaamistarpeista. Metsähallituksen ammattitaitovaatimuksiin kuuluu muun muassa hyvä raportoinnin hallinta.

Opiskelijat kokivat hyötynsä erilaisiin työvälineisiin ja -laitteisiin liittyvistä opinnoista. Myös retkeilyyn ja erätaitoihin liittyvät opinnot koettiin sekä työnantajien että opiskelijoiden mielestä hyödyllisinä. Alueen työssäoppimispaikoilla ohjelmatarjontaan kuuluu muun muassa erilaiset maastossa ja vesistöillä tapahtuvat retket. Työvälineitä tarvitaan useimmiten toimintaympäristön kunnostamisessa. Koettu hyöty liittyy hyvin paljon niihin taitoihin ja osaamiseen, mitä opiskelija on työssäoppimispaikoillaan tarvinnut.

Myös ekologiaan liittyvät opinnot koettiin lähes poikkeuksetta opiskelijoiden mielestä hyödyllisinä. Ekologiaan liittyvää osaamista ja tietämystä ei kuitenkaan kovin monella Etelä-Savon alueen työssäoppimispaikalla, juuri ohjelmapalvelupainotteisuuden vuoksi, tarvita. Ekologian opinnoista koettu hyöty voi perustua myös opiskelijoiden henkilökohtaiseen kiinnostukseen. Luontoalan ammattilainen mielletään usein eri kasvi- tai eläinlajien ja ekologian tuntijaksi. Hyödylliseksi koetut opinnot voivat olla myös opettajasidonnaisia. Hyvää opetusta arvostetaan riippumatta siitä, kokeeko opiskelija saaneensa opetuksesta välitöntä hyötyä. Myös opettajien käyttämät opetusmenetelmät, oppimisympäristöt ja alueen havaintokohteet tuovat opetukselle lisäarvoa sekä arvostusta.

Asiakaspalvelutaitoihin liittyviä opintoja tarvitaan vastausten perusteella lisää. Opiskelijoiden ja työnantajien vastauksissa voimakkaimmin esiin nousivat asiakaspalvelutaidot sekä erityisesti esiintymistaidot. Myös vesistömatkailuun liittyviä opintoja toivottiin lisää. Oppilaitostasolla on siis tehtävä selkeitä linjavetoja siitä, mitä aineita opetetaan – olipa kysymys sitten ammatillisista tai yhteisten aineiden opetuksen lisäämisestä. Asiakaspalvelutaitoihin ja vesistömatkailuun liittyvää osaamista tarvitaan Etelä-Savon alueen yrityksissä juuri suurehkojen matkailijamäärien sekä vesistöön liittyvien aktiviteettien tarjonnan vuoksi. Luontomatkailutyönantajien haastatteluissa nousi esiin voimakkaasti myös paikallisuuden esilletuominen luontomatkailun

koulutusohjelmissa. Erityisesti toivottiin vesistömatkailuun liittyvää koulutusta, jossa on mukana vahvasti alueellinen ja kulttuurillinen näkökulma. Tämä toive otetaan huomioon kirjoitettaessa uusia erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinnon sekä luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon luontoyrittäjä opetussuunnitelmia vuoden 2006 – 2007 aikana. Erikoistumisen osalta tutkimukset näyttäisivät olevan Salmelan (2005) osaamistarveselvityksen kanssa samansuuntaisia. Erikoistuminen koetaan useimmissa luontomatkailua opettavissa oppilaitoksissa tärkeänä. Muun muassa vesistömatkailuun liittyvä koulutus ja mahdolliset eri lajiliittojen ohjaajakoulutukset tuovat mahdollisuuden erikoistumiseen. Erikoistumisen myötä opiskelijat saivat ammatilliseen osaamiseensa juuri toivottua varmuutta. Jokaiselle työnantajalle täysin sopivaa työntekijää on mahdoton, edes kolmen vuoden aikana kouluttaa.

Koulutuksen ja työelämän yhteistyön vähäisyys voi johtua sekä opettajien että työnantajien suuresta työmäärästä, sekä jo aikaisemmin mainituista kieli- ja asenneongelmista. Tutkimuksessa esiin tullutta heikkoa työelämäyhteistyötä voidaan parantaa esimerkiksi työnantajien ja opettajien yhteistyössä tapahtuvalla koulutuksen vuosisuunnittelulla. Vuosisuunnittelu on tehtävä yhdessä opettajien ja työnantajien kanssa jokaisen kevään maaliskuussa – huhtikuussa, jolloin luontomatkailuyrittäjillä on talvisesonki päättynyt ja kesäsesonkia valmistellaan. Maalis-huhtikuu on oppilaitoksissa normaalin vuosisuunnittelun aika. Opettajien ammattitaidon kehittämiseksi voidaan vastaanottaa tutkimuksessa esiin nouseva työnantajien yhteistyöhalukkuus, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi järjestämällä opettajien ja työnantajien välinen työelämä – koulutusvaihto. Vaihdoissa opettaja menisi tietyksi ajaksi työpaikalle tutustumaan työelämään ja työnantajan edustaja tulisi vastaavaksi ajaksi oppilaitokseen tutustumaan annettaviin koulutuksiin. Tuloksena vaihdosta voisi nähdä suoraan opettajien työelämä tietouden vahvistumisen sekä työnantajien perehtymisen annettaviin opetusmenetelmiin ja ympäristöihin sekä käytettäviin opetussuunnitelmiin. Työelämäyhteistyötä ja koulutuksen työelämävastaavuutta voidaan lisätä yhdessä toteutettavilla projekteilla, joissa yrittäjä kertoo koulutuksen antajille toiveensa esimerkiksi, jonkun tapahtuman järjestämiseksi. Työelämäyhteistyön kautta tuli esille, ettei haastatellut arvostaneet ammatillisia tutkintoja vaan henkilöiden ammatillista osaamista ja henkilökohtaisia kykyjä. Tämän tutkimuksen tulos kyseenalaistaa nykyisessä muodossa annettavan ammatillisen luontomatkailukoulutuksen. Koulutus rakenne tulee suunnitella työnantajien kanssa suoraan niin, että nykyisen perus- ja ammattitutkintorakenteen rinnalle rakennetaan työnantajien toiveiden mukaista täsmäkoulutusta esimerkiksi Saimaan alueen tunteva vesistömatkailuopas .

Työnantaja tulee oppilaitokseen kertomaan opiskelijoille ja ohjaaville opettajilla tapahtuman taustatiedot, jonka jälkeen opiskelijoille on vapaat kädet suunnitella ohjelmapalvelu. Suunnitelma hyväksytetään työnantajalla, jonka jälkeen opiskelijat aloittavat ohjelmapalveluun liittyvien toteuttamisen suunnittelun. Ohjelmapalvelu toteutetaan työnantajan toimintaympäristössä.

Tutkimustulosten ja aikaisempien tutkimusten perusteella voidaan väittää, että nykyinen opetussuunnitelma on työelämävastaavuuden kannalta suhteellisen heikko työväline. Tähän antaa voimakkaasti viitteitä työnantajien antamat kuvaukset ammattiosaamista vaativista tilanteista työpaikoilla. Työnantajat määrittivät työntekijän ja opiskelijan osaamista useimmissa vastauksissa erilaisten työhön liittyvien ohjelmapalveluiden ja työtilanteiden kuvausten kautta. Kuvauksissa mainittiin usean eri osaamisen ja ominaisuuden hallinta edellä mainituissa tilanteissa. Tarkkoja kuvauksia työnantajat antoivat lähinnä työntekijän tai opiskelijan persoonallisten ominaisuuksien, kielitaidon ja atk-taitojen osalta. Tätä kautta tutkimuksessa korostuu opetusmenetelmien, oppimisympäristöjen sekä opettajien työelämän tuntemuksen merkitys työelämävastaavan koulutuksen aikaansaamiseksi. Opetusmenetelmiä, oppimisympäristöjä ja opettajan työelämän tuntemusta oikein hyödynnettynä ja suunnitelmallisesti toteutettuina aikaansaadaan kaikkia osaamisen osa-alueita tukevaa koulutusta.

Aikaisemmissa tutkimuksissa opetussuunnitelmia onkin tarkasteltu lähinnä niiden opetettavien aineiden sisältöjen kautta. Stasz ja Brewer (1999, 73) ovat kuitenkin tutkimuksessaan havainneet, että opetussuunnitelmaan tulisi lisätä käytännön ohjeistusta juuri aineiden integroinnista. Erilaisia integrointimalleja sisältävä opetussuunnitelma voisi näin toimia myös opettajien opetusmenetelmien ohjaajana. Opetustoimen moniulotteisuudesta johtuen samanlainen ohjeistus olisi syytä ulottaa koskemaan myös oppimisympäristöjä ja opetusmenetelmiä. Menetelmien ja ympäristöjen käyttömallien sisällyttäminen opetussuunnitelmaan mahdollistaisi niiden tehokkaamman käyttöönoton kaikkien opettajien osalla. Myös suurempien kokonaisuuksien ja työprosessien kuvaaminen opetussuunnitelmissa yksittäisten opintoviikkojen sijaan, saattaa ohjata opettajan työtä työelämälähtöisempään koulutukseen.

Oppilaitoksissa on usein hyvinkin eri-ikäisiä opettajia ja käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi ammatillinen opettajakoulutus on käyty saman oppilaitoksen eri opettajilla jopa eri vuosikymmenillä. Näin ollen viimeisin tieto-taito itse opetustyöstä, opetusmenetelmistä ja oppimisympäristöistä ei välttämättä ole kaikkien opettajien tiedossa. Opettajan käytännön työtä

ohjaava, erilaisia menetelmien sekä oppimisympäristöjen käyttömalleja esittelevä opetussuunnitelma mahdollistaa ajankohtaisen opetuksen jokaisen opettajan työssä riippumatta opettajakoulutuksen ajankohdasta. Yksittäisen opettajan ammattitaidon ja henkilökohtaisen motivaation sekä ammatillisen opettajakoulutuksen varaan jää kaikesta huolimatta hyvin paljon. Opettajakoulutuksessakin tulee kiinnittää huomiota työelämäyhteyksien tärkeyteen ja ajankohtaistaa tulevien opettajien koulutusta työelämän tarpeita vastaavan koulutuksen kehittämiseksi. Kaikki opettajat eivät kuitenkaan halua, tai ole valmiita opettelemaan uusia menetelmiä ja käytäntöjä hyödynnettäväksi opetukseensa. Moni vanha ja perinteinen taito voidaan tosin useimmiten opiskella vain vanhoja menetelmiä apuna käyttäen. Monimuotoisten opetusmenetelmien etuna on niiden tuoma vaihtelu ja uudet ulottuvuudet myös opettajan työhön. Samanlaisten opetuskuvioiden toistaminen vuodesta toiseen on toki turvallista, mutta työelämän kannalta vähemmän tarkoituksenmukaista. Opettajien uusien opetusmenetelmien ja oppimisympäristöjen käyttö tulee niin ikään tehdä helpoksi ja turvalliseksi. Uusiin menetelmiin on voitava tutustua niitä jo käyttävissä oppilaitoksissa tai kokeilla menetelmiä esimerkiksi kollegoista kootuilla testiryhmillä. Uusien menetelmien ja ympäristöjen käyttämiselle on myös voitava antaa merkitys. Opetushenkilöstön tulee ymmärtää miksi kyseinen menetelmä on tärkeä ja mitä opettaja itse, opiskelijat sekä työelämä menetelmän käyttämisestä hyötyy. Jos uusien menetelmien käyttöönotto tehdään mielekkääksi ja turvalliseksi, varmistetaan toisaalta myös vanhempien opettajien hiljaisen tiedon välittyminen uusien menetelmien avulla.

Tässä tutkimuksessa ei keskitytty tarkastelemaan eri opetusmenetelmiä luontomatkailukoulutuksessa. Aikaisempien tutkimusten perusteella voidaan kuitenkin väittää, että yhteisöllinen oppiminen tukee voimakkaasti työelämälähtöistä koulutusta. Yhteisöllisessä oppimisessa ryhmän pyrkiminen samaan päämäärään edellyttää yhteistyön tekemistä, kommunikaatiota ja sosiaalista vuorovaikutusta. Tämänkin tutkimuksen työnantajien antamissa vastauksissa korostui sosiaalisten taitojen korkea arvostus. Työnantajien vastauksissa oli vahvasti esillä pienten luontomatkailuyritysten verkostoituminen, jota voidaan harjaannuttaa erilaisilla opiskelijoiden yhteistoimintaa aktivoivilla harjoituksilla. Sosiaalisten taitojen harjaannuttamisessa opettajien tekemät opetusmenetelmäratkaisut ovat avainasemassa. Opiskelijoiden, kuten myös työnantajien vastauksista voidaan poimia viitteitä myös muihin opettajien opetustyöhön liittyviin työvälineisiin kuten, opetusmenetelmiin, oppimisympäristöihin ja opetettaviin aineisiin liittyvistä seikoista. Hyödylliseksi opiskelijat ovat kokeneet yhteisöllisissä oppimistilanteissa ja oppimisympäristöissä tapahtuvan oppimisen. Myös

integroidut opetustilanteet, pääsääntöisesti asiakaspalvelutilanteisiin liittyvät harjoitukset, on koettu hyödyllisinä.

Opettajien ammattitaito on merkittävässä asemassa sekä ammatillisen osaamisen, opetusmenetelmien että oppimisympäristöjen käytön kautta. Opettajan asema ja rooli myös ryhmän ohjaajana on merkittävä. Selkeiden tavoitteiden ja ohjeiden asettaminen on tutkimuksen mukaan oppimisen kannalta tärkeää (Giddens ja Stasz, 1999, 14). Tutkimuksen mukaan opiskelijat sitoutuvat paremmin pitkäaikaisiin projekteihin kuin lyhyisiin oppimistilanteisiin. Ja toisaalta mitä lähempänä jonkin ammatin tarkkaa, yksittäistäkin osaamisaluetta projekti edustaa, sitä paremmin siihen sitoudutaan. Opettajan perinteinen autoritäärinen rooli ei tue oppimista siinä määrin kuin opettajan rooli asiantuntijana ryhmässä. Opettajien tulisi tässäkin tapauksessa voida sisäistää omasta asiantuntijuudestaan ja mahdollisesta roolimutoksestaan ryhmän saavuttama hyöty. Hyödyn kokeminen tai vanhojen tapojen muuttaminen voi kuitenkin olla hyvin opettajakohtaista. Hyöty ja uusien toimintatapojen etu tuleekin voida osoittaa mahdollisuuksien mukaan opiskelijoiden oppimistulosten kautta. Työnantajilta saatu palaute opiskelijoiden osaamisesta on useimmiten paras todiste siitä, että oikeanlaista oppimista on tai ei ole tapahtunut. Muutokseen, sekä uuteen ja laajemmin käytössä olevaan yhtenäiseen opetuskäytäntöön päästään varmimmin uuden opettajasukupolven myötä.

Lähtötasoihin liittyviä ennakko-odotuksia ei löytynyt opiskelijoiden antamista vastauksista. Mahdollisesti juuri luontomatkailua opiskelevien ryhmien muita perusopintoja suorittavien ryhmien hieman korkeampi keski-ikä tasoittaa oletettujen lähtötasoerojen aiheuttamia ongelmia. Tässä tutkimuksessa tulivat voimakkaasti esiin luontomatkailutyönantajien vaatimukset alalle aikovien taidoista kuten: kädentaidoista, sosiaalisuudesta, kielitaidosta ja ideointikykyistä. Alalla menestymiseen vaadittavat taidot ovat sellaiset, että niiden täyttämiseksi ammatilliseen luontoyrittäjä koulutukseen hakeutuvien opiskelijoiden pitäisi olla keskitasoa parempia. Saavuttaakseen tämän tason tulee luontomatkailukoulutuksen osalla harkita alalle soveltuvuutta testaavaa pääsykoetta. Pääsykoe voi soveltuvasti painottua alan keskeisimpien taitojen mittaamiseen kuten: kädentaidot, tuotteistaminen, ideointikyky ja kielitaito. Lisäksi hakijoille tulee järjestää lyhyt haastattelu, jonka avulla on määriteltävissä heidän alalle hakeutumisensa motiivit. Myös lähtötasot, motivaatio ja opiskelijoiden persoonallisuuteen liittyvät ominaisuudet korostuvat työnantajien vastauksissa. Työnantajat odottavat työssäoppimisjaksoille hyvin motivoituneita ja oppimiskykyisiä opiskelijoita. Tutkimuksessa tuli vahvasti esille, että työnantajat palkkaavat uusia työntekijöitä aikaisempien kokemustensa ja tuttuuden perusteella eikä niinkään suoritettuja ammatillisia tutkintoja painottaen. Työssäoppiminen on tärkeä väylä

opiskelijoiden sijoittumiseen työelämään opiskelujen jälkeen. Opiskelijoille tulee olla ammatilliset perustaidot ennen työssäoppimista, koska työnantajilla ei ole aikaa opettaa kaikkea työpaikoilla. Ottaessaan opiskelijan työssäoppimisjaksolle työnantaja toisaalta sitoutuu kouluttamaan opiskelijaa omalla työpaikallaan tiettyihin työtehtäviin. Opiskelijoiden käyttämien vain ilmaisena ja toissijaisten työtehtävien työvoimana ei pitkällä aikavälillä palvele työnantajienkaan hyvän ja osaavan työvoiman tarvetta nyt, eikä tulevaisuudessa. Nykyisellään toteutettavan työssäoppimisen lisäksi uusia muotoja voisivat olla esimerkiksi opiskelijoiden pienryhmän työssäoppiminen, jolloin ohjaava opettaja olisi ryhmän mukana työssäoppimisen ajan. Tämä malli lisäisi myös opettajien työelämäntietoisuutta ja kokemukset olisivat siirrettävissä suoraan opetukseen. Toisena esimerkkinä voisi kokeilla opiskelijoiden kolmannen vuoden opiskelun suorittamista kokonaan työssäoppien. Opettajan ohjaustarve tulee mitoittaa tarpeen mukaan, mutta vähintään viikoittainen yhteydenpito opiskelijaan on välttämätöntä. Ohjaustarpeen merkitys korostuu myös erityisopiskelijoiden työssäoppimisessa.

Tutkimuksessa esiin tullut työntajien halu antaa oma osaamisensa työpaikoilla tapahtuvaan oppimiseen tukee opiskelijoiden työssäoppimisjaksojen pidentämistä ja ammattiosaamisen näyttöjen sijoittumista luontomatkailuyrityksiin. Työssäoppimassa opiskelija pääsee seuraamaan kokeneempien työntekijöiden työtä sekä kokeilemaan eri menetelmiä oman tekemisensä kautta. Opiskelija pääsee irtaantumaan ammatillisen koulutuksen yksilösuorituksista ja kokemaan työelämässä tapahtuvan tiedonjakamisen muiden kanssa, joka on työelämässä sujuvan yhteistyön edellytys. Tällöin hänen henkilökohtainen toiminta riippuu siitä, mitä muut työntekijät tekevät ja miten työpaikan ihmisten henkiset ja fyysiset toiminnot verkostoituvat. Varsinkin peruskoulusta suoraan tulleille opiskelijoille ammatillisessa koulutuksessa esiin tulevat ammatilliset käsitteet saattavat jäädä heille abstraktille tasolle, jolloin he eivät pysty kytkemään niitä todellisen työelämän prosesseihin. Työssäoppimisessa nämä päättelyprosessit ovat sidoksissa konkreettisiin tilanteisiin ja konteksteihin. Työssäoppimisen laajentaminen voidaan nähdä ilmentävän yleisen oppimisprosessin esikuvana pidettävää perinteisten käsityöläisammattien oppipoikamallia, jossa aloittelija aloittaa oppipoikana tarkkaillen varttuneempien ammatinharjoittajien työtä, jolloin hän osallistuu prosessiin ottamalla asteittain yhä enemmän vastuuta ja etenee lopulta ”täysoppineen” ammatinharjoittajan asemaan (Tynjälä 2004, 132).

Koska erityisopetuksen tarve on lisääntynyt ammatillisessa koulutuksessa räjähdysmäisesti ja erityisopiskelijoiden määrä on lisääntynyt myös luontomatkailukoulutuksessa. Työnantajien toiveisiin vastaaminen edellyttää koulutukselta paljon muutoksia, esimerkiksi opettajien

kouluttautumien erityispedagogiikkaan ja koulunkäyntiavustajien lisääminen opettajan työpariksi pienryhmäopetuksessa. Erityisopiskelijoiden käyttö on perusteltua lähinnä vain esimerkiksi työpaikan tuki- ja huoltotehtävissä. Luontomatkailualalla näitä voisivat olla esimerkiksi välineiden huolto ja korjaustehtävät.

Ammattiosaamisen näytöt ja työpaikkaohjaajakoulutus otettiin haastateltujen luontomatkailutyönantajien kohdalla positiivisesti vastaan. Työnantajat pitivät näyttöjä tarpeellisena, koska he saavat niiden avulla täsmennettyä aiempaa työssäoppimisjaksolta saatua kuvaa opiskelijoiden todellisesta osaamistasosta. Työpaikkaohjaajakoulutus on heille välttämätöntä, koska se on jatkossa edellytys opiskelijoiden saantiin työssäoppimisjakoille sekä työpaikoilla annettaville ammattiosaamisen näyttöjen suorittamiselle. Vaikka ammattiosaamisen näytöt parantavat työelämälähtöistä koulutusta, ei ammatillinen koulutus voi keskittyä pelkästään näyttöihin liittyviin osaamisen kriteereihin. Opiskelijoiden harjaannuttaminen pelkkiin ammatillisiin näyttöihin kapea – alaistaa ammatillista koulutusta. Työpaikkaohjaajakoulutuksen mahdollistaa opettajien työelämä ym. projektit, joiden avulla hajallaan olevat luontomatkailu pienyrittäjät saadaan koulutettua heidän omilla työpaikoillaan.

Tutkimustulokset vahvistavat sitä käsitystä, että koulutuksen työelämävastaavuuden kehittäminen on hyvin moniulotteinen ja monimuotoinen asia. Vastauksista voidaan päätellä, että monipuoliset ja usean eri aineen käsittävät harjoitukset tukevat oppimista ja työelämävastaavuutta parhaiten. Työelämän muuttuessa monipuolisemmaksi, myös koulutuksessa ja koulutuksen suunnittelussa käytettävien työvälineiden tulisi olla huomattavasti monipuolisemmat. Ainoastaan opetettavien aineiden ja näyttösuunnitelmien kirjaaminen opetussuunnitelmaan ei takaa työelämävastaavaa koulutusta.

7.1 Työelämävastaavan koulutuksen tavoittelu

Lehiköisen jne. (2002, 31) mukaan toisen asteen koulutusta voitaisiin kehittää perustamalla lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten rinnalle nelivuotinen ammatilukio. Tällaisessa koulutusmuodossa tulisivat huomioiduiksi työnantajienkin kannalta toivotut osaamisen osa-alueet, kuten yleissivistävät aineet sekä ammatillinen osaaminen. Lehiköisen jne. mukaan ammatillisia ja yleissivistäviä aineksia sisältävää tutkintoa ei voi uskottavasti suorittaa kolmessa vuodessa. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat ko. ajatusta, esimerkiksi juuri kielitaidon, atk-taitojen yms. asiakaspalvelutaitojen osalta. Myöskään ammatillinen osaaminen ei työnantajien

mielestä ole riittävän hallittua työelämän tarpeita ajatellen. Nelivuotisen tutkinnon myötä ammatilliset valmiudetkin saisivat riittävän pohjan.

Nelivuotisen tutkinnon ideaa tukee myös paikallisten ja alueellisten tarpeiden huomioiminen koulutusta kehitettäessä (Lehikoinen jne. 2002, 32). Lehikoisen esittämän mallin mukaan ammattilukio vahvistaisi ammatillisen koulutuksen ja lukion erityispiirteitä ja näin toisi järjestelmään joustavuutta ja erilaisia oppimisen tapoja. Myös ammatillisen koulutuksen nykyistä tiiviimpi kytkeminen alueellisiin työelämän tarpeisiin onnistuisi ko. mallin avulla paremmin. Luonnollisesti jo vuotta pitempi koulutusaika antaa koulutuksen järjestäjälle mahdollisuuden opiskelijoiden parempaan ammatillistenkin aineiden intensiivisempään ja syvällisempään opettamiseen. Nelivuotisen tutkinnon myötä myös työssäoppimisaikoja ja –paikkoja on mahdollista monipuolistaa. Ammattilukion heikkoutena voidaan toisaalta myös pitää sen kestoa. Pitkähkö koulutusaika ei palvele yhteiskunnallista suuntausta kohti lyhyempiä koulutusaikoja. Ammattilukio voi myös pidentää opiskeluaikoja niin sanotusti teoriaopintoja välttävien opiskelijoiden kohdalla.

Yrittäjyyteen liittyviä osaamistarpeita ei esiintynyt tämän tutkimuksen työnantajille suunnatussa haastatteluaineistossa. Työnantajat eivät ilmaisseet tarvetta uusille alan yrittäjille, vaan osaaville ammattitaitoisille työntekijöille. Tämä voi johtua työnantajien haluttomuudesta joutua kilpailutilanteeseen mahdollisten uusien yritysten kanssa. Toisaalta toimintaympäristö ja sen laajuus asettaa myös omat rajansa alueella toimivien yritysten määrälle. Opiskelijakyselyssä sen sijaan ilmeni yrittäjyyteen liittyviä osaamistarpeita, yrityksen arjen pyörittämisestä aina markkinoinnin hallintaan. Yhtenä työelämän tarpeita tukevana opiskelumuotona voidaan pitää koko opiskeluajan kestävää yritysprojektia. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että opiskelun aloittava ryhmä perustaisi opintojensa alussa nimellisen luontomatkailuyrityksen. Ryhmän tehtävänä olisi pyörittää yritystä koko opintojen ajan. Toimen – ja työnkuvat eri opiskelijoilla vaihtelisivat kausittain niin, että jokainen opiskelija saisi mahdollisuuden toimia yrityksen jokaisessa tehtävässä. Kyseinen malli edellyttäisi opintojen suunnittelun osalta opettajien välistä yhteistyötä nykyistä enemmän. Ryhmän toimintaa tulisi pyrkiä jalostamaan niin, että siitä tulisi viime kädessä niin itseohjautuva eri työelämään liittyvien tehtävien osalta, että opettajan rooli olisi enää valvoa, ohjata ja auttaa ongelmakohtien ratkaisemisessa.

Nykyisin eri puolilla Eurooppaa toteutetuissa ja toteutettavissa hankkeissa pyritään edistämään yrittäjyyskasvatusta. Avainasemassa ovat yrittäjähengen parantaminen ja yrittäjyyden

tunnustaminen perustaitona (Best-menettelyn mukainen yrittäjyyskasvatushanke 2002, 9). Yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen tavoitteet em. ohjelman mukaan toisella asteella ovat muun muassa henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittäminen, oppilaiden tietoisuuden lisääminen itsenäisestä ammatinharjoittamisesta, tekemällä oppiminen, esimerkiksi pienen yritysten johtaminen ja yrityksen perustamiseen liittyvää erityisosaaminen (emt. 15). Hankkeiden tavoitteena on myös opiskelijoiden sellaisten henkilökohtaisten, kuten ongelmanratkaisukyvyyn, suunnittelun, päätöksenteon ja viestinnän kehittäminen. Edelleen hankkeiden avulla pyritään kehittämään opiskelijoiden valmiuksia yhteistyöhön, verkottumiseen ja uusien roolien omaksumiseen. Koulutuksen tavoitteena on myös opiskelijoiden itseluottamuksen, esiintymishalukkuuden, kriittisen ajattelun, luovuuden sekä henkilökohtaisen aloitteellisuuden kehittäminen (emt. 16). Sellaisenaan edellä mainittujen hankkeiden ja yrittäjyyskoulutuksen tavoitteet ovat yhteismitallisia aikaisempien koulutuksen työelämävastaavuutta käsittelevien tutkimustenkin kanssa. Työnantajat toivoivat työntekijöiltään juuri muun muassa edellä mainittuja ominaisuuksia.

Yrittäjyysopinnot toteutuvat eri maissa ja eri oppilaitoksissa hyvin eri tavoin. Erityisen tärkeää olisi saattaa yrittäjyyskasvatus kuitenkin kiinteämmäksi osaksi opetussuunnitelmia (mm. Jussila, jne. 2005, 26; Yrittäjähänkeä- ja taitoja edistävän perusasteen ja toisen asteen opetuksen kehittäminen 2004, 19). Hyväksi käytänteeksi eri EU-maissa on havaittu muun muassa tekemällä oppiminen pienen yrityksissä (Yrittäjyyskulttuurin edistäminen, 2004, 11). Edellä mainittu järjestelmä perustuu tekemällä oppimiseen, jolloin opiskelijat perustavat pienen yrityksiä ja toimivat perustamissaan pienen yrityksissä yrittäjinä (emt. 27). Esimerkiksi Irlannissa opetus on toteutettu yhdistämällä dynaamisella tavalla teoria-aineiden opiskelu itseopiskeluun, yrittäjyyteen, työhön ja yhteisöön (Yrittäjyyskulttuurin edistäminen, 2004, 21). Suomessa vastaavaa mallia on toteutettu perustamalla harjoitusyritys opettajan johdolla, jossa opiskelijat toimivat kuin oikeissa yrityksissä. Koulutukseen sisältyy muun muassa rahoituksesta käytäviä oikeita neuvotteluja pankinjohtajan kanssa sekä loppuvaiheen tilinpäätös. Opiskelijat toimivat myös todellisen toimiston kaltaisissa tiloissa ja heillä on yrityksen organisaatioon liittyviä rooleja: toimitusjohtaja, myynti-, markkinointi-, ja laskentaosaston päällikkö. Rooleja vaihdetaan, jotta opiskelijat saavat toimia eri rooleissa (emt. 31).

Opetuksen onnistumisen ja vuorovaikutuksen kannalta myös yhteistyön tekeminen oppilaitosten ja yritysten välillä on tärkeää (emt. 33). Mallin toteutuksissa korostuu myös opettajien yrittäjyyskoulutus (emt. 37). Esimerkiksi Irlannin mallissa kouluttajina toimivat yrittäjyyden opettamiseen erityisen koulutuksen saaneet opettajat (emt. 21).

Jussilan jne. (2005, 18) mukaan yrittäjyys perustuu hyvään substanssiosaamiseen. Yrityksen perustamisen ja yrittäjänä toimimisen opettamisen ohessa koulutuksen tulee siis keskittyä yhä paremmin myös ammatillisten aineiden opettamiseen. Yrittäjyyden opinnoissa tulisi taas korostua liiketoimintaosaaminen, yrittäjähenkisyys ja toimintaympäristön tunteminen (Jussila, jne. 2005, 18 – 21). Myös oppilaitoksen ilmapiirin tulisi olla yrittäjämönteinen sekä luovaan ajatteluun kannustava (emt. 22).

Liiketoimintaosaamiseen liittyvät opinnot tulee integroida koulutusohjelman substanssiosaamisen kanssa johdonmukaisella tavalla. Myös yrittäjyyspedagogiikan tulee korostua koulutusprosessissa. Opetuksen suunnittelun ja toteutuksen lähtökohtana tulisi olla opiskelijoiden yksilölliset ja yhteisölliset oppimistarpeet ja – prosessit, teorian ja käytännön integraatio opetuksessa, projektimainen työskentely sekä jatkuva kosketus työelämään, toimintaympäristön muutokseen ja ennakointiin. Opettajan rooli muuttuu perinteisestä opettajasta valmentajaksi (emt. 25).

Luontomatkailukoulutuksessa vastaavan mallin ja yrittäjyyttä tukevan koulutuksen toteuttaminen edellyttäisi opettajien lisäkoulutusta, aitojen ja oikeiden oppimisympäristöjen luomista yritystoiminnan kouluttamista tukevaksi, yritysyhteistyön vahvistamista sekä yritystoiminnan ja yrittäjyyskasvatuksen sitomista opetussuunnitelmaan entistä kiinteämmin. Yrittäjyysopintojen ja yrittäjyyden sisällyttäminen opetussuunnitelmaan yhä kiinteämmäksi osaksi onnistuu parhaiten työelämän edustajien kanssa kehitettävällä opetussuunnitelmalla. Yrittäjyysopintojen toteuttaminen luontomatkailukoulutuksessa esitellyn mallin mukaan edellyttäisi myös opettajien tutustumista ko. malliin jossakin sitä käyttävässä oppilaitoksessa. Opettajien tulee ymmärtää erityisen hyvin myös eri roolien, kuten toimitusjohtajan, markkinointiosaston jne. päälliköiden työn sisältö ja merkitys itse yritystoiminnassa. Roolien sisällöt ja merkitykset selvinnevät parhaiten opettajien työelämäjaksoilla ja muulla yritysten kanssa tehtävällä yhteistyöllä. Myöskään oppilaitoksen nykyiset luokkatilat eivät palvele parhaalla mahdollisella tavalla yrittäjyyskoulutusta. Vähintään yksi luokkatila tulisi muuttaa toimistoympäristön kaltaiseksi. Muutoin toimintaympäristö palvelee koulutusta luontomatkailussa yleisesti tarvittavien elementtien osalta hyvin. Oppilaitoksen sijainti Järvi - Suomessa, Saimaan rannalla, vesistömatkailuunkin perehtyneiden yritysten läheisyydessä tarjoaa mahdollisuuden esimerkiksi juuri vesistömatkailuun liittyvän harjoitusyrityksen perustamisen kaikkine tuotteineen.

Luontomatkailun kasvuun viittaavat kaikki alan julkaisut ja tutkimukset. Tällä hetkellä on kuitenkin vielä vaikea sanoa kuinka koulutuksen läpikäyneet esimerkiksi työllistyvät. Luontomatkailun kehittäminen edellyttää myös yhteiskunnallista kannanottoa sellaisiin asioihin kuten kaavoitus, liikenne ja toisaalta myös suomalaisen luonnon säilyminen vetovoimaisena kasvavasta luontomatkailusta huolimatta. Eri intressien yhteensovittaminen ei liene mahdotonta mutta se edellyttää tiivistä yhteistyötä eri tahojen kesken ja edelleen, yhden valtakunnallisen koko luontomatkailualaa ohjaavan järjestelmän kehittämistä. Tällä hetkellä luontomatkailun ohjauskäytänteet eivät ole valtakunnallisesti yhtenevät. Alan toimia ohjaavat esimerkiksi Metsähallitus, maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristökeskukset. Edellä mainittujen tahojen tarkoitusperät ja intressit eivät ole yhdenmukaisia eikä niiden keskinäinen keskusteluun ohjaa luontomatkailun kehittämistä ristiriidattomasti ja johdonmukaisesti. Ala tarvitsee hallinnollisestikin rakentavampia ratkaisuja, jolloin myös koulutukselle avautuu mahdollisuus ohjata ja kehittää tuotteitaan tämän yhtenevän linjan mukaisesti.

LÄHTEET

Aaltola, Juhani. & Raine, Valli. (toim.). (2001). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Aaltola, Juhani & Raine, Valli. (toim.). (2001). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Alasuutari, Pertti 1994: Laadullinen tutkimus 2. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Albanese Pietro ja Boedekerin Mika, (2002). Matkailumarkkinointi. Business Edita, Edita Prima Oy, Helsinki.

Ammatillinen opettaja työelämäjaksolla. Verkostoitumalla työssäoppimiseen laatua ja vaikuttavuutta (VETOLAVA) – projekti. 2002.

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto. Ympäristöalan koulutusohjelma, ympäristönhoitaja. Luontoalan koulutusohjelma, luontoyrittäjä. Poro- ja luontaistalouden koulutusohjelma, luontaistalousyrittäjä, porotalousyrittäjä. Opetushallitus, 2001.

Autio, Veikko, Hanhijoki, Ilpo, Katajisto, Jukka, Kimari, Matti, Koski, Leena, Lehtinen, Jukka, Montén, Seppo, Taipale, Ulla, Vasara, Anneli. (1999). Ammatillinen koulutus 2010. Työvoiman tarve vuonna 2010 ja ammatillisen koulutuksen mitoitus. Opetushallitus. Hakapaino Oy, Helsinki.

Best-menettelyn mukainen yrittäjyyskasvatushanke. (2002). Euroopan komissio. Yritystoiminnan pääosasto. 2002.

Borgman, Merja, Kemppainen, Tarja, Mäntysaari, Mikko, Pohjola, Anneli & Vuorensyrjä, Matti. 2005. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakoitihanke.

Väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Opetusministeriö. Euroopan sosiaalirahasto. Helsinki 2005.

Cort, Pia, Härkönen, Auli, Volmari, Kristiina. (2004). PROFF – Professionalisation of VET teachers for the future. Office for Official Publications of the European Communities. European Centre for the Development of Vocational Training, 2004.

Creplet, Frederic, Dupouet, Olivier, Kern, Francis, Mehmanpazir, Babak, Munier, Francis. (2001). Consultants and experts in management consulting firms. Research Policy. Vol. 30, ss. 1527 – 1535.

Elinkeinoelämän keskusliitto. Osaava henkilöstö – menestyvät yritykset. EK:n koulutus- ja työvoimapoliittiset linjaukset 2006 – 2010. Huhtikuu 2006.

Eskola, Jari. & Suoranta, Juha. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Etelä - Savon maakuntaliitto 2006, Etelä - Savon toisen asteen koulutuksen strategia vuoteen 2015. Toisen asteen koulutuksen ohjausryhmä 10.2.2006. Maakuntahallitus 20.3.2006.

Giddens, Beth, Stasz, Cathy. (1999). Context Matters: Teaching and Learning Skills for Work. N:o 8, 1999. National Center for Research in Vocational Education. University of California, Berkeley.

Heikkilä, Tarja. (2002). Tilastollinen tutkimus. Edita Prima Oy. Helsinki.

Hemmi, Jorma. (2005). Matkailu, ympäristö, luonto. Osa II. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2005.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. (2000). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus, Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula. (2004). Tutki ja kirjoita. 10. laitos. Kirjayhtymä Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Sajavaara, Paula. (2004). Tutki ja kirjoita. 10. laitos. Kirjayhtymä Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Hoachlander, Gary. (1999). Integrating Academic and Vocational Curriculum . Why Is Theory So Hard to Practice? National Center for Research in Vocational Education. NCRVE. N:o 7. 1999. University of California, Berkeley.

Hodkinson, Phil. (2003). The practice of a new VET profession. Teoksessa Nijhof, W., Heikkinen, A., Nieuwenhuis, L. (2003). Shaping Flexibility in Vocational Education and Training. Institutional, Curricular and Professional Conditions. Secaucus, NJ, USA. Kluwer Academic Publishers. 2003.

Hollo, Marja, Backman, Heidi, Hakulinen, Riitta, Katajisto, Jukka, Koski, Leena, Pernu, Marja-Leena. (2001). Käsi- ja taideteollisuusalan koulutuksen arviointi. Opetushallitus. Arviointi 6/2001.

Honka, Juhani, Lampinen, Lasse & Vertanen, Ilkka. (toim.) (2000). Kohti uutta opettajuutta toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Skenaariot opettajan työn muutoksista ja opettajien koulutustarpeista vuoteen 2010. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihankkeen (OPEPRO) selvitys 10. Opetushallitus.

Hätönen, Heljä. 2001. Eläköön opetussuunnitelma. Opas ammatillisille oppilaitoksille. Opetushallitus. Oy Edita Ab, Helsinki.

Immonen, Stina, Korpelainen, Eija, Nummi, Juha, Pihlajamaa, Jussi, Berg, Pekka. (2004). Työelämäläheisen koulutuksen laadun tavoite 3 – ohjelman toimintalinjassa 3. Havainnot ohjelmakauden ensimmäiseltä puoliskolta. Teknillinen korkeakoulu. TAI Tutkimuslaitos. ESR arviointi – sarja. Oy Edita Ab. Helsinki 2004.

Itä-Savo 15.6.2006. Ammatillinen koulutus entistä suosittumaa. N:o 162, 2006.

Jahnukainen, Matti. (toim.). (2002). lasten erityishuolto ja opetus Suomessa. Lastensuojelun keskusliitto. WS Bookwlee Oy, Juva.

Jakku-Sihvonen, Ritva. (1994). Tuloksellisuuden arvioinnin lähtökohtia opetustoimessa. Teoksessa Jakku-Sihvonen, R., Räisänen, A., Väyrynen, P. (toim.). Virikkeitä koulutuksen arvioinnin kehittäjälle. Arviointi ja seuranta 2/1994. Opetushallitus. Painatuskeskus Oy, Helsinki.

Jakku-Sihvonen, Ritva & Heinonen, Sari. (2001). Johdatus koulutuksen uudistuvaan arviointikulttuuriin. Opetushallitus. Arviointi 2/2001. Yliopistopaino Oy.

Jussila, Eila, Hytönen, Jouni, Salminen, Hannele. (toim.). (2005). Yrittäjyyskasvatus ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmien opetussuunnitelmissa – benchmarking-hanke. Korkeakoulujen arviointineuvosto 3:2005.

Järvinen, Anne. (1999). Virtaava vesi, valpas mieli. Paino- ja mainosalan ammatillisen koulutuksen vastaavuus työelämän tarpeisiin. Mediaryhmä. Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus. Turun kauppakorkeakoulu.

Järvinen, A., Koivisto, T. & Poikela, Esa. (2000). Oppiminen työssä ja työyhteisössä. Juva: WS Bookwell Oy.

Kalatalouden perustutkinto 120 ov. Kalastaja, kalanviljelijä, kalanjalostaja, kalastuksenohjaaja. Savonlinnan ammatti- ja aikuisopisto. Luonnonvara- ja ympäristöala. 1.8.2005 alkaen.

Kivinen, Osmo, Tulkki, Pasi, Metsä-Tokila, Timo, Hyvönen, Erno. (1998). Työperäiseen koulutukseen. Neljän maan vertailu ja Suomen malli. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. RUSEn julkaisuja 1. Painosalama Oy. Turku 1998.

Koivisto, Jukka, Huovinen, Liisa, Vainio, Leena. (1999). Opettajat oppimisympäristöjen rakentajina. Tieto- ja viestintätekninen näkökulma tulevaisuuteen. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihankkeen (OPEPRO) selvitys 5. Opetushallitus.

Koivuaho, Matti. (2005). Johdon kontrolli ja tiedonjakamisen dynamiikka tietointensiivisessä organisaatiossa. Teoksessa Tietointensiivinen palvelutoiminta. Näkökulmina kompleksisuus ja tiedonhallinta. Maula, Marjatta & Peltoniemi, Mirva (toim.). e-Business Research Center. Research Reports 25. Tampere 2005.

Komppula, Raija. (2000). matkailuyrityksen sitoutuminen verkostoon. Tapaustutkimus Pohjois-Karjalan maakunnallinen matkailuverkosto. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi.

Komppula Raija ja Heikkinen Mervi. (2006). Maaseutumatkailu: palvelua ja yrittäjyyttä. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Joensuu.

Koskinen, Ilpo, Alasuutari, Pertti, Peltonen, Tuomo. (2005). Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Gummerus Kirjapaino. Jyväskylä.

Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli. (1998). Opetushallitus. Arviointi 7/1998. Yliopistopaino, Helsinki 1998.

Koulutus ja tutkimus 2003 – 2008. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Yliopistopaino, Helsinki 2004.

Kauppa ja teollisuusministeriö (1997). Matkailun ohjelmapalvelut toimialaraportti. KTM toimiala-infomedia. Kirjapaino Snellman Oy. Helsinki.

Kulmala, Juhani. (1998). Työssäoppimisen esteitä ja edistäjiä. Teoksessa Ruohotie, Pekka, Kulmala, Juhani, Siikaniemi, Leena. Työssä oppiminen. Oppilaitosten ja työelämän roolimuuotos – esteitä ja edistäjiä. Kehittyvä koulutus 3/1998. Opetushallitus. Hakapaino Oy. Helsinki 1998.

Kumpulainen, Kristiina, Wray, David. (2002). Classroom Interaction and Social Learning: From Theory to Practice. RoutledgeFalmer. London 2002.

Kuusisto, Leena. (1995). Ammatillisen koulutuksen ja työelämän vastaavuus vaatetusalalla. Lisensiaatintutkimus. Kasvatustiede. Tampereen yliopisto.

Laihonen, Harri. (2005). Tietovirrat itseorganisoituvan toiminnan mahdollistajana. Teoksessa Tietointensiivinen palvelutoiminta. Näkökulmina kompleksisuus ja tiedonhallinta. Maula, Marjatta & Peltoniemi, Mirva (toim.). e-Business Research Center. Research Reports 25. Tampere 2005.

Lasonen, Johanna. (2000). Työpaikat oppimisympäristönä. Työpaikkajohtajien, opiskelijoiden, työpaikkaohjaajien ja opettajien arviot Silta-hankkeen (1+2-kokeilun) kokemuksista. Opetushallitus. 2000.

Lasonen, Johanna. (1999). Ammatillisen koulutuksen arvostus Euroopassa ja Suomessa: ammattiin ja jatko-opintoihin toiselta asteelta. Jyväskylä. Koulutuksen tutkimuslaitos. 1999.

Lehikoinen, Anita, Saarniaho, Rami, Suikkanen, Asko. Sitran raportteja 29. (2002). Oppimisella osallisuutta – vastauksia työn murrokseen. Edita Prima Oy. Helsinki 2002.

Lehtoranta, Pirjo, Leivo, Harri ja Haapasalo Seija. (2003). Miten ohjaat työssäoppijoita. Terttu projekteissa kehitetty koulutusmateriaali työpaikkojen ja yritysten työpaikkaohjaajille. Yliopistopaino.

Levesque, Kren, Lauen, Doug, Teitelbaum, Peter, Alt, Martha, Librera, Sally. (2000). Vocational Education in United States: Toward the Year 2000. U.S. Department of Education. Office of Educational Research and Improvement.

Luonnonvara- ja ympäristöalan ammatillisen peruskoulutuksen kehittämisohjelma. Opetushallitus. 2005.

Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto 120 ov. Luontoyrittäjä. Savonlinnan ammatti- ja aikuisopisto. Luonnonvara- ja ympäristöala. 1.8.2005 alkaen.

Luukkainen, Olli. (2004). Opettajuus – Ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä? Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden laitos. Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print. Tampere 2004.

Löfström, Eeva, Metsämuuronen, Jari, Niemi, Eero, K, Salmio, Kaija, Stenvall, Kirsti. (2005). Koulutuksen paikallinen arviointi vuonna 2004. Opetushallitus. Arviointi 2/2005. Hakapaino Oy, Helsinki 2005.

Markova, Marjut. (2005). Näkökulmia tietointensiivisen palveluorganisaation muuttumiseen ja uudistumiseen. Teoksessa Tietointensiivinen palvelutoiminta. Näkökulmina kompleksisuus ja

tiedonhallinta. Maula, Marjatta & Peltoniemi, Mirva (toim.). e-Business Research Center. Research Reports 25. Tampere 2005.

Mast Mikkelin ammattiopisto ja sami Savonlinnan ammatti- ja aikuisopisto 2006, Itä-Savon koulutuskuntayhtymän / Savonlinnan ammatti- ja aikuisopiston, Etelä-Savon koulutuskuntayhtymän / Mikkelin ammattiopiston ammattiosaamisen näyttöjen toimielimen toimintasääntö.

Metsämuuronen, Jari. (2001). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologiasarja 4. Painettu Virossa.

Metsä-Tokila, Timo, Tulkki, Pasi, Sahonen, Pia. (1999). Oppilaitoskeskeisyydestä työelämäpainotteiseen ammatilliseen koulutukseen. Tavoitteena työelämän eriytyneisiin osaamistarpeisiin vastaaminen. Paikallisesti ennakoiva koulutustarveanalyysi työn ja koulutuksen niveltämiseksi – hankkeen loppuraportti. Euroopan sosiaalirahasto. Tavoite 4 ohjelma. Oy Edita Ab. Helsinki 1999.

Miettinen, Nina, Tuovinen, Irja. (2003). Matkailu-, majoitus- ja ravitsemisalalan yritysten koulutustarvekysely. Haaga Research Center 2/2003.

Murto, Lasse, Rautniemi, Lasse, Fredriksson, Karin, Ikonen, Seena, Mäntysaari, Mikko, Niemi, Leena, Paldanius, Kalevi., Parkkinen, Terttu, Tulva, Taimi, Ylönen, Fiia., Saari, Seppo. (2004). Eettisyyttä, elastisuutta ja elämää. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan arviointi yhteistyössä työelämän kanssa. Korkeakoulujen arviointineuvosto. Tammer Paino Oy. Helsinki 2004.

Mäkelä, Klaus. (toim.). (1990). Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Oy Gaudeamus Ab. Painokaari Oy. Helsinki.

Mäntysaari, Mikko. (1999). Millaista asiantuntijuutta arviointitutkimus antaa? Teoksessa Eräsaari, Risto, Lindqvist, Tuija, Mäntysaari, Mikko, Rajavaara, Marketta. (toim.). Arviointi ja asinatuntijuus. Gaudeamus. Helsinki. Tammer-Paino Oy, Tampere 1999.

Nikkanen, Pentti. & Lyytinen, Heikki, K. (1996). Oppiva koulu ja itsearviointi. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.

Nuotio, Pirjo, Backman, Heidi., Pernu, Marja-Leena, Sisättö, Margareta. (2001). Matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutuksen arviointi. Opetushallitus. Arviointi 5/2001.

Näyttötutkinnon perusteet. Erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinto. (2003). Määräys 37/011/2003. Opetushallitus.

Opettajalehti 9.3.2007. Apua opettajan todellisuussokkiin. N:o 10, 2007.

Opetushallitus. (2004). Väyrynen, Pirjo (toim.). Ammatillisen peruskoulutuksen tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksen toteutuminen. Selvitys vuosien 1999 – 2001 tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksesta. Hakapaino Oy, Helsinki.

Opetushallitus. (2005). Ammattiosaamisen näyttöjen toimeenpano, ammatillisen peruskoulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset. Opetushallituksen tiedote 55/2005.

Opetushallitus. (2006). Ammattiosaamisen näytöt käyttöön. Saarijärven Offset Oy. Saarijärvi.

Oulujärvi, Juha & Perä-Rouhu, Esa. (2000). Oppiminen työelämässä – työssäoppiminen opiskelussa. Koulutuksen ja työelämän yhteistyötä Leonardo da Vinci – projektissa. Opetusalan koulutuskeskus. Hakapaino Oy. Helsingin 2000.

Perttula, Juha. & Latomaa, Timo. (toim.). (2005). Kokemuksen tutkimus, merkitys, tulkinta, ymmärtäminen. Dialogia. Helsinki. 2. painos.

Pesonen Keijo, 2003. Auditoinnista arkeen – johtamisen työkäytäntöjä etsimässä. Ammatillis-tieteellinen lisensiaatin tutkimus. Joensuun yliopisto / Savonlinnan opettajakoulutuslaitos, toukokuu 2003.

Pohjonen, Petri. (2001). Työssäoppiminen tarkasteltuna ammatillisen aikuiskoulutuksen ja työelämän näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Ammatikasvatuksen tutkimuslaitos. Hämeenlinna.

Rantanen, Pekka. (2004). Valinnasta työelämään. Ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijavalinnan tarkastelua. Opetusministeriö. Opetusministeriön julkaisuja 2004:19. Yliopistopaino, Helsinki, 2004.

Rantanen, Pekka, Poropudas, Olli, Visanti, Marja-Leena., Repo, Timo, Lappalainen, Markku. (2003). Auto- ja kuljetusalan työntekijöiden osaaminen. Auton asentajien, autonkuljettajien ja automyyjien ammatillisen osaamisen työelämälähtöinen tarkastelu. Opetushallitus. Moniste 16/2003.

Ruohotie, Pekka., Honka, Juhani. (2002). Palkitseva ja kannustava johtaminen. Edita Prima Oy. Helsinki 2002.

Ryan, Robin. (2002). Making VET in Schools work: a review of policy and practice in the implementation of vocational education and training in Australian schools. Journal of Educational Enquiry, Vol. 3, No. 1, 2002.

Ryhänen, Hannu (2003). Oppivat yritysverkostot matkailukohteen menestystekijänä - Tapaustutkimus kolmen paikallisen matkailuverkoston oppimisprosesseista Järvi-Suomen maaseutualueella. Matkailualan verkostoyliopiston julkaisuja; n:o 4. Joensuun yliopisto.

Räisänen, Anu. & Frisk, Tarja. (2002). Ammatillisen koulutuksen tila. Yhteen veto vuosina 1995 – 2001 tehtyjen arviointien tuloksista ja arvioinnin kehitystyöstä. Arviointi 9/2002. Yliopistopaino Oy, Helsinki 2002.

Salmela, Suvi. (2005). Luonto- ja ympäristöalan osaamistarveselvitys. Opetushallitus. Moniste 27/2005.

Sarala, Urpo & Sarala, Anita. (1996). Oppiva organisaatio oppimisen, laadun ja tuottavuuden yhdistäminen. Tammer Paino. Tampere.

Savonlinnan ammatti- ja aikuisopisto, Itä-Savon koulutuskuntayhtymä, 2005. Strategia 2008 Opin, Osaan, Osallistun. Yhtymähallitus 23.11.2005, Yhtymävaltuusto 8.12.2005.

Seppänen-Järvelä, Riitta. (1999). Kehittämistyö ja arviointi. Teoksessa Eräsaari, Risto, Lindqvist, Tuija, Mäntysaari, Mikko, Rajavaara, Marketta. (toim.). Arviointi ja asiantuntijuus. Gaudeamus. Helsinki. Tammer-Paino Oy, Tampere 1999.

Sherman, Susan. W. (toim.) (1983). Education for Tomorrow's Jobs. Washington, DC, USA. National Academies Press. 1983.

Silvennoinen, Heikki. (1998). Oppiminen työelämässä. Teoksessa Silvennoinen, Heikki & Tulkki, Pasi. (toim.). Elinikäinen oppiminen. Gaudeamus. Tampere 2004.

Stasz, Cathleen, Ramsey, Kimberly, Eden, Rick, Farris, Hilary, DaVanzo, Julie, Lewis, Matthew. (2004). Classrooms at Work. Teaching Generic Skills in Academic and Vocational Settings. MR-169-NCRVE/UCB.

Stasz, Cathleen, Ramsey, Kimberly, Eden, Rick, Melamid, Elan, & Kaganoff, Tessa. (1996) Workplace skills in practice: Case studies of technical work. Berkeley: National Center for Research in Vocational Education, University of California.

Stasz, Cathleen, Brewer, Dominic J. (1999). Academic Skills at Work: Two Perspectives. National Center for Research in Vocational Education. Graduate School of Education. University of California at Berkeley. U.S. Department of Education. 1999.

Stenström, Marja-Leena. (2001). Näytöt ammatillisessa peruskoulutuksessa. Kokemuksia ja tutkimustarpeita. Opetushallitus. Tummavuoren Kirjapaino Oy. Vantaa 2001.

Suomen laki (2005). (toim.) Salminen Stina. TALETUM lakimiesliiton kustannus. St Michel Print Oy. Mikkeli

Survey of Employer Views on Vocational Education and Training. National Report. Statistics (2001). Australian National Training Authority. National Centre for Vocational Education Research Ltd.

Tiainen, Mari. (1999). Aluetieteen pääainekoulutuksen ja työelämän kvalifikaatiovaatimusten vastaavuus. Tampereen yliopisto. Aluetieteen laitos. Tutkimuksia, sarja B 70/1999.

Tekniikan alan koulutuksen kehittämistarpeet. 1.11.2000 – 31.5.2002. Projektin loppuraportti. Turun kauppakorkeakoulu. Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus.

Toivonen Anna-Liisa, Kettunen Juhani, Honkanen Asmo, Saarinen Jarkko. 2005. Luonto- ja elämysmatkailu – elinkeinon edellytykset. Selvitys tutkimusaiheesta. Kala- ja riistaraportteja nro 352, Helsinki 2005

Turner, Gillian, Harkin, Joe, Dawn, Trevor. (2000). Teaching Young Adults: A Handbook for Teachers in Further Education. Florence, KY, USA. Routledge. 2000.

Turtiainen, Juhani. (1991). Työnvälityksen käytäntö. Työministeriö, Työpoliittisia tutkimuksia, 19.

Turtiainen, Juhani. (1997). Työelämän muutosten ja koulutustarpeiden ennakoinnin analysointijärjestelmä, Työelämän ja koulutustarpeiden ennakoinnin menetelmät käytäntöineen. Työministeriön verkkojulkaisu, <http://www.mol.fi/esf/ennakointi/metodit/turti1.htm>.

Tynjälä, Päivi. (2004). Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Valtioneuvoston periaatepäätös toimintaohjelmasta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. 13.2.2003.

Vehviläinen, Jukka. (2004). Ammattiosaamisen näyttöjen vaikutukset ammatillisen koulutuksen laatuun. Opetushallitus. Dark Oy, Vantaa 2004.

Verhelä, Pauli. & Lackman, Pekka. (2003). Matkailun ohjelmapalvelut. WS Bookwell Oy. Porvoo 2003.

Viitala, Riitta. (2004). Henkilöstöjohtaminen. Edita Prima Oy. Helsinki 2004.

Visanti, Marja-Liisa. (2002). (toim.). Ammattialakuvaukset ja osaamistarpeet ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opetushallitus 2002.

Winch, Christopher. (2000). Education, Work & Social Capital: Towards a New Conception of Vocational Training. Florence, KY, USA. Routledge. 2000.

Väisänen, Pentti. (2003). Työssäoppiminen ammatillisissa perusopinnoissa. Ammatillinen osaaminen, työelämän kvalifikaatiot ja itseohjautuvuus opiskelijoiden itsensä arvioimina. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Joensuun yliopistopaino. Joensuu 2003.

Ympäristöministeriö 2002. Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. Suomen ympäristö 535.

Yrittäjähänkeä- ja taitoja edistävän perusasteen ja toisen asteen opetuksen kehittäminen. (2004). Yrittäjyyskasvatusta käsitelleen asiantuntijaryhmän loppuraportti. Euroopan komissio. Yritystoiminnan pääosasto. 2004.

Yrittäjyyskulttuurin edistäminen. Opas hyvistä toimintatavoista yrittäjyysshengen ja -taitojen edistämiseksi koulutuksen avulla. Euroopan komissio. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto, 2004.

LIITTEET

LIITE 1. Työnantajille esitetyt haastattelukysymykset

1. Kerro oma koulutus ja yrittäjäkokemustaustasi
2. Kerro yrityksesi liikeidea ja kehitysvaiheet
3. Mikä ovat yrityksesi tuotteet ja kenelle niitä tarjotaan
4. Mitä osaamista painotat yrityksessäsi työskenteleviltä henkilöiltä
5. Minkä alan ammattilaisia olet palkannut yritykseseesi
6. Millä tutkinnoilla heidät on palkattu tehtäviinsä/pätevyys
7. Mitkä asiat ovat tärkeitä uusien työntekijöiden palkatessa
8. Kerro miksi kertomasi ominaisuudet ovat tärkeitä?
9. Kuinka hyvin tunnet luontomatkailualan ammatillisen koulutuksen
10. Mitä käytännön ammatillisia taitoja työntekijöiltä vaaditaan /käytännön osaaminen
11. Minkälaista teoreettista tietämystä työntekijöiltä vaaditaan
12. Millaisia viranomaismääräyksiin perustuvia suorituksia työntekijöiltä vaaditaan? (hygienia, vuokraveneenkuljettaja jne.)
13. Kuinka paljon yrityksessäsi on kv – asiakkaita
14. Mistä maista asiakkaat tulevat
15. Minkälaista kielitaitoa yrityksessäsi tarvitaan (pääkielet)
16. Mitä mieltä olet uusista ammatillisista näytöistä
17. Oletko saanut tarpeeksi työpaikkaohjaajakoulutusta ops:n ja arvosteluperusteiden ymmärtämiseen
18. Mitä mieltä olet opiskelijoiden työelämäjakoista oman yritystoimintasi kannalta, kerro esimerkkejä kokemuksistasi
19. Millä tavoin tunnet voivasi vaikuttaa alasi ammatillisen koulutuksen kehittämiseen
20. Arvostetaanko luontomatkailun alaa mielestäsi tarpeeksi

LIITE 2. Opiskelijakysely

Kuinka Varpalan luontomatkailukoulutus on hyödyttänyt sinua alan töissä? Peilaa kysymystä mm. työssäoppimispaikkoihin (ja luontomatkailun töihin) joissa olet opiskelusi aikana työskennellyt.

1. Mistä opinnoista on ollut sinulle hyötyä? Mitä töiden kannalta hyödyllistä olet koulussa oppinut?
2. Mitä sinun olisi pitänyt opintojen aikana oppia? Mitä töiden kannalta tärkeää tietoa/osaamista et työssäoppimisjaksojen/työelämän kannalta ole opintojen aikana saanut?
3. Mitä luontomatkailuun liittyvää osaamista kuvittelet tarvitsevasi alan töissä tulevaisuudessa? Mitä sinun siis vielä tulisi oppia?